

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Jana Maierová

**Současný stav mluvy nejstarší generace v lomnickém
mikroregionu podkrkonošského okrajového úseku**

Current status of speech of the oldest generation in the microregion of Lomnice
(under the Giant Mountains)

Poděkování

Děkuji PhDr. Robertu Dittmannovi, Ph.D., za obětavou pomoc a odborné vedení práce. Dále děkuji všem nahrávaným mluvčím z venkovských i městských obcí za ochotu a spolupráci ve výzkumu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 8. 2016

.....

Jana Maierová

Abstrakt

Diplomová práce je příspěvkem k výzkumu regionálně příznakových prvků v podkrkonošském okrajovém úseku severovýchodočeské nářeční oblasti. Cílem práce je popis spontánního jazyka mluvčích z venkovských (Nová Ves nad Popelkou, Syřenov, Újezdec, Žďár u Kumburku) a městských (Lomnice nad Popelkou, Semily) lokalit, a to v rovině hláskoslovné a tvaroslovné. Výzkum byl zaměřen pouze na mluvu nejstarší generace, tedy osob narozených roku 1951 a dříve. Údaje byly získány metodou nahrávání polořízených rozhovorů daných informátorů. Audionahrávky byly následně analyzovány a vzájemně porovnány a popsány, a to jak co do zastoupení obecněčeských rysů, tak rysů oblastních a nářečních. Součástí práce jsou krátké popisy idiolektů jednotlivých mluvčích a ukázky mluvy všech informátorů.

Výsledky výzkumu jsou uváděny zvlášť pro každý zkoumaný rys v samostatné kapitole vždy pro obě zkoumané skupiny (venkov a město). V závěru práce jsou shrnuty zjištěné poznatky. V podkrkonošském mikroregionu Lomnicka se na venkově stále dodržují některé nářeční rysy charakteristické pro Podkrkonoší, v městských lokalitách se tyto rysy vyskytují zřídka. Jazyk mluvčích ve městech vykazuje prvky obecné češtiny, ty jsou přítomny i v mluvě vesnických mluvčích.

Klíčová slova

nářečí, podkrkonošský region, hláskosloví, tvarosloví, severovýchodočeská nářeční skupina

Abstract

This M.A. thesis contributes to the research of regional marked features in the region under the Giant Mountains (Podkrkonoší), which is a part of the north-eastern dialectal group of the Czech language. The aim of the thesis is to describe spontaneous language of the speakers both in rural (Nová Ves nad Popelkou, Syřenov, Újezdec, Žďár u Kumburku) and urban areas (Lomnice nad Popelkou, Semily), with special regard to phonology and morphology. The research was restricted to the oldest generation only, that means to the people who were born in 1951 and earlier. The data were obtained by recording semi-structured interviews with informants. These data were then analyzed, compared and described in terms of Common Czech, regional and local dialect features. One part of the thesis consists of short description of the idiolect of each spokesman and of speech samples of informants.

The results of the research are presented separately for each feature for both groups investigated (rural and urban speakers). In the conclusion of the thesis, the author summarizes the results gained. The rural speakers of the Lomnice microregion still use some dialectal features typical for the region under the Giant Mountains (Podkrkonoší), whereas in the urban areas these features are not present to such a high degree. Typical features of Common Czech appear especially among urban speakers yet they are also present at the rural spots.

Key words

dialect, region under the Giant Mountains, phonology, morphology, the north-eastern dialectal group of Czech

Obsah

1. Úvod	9
2. Zkoumaná oblast	11
2.1 Jazyková situace	12
3. Shrnutí dosavadní literatury	13
4. Metodologie.....	17
5. Metoda.....	17
6. Obecněčeské rysy	19
6.1 Protetické v-.....	19
6.2 Diftongizace původního <i>i</i> > <i>ej</i> v předponě <i>ví-</i>	22
6.3 Diftongizace <i>i</i> > <i>ej</i> v ostatních pozicích.....	23
6.4 Úženi <i>é</i> > <i>i</i>	25
6.5 Zakončení <i>l</i> -ového participia u sloves 2. třídy na <i>-nul</i>	27
6.6 Haplogické jevy.....	27
7. Nářeční rysy	29
7.1 Hláskosloví.....	29
7.1.1 Neslabičné (polosamohláskové) <i>u</i>	29
7.1.2 Bilabiální <i>w</i>	31
7.1.3 Slabičné <i>r</i> , <i>l</i> s průvodním <i>a</i> -ovým vokálem.....	32
7.1.4 Krácení	33
7.1.5 Sekundární dloužení	35
7.1.6 Staré nářeční délky	36
7.1.7 Asimilace <i>dn</i> , <i>dň</i> > <i>nn</i> , <i>ňň</i> > <i>n</i> , <i>ň</i>	37
7.1.8 Změna skupiny <i>dl</i> > <i>ll</i> > <i>l</i>	39
7.1.9 Zánik <i>v</i> ve spojení konsonant + <i>vje</i>	41
7.1.10 Zachování hlásky <i>j</i> v tvarech sloves <i>půjdu</i> , <i>půjčím</i>	41
7.1.11 Diftongizace <i>i</i> > <i>ej</i> po <i>c</i> , <i>z</i> , <i>s</i>	42
7.2 Tvarosloví.....	44
7.2.1 Koncovka <i>-ej</i> < <i>i</i> v 7. sg. měkkých typů feminin	44
7.2.2 Koncovka <i>-em</i> v 7. sg. maskulin končících na <i>-a</i>	46
7.2.3 Koncovka <i>-oj</i> v 3. a 6. sg. životných maskulin.....	47
7.2.4 Nominativ-akuzativ plurálu životných maskulin	49
7.2.5 Vyjadřování životnosti v 1. pl. u adjektiv a zájmen	50

7.2.6 Slovesné tvary s nepřehlasovaným <i>-a-</i> v <i>l</i> -ovém participiu.....	51
7.2.7 Plurál sloves IV. a V. třídy	51
7.2.8 Sloveso <i>být</i> ve funkci spony	52
7.2.9 Infinitiv na <i>-t'</i>	52
7.2.10 Zánik hlásky <i>j</i> na začátku slova.....	52
7.2.11 Dativ osobního zájmena <i>já</i> v nepřízvučné pozici.....	52
7.2.12 Privlastňovací adjektiva.....	54
8. Účastníci výzkumu	56
9. Charakteristika jednotlivých mluvčích.....	57
9.1 MI00	57
9.1.1 Ukázka mluvy ml00	57
9.2 MI01	58
9.2.1 Ukázka mluvy ml01 (č. 1)	60
9.3 MI02	61
9.3.1 Ukázka mluvy ml02 (č. 2)	61
9.4 MI03	62
9.4.1 Ukázka mluvy ml03 (č. 3)	62
9.5 MI04	63
9.5.1 Ukázka mluvy ml04 (č. 4)	64
9.6 MI05	64
9.6.1 Ukázka mluvy ml05 (č. 5)	65
9.7 MI06	65
9.7.1 Ukázka mluvy ml06 (č. 6)	66
9.8 MI07	66
9.8.1 Ukázka mluvy ml07 (č. 7)	66
9.9 MI08	67
9.9.1 Ukázka mluvy ml08 (č. 8)	68
9.10 MI09	69
9.10.1 Ukázka mluvy ml09 (č. 9)	69
9.11 MI10	69
9.11.1 Ukázka mluvy ml10 (č. 10)	70
9.12 MI11	70
9.12.1 Ukázka mluvy ml11 (č. 11)	71
9.13 MI12	71
9.13.1 Ukázka mluvy ml12 (č. 12)	72
9.14 MI13	72

9.14.1 Ukázka mluvy ml13 (č. 13)	73
10. Závěr	74
11. Seznam použité literatury	76
Internetové zdroje	79
12. Přílohy	80
12.1 Souhlasy se zpracováním údajů	80
12.2 Přepisy rozhovorů jednotlivých mluvčích	81
MI00	81
MI01	85
MI02 + ml03	92
MI04	106
MI05	117
MI06	123
MI07	130
MI08	138
MI09	146
MI10	153
MI11	161
MI12	167
MI13	174

1. Úvod

Tato diplomová práce se snaží postihnout rozdíly mezi tradiční nářeční mluvou venkovského obyvatelstva a městskou mluvou okrajového podkrkonošského úseku severovýchodočeské nářeční oblasti.

Cílem práce je zachytit běžný mluvní úzus, zároveň postihnout současný stav vybraných jevů tradičního teritoriálního nářečí daného mikroregionu, případně šířeji oblastních a obecněčeských jevů u nejstarší generace, poukázat na rozdíly v hláskosloví a tvarosloví mezi městskými a venkovskými informátory.

Venkovská mluva je zastoupena mluvčími z mikroregionu Lomnicka, který je zde reprezentován obcemi Nová Ves nad Popelkou, Syřenov, Újezdec a Žďár u Kumburku, městskou mluvu reprezentují obyvatelé měst Lomnice nad Popelkou a Semily. Tato oblast byla vybrána záměrně jednak pro svou nedostatečnou jazykovou probádanost a jednak pro územní celistvost. Všechny zmíněné vesnice leží 3–7 km jihovýchodně od obce Lomnice nad Popelkou. V městské mluvě předpokládáme jistý posun od nářečí k vyššímu jazykovému útvaru, tedy k obecné češtině, v mluvě venkovanů naopak predikujeme charakteristiky severovýchodočeské oblasti, zvláště pak jevy podkrkonošské. V práci se vzhledem k probíhající nivelizaci tradičních teritoriálních dialektů zabýváme i prvky nadnářečními, typickými pro výskyt v běžné mluvě (protetické *v-*, zakončení *-ej/-aj* u 3. pl. přítomnosti sloves IV. a V. třídy ad.).

Východiskem práce jsou nahrávky rozhovorů polořízeného charakteru¹ (s důrazem na co možná nejvyšší míru spontánnosti) vedeného s obyvateli výše uvedených obcí. Za informátory byli voleni starousedlíci se základním vzděláním, popřípadě vyučení v dvouletých oborech, příslušníci nejstarší generace (nejmladší z nich se narodil v roce 1946), u nichž alespoň jeden z rodičů² pocházel rovněž z dané oblasti. Materiál získaný tímto výzkumem je doplněn záznamy z běžných situací (spontánní komunikace daných mluvčích s rodinnými příslušníky, která byla zaznamenána explorátorem pouze písemně).

Motivací pro volbu tématu pro nás byla jazykovězeměpisná neprobádanost daného území a nedostatečně zmapovaný ústup tradičního teritoriálního nářečí podkrkonošského okrajového úseku a zároveň neuspokojivý stav popisu tamější městské mluvy. Lákalo nás mj.

¹ Domníváme se, že dotazníková metoda je vhodnější pro psaný jazyk.

² Oba rodiče mluvčích pocházejí z dané oblasti. Výjimkou je pouze nejstarší mluvčí *ml01*, jehož otec pocházel ze Zakarpatské Ukrajiny z obce *Koločava*, kam za prací emigrovali prarodiče informátora *ml01*. Tento fakt můžeme dle našeho názoru v dalším výzkumu zanedbat.

právě srovnání četnosti vybraných nářečních nebo nadnářečních ve venkovských a městských lokalitách, které se nacházejí na jazykově i geomorfologicky kompaktním území.

Struktura práce je následující: nejdříve představíme zkoumanou oblast a její jazykovou situaci (viz kapitola 2), poté shrneme dosavadní literaturu věnující se této oblasti (kap. 3), dále představíme metodologii výzkumu (kapitoly 4 a 5) a následně budou prezentovány výsledky (kapitoly 6 a 7). V kapitolách 8 a 9 budou představeni účastníci výzkumu a popsán idiolekt daných mluvčích s ukázkami textů. Na závěr (kapitola 10) shrneme hlavní výsledky, k nimž jsme dospěli. Přílohy obsahují souhlasy se zpracováním osobních údajů a dále přepisy celých textů jednotlivých mluvčích.

Všechny příklady a ukázky mluvy převádíme do dialektologické transkripce na základě *Pravidel pro vědecký přepis dialektologických zápisů*,³ kterou jsme zvolili na základě doslovného přepisu mluveného projevu včetně například asimilací znělosti (jinak tomu bylo při transkripci rozhovorů v příloze, viz kapitola 5). Pro polosamohláskové *u* používáme znak *u*, pro neurčitou středovou hlásku používáme znak *ə*.

Seznam zkratek:

sg. = singulár

pl. = plurál

svč. = severovýchodočeské

sv. = severovýchodní

ČJA = Český jazykový atlas

PSJČ = Příruční slovník jazyka českého

SSJČ = Spisovný slovník jazyka českého

SSČ = Slovník spisovné češtiny

1. = nominativ i 1. osoba slovesa

2. = genitiv i 2. osoba slovesa

3. = dativ i 3. osoba slovesa

4. = akuzativ

6. = lokál

7. = instrumentál

³ Hála (1943, str. 63–68).

2. Zkoumaná oblast

Lomnicko leží v nejjižnější části severních okrajových úseků podkrkonošského mikroregionu.⁴ Nachází se v bývalém okrese Semily a hraničí s okresem Jičín. Po zeměpisné stránce leží zkoumaná oblast jihovýchodně od města Semily a jihozápadně od Jilemnice, prochází jí Ještědsko-kozákovský hřbet. Lomnicko leží pod horou Tábor (678 m n. m.) a protéká jím řeka Popelka a potok Černá. Kraj je zejména zemědělský, pěstuje se zde obilí, kukuřice, řepka a brambory. Tradici zde má textilní (Technolen) a potravinářský průmysl (Čokoládovny, Antonín Jína).

Pro výzkum v terénu byly vybrány čtyři venkovské obce, u kterých byl kladen důraz zejména na zeměpisnou blízkost. Obce Nová Ves nad Popelkou, Syřenov, Újezdec a Žďár u Kumburku jsou od sebe vzdáleny 1–6 km a leží jihozápadně od města Lomnice nad Popelkou. Vesnice Újezdec a Žďár u Kumburku jsou od roku 1937 a 1960 částí obce Syřenov. Podle ČJA (I, 1992, str. 17) obce splňují kritéria pro jazykový výzkum. Sledované obce nejsou příliš velké, počet obyvatel trvale žijících v jednotlivých obcích se pohybuje mezi 11 (Újezdec) a 650 (Nová Ves nad Popelkou) a stále se snižuje.⁵ Všechny zkoumané venkovské lokality leží stranou hlavních komunikací a nedocházelo v nich k výraznější migraci obyvatelstva.

Námi zkoumaná venkovská oblast se nachází nedaleko od „jádra podkrkonošského nářečí“,⁶ které vytyčil již Kouble ve 2. polovině 19. století⁷ a které je i v 21. století označováno za oblast se „svérázným nářečím“ (Bachmannová, 1998, str. 7). ČJA zde má šest bodů výzkumné sítě, z nichž položka 110 Loukov se nachází 5 km od Lomnice nad Popelkou a položka 111 je identická s námi zkoumanou obcí Lomnice nad Popelkou. Pro srovnání s venkovskou lokalitou byla vybrána dvě města, a to Lomnice nad Popelkou (5 433 obyvatel) a Semily (8 548 obyvatel).⁸

⁴ Na základě izoglosy Bachmannové (2005, str. 171).

⁵ Viz veřejná databáze Českého statistického úřadu, dostupná online na <https://www.czso.cz/>, 8. 8. 2016.

⁶ Bachmannová (2014, str. 57–67).

⁷ Kouble (1864, str. 49 – 57).

⁸ Vycházíme z dat o počtu obyvatel z <https://cs.wikipedia.org>, 8. 8. 2016.

2.1 Jazyková situace

Z dialektologického hlediska je Lomnicko součástí okrajového podkrkonošského úseku (Bělič, 1972, str. 232)⁹ a patří do severovýchodočeské nářeční podskupiny, pro kterou jsou charakteristické tyto vybrané rysy (Bachmannová, 1998, str. 7–9):¹⁰

1. výslovnost *v* jako polosamohláskového *ʋ* na konci zavřených slabik, zbytky bilabiální výslovnosti *w* v pozicích především mezi samohláskami (*praʋda*, *jako woda*);
2. realizace slabičného *r*, *l* s průvodním *a*-ovým vokálem (*mālčet*);
3. krácení *í* > *i* (*lesik*);
4. geminovaná výslovnost skupiny *nn*, změna skupin *dn*, *dň* > *nn*, *ňň* > *n* (*jennou*);
5. změna skupiny *dl* > *ll* (*hnelle*);
6. redukce, resp. zánik *v* ve spojení konsonant + *vje* (*dje*);
7. zachovávání hlásky *j* v tvarech sloves *pújdu* a *pújčim*;
8. téměř důsledný výskyt koncovky *-ej* (< *-í*) v 7. sg. feminin měkkých typů (*ulicej*);
9. analogický tvar *-em* v 7. sg. maskulin na *-a* (*s přecedem*);
10. většinové uplatnění koncovky *-ovi* v 3. a 6. sg. životných maskulin tvrdého zakončení – na rozdíl od oblastně typické formy *-oj*;
11. tvar 4. pl. životných maskulin stejný s tvarem 1. pl. (*voňi si hrajou na páňi*);¹¹
12. vyjadřování životnosti v 1. pl. u adjektiv a zájmen (*ňekteří*, *ti fšichňi*);
13. tendence k vyrovnávání podob ve prospěch případů s nepřehlasovaným *-a* v přičestí minulém, v adjektivech odvozených od participií a v infinitivu (*ležal*, *křičala*, *vihořalej*);
14. většinové uplatnění koncovek *-eji*, *-aji* v 3. pl. sloves IV. a V. třídy – na rozdíl od oblastně typických forem *-ej*, *-aj*;
15. u slovesa *být* ve funkci spony kromě svč. tvaru *seš* v 2. sg. i ojedinělý výskyt dublety *su*, v 1. a 2. pl. též výjimečně *seme*, *sete*.

⁹ Lomnicko je území rozkládající se severně, resp. severozápadně od Nové Paky.

¹⁰ Uvádíme pouze vybrané rysy, které se objevují i v další odborné literatuře.

¹¹ Tento rys Bachmannová neuvádí, zde vycházíme z Běliče (1972, str. 153).

3. Shrnutí dosavadní literatury

První práce zabývající se podkrkonošským nářečím vznikaly již v polovině 19. století. Například již Maloch roku 1855 (viz Cuřín 1970, str. 110) zmiňuje polosamohláskovou výslovnost *u*: „v se vyslovuje na konci slabiky jako kupř: rouný, kreu, kauka¹²,...“, koncovku *-ej* v 7. sg. u ženských typů měkkých podstatných jmen především v bezpředložkovém tvaru: *šel ulicej, mezej, silnicej, dala mu holej* a dále koncovku *-oj* pouze v 3. sg. životných maskulin: *pánoj, klukoj, šeucoj*. Pro sledovanou oblast Lomnicka uvádí infinitiv zakončený *-t'*, „a to s jistotou v následujících osadách: okolí Lomnické až po Kyje, Oustí, Dolení Roškopov, Nová Ves“ (tamtéž).

Erben (viz Cuřín 1970, str. 126–127) se rovněž zmiňuje o polosamohláskovém *u*, na rozdíl od Malocha a dalších poukazuje na výskyt *u* i mimo zavřené slabiky: *krue, lua, láuek, sliuek*. Jireček (1863) poukazuje kromě již uvedených znaků také na zakončení *-ej/ -aj* v 3. pl. přítentu (*umňej, poušťej, kácej, volaj, doufaj, třiskaj, pikaj*), na *-ej* po souhláskách *l, s, c, z, ž* (*lejt, sejt, cejt'it, zejma, nožejček, vozejček, lesejček*) a dále například na užívání nominativu za akuzativ u životných maskulin (*podívej se na ti kluci; hoši, pošlete sem ti podruzi*).

Pro náš výzkum současného stavu mluvené řeči jsou však důležité zejména práce novější. Bachmannová vydává v roce 2001 Bachmannovu monografii *Nářečí na Vysokomýtsku*, pro niž byly získány podklady již v 50. letech a která „byla dokončena a jako kandidátská práce obhájena v roce 1964, pro autorův politický postoj však nemohla být v době normalizace publikována“.¹³ Podrobně se věnuje nejen rysům charakteristickým pro dané nářečí, ale i výslovnosti jednotlivých hlásek, změnám v proudu řeči, skladbě a částečně i lexiku. Součástí publikace jsou i ukázky z nářečí v podobě přepisů magnetofonových záznamů.

Krasnická (1971) předkládá ucelený obraz o vývojových tendencích severovýchodočeského nářečí na příkladu Novopacka. Práce mimo jiné sleduje i námi zkoumané znaky mluvené řeči, např.: sekundární dloužení (*bjěžet, nahóru*), dativ osobního zájmena *mňe* v nepřízvučné pozici, který autorka označuje za téměř výhradní, protetické *v*, u něhož dochází k závěru, že některá slova jsou již lexikalizována s protezí, jinde se naopak proteze neužívá vůbec (*otec, ohromnej, običejnej, obuf*), diftongizaci hlásky *ú > ou*, resp. lexikalizovanou nediftongizovanou podobu, která je patrná u slov *úterí, úplněk, úskej*, či nediftongizovanou podobu u předpony *vý-*, haplologickou výslovnost minulého přičestí (*d'ál*).

¹² Zde doslovný přepis s hláskou *u*.

¹³ Předmluva J. Bachmannové k monografii *Nářečí na Vysokomýtsku* (2001, str. 11).

Podle Utěšeného a Voráče (1973) prochází zeměpisně námi zkoumanou oblastí nejvýraznější svazek izoglos, tedy nářeční rysy jsou uvnitř těchto izoglos nejzřetelnější.¹⁴

V osmdesátých letech se zaměřila pozornost především na mluvu mládeže dané oblasti. Výsledkem tohoto bádání byla práce Dejmka (1987) a studie Bachmannové (1997b). Přestože Bachmannová pracuje s jazykem mládeže, zahrnuje do své studie i výzkum ze 70. let, který zachycuje rovněž běžně mluvený úzus a nejstarší zjistitelný stav teritoriálního nářečí. Z jejích závěrů vyplývá, že v okrajových podkrkonošských úsecích se v „porovnání s celkovou jazykovou situací v Čechách“ vyskytuje „ještě značné množství typických nářečních rysů, především v plánu hláskoslovném a tvaroslovném, které se udržují v mluvě nejstarší generace“ (Bachmannová, 1997b, str. 191). Zkoumané jevy byly rozděleny do oblastí hláskosloví (zde nazývá průvodní vokál *a* v doprovodu slabičného *r* a *l* „mizejícím archaismem“ (Bachmannová, 1997b, str. 184), za další archaický hláskový rys považuje výskyt dvouslabičných feminin a neuter s „nadměrnou“ délkou: *círa*, *kúsa*), tvarosloví (za nejvýraznější rys považuje výskyt koncovky *-ej* < *-í* v 7. sg. feminin měkkých typů a rovněž ústup koncovky *-oj* ve 3. a 6. sg. životných maskulin ve zkoumané oblasti Železnobrodsko) a tvoření slov (zmiňuje hypokoristické podoby rodných jmen děvčat podle vzoru kuře jako *Amálče*, *Mařče*, *Bošče* a zvýšenou produktivitu přípony *-iště* k tvoření expresivních denominativ).¹⁵ V letech 1976–1978 vznikala Dejmekova práce *Mluva nejstarší generace Hradce Králové*, ze které metodologicky vycházíme při popisu městské mluvy. Dejmek se zde zaměřuje i na rysy obecně české: úžení *é* > *í* (*dobré mlíko*), diftongizaci *í* > *ej* (a to i po tvrdých souhláskách) a protetické *v-*. Z rysů charakteristických pro danou oblast sleduje nominativ-akuzativ životných maskulin (uvádí i dlouhý tvar ve 4. pl. životných maskulin u typů *pán*, *muž*: *sinové/sinove*), příponu *-oj* < *-ovi*, polosamohláskové *u* pouze v zavřených slabikách, koncovku *í* > *ej* v 7. sg. typu *ulicej*, koncovku *-om* v 3. pl. rodinných jmen typu *Čihákom*. Ve své další monografii, zaměřené na běžně mluvený jazyk u nejmladší generace v Hradci Králové, sleduje Dejmek (1987) i další rysy, například kvantitu samohlásek.

V roce 1998 vydává Bachmannová *Podkrkonošský slovník*, z jehož jazykové charakteristiky vycházejí námi zkoumané hláskoslovné a tvaroslovné jevy. Ve 21. století práce stále čerpají z výzkumu pro ČJA, respektive z dotazníků korespondenčních anket z 50. let 20. století, ale i z terénního výzkumu konaného v letech 1964–1972 ve venkovských lokalitách a v letech 1973–1976 ve městech. Bachmannová (2008) poukazuje na velmi tenkou

¹⁴ Utěšený a Voráč nekonkretizují region Lomnicka, ale vyznačují širší oblast mezi Novopackem a jižním Turnovskem z jedné strany a Jilemnickem, Semilskem a severním Turnovskem ze strany druhé.

¹⁵ Hypokoristiky, která jsou tvořena příponami *-če* a *-iště*, se zabýváme ve své bakalářské práci: *Dialekt podkrkonošské oblasti zejména v odrazu hypokoristických podob rodných jmen* (FF UK, 2014).

hranici přechodu mezi jednotlivými nářečními oblastmi. Dochází k závěru, že většina oblastí svč. se vyznačuje až 100% výskytem sledovaných znaků: výslovnost *v* jako polosamohláskového *u*, formy 3. a 6. sg. životných maskulin, analogické *d'* za *z* ve slovech typu *hod'enej*, *vošid'enej*, *uďení maso*, tvar *-em* v 7. sg. maskulin na *-a*, *-ej* (< *-í*) v 7. sg. feminin měkkých typů ad. Dále vzniklo několik bakalářských a diplomových prací o mluvě zkoumané oblasti, například Konupková: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Podkrkonoší* (2009), Habalová: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Chrudimi* (2008), Matoušová: *Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel Dvora Králové nad Labem* (2009).

První pokusy o využití variačně sociolingvistických metod probíhaly na českém území až od 60. let 20. století. Jedná se zejména o výzkumy městské mluvy, které, jak píše Chromý (2014, str. 5), měly „doplňovat a rozvíjet dosavadní dialektologické poznatky z venkovských oblastí“, přičemž však bylo zjištěno, že v městské mluvě se již nářeční prvky téměř nevyskytují (srov. Jančák, 1964, str. 173). Při výzkumu jsme postupovali obdobně jako autoři zabývající se mluvou v menších městech. Dejme se v monografii *Běžně mluvený jazyk města Přelouče* soustředí zejména na starousedlickou městskou vrstvu. Jančáková (1974) popisuje variace jazykových prostředků na území menší obce Bukovany, která počtem obyvatel (85) odpovídá našim venkovským oblastem. V práci *Frekvence základních obecně českých hláskoslovných jevů v nářečních projevech* se zabývá též autorka nejtypičtějšími charakteristikami pro obecnou češtinu, tedy úžením *é > í*, diftongizací *ý > ej*, protetickým *v-* a změnou *ú > ou* v iniciální pozici. Z tohoto výčtu jevů bude vycházet i naše práce. Na rozdíl od Jančákové se však zaměřujeme pouze na nejstarší generaci. Kolísání mezi výběrem variant *i/é* zaznamenala též Brabcová (1973) zkoumající městskou mluvu Brandýsa nad Labem. Za výhodu považujeme, že námi vybraná města Semily a Lomnice nad Popelkou se co do počtu obyvatel shodují s tímto zkoumaným městem. Další práce zabývající se městskou mluvou se zaměřují spíše na větší města, například Jančák (1974), Krčmová (1974, 1977). Produkční i percepční analýzu jazykové variace v češtině popisuje Bayerová-Nerlichová (2004), která vytvořila kategorie podle sociolingvistických parametrů (vzdělání, pohlaví, region) a zabývala se pouze silně frekventovanými znaky obecné češtiny, jež se vyskytují po celých Čechách (srov. str. 176), přičemž vycházela ze selekce P. Sgalla, J. Hronka, A. Sticha a J. Horeckého (1992). I my se budeme opírat o tento výběr: *é > í* po všech tvrdých (nepalatalizovaných) souhláskách ve slovních kmenech a koncovkách; *ý/í > ej* místo původního *ý* po všech tvrdých (nepalatalizovaných) souhláskách ve slovních základech a koncovkách, řidčeji v předponě *vý-*, místo původního *í* po sykavkách *z*, *s* a afrikátě *c* v slovních základech a v příponě *-ík*;

protetické *v-*, které se nachází před počátečním *o-*, popřípadě v hiátu před *o* jako alternativa rázu; krácení *í > i*, *á > a* po všech souhláskách v poslední slabice před *-m*. Nejvíce variacionistických výzkumů se zabývalo protetickým *v-*. Jmenujme alespoň práci J. Chromého (2015).

4. Metodologie

Naše práce vychází ze dvou základních metodologických přístupů. Zaprvé, metodologie tradiční dialektologie, jak je pěstována v české jazykovědě od 30. let 20. století (s klasickými pracemi, jako jsou Běličův *Nástin* a práce ústící do *Českého jazykového atlasu*). Tradiční dialektologie popisuje jazykovou variaci z hlediska regionální stratifikace (v naší situaci jde zejména o izoglosové vymezení okrajového úseku severovýchodočeského nářečí, tzv. podkrkonošského mikroregionu) a u tradičního teritoriálního dialektu usiluje o zachycení nejstaršího zjištěného stavu. Zadruhé, inspirovali jsme se také variační sociolingvistikou, jejímž cílem je precizní popis jazyka daného mluvčího, resp. „sociální explanace užívání variant určitých proměnných na určitém konkrétním místě.“ (Chromý, 2014, str. 4) Záměrně jsme však sjednotili některé sociolingvistické proměnné (věk: nejstarší generace, vzdělání: základní či vyučení bez maturity, místo pobytu: starousedlíci), abychom se mohli zaměřit na popis stavu běžně mluveného jazyka nejstarší generace daného mikroregionu, případně též na srovnání městské a venkovské mluvy okrajového úseku s poměrně zachovalým tradičním teritoriálním dialektem na venkově. Vzhledem k výzkumným podmínkám se nám nepodařilo vyvážit poměr mezi muži a ženami a mezi venkovským a městským obyvatelstvem, celkový počet účastníků výzkumu je také příliš malý na to, abychom mohli zohlednit vliv pohlaví na užívání sledovaných nářečních nebo nadnářečních rysů.

5. Metoda

Sběr dat proběhl v prvním čtvrtletí roku 2016 prostřednictvím polořízených, zhruba půlhodinových (20–40 minut podle sdělnosti mluvčích) rozhovorů s autorkou diplomové práce.¹⁶ Celkem bylo nahráno cca 8, 5 hod (venkovští mluvčí cca 150 minut nahrávek, městští mluvčí cca 480 minut nahrávek). Snahou explorátora bylo, aby byl rozhovor s mluvčími co nejméně strukturovaný až spontánní. Pro některé mluvčí byl však tento úkol příliš obtížný, proto explorátor nabízel mluvčím témata rozhovorů: rodinný život, mládí, děti, svatba, výlety apod. Explorátor se s většinou účastníků výzkumu osobně neznal, přesto se snažil o navázání přátelského vztahu s respondenty, aby vznikla co možná nejméně formální atmosféra při výzkumu. Rozhovory byly následně přepsány transkripcí pro ORAL2013 v programu *praat*¹⁷, ve kterém je možné sledovat spektrogram jednotlivých slov. Z tohoto důvodu docházelo k minimálním problémům při nejednoznačné percepci například redukované výslovnosti

¹⁶ Pro přehlednost uvádíme pojem *explorátor*, v prepisech zaznamenáno jako *exp*.

¹⁷ Program *praat* píšeme v celé diplomové práci v souladu s názvem programu s malým písmenem.

samohlásek, geminované, nebo naopak zjednodušené výslovnosti souhlásek atd. Pro rozbor některých rysů tradičního teritoriálního dialektu, např. asimilace $dn > nn$ a zjednodušení gemináty $nn > n$, se volba tohoto programu ukázala jako velmi vhodná.

Při překryvu replik a značných hezitací nebo rušivých zvucích jsme se spoléhali pouze na sluch přepisovatele. Dle nároků *Českého jazykového atlasu* (I, 1992, str. 19) se s mluvčími pracovalo nejčastěji v jejich domácím rodinném prostředí, popřípadě ve známém prostředí daných mluvčích (prostory restaurace v jedné z obcí), často za přítomnosti dalších členů rodiny či známých, aby projev mluvčích byl co možná nejpřirozenější, proto občasně dochází k překryvům jednotlivých replik, a k dalším zvukovým záznamům, které jsou součástí běžného hovoru (zvuk odbíjení hodin, štěkot psa apod.). Překryvy nejsou v prepisech zaznamenány, další zvuky, včetně hezitací, jsou značeny na základě *Pravidel přepisu sond pro korpus ORAL 2013*¹⁸, případně popsány v závorkách.

¹⁸ https://ucnk.ff.cuni.cz/doc/Prepisovaci_pravidla_ORAL2013.pdf

6. Obecněčeské rysy

6.1 Protetické v-

Pro náš výzkum jsme vycházeli z Chromého (2015). Ten uvádí (str. 21), že „všechny práce se shodují na tom, že se protetické v- neužívá kategoriálně, tedy že se v běžné mluvě neužívá vždy tam, kde by to bylo možné“. Dosavadní výzkumy ukazují, že proteze je ovlivněna nejen faktory sociálními (vzdělání, nálada, komunikační situace), ale i regionálními. Jančáková (1974, str. 187–188) zmiňuje výskyt protetického v- u neplnovýznamových slov, konkrétně v předložkách a zájmenech, slova plnovýznamová podle ní naopak protezi tak často nepodléhají. Brabcová (1973) poukazuje na rozdíl výskytu proteze v souvislosti s mírou dosaženého vzdělání. Pro analýzu dat jsme na základě výzkumu J. Chromého brali v úvahu tyto proměnné:

1. zda se jedná o proprium;
2. slovnědruhové zařazení;
3. zda je slovo prefigované;¹⁹
4. jakého původu je dané slovo (domácí/cizí);
5. sémantika slova.

Ad 1. Role proprií je značná. V našich datech se objevila pouze tři (*Orchidea*, *Ogloj*, *Otrad'ák*) a jedna odvozenina z propria: *olomoucký*. Tyto položky nebyly do analýzy zařazeny.²⁰

Ad 2. Naše data obsahují 936 výskytů v-/o-. Jejich slovnědruhovou klasifikaci uvádíme v tabulce č. 1. Tři výskyty jsme do tabulky nezaznamenali: citoslovce *óje* a částice *ofšem* (2krát).²¹ Ve venkovských oblastech byla zaznamenána i proteze po záporce *ne-* a po prefixu *na-*: *nevopravil*, *nevozval*, *nevodevřel*, *navobjedval*.

	SUBST	ADJ	PRON	NUM	VERB	ADV	PREP	celkem
o-	79	29	0	35	11	1	2	157
v-	87	18	326	9	118	69	156	783
v- %	52,41	38,30	100	20,45	91,47	98,57	98,73	83,30

Tabulka 1. Rozdělení variant v-/o- z hlediska slovních druhů

Došli jsme ke shodnému závěru jako Chromý (2015), že využívání protetického v- se ukázalo jako výrazné u zájmen, předložek, adverbii a sloves. Naopak u adjektiv a číslovek je míra užívání proteze nižší. U našich mluvčích převažuje varianta s protezí i u podstatných

¹⁹ Při rozhodnutí o prefixaci daného slova vycházíme z Chromého (2015, str. 25).

²⁰ Stejně Chromý (2015, str. 26).

²¹ Citoslovce bylo vyřazeno pro lexikalizovanou podobu bez proteze, částice *ofšem* byla vyřazena pro příslušnost k vyšší vrstvě jazyka (psané, oficiální, připravené, formální), ve které nepředpokládáme protezi.

jmen. Vzhledem k různému počtu mluvčích v obou skupinách a k možnému rozdílu město/venkov jsme dále analyzovali data odděleně. Slovnědruhové zařazení pro obě skupiny uvádíme v tabulkách 2 (město) a 3 (venkov).

	SUBST	ADJ	PRON	NUM	VERB	ADV	PREP	celkem
<i>o-</i>	28	9	0	14	7	0	2	60
<i>v-</i>	50	6	92	1	43	19	46	257
<i>v- %</i>	64,10	40	100	6,7	86	100	95,83	81,07

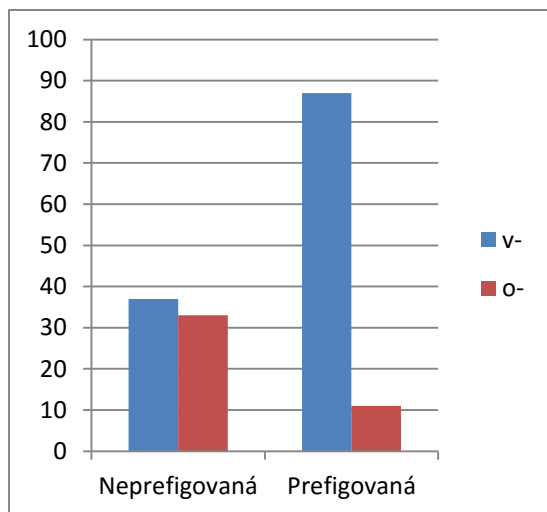
Tabulka 2. Rozdělení variant *v-/o-* z hlediska slovních druhů pro městské oblasti

	SUBST	ADJ	PRON	NUM	VERB	ADV	PREP	celkem
<i>o-</i>	51	20	0	21	4	1	0	97
<i>v-</i>	37	12	234	8	75	50	110	526
<i>v- %</i>	42,05	37,5	100	27,59	94,94	98,04	100	84,43

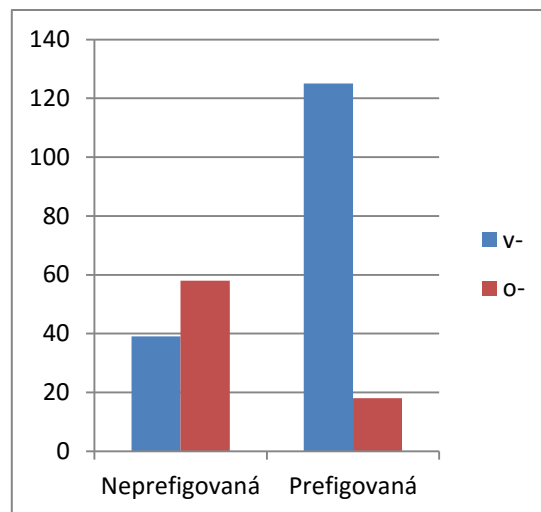
Tabulka 3. Rozdělení variant *v-/o-* z hlediska slovních druhů pro venkovské oblasti

Vidíme, že na celkový počet výskytu *v-* nemá zásadní vliv ta informace, zda jsou mluvčí z venkovské oblasti nebo z městské. Rozdíly můžeme spatřit zejména v užívání číslovek a substantiv. Pro venkovské mluvčí je u substantiv patrný větší vliv spisovného jazyka. Souhlasíme s Běličem (1972, str. 75) že se „protetické *v-* před *o-* v českých nářečích na počátku slova stále drží“. Hiátové *-v-* se v nahrávkách vyskytlo pouze jednou, konkrétně bylo zaznamenáno u *ml04* ve slově *dovopravdi*.

Ad 3. Jak uvádí Chromý (2015, str. 28), „prefixace je rovněž důležitým faktorem ovlivňujícím užívání *v-*“. Toto tvrzení jsme ověřili v našem výzkumu, ve kterém jsme sledovali pouze chování autosémantik (synsémantika nejsou prefigována nikdy a zkreslují data, jelikož se téměř vždy spojují s *v-*). Převaha prefigovaných autosémantik s protezí je značná v obou sledovaných oblastech. U neprefigovaných autosémantik jsou data v městské oblasti poměrně vyrovnaná a korelují s výsledky Chromého. Za ústup protetického *v-* u neprefigovaných slov ve venkovských oblastech může, jak naznačuje Jančáková (1974), patrně pronikání podob s *o-* u slov, která dosud existovala v nářečích pouze s *v-* (*ořechi*, *obilí*), a dále pronikání slov spojených s novým způsobem života (*operace*, *organizace*, *opčerstvení*, *opchodák*, *okres*). Následující grafy 1 a 2 znázorňují zastoupení výskytů podob s protezí a bez proteze pro prefigovaná a neprefigovaná autosémantika pro městskou (1) a venkovskou (2) sledovanou oblast.

Graf 1. Výskyt podob s v-/o- v městské oblasti pro prefigovaná a neprefigovaná autosémantika.

Graf 2. Výskyt podob s v-/o- ve venkovské oblasti pro prefigovaná a neprefigovaná autosémantika.

Ad 4. Původ slov se je jedním z nejdůležitějších faktorů při volbě podoby s v-/o-. V případě přejímek: *operace, organizace, originál, osteoporóza, oranžová* jsme se setkali pouze s podobou bez proteze.

Ad 5. Posledním z našich kritérií je sémantika slova. Jak zmiňuje již Krasnická (1971), proteze je ovlivněna jistou stabilizací. Některá slova jsou bez proteze pravidelně: *otec, oltář, ovoce, ovečky, oddafki, ofšem, okres*²² a podoba s protezí se neobjevuje. Podobně u slov *obrofskej, ohromná/ohromně/ohromní*, ve kterých bychom protezi predikovali, se objevuje pouze varianta s o-. Posun nastal u slova *običejnej*, který Jančáková (1974, str. 188) zaznamenala výlučně bez proteze. U tohoto slova byl „výskyt podob s o- dokonce nejvyšší.“ Námi bylo dané slovo zaznamenáno pouze s provedenou protezí (dvakrát).

Na závěr výzkumu protetického v- ještě upozorňujeme, že výběr konkrétních variant s protezí či bez proteze záleží ještě na mnoha dalších aspektech, především na jednotlivých mluvčích, na komunikační situaci, či na délce slova. Námi vytyčené proměnné však značně přispívají ke zjištění, zda v daném slově protezi předpokládat. Nejčastěji se proteze objevuje u zájmen a předložek a dále u prefigovaných autosémantik. Varianty bez proteze se nejčastěji objevují u číslovek (kromě *voba*) a adjektiv. U substantiv se prokázal jistý rozdíl²³ mezi mluvčími z města a mluvčími z venkova: mluvčí z města používali častěji variantu s protezí, a to i u neprefigovaných plnovýznamových slov. Ukazuje se tedy, že pozice protetického v- je

²² Naš výběr slov je (kromě slov *oltář* a *oddafki*) totožný s výsledky Jančákové (1974).

²³ Rozdíl však není statisticky významný. Pro substantiva jsme provedli kvantitativní analýzu, přičemž hodnota *p* je menší než 0,45.

v češtině velmi pevně zakotvena, a to nejen ve venkovských oblastech (84, 43 %), ale i ve městě (81,07 %).

Stanovili jsme hypotézu, že na venkově dochází k protezi častěji než ve městech. Kvantitativná analýza našich dat však ukázala, že u protetického -v proměnné město/venkov nehrají roli. Hodnota p jako číselný indikátor platnosti hypotézy pro všechna (prefigovaná i neprefigovaná) slova je 23, 22²⁴ hovoříme tedy o statisticky nevýznamném výsledku.

6.2 Diftongizace původního $i > ej$ v předponě $vi-$

Diftongizace $i > ej$ je jedním z nejrozšířenějších obecně českých hláskoslovných jevů. Jančáková (1974, str. 186) dochází k závěru, že „nejfrekventovanější spisovné podoby bývají v městské mluvě u slov s předponou $vi-$, [...] avšak podoby s $vej-$ ještě převažují.“²⁵ Toto tvrzení se stalo základem pro náš výzkum prefixu $vi-$ na námi zvoleném území.

Dosavadní literatura se zabývala především městskou mluvou, například Jančák: *Frekvence hlavních hláskoslovných znaků v mluvě pražské mládeže* (1974), Dejmek: *Hierarchie a dynamika obecněčeských hláskových jevů* (1986). Z porovnání výsledků Jančákové, Jančáka a Dejmka je patrné, že závěry týkající se předpony $vi-/vej-$ jsou územně diferenční. Zatímco Jančáková tvrdí, že na území obce Bukovany stále převažuje podoba s $vej-$ (52,27 %), u Jančáka v mluvě pražské mládeže již převažuje podoba s $vi-$ (62,50 %), u Dejmka v mluvě nejstarší a nejmladší generace obyvatel Hradce Králové rovněž převažuje podoba s $vi-$ (55,77 %).

Z našeho materiálu bylo získáno 69 dokladů s původním prefixem $vi-$. Rozdíly mezi venkovskými a městskými lokalitami jsou značné, avšak v obou lokalitách převládá spisovná podoba s $vi-$. Na venkově z celkových 25 výskytů byla zachycena 17krát varianta s prefixem $vi-$ a 7krát s $vej-$: *vejplata* (2krát), *vejpuc* = výprask, *vejlet* (2krát), *vejškrabek* = poslední dítě v rodině (2krát). Ve městech z celkových 42 dokladů nebyl zjištěn žádný výskyt s $vej-$ v předponě: *víkladní skříň*, *vičep*, *vileti*, *vísluški*, *víklenki*, *vid'elki*, *víroba*, *víropki* a další. Všímáme si, že novější slova jsou doložena výhradně se spisovným prefixem $vi-$: *víuční list*, *vípari*, *víropci*, *víroba*.

Shrnujeme, že na území Lomnicka se v předponách $vi-$ na venkově můžeme setkat s nespisovnou podobou $vej-$, a to zejména u slov z nespisovné vrstvy jazyka (*vejškrabek*, *vejpuc*). Ve městě však již k diftongizaci u předpony $vi-$ nedochází. Jinak je tomu u slova *vejš*,

²⁴ Hodnota p musí být $< 0,05$, abychom hovořili o statisticky významném výsledku.

²⁵ Pro obec Bukovany, okres Příbram.

kteřé jsme zaznamenali v obou zkoumaných oblastech. Tabulka 4 shrnuje procentuální zastoupení předpony *ví-/vej-* pro venkovské a městské lokality.

	podoby s <i>ví-</i>	%	podoby s <i>vej-</i>	%
venkovské lokality	17	70,8 %	7	29,17 %
městské lokality	42	100 %	0	0 %

Tabulka 4. Přehled užití prefixů *ví-/vej-* pro venkovské a městské lokality

Kvantitativní analýza našich dat prokázala, že výběrové soubory město/ venkov jsou na sobě nezávislé. Hladina statistické významnosti *p* je 0,02, výsledek testu je tedy statisticky významný a potvrzuje, že na venkově se používá předona *ví-* v podobě *vej-* nenáhodně.

6.3 Diftongizace *í > ej* v ostatních pozicích

Rozbor přepsaných nahrávek ukázal, že změna *í > ej* je provedena nejdůsledněji z námi sledovaných obecněčeských změn. Pro každou hlásku, u které se objevila diftongizace, jsme provedli analýzu zvlášť, aby se ukázalo, zda má některá z hlásek větší vliv na pravděpodobnost, že *í* zůstane ve spisovné podobě.

V sufixech u deminutiv nedocházelo k diftongizaci vůbec: *postílka, sukínka, okínko*. Svědčí to o tom, že úžení *é > í* bylo v námi sledované oblasti dokončeno později, než začala diftongizace *í > ej*. V ostatních slovech byla diftongizace provedena důsledně především v koncovkách, a to i v propriích: *Jizerskejch, Jánskejch, Stražickéjch, Mariánskejch, Nepomuckej* avšak s výjimkou propria *českí* v sousloví *Českí ráj* od ml13. Po hláске *k* nebyla dále provedena diftongizace u slova *napikírovat* (přesazovat sazenice) u ml01. Jinak byla diftongizace provedena ve 100 ze 102 dokladů, tedy v 98,04 % případů. Pro úplnost uvádíme i několik příkladů, u kterých k diftongizaci došlo: *obrofskej, ňákej, mušskej, visokej, velikej, lomňickéjma*.

Jančákovo tvrzení (1974, str. 191–200) pro mluvu pražské mládeže, že spisovná podoba v koncovkách začíná pronikat spíše tam, kde *ej* není v absolutním konci slova, nemůžeme potvrdit. Jančák jako příklad uvádí tvar *s kteríma*, který se však v našem materiálu vyskytl pouze jako tvar *s kterejma*: *s kterejma sme jezdíli i na nášťěvi; mňeli dvje krávi, kterejma tahali*. Jediný výskyt, který by Jančákovu tezi podporoval, je tvar slova *dobřích* od mluvčí ze Semil při parafrázování mluvy jiné osoby: *sem posel dobrích správ* (ml09). Po hláске *r* docházelo k diftongizaci v koncovkách vždy kromě názvu dnu: *úterí*. S Jančákem souhlasíme v tom, že v základech slov mají podoby s *ej* výraznou převahu, v našich nahrávkách například: *rejže, vomejt, vimejšlet, mejdlo, bejt, nezbejvat, bejki, nezbejvat, u strejčka, vohejbat, zahejbali, vobejvám, tejden, nachomítla*.

Spisovné podoby pronikají spíše jednotlivě, a to zejména u mluvčích z městských lokalit: *eště sem chodila na druhou stranu ke stríčkoví; s kterim já sem se moch stíkat; co se tíká tohodle*. Dále v propriích: *Hrubí Rohozec, Malí Rohozec* (při opakování již *Hrubej, Malej*).²⁶

U některých slov pozorujeme značnou rozkolísanost, například slovo *mejt* (4krát), *vomejt* (4krát) se objevilo vždy s diftongizovanou podobou, avšak slova odvozená *umívadlo*, *umivárna* se objevují jen se spisovnou podobou *í*, případně zkráceně s *i* (v PSJČ se objevuje varianta pouze s krátkostí: *umivárna*, čímž by nevznikla podmínka pro diftongizaci, SSČ a SSJČ uvádí krátkou i dlouhou variantu). Krátkost mělo dřív také substantivum *umyvadlo* (PSJČ), avšak týž slovník uvádí obecné *umejvadlo*, proto do rozboru slovo počítáme. Lexém *bít* se objevuje převážně jako varianta s *ej* (22krát), pouze jednou spisovně: *musel prostě bít dobře uš přišláplej* (mluvčí z Nové Vsi nad Popelkou), ale slova příbuzná se objevují s oběma variantami: *obivák* (6krát), *obívák*, *bejvalí*.

Ve slovech přejatých se s diftongizací nesetkáváme, přestože tato slova již v jazyce zdomácněla: *pionýra* (2krát). Naopak diftongizace třikrát proběhla jako sekundární změna po úženi *é > í*, následně *í > ej*: *tak všechno (učitel) musel **každejho** zabavit a nějak ho zamňestnat; nechťela sem **vilejzat** ven; já chodila pro mléko, deňe **nalejvaní** do džbánu*. V posledním příkladu může jít o analogické *ej* podle přítomných tvarů *leju, leješ*.

Tabulka 5 popisuje procentuální zastoupení diftongizace *í > ej* kromě prefixu *vi-* pro všechny hlásky, u kterých byla diftongizace alespoň jednou provedena. (Z našich dat jsme vyloučili diftongizaci po sykavkách *s, z*, a afrikátě *c*, viz kapitola 7.1.11.)

	městské lokality	město <i>ej</i> v %	venkov. lokality	venkov <i>ej</i> v %
<i>hej : hí</i>	5 : 0	100,00	9 : 0	100,00
<i>kej : kí</i>	39 : 1	97,50	66 : 1	98,51
<i>rej : rí</i>	22 : 2	91,67	67 : 0	100,00
<i>dej : dí</i>	8 : 0	100,00	36 : 0	100,00
<i>tej : tí</i>	12 : 4	75,00	21 : 3	87,50
<i>nej : ný</i>	25 : 0	100,00	44 : 2	95,65
<i>bej : bý</i>	15 : 3	83,33	46 : 8	85,19
<i>mej : mý</i>	6 : 1	85,71	14 : 0	100,00
<i>lej : lí</i>	19 : 1	95,00	51 : 0	100,00
celkem	151 : 12	92,02	354 : 14	96,32

Tabulka 5. Počet a procentuální zastoupení diftongizace *í > ej* pro městské a venkovské lokality

Shrnujeme, že diftongizace *í > ej* je nejrozšířenější obecněčeský rys na námi zkoumaném území. Uplatňuje se ve venkovských (96,32 %) i městských (92,02 %) lokalitách,

²⁶ Do našich dat jsme nezapočítali následující příklad od informátora *ml01*: *musel dát ten doklat a musel bejt vode mňe podepsaní*, a to vzhledem k časté dezorientaci mluvčího ve jmenném rodě.

příčemž ve městech jeho užití klesá patrně vlivem spisovné češtiny. Rozdíl však není statisticky významný, hodnota p je 7,97. Nejčtenější z 505 dokladů na *ej* se ukázaly tyto: *bejt*, *mejt*, *tejden*, *rejže*, které se v našich datech s výjimkou slova *bejt* objevily vždy s diftongizací.

6.4 Úžení $\acute{e} > i$

Úžení $\acute{e} > i$ je považováno za základní obecně český hláskový jev vyskytující se na celé ploše českého území a ve středomoravských dialektech. Zajímalo nás, zda se v našich datech projeví rozdíl mezi venkovem a městem, přičemž v městských oblastech předpokládáme vlivem spisovného jazyka vyšší míru užití podoby s \acute{e} . Rovněž jsme chtěli zjistit, zda naše data budou potvrzovat dosavadní výzkumy. Pro výzkum jsme na základě studie Jančákové (1974) stanovili 5 výchozích pozic, respektive 3 výchozí pozice, ve kterých k úžení může docházet:

Vzhledem k tomu, že se v našich datech vyskytly pouze 3 nezúžené varianty (v městských oblastech), rozhodli jsme se tři dílčí skupiny (2, 3, 4), které stanovuje Jančáková, sloučit v jedinou a poukázat u každého ze tří slov ke kterému dílčímu navrhovanému typu patří. Jedná se o typy:

1. základ slova (typ *mlíko*);
2. a) tvrdé koncovky adjektivní deklinace v 1., 4. a 7. pl. feminin, neuter a maskulin (typ *dobří*);
2. b) tvrdé koncovky adjektivní a zájmenné deklinace v 2. sg. f. (typ *tí dobří*);
2. c) tvrdé koncovky adjektivní a zájmenné deklinace v 3. a 6. sg. f. (*tí dobří*);
3. typ *uklízíno*.

Ad 1. Upozorňujeme, že „do skupiny typu *mlíko* se nezapočítávají slova, která i v obecné češtině mají důsledně podobu shodnou se spisovným jazykem, např. *lék*, *lékař*“.²⁷ Dále zmiňujeme, že jsme nezahrnuli varianty: *líp*, *míň*, *nejmíň* a *hrníčky*, protože je současná kodifikace hodnotí jako spisovné. Zachytili jsme rovněž rozdíl mezi spisovnou a nářeční variantou *večer/večír*, který Jančáková pro srovnání s dalšími výzkumy nezapočítává.

Ve venkovských lokalitách jsme zachytili celkem 47 lexémů s úžením $\acute{e} > i$ v základu slova. Nejčastěji (celkem 16krát) se úžení projevilo v lexému *mlíko*, dále například ve slovech *chlíf*, *převlíknout*, *navlíkat*, *dílce*, *protíkala*, *níst*, *lítat*. Uvědomujeme si, že slovo *lítat* a jeho slova příbuzná jsou již považována za tvary spisovné, vzhledem k tomu, že jde však o variantu hovorovou, dovolili jsme si i tato slova do výzkumu započítat. Naopak nezúžené varianty slov se v našich datech nevyskytly. U lexému *večer* jsme se setkali se spisovnou

²⁷ Jančáková, (1974, str. 184).

(7krát) i zúženou (7krát) variantou, do srovnání však toto slovo stejně jako Jančáková nezahrnujeme, neboť jde na rozdíl od přechozích případů o sekundární, mladší dloužení původního krátkého *-e-*, které, zdá se, nemuselo proběhnout důsledně.

Ve městech jsme zachytili 15 tvarů slov s úžením *é > í*. Nejčastější položkou je *mlíkárna*, z dalších například *oblíknout*, *svíst* (svézt). Nezúžená varianta byla zachycena pouze jednou ve slově *mléko*. Lexém *večer* byl zaznamenán pouze jednou, a to ve spisovné variantě. Naše data jsou shodná s výsledky Jančáka (1974), který v pražské mluvě zachytil v základech slov úžení *é > í* ve 100 % případů.

Další kategorií, kterou jsme zařadili do této skupiny, je úžení *é > í* v sufixech. Jančáková kategorii sufixů nevyčleňuje, proto jsme se rozhodli ji zařadit jako podtyp kategorie typu *mlíko* (v obou případech jde o kmen slova). Ve vesnických oblastech jsme zaznamenali dva tvary s úžením v sufixech: *sukínki* a *vokínko* (2krát). U obou slov jsme si vědomi jeho zařazení do spisovné češtiny (tak už SSJČ), avšak opět se jedná pouze o hovorovou vrstvu slovní zásoby, a proto si dovoluujeme i toto slovo do výzkumu započítat. V městských oblastech jsme žádné slovo s úžením v sufixu nezaznamenali.

Ad 2. Koncovky tvrdé adjektivní a zájmenné deklinace jsou v našich datech zastoupeny nejvíce. Celkem jsme zaznamenali 1240 výskytů těchto koncovek, a to 756 ve venkovských lokalitách a 484 v městských oblastech. Úžení zde probíhá velmi konzistentně. Na venkově jsme zaznamenali pouze zúžené varianty, např. *kolečko **ňákího** salámu; jak sou ty d'eři **takoví** pak trošku **jiní**; na půdu a do **tí** místnosti a po **praví** straňe*. Ve městech jsme zaznamenali 3, respektive 2 slova s nezúženou variantou: *Jak sem poznala **svého** muže; takže v **pokročilem** vjeku jezdil do Jičína do školi; tak v **prvé** řadě je potřeba místo*. První dva výskyty jsou od mluvčí ze Semil (ml10), přičemž první výskyt je patrně pouhým opakováním po explorátorovi, který použil spisovnou variantu, a proto jej nemůžeme do výsledků studie započítat: *Exp.: A jak si poznala muže **svého**? → Jak sem poznala **svého** muže*. Poslední výskyt je od mluvčího z Lomnice nad Popelkou (ml12). V městských lokalitách je tedy úžení *é > í* provedeno v 99,56 % případů. Připomínáme, že Jančák (1974) zaznamenal provedené úžení v pražské mluvě ve 100 % případů.

Ad 3. Typ *uklizíno* s úžením sekundárně zdloouženého *-e-* se vyskytl pouze jednou v lexému *pohnojíno* (v zúžené variantě) ve venkovské lokalitě u mluvčí z Nové Vsi nad Popelkou (ml04). Do celkových výsledků ho proto nezapočítáváme. V městských lokalitách se typ *uklizíno* nevyskytl ani jednou, a to ani v nezúžené variantě.

Shrnujeme, že v kmenech slov i v koncovkách se blíží míra užití 100 % případů. K úžení nedochází pouze při pečlivé výslovnosti nebo při důrazu na dané slovo, případně při

snaze přizpůsobit se komunikačnímu partnerovi. Rozdíly mezi venkovskými a městskými lokalitami nejsou téměř patrné, z našich dokladů nelze vyvodit závěry o tendenci městských mluvčích úzení neprovádět. Jediný doklad jsme zachytili pro typ *uklizíno*.

6.5 Zakončení *l*-ového participia u sloves 2. třídy na *-nul*

Slovesa 2. třídy s kmenotvornou příponou *-nu-* v *l*-ovém přičestí se ve vyšší míře uplatňují zejména v nářečích středočeských (Bělič, 1972, str. 195). Bachmannová (1997b, str. 189) však tento jev považuje za obecněčeský, vyskytující se v námi sledované oblasti zejména u mládeže, a to dokonce s většinovou převahou. Autorka popisuje, že střední generace v Podkrkonoší tuto podobu neužívá, „pocituje ji jako cizí – „pražskou““. Zajímalo nás, zda se dvacet let od výzkumu Bachmannové (výzkum mluvy mládeže ze Železnobrodské z let 1994–1995) v jazyce této generace podob s kmenotvorným *-nu-* stále neužívá. Tímto jevem se zabývala též Matoušová (2009) která užila dotazníkového šetření napříč generacemi ve městě Dvůr Králové nad Labem se slovesy *ukrást*, *spadnout* a *říct*. Námi zkoumaná starší generace by podle jejích výsledků užila podoby s *-nu-* v 9,0 %, 17,5 % a v 0,0 % pro daná slovesa.

Z našich dat jsme získali 3 doklady od mluvčích z venkovských lokalit (*chcípnul*, *napíchnul*, *vipnul*) a dva doklady z měst (*zvednul*, *zaplánula*). Jsme si vědomi, že k vytváření závěrů je náš materiál nedostačující, avšak všimáme si, že v běžné mluvě napříč všemi generacemi se *-nu-* vyskytuje pouze ojediněle. Koncové *-l* často zcela chybí, srov. příklady se slovesem první slovesné třídy: *tak každej to přines; no a přines f klobouku houbi*. Mimo nahrávky byly zachyceny varianty: *set*, *lech* (lehl), *ubjech* (uběhl).

Na pronikání podoby s *-nu-* u slovesa *začít* do mluvy nejmladší generace upozorňuje Bachmannová (1998, str. 189), a to v rozmezí 15–23 % v závislosti na věku (resp. školní třídě) dětí. V našem materiálu se objevily pouze varianty bez *-nu-*: *voňi diš začali; asi f šestce začala ňákou trojku; pak se začal zaučovat; začal sem vo ňej se starat; já sem ji doprovodil domu a tím to začalo; v Praze s tím začali; začal sem d'elat strop* a další.

6.6 Haplogické jevy²⁸

Zánik jednotlivých hlásek zejména pro zjednodušení výslovnosti nebo zkrácení delších slov je jev v jazyce zcela běžný, avšak ne plně konzistentní. Šimandl (2000, str. 233) uvádí příkladově *Dimitrovo náměstí* nebo *Valentinu Těřeškovou*.

O haplogických jevech lze mluvit také v rámci zanikání hláskových skupin zejména u slov *ňákej* či *d'ál* (Bachmann, 2001, str. 58). Bachmann pro nářečí na Vysokomýtsku uvádí

²⁸ Termínu *Haplogické jevy* užíváme dle Bachmanna (2001, str. 57–58), který termín používá pro zánik jednotlivých hlásek a zánik hláskových skupin.

důsledné provedení tohoto jevu, a to i v řeči místní inteligence. V našich datech není provedení tohoto jevu natolik důsledné, avšak u lexému *dělat* se projevuje zřetelný rozdíl mezi městskými a venkovskými lokalitami.

Z našeho materiálu jsme získali celkem 250 slov *dělat* v přičestí minulém, tedy *d'elal*, *-a*, *-o*, *-i*, přičemž v městských lokalitách bylo užito 44krát podoby spisovné a 23krát podoby haplogické. Ve venkovských lokalitách je tendence opačná, tedy více se užívá podoby zkrácené (125krát) a méně spisovné (58krát).

U slova *nějak* a příbuzného zájmena *nějaká*, *-í*, *-é*, *-ej* je zkracování téměř důsledné: z 271 realizací (101 pro město a 170 pro venkov) se spisovná podoba u mluvčích ve městech objevila celkem 7krát a u mluvčích z venkova 12krát.

Bachmann (2001, str. 57) dále upozorňuje na zánik hlásky *-h* v zesilovací částici *-hle*: *takle*, *támle*, *tenle* apod. V našich datech se opět projevuje vyšší míra preciznější výslovnosti v městských lokalitách, kde je podoba s *-hle* zastoupena častěji než u mluvčích z venkovských lokalit, avšak tendence k zániku hlásky *-h* je velmi výrazná, například u slova *takhle* se ze 177 realizací (43 pro město a 144 pro venkov) spisovná podoba s *-hle* zachovala u městských mluvčích pouze 3krát a u mluvčích z venkova 12krát. Dále se objevily i podoby *tahle* a *tajhle*, pro slovo *tadihle* také podoba *tajdle* a zřídka též intervokalická změna *d>j* ve slově *tady*: *pak vlastně sem spala už taji s Maruškou* (ml02); *my sme bili taji* (ml01) *taji takle do Hostinného* (město Hostinné) *a spátka* (ml05). Málo častý je zánik hlásky *t* ve slově *který* (16krát ze 71 realizací).

Ve výrazech *jestli* dochází nejčastěji (53krát z 64 výskytů) k zániku celé skupiny hlásek *-tl-* (Bachmann variantu *jesi* vůbec nezmiňuje), pouze jednou se objevily výrazy *jesli* a *esli*. U adverbia *pořád* mizí depalatalizovaná podoba, o které se Bachmann zmiňuje (str. 58): z našich 47 realizací se výraz *porád* objevil pouze jednou. K zániku hlásky *l* dochází i ve výrazu *myslím*, nejčastěji je realizováno jako *misim*.

Za důsledně provedenou změnu považujeme zánik hláskové skupiny u slova *poněvadž*, realizovaného vždy jako *páč*, za zmínku stojí i výplňkové slovo *člověče*, které se vyskytlo 6krát jako *čoveče* a 3krát jako *čéče*, avšak pouze u mluvčích, kteří explorátora osobně znají.

V našem materiálu jsme sledovali zkracování slov vyplývající z méně pečlivé artikulace v běžné mluvě. Zjistili jsme, že je typičtější pro venkovské lokality zejména u slov se zesilovací částicí *-hle*, dále je důsledně provedena pro tvar slovesa přičestí minulého *dělal* a pro slovo *nějak*.

7. Nářeční rysy

7.1 Hláskosloví

7.1.1 Neslabičné (polosamohláskové) *ɤ*

Bachmannová (1997b, str. 184, 191) popisuje *-ɤ-* jako tradiční znak, který vymezuje okrajový podkrkonošský úsek od svč. nářeční skupiny, objevuje se nejen u starších informátorů, ale i u příslušníků střední generace. Naproti tomu Krasnická (1971, str. 328) píše, že „pozůstatky oblastně odchylné výslovnosti *v* jako neslabičného *ɤ* nejsou již tak jednoznačně převládajícím diferenčním znakem (...), je patrná jeho stylová ohraničenost na projevy neoficiální.“ Podle Dejmka (1987, str. 24) se v městské mluvě *ɤ* objevuje pouze zřídka, a to převážně u lexikalizovaných slov typu *praɤda*, *zrouna* (cca 4 % městských mluvčích užívají *ɤ*). Dotazníková šetření běžně mluveného jazyka mládeže (Konupková /2009/, Habalová /2008/) zkoumají výskyt neslabičného *ɤ* zejména u těchto lexikalizovaných slov, u kterých se výskyt daného jevu alespoň částečně předpokládá: *praɤda*, *zrouna*, *rounou*, *zauɤřit*, *dřiɤ*. Z výsledků je patrné, že tento rys se vyskytuje především ve venkovských oblastech, naopak ve městech má klesající tendenci.

Dále je podle dosavadních výzkumů patrná tendence klást polosamohláskové *ɤ* v zavřených slabikách častěji místo znělého *v*. Utěšený (1960, str. 145) upozorňuje na nižší frekvenci výskytu u neznělé hlásky *f*, která proniká v těchto pozicích rychleji než její znělá varianta, tedy že podoba *stofka* je běžnější než *stouka*.

Český jazykový atlas (5, str. 430) zachycuje tento typický rys „jednak v pozici samohláska + *v* + sonora / znělá souhláska (*zrouna*, *oteɤřit*), jednak v pozici po samohlásce na konci slova před pauzou (*kreɤ*).“ Lexikalizovanou podobu *zrouna* zachytil ČJA i ve všech městských oblastech v severovýchodočeské nářeční oblasti, s výjimkou pohraničního Trutnova.

Pro analýzu našich dat jsme si zvolili tyto proměnné:

1. zda je dané slovo proprium nebo je z propria odvozeno
2. zda je slovo s *ɤ* považováno za lexikalizované²⁹
3. jakou pozici má *ɤ* v daném slově
 - a. samohláska + *ɤ* + sonora
 - b. samohláska + *ɤ* + znělá hláska
 - c. samohláska + *ɤ* + neznělá hláska

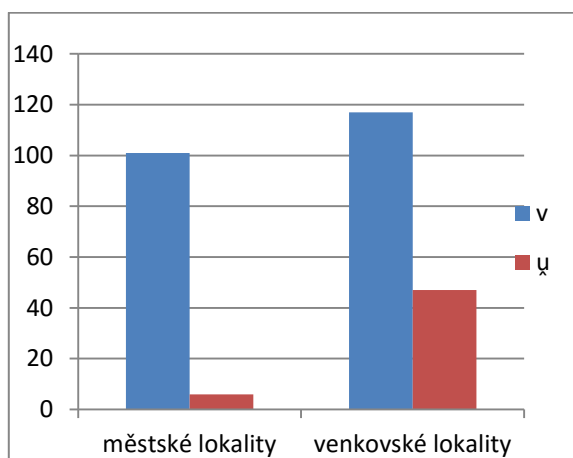
²⁹ Slova byla vybrána dle Krasnické (1971, str. 328), která píše o určité míře lexikalizace u slov *voupraɤdu*, *praɤda*, *zauɤřit*, *voudeɤřit*, *dřiɤ*, *poliɤka* a u přípony *-ouɤskej* a *-ouɤna*. Do výběru jsme zařadili též variantu *zrouna* na základě tvrzení o její lexikalizované výslovnosti v ČJA (5, str. 430).

d. *u* na konci před pauzou

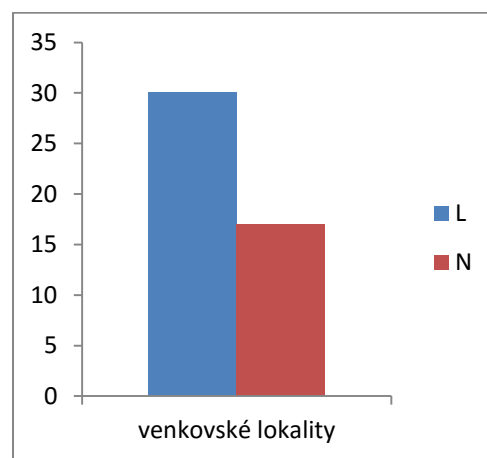
Výsledky, k nimž jsme došli, představíme podle jednotlivých proměnných.

Ad 1: Opět se potvrdilo, že *propria* mají na výslovnost hlásek značný vliv. Z našeho materiálu jsme získali celkem 14 *proprií* a jejich odvozenin. Z těchto čtrnácti tvarů bylo *u* provedeno pouze jednou ve spojení *Haṣṣlūf hrádeček*, a to ve venkovské oblasti. V ostatních tvarech se *u* nevyskytlo: *Havlovou*, *Křížovka*, *Křížovkám*, *Pavla* (2krát), *Pavlik* (3krát), *Pavlovi*, *Pavlu*, *škodovka*, *škodovku* (2krát).

Ad 2: Naše data obsahují celkem 285 výskytů *v* / *u* na konci zavřených slabik. Poměr výskytu *v* / *u* v městských a venkovských lokalitách po odečtení všech tvarů slov z bodu 1. zachycuje graf 4. Výslovnostně lexikalizované podoby převažují nad nelexikalizovanými u mluvčích z obou zkoumaných lokalit. V městských oblastech z šesti zaznamenaných výskytů s *u* bylo 5 označeno za lexikalizované na základě dosavadního bádání: *vopraḡdu*, *zrouḡna*, *vodeḡuřený* (2krát), *zauḡřený*, dále se vyskytlo nelexikalizované *srouḡnaný*. U mluvčích z venkovských lokalit byl poměr lexikalizovaných slov k nelexikalizovaným 30:17, jak zachycuje graf 5 níže. Nelexikalizované podoby reprezentují slova: *hlaḡuḡne*, *hlaḡuḡni*, *nástaḡubu* (3krát), *potkrouḡni*, *pracouḡni*, *proḡiḡná*, *pṛetstaḡ si*, *pṛetstaḡte si* (2krát), *reḡma*, *rouḡnou*, *slaḡnostṛni*, *spraḡuḡni*, *nástaḡubu*, *ṣikuḡnej*.

Graf 4. Komparace výskytu *v* / *u* v městských a ve venkovských lokalitách

Graf 5. Poměr lexikalizovaných (L) a nelexikalizovaných (N) tvarů s *u* pro venkovské lokality

Pro výskyt *v* a *u* ve venkovských a městských lokalitách jsme stanovili hypotézu H_0 (výběrové soubory *město* a *venkov* jsou závislé). Pravděpodobnost platnosti H_0 je menší než 0,00, tuto hypotézu lze tedy zamítnout. Přijímáme hypotézu H_1 , že výběrové soubory *město*, *venkov* jsou na sobě nezávislé. Hodnota *p* hovoří o statisticky významném výsledku.

Ad 3: ČJA zmiňuje varianty s *u* pouze před znělými (případně sonorními) hláskami nebo před pauzou. V našich datech se *u* nejčastěji objevuje (29krát) před znělými hláskami *b*, *d*, *ř*, dále 13krát před sonorními *n*, *m* (přičemž jediný výskyt před *m* ve slově *reuma* může být

ovlivněn dřívější podobou pravopisu), 7krát před pauzou a 2krát dokonce před neznělou hláskou v podobě *přetstaute si* (2krát), což však může být analogický tvar k *přetsta si* s následující pauzou. Toto tvrzení podporuje i fakt, že tvar *přetstaute si* by byl jediným slovním spojením, ve kterém se udrželo *u* a neproniklo neznělé *-f-*. Souhlasíme tedy s teorií Utěšeného (1960, str. 145), že neznělé *f*, následuje-li neznělý konsonant, proniká v těchto pozicích častěji než znělá podoba s *u*.

Procentuální zastoupení podoby s *u* je ve venkovských oblastech 28,66 %, přičemž 63,83 % těchto slov patřilo do skupiny lexikalizovaných. Domníváme se, že tento jev se dá považovat za stále živý vzhledem k 36,17 % nelexikalizovaných tvarů.

Dospěli jsme k závěru, že na výskyt *u* má vliv hned několik faktorů: bydliště mluvčího (venkovská lokalita podporuje pravděpodobnost užití *u*), míra lexikalizované výslovnosti daného slova (nelexikalizovaná výslovnost *u* oslabuje pravděpodobnost jeho užití), hláskové okolí (nejvyšší míra výskytu *u* se byla zjištěna před sonorami, nižší před ostatními znělými hláskami).

7.1.2 Bilabiální *w*

O zbytecích výslovnosti bilabiálního *w* se zmiňuje například Lamprecht a kol. (1976, str. 90) na příkladu slova *wiprawowať*. Bělič (1972, str. 24) popisuje bilabiální *w* jako důsledek výskytu *v* mezi samohláskami nebo před samohláskou. Již v 70. letech však Bělič označil tuto výslovnost za „zbytkovou, vyskytující se v severní části semilského okresu, severně od Nové Paky“ (Bělič, 1972, tamtéž), tedy na námi sledovaném území. Doloženy jsou příklady: *woda*, *kwočna*, *kowář*. Bachmannová (1997b, str. 184) popisuje charakteristickou podkrkonošskou výslovnost *v* spíše jako labializovanější (nikoliv už bilabiální, tedy *w*), především v intervokálníce pozici, méně často v pozici před samohláskou: *a won ňe povídá; tam za Derškowem vlag hučal; to chraň buch wálki*, dále Bachmannová (1998, str. 7) připisuje výskyt *w* všem ostatním pozicím kromě zavřených slabik.

V našich datech se bilabiální výslovnost hlásky *w* objevila pouze u dvou mluvčích z venkova, u jednoho (ml01) téměř ve všech pozicích: na začátku slova před samohláskou: *a přitom won to nebil; a wosumdesát sedum roku bydlím už tadi na vesnici; a woňi nes* (dnes) *si říkaj*, v intervokálníce pozici: *to bila tak slaunostni ten príwot*³⁰; *každej přines a to sme vistavowali; nowí sme dali žárofki, nowí sme tam dali svički; králíci pjestuju, na tráwu chodím jim*, i v dalších pozicích: po samohlásce před sonorní hláskou: *to bil jed'inej člowjek*;

³⁰ Zachováváme neshodu v rodě v souladu s výslovností mluvčího.

to bil vzd'elanej člowjek; s babičkou sem se poznal v padesátejch letech v XXX na ňáki zábawje; po znělé hlásce před samohláskou o, avšak v jediném lexému (bez předělu slov) zwoni: ti zwoni se zwoňilo ručne; a mi sme zajistili zwoni na eletriku; ti zwoni teřka právjie vipli; tak tadi máme zwoni. Při zdůrazněném přízvuku mluvčího nebo v samostatné výpovědi se však lexém *zvoni* objevuje s labiodentální výslovností: *sou tadi zvoni; (...) musime dát k tomu doklat. Zvoni.* U další z mluvčích (ml06) se objevuje bilabiální *w* již méně konzistentně, v již zmíněném tvaru slovesa *vypravovat*: *tak sme sedli tam na příkop a viprawowali sme si.* U prvního příkladu se jedná spíše o uvolněnou artikulaci mluvčí, pro kterou je obtížné měnit několikrát artikulační nastavení mluvidel ze samohlásek na labiodentálu. Domníváme se, že uvolněná artikulace slova náročného na artikulaci je důvodem, proč se právě toto slovo uvádí jako příkladové.³¹

U mluvčích z městských lokalit jsme se až na jedinou výjimku s bilabiální výslovností v nesetkali. Výjimkou tvoří doklad od mluvčí ml13 ve slově *vorkoholik*: *řiká se tomu jako workoholik.* Souhlasíme však s Bachmannovou (1997b, str. 184), že v tomto případě se výslovnost zdá být pouze labializovanější, nikoliv bilabiální, což může způsobovat následující zaokrouhlená samohláska *o*, jak je tomu i ve většině příkladů výše: *zwoni, príwot, woňi* a jiné.

Shrnujeme, že bilabiální výslovnost *v*, tedy *w*, se vyskytuje pouze ojediněle, zejména u nejstarších mluvčích sledovaného mikroregionu (v našem výzkumu ml01 a ml06) Nejčastěji se tato výslovnost objevuje v intervokální pozici před zaokrouhlenou samohláskou *o*, patrně jako přednastavení mluvidel na realizaci této samohlásky. Výjimečně se objevuje před sonorami, a to před *j*.

7.1.3 Slabičné *r, l* s průvodním *a*-ovým vokálem

Bachmannová (1997b, str. 184) zmiňuje, že již v 70. letech, kdy byl proveden výzkum pro ČJA, byla výslovnost slabičného *r, l* s průvodním *e*-ovým vokálem nebo s méně jasným *a*-ovým prvkem zachycena již jako mizející archaismus: *pervi sem ho vid'ala na náfsi; budeš málčet!; že přide bərzi.* Dále táž autorka uvádí, že mluvčí usilují o méně příznakovou mluvu, a proto užívají opačné, „hyperkorektní“ podoby s redukovanou souhláskou *i* nebo *e* před likvidami *r, l*: *řikali mu Frda Rančák; v Librci; klouzali se po slňici; diš je vid'et na Kotl; Pavl Daňičku; vobeckej Havl.*

³¹ Kromě již zmiňovaného Lamprechta také například Cuřín (1967, str. 23), dále Holub – Janečková (1993, str. 63).

V našem materiálu se průvodní vokál před slabičným *r*, *l* nevyskytl, dokonce ani u nejstaršího z mluvčích (ml01). Zaznamenáno tedy bylo: *bila mlha* (ml07); *tadi sme se dřeli jako blbci* (ml05); *první leta diš sem se viučil* (ml01); *tak te' mñe teprf ta chuť přešla* (ml08); *plnej sál* (ml01); *jezdili zase do Vrchlabí* (ml03); *ten uš je ve čtvrti třídě* (ml03); *sed'ela sem u vrtačky* (ml03); *tvrdí pečivo* (ml02); *zasejpala cukrem a navrch dávala celofán* (ml04); *sem dál na Zlatim návrší* (ml05); *tajle holka Vrbenská* (ml06); *i ti angorskí, s kterých se dělala vlna* (ml03); *vodbočka na Vlčice* (ml05) *ta ti mñe tak mrzí* (ml06); *zmrzlina stála padesát halíru* (ml06); *ta mrcha přinesla kočku* (ml06); *na to do smrti nezapomenu* (ml07); *to se pjestovalo mrkef a to* (ml07); *vikopala díru pro ten smrček* (ml08); *takhle dal d'eda prkno* (ml08); *voňi si s toho prd dělaj* (ml02); *že sem se, šprtka, dobře učila* (ml03) aj.

Shrňme, že již v 70. letech byl podle Bachmannové tento jev považován za mizející archaismus i u nejstarší generace. Dnes se již v běžném jazyce námi zkoumaných mluvčích lomnického mikroregionu nevyskytuje vůbec.

7.1.4 Krácení³²

Podle Běliče (1972, str. 138) „krácení *í*, *ú* dosud patří mezi živé fonetické jevy (...), které mají ve fonetické realizaci často oslabení délky, tj. polodlouhou výslovnost“. Podle Běliče (tamtéž) zpravidla existují různé lexikalizované nebo morfologizované podoby, ve kterých ke krácení dochází, jako příklad uvádí *povidat*, *buh*,³³ *dum* a další.

Na námi sledovaném území dochází podle našich dat ke krácení zejména v příponě *-ík*, *-ňík* a to v apelativech i propriích: *Pepík* (ml10), *Pavlík* (ml03), *Kracík* (ml02), *kurňík* (ml04), *košík* (ml04), *belík* (ml04) *pitlík* (ml06), *ročník* (ml07), *řezník* (ml08), *zedník* (ml12), *rejžovník* (ml08), *knedlík* (ml11). U proprií v našem materiálu převažují dlouhé varianty: *Kracík* (ml02, ml03), *Lumpík* (ml04), *Bobík* (ml04), *Pepík* (ml08) u apelativ se objevují rovněž nezkrácené varianty, a to především ve venkovských lokalitách (ve městech bylo zaznamenáno pouze jednou: *zákazník*): *teletník* (ml02), *školník* (ml04), *trávník* (ml04), *obchodník* (ml00), *pitlík* (ml06), *ročník* (ml03), *trojúhelník* (ml03), *skleník* (ml06), *ribník* (ml12), *vodník* (ml08).

V deminutivních příponách *-ínek*, *-íček* se krácení objevuje pouze ojediněle, téměř vždy u venkovských mluvčích: *pokojiček* (ml06), *hrňíček* (ml07), *košiček* (ml06). Tento jev považujeme za zastaralý s výjimkou lexikalizovaného tvaru *taťínek* (17krát z 20 realizací pro venkov, 3krát ze tří realizací pro město).

³² Krácení bylo posuzováno na základě auditivního vjemu. Kapitulu jsme zpracovávali podle Bachmanna (2001, str. 61).

³³ Přepisujeme bez asimilace znělosti podle Běliče (1972, str. 138).

Typické je krácení v 7. sg. zájmen: *tím* (67krát z 68 realizací), *naším* (vždy), *ním* (vždy). V 7. sg. jmen se rovněž vyskytuje krácení: *kozím*, *invalidním*, *zavíráním*, *násilím*, *dol(e)ním*, *starším*, *králíčem*, *vječím* (větším), *třetím*, *povoláním*, *předeláváním*. Tendence k zachování dlouhého *i* v 7. sg. jmen patrně vyšší u mluvčích z městských lokalit³⁴: *dnešním*, *starším*, *višším*, *chováním*, *vstupováním*, vyskytuje se nicméně i u mluvčích z venkovských lokalit: *zimním*, *slepícím*, *obecním*, *nejmlatším*, *dolením*.

U mluvčích z venkovských lokalit je konzistentní krácení v kmenotvorném sufixu sloves IV. třídy v 1. sg.: *bidlim*, *musim*, *snažim*, *choďim*, *suším*, *zařídím*, *lušťim*, *jezdím*, *prosim*, *platím*, *kamarádím*, *uklidím* aj. U mluvčích z měst se ojediněle objevují i případy se zachovalým *i*: *neuvidím*, *řeším*, *pocházím*, *sklízím*. Konzistentní je krácení u tvarů slov *říkat* a *mislim*.

Za zbytek jmenného skloňování považujeme rys krácení *á* u přechýlené podoby ženského příjmení. V našich datech se zakončení *-ova* vyskytlo pouze jednou: *Miluna Svobodova*, běžně se i na venkově vyskytuje podoba s dloužením: *Dumňičová*, *Richterová*, *Kubátová*, *Máslová*, *Fejfarová*, *Nárofcová Pasková*.

Typické je krácení *ú* ve slově *úplně* (40 z 47 realizací, všech 7 variant s *ú* bylo zachyceno ve venkovských lokalitách) nebo naopak na venkově výjimečně (pouze 2 doklady) diftongizace v iniciální pozici: *ouplně*, *Oujezdce*³⁵ (Újezdec). Naopak u slova *vůbec* je výrazná tendence délku zachovat (s krácením se vyskytlo 16 dokladů, s délkou 31).

K novějším fonetickým tendencím svč. nářečí řadí Bachmann (2001, str. 68) též krácení *ú* na úplném konci slov, délka bývá tedy vesměs redukována v 2. plurálu. Z našich dat pro venkovské lokality například: *dostali sme vod manželovejch rodiču* (ml00); *pjet roku* (ml01); *padesát halíru* (ml06); *deset količku* (ml06); *poháru sme sňedli* (ml06); *podle polštárku jim naháčkuju sukínki* (ml06); *sem bila u Kubátu* (ml07); *u Mergancu* (ml04); zast. tvar sg. od jediného mluvčího (ml01) *od lidu: mi vod lidu a vod tech sme získali pjet tisíc; bilo dyje s'e šedesát dva lidu; bilo nás kolem šedesáti lidu*. Převažuje však podoba s délkou, srov. *pár takovejch buranú* (ml03); *kiťička s petrklíčú* (ml03); *tři sta metrú* (ml04); *bilo nás jako psú* (ml04); *choďilo tam hodne rekreantú* (ml04); *kromňe králikú nemáme nič* (ml01); *šedesát kilometrú* (ml05); *deset indiánú* (ml08) *deset rokú* (ml00) aj.

U posledního zmíněného příkladu nás rovněž zaujal poměr lexému *rokú/roku* a *let* pro venkovské a městské lokality. U venkovských lokalit převažuje tvar s krácením *roku* (30krát)

³⁴ Naše data obsahují dvojnásobné množství textu pro venkovské lokality nad městskými, přesto je počet výskytů zachování *i* pro 7. sg. u jmen v obou případech stejný.

³⁵ Zachováváme rozdíl v čísle.

nad tvarem *rokú* (6krát) i nad tvarem *let* (7krát). Pro městské lokality převažuje tvar *let* (10krát) nad tvarem s krácením *roku* (2krát) i nad tvarem s délkou *rokú* (jediná realizace).

Dále se krácení *ú* objevuje v koncových slabikách v 3. pl.: *slepicum*, *králikum*, *Vánocum*, *policajtum*, *klukum*, *rodičum*, *zahrádkářum*, *předpisum*, varianta s délkou má přibližně stejné zastoupení, přičemž se projevuje tendence, že mluvčí z venkova preferují zkrácenou variantu, městští mluvčí variantu s délkou: *invalidum*, *zajícum*, *horníkum*, *rodičum*, *vnoučatům*, *Oujezdcům*, *stanům*, *zvířatům*, *dnům*.

Krácení se také konzistentně objevuje u adverbia *domú* ve smyslu *jít domů*, dále se krácení vyskytuje například u těchto slov: *pulitr*, *pul*, *pámbu*, *dólu* nebo *polifka*. Krácení jsme zachytili také u lexému *korale*, jehož krátkou variantu však lze považovat za lexikalizovanou.

Pro sloveso *mít* je typická zkrácená forma pro 1. sg.: *mam* (u mluvčích z venkova 47 z 57 realizací, u městských mluvčích 36 z 46 realizací).

Shrnujeme, že krácení je nejčastější v kocovkách a sufixech, dále se konzistentně objevuje v kmenotvorném sufixu sloves IV. třídy v 1. sg.

7.1.5 Sekundární dloužení

V Čechách, především v nářečích severovýchodočeských, se objevuje podle Běliče (1972, str. 138) sekundární zdloužení původně krátké samohlásky, například: *pěří*, *zělí*, *móře*, *póle*, *dóle*, *nahóre*, *vlóňi* aj.

Pro mladší sekundární délku jsou nejčastěji uváděna lexikalizovaná adverbia *nahóre*, *dóle*, *vzádu* nebo substantiva *móře* a *pívo*.³⁶ U zmiňovaných slov však může být dloužení způsobenou expresivitou vyjádření, o které píše například Dejmek (1987, str. 53).

V našich datech se sekundární délka vyskytuje konzistentně u zmíněných adverbií, například: *mňeli sme pak pokojíček nahóre svůj* (ml02); *nejdřif mňeli dóle tu Hvezdu krávu* (ml04); *a to sme dicki jezd'ili dólu k hájence* (ml06); *bila vzádu taková místnost v hájence* (ml07) aj. Dále se délka vyskytuje u substantiv: *každej jedno pívo a jednu žitnou* (ml06) *brambory ranní*,³⁷ *zělí*, *to sme mňeli celí pole zělí* (ml00); *uš přes šedesát roku sme spolu* (ml01) *to sme bili spolu* (ml01). Délku v poslední slabice kmene mají v našem materiálu důsledně slova cizího původu: *balkón* (ml06), *bonbóni* (ml06, ml08), *milión* (ml05), *rododenrón* (ml06), dále u lexému *kastról* (ml08), analogicky též u deminutiva *kastrólek* (ml06), *kastrólkama* (ml05) dále také u deminutiva *motórek* (ml04), patrně podle *motór*.

³⁶ Kolektiv pracovníků Ústavu pro jazyk český ČSAV (Praha 1972, str. 26).

³⁷ Zaznamenáno s geminovaným *nn*.

Z lexémů, které zmiňuje například Bachmann (2001, str. 68), tj. *dvěře, večěře, pěří, póle*, se však v našich datech nevyskytlo dloužení ani jednou: 12krát jsme zachytili *dveře*, 7krát *večeře*, 3krát *peří*, 10krát *pole*.

Dloužení se ojediněle (zejména ve venkovských oblastech) objevuje v osobních zájmenech *my*, a to ve tvaru *s nimi*: *to sme chod'ili mí; Pavel šel taki do dúchodu, manžel můj a mí už taki; tak bila zabijačka, púlku sme mñeli mí, púlku mñela třeba mamka nebo brácha; chceme vod ñich deset tisíc, deset tisíc mí; votamtu' nechod'ili, to sme chod'ili mí; zase sme šli do přijímače mí; babička i já sme jezd'ili s ñíma na trávu; tak já sem dicki s ñíma chod'ila ližovat; párkrát sem i ti závodí s ñíma; já sem jenom s ñíma bježela; že se s ñíma naučil chod'it; tak sme bili tadi s ñíma; s ñíma jezd'íme na víleti; a pak sme s ñíma d'elali; tak sem s ñíma šla; ñák sem se zmiñila před ñíma*. Dloužení personálií se objevuje u mluvčích z obou sledovaných lokalit, je doloženo i ze starších fází vývoje češtiny.

7.1.6 Staré nářeční délky

Na sledovaném území se podle sekundární literatury vyskytuje stará nářeční délka (Bělič, 1972 str. 133–134, Dejmek, 1976, str. 55–56), a to zejména u dvouslabičných feminin a neuter (zejm. typu *kuře*, například *kú'ě*). Příkladem poměrně staré nářeční délky jsou i formy kategorie výsledného stavu, jejichž součástí je přičestí trpné typu *poklizíno, zametíno* (viz kapitola 6.4, v našem materiálu ojedinělý případ *pohnojíno*), které se však dle Bělice (1972, str. 196) na Semilsku nevyskytují. Pro starou nářeční délku uvádí Čermáková (2003, str. 67) výskyt u nejmladší generace 28 % pro zkoumaná slova: *kúsa, rúsa, súva, kú'ata*. Konupková (2009, str. 25) pro stejná slova zachytila z dotazníkového šetření pro městské lokality Jilemnice a Vrchlabí starou nářeční délku přibližně u 11 % dotázaných z nejmladší generace. Ve venkovských lokalitách byl počet výskytů překvapivě nižší (5,1 %).

Bachmannová (1997b, str. 184) považuje starou „nadměrnou délku“ za archaický hláskoslovný rys vyskytující se spíše sporadicky. I my jsme zaznamenali ojedinělý výskyt u následujících slov, a to především u mluvčích z venkovských lokalit: *to sem byla d'úče vždicki pro každího, a diš Vlasta umřela, tak sem říkala: tak už nejsem d'úče* (ml07); *pak se nám narod'ila céra* (ml02); *ale céra se vdala* (ml02); *Zdena, to je moje, naše céra* (ml01); *co céra? vištudovala ekonomku* (ml11); *potom sme tam mñeli jedno d'efče a to bylo pana řid'icího céra* (ml12); *to diš bila zima, zejma jako, ...* (ml03) *a táta sekal kosou, to dicki říkal, že de klepat kosu, a von říkal kúsu. Se pamatuju, jak říkal: musím naklepat kúsu* (ml04). Z posledního příkladu lze vypožorovat, že dloužení bylo charakteristické pro rodiče naší generace a z nářečí velmi rychle ustupuje. Uvedené příklady jsou slova lexikalizovaná,

objevující se například též u Bachmannové (1997b, str. 184). Pro slovo *dcera* jsme na rozdíl od Bachmannové (tamtéž) nezaznamenali výskyt *círa*, dlouhé *é* se však stále dodržuje, a to jako u jediného lexému i v městských lokalitách.

Shrňme, že sekundární dloužení je jev stále živý, vyskytující se v městských i venkovských lokalitách. Nejčastěji je dloužení zaznamenáno u adverbii *nahóře*, *dóle* a *vzádu*, u substantiv se dloužení vyskytuje méně, a to zejména u lexikalizovaných slov (*móře*, *pívo*) u mluvčích z venkovských lokalit. Stará nářeční délka byla zachycena pouze u mluvčích z venkova, jedinou výjimku tvoří slovo *céra*, které se s dloužením objevuje i u městských mluvčích.

7.1.7 Asimilace *dn*, *dň* > *nn*, *ňň* > *n*, *ň*

Tato změna probíhala i opačně, tedy jako disimilace *nn* > *dn*: *Adna*, *padna*, případně i neetymologické *nn* > *dn*: *dřevjednej*, *soukednej*.³⁸ Bachmannová (1998, str. 8) upozorňuje na výskyt této změny i na předělech slov: *pon nose*, *voň ňej*.

Ve výzkumu na Železnobrodsku ze 70. let zmiňuje Bachmannová (1997b) četný výskyt této asimilace u mluvčích nejstarší generace. Výzkum mluvy nejmladší generace z let 1994–1995 rovněž prokázal, že tento jev je stále živý. Bachmannová (1997a, str. 185) uvádí, že v mluvě mládeže na Železnobrodsku se „změna *dn* > *nn* > *n* a *dň* > *ňň* > *ň* objevuje hojně: *jennou nás tam vistrašila ňejaká kráwa; dostali pořáňňe vihubovaní; sou tejko hoňe drahý*“. Procentuální zastoupení výskytu asimilace *dn* > *nn* však není uvedeno.

Izoglosa příkladu *jennou* (Bachmannová, 2007, str. 9) prochází celým okresem Semily, avšak již nezahrnuje výzkumný bod ČJA 111 (Nová Ves nad Popelkou), končí severně od ní. Z venkovských lokalit v semilském okrese zahrnuje asimilace *dn* > *nn* podle ČJA tyto body výzkumné sítě: Paseky nad Jizerou, Poniklá, Horní Dušnice, Mrklův a Loukov, v jabloneckém okrese potom lokalitu Držkov.

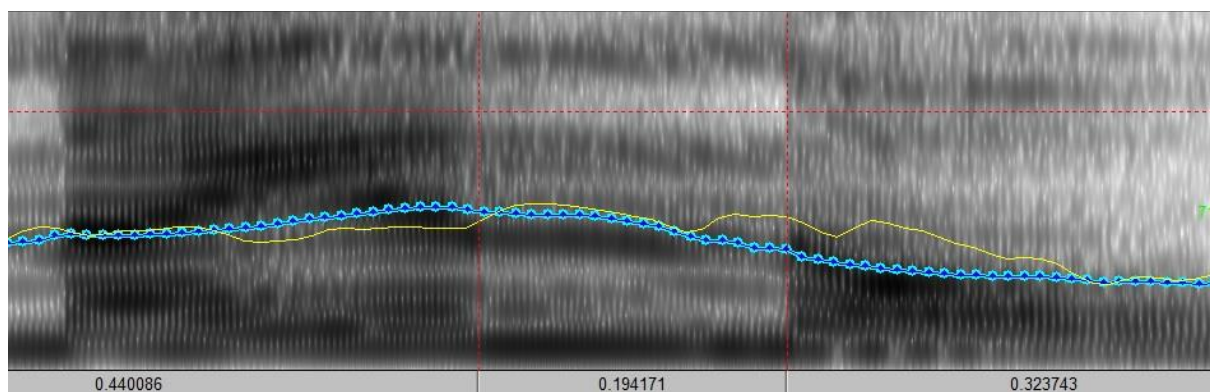
Bělič (1972, str. 56), čerpající z materiálu korespondenčních anket pro ČJA, připisuje výskyt zdvojeného *nn* mluvčím severně od Semil a kolem Nové Paky. Podle něj se na tomto území „vyslovuje zdvojené *nn* též v sekundárních případech, zvlášť v přídavných jménech látkových, jako: *dřevjennej/dřevennej*, *slamňennej/slamennej*“. Podle Běliče se podoby s *dn* vyskytují jižněji od námi sledované oblasti, zejm. v okruhu Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto, Skuteč, Svratka, Polička.

Z našeho materiálu jsme získali celkem 485 slov s původní skupinou *dn*. Z původních 485 slov bylo 444 vysloveno spisovně, tedy se skupinou *dn*, u 33 slov byla použita

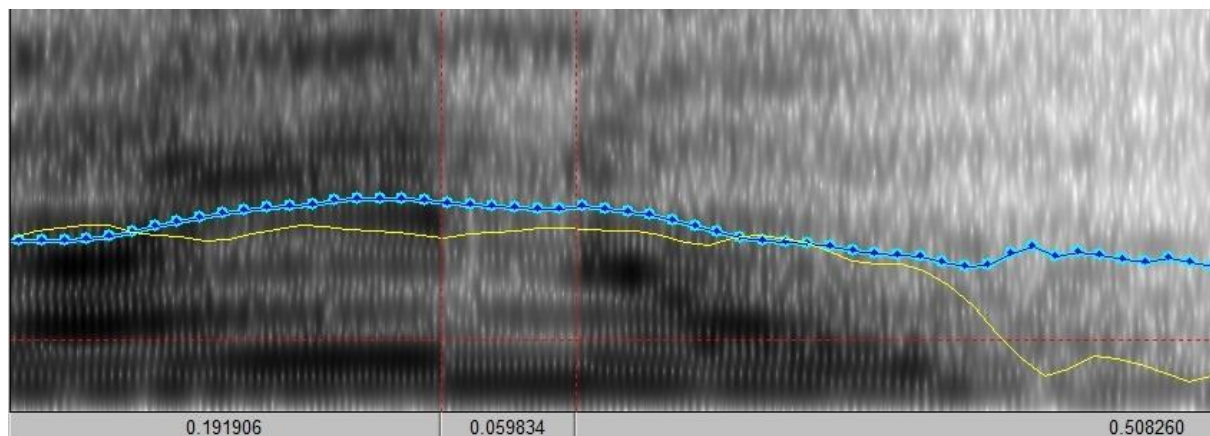
³⁸ Cuřín (1964, str. 177).

geminovaná výslovnost (*nn*) a u zbývajících 8 realizací došlo ke zjednodušení souhláskové skupiny *dn > n*.

Pro zpřesnění interpretace jsme použili fonetický program *praat*, který nám při nejednoznačné rozlišitelnosti jedině, či geminované hlásky *n* pomohl určit délku úseku. Na obrázcích 1 a 2 níže je zachyceno slovo *najednou* v podobě *najennou* (1) a *najenou* (2). Pro ilustraci jsme vybrali příklady, které byly i dobře slyšitelné, jejich délka je tedy značně odlišná. U vybraných příkladů je délka geminované výslovnosti hlásky *n* ve slově *najennou* 0,19 vteřiny, u jednoduché výslovnosti hlásky *n* ve stejném slově 0,05 vteřiny. Z délky trvání úseku je jednoznačné, že došlo k výslovnosti gemináty, resp. dlouhé hlásky.

Obrázek 1. Geminovaná výslovnost hlásky *n* ve slově *najennou*.

Obrázek 2. Jednoduchá výslovnost hlásky *n* ve slově *najenou*.

Ke geminované výslovnosti z asimilace *dn > nn* docházelo zejména ve venkovských oblastech (celkem 24 případů z celkových 33). Produktivnost jevu ukazuje skutečnost, že ke geminované výslovnosti nedocházelo pouze u slov očekávaných, zmiňovaných v literatuře (viz Bachmannová 1997b): *jenna*, *dopolenne*, *žánního*, *najennou*, ale i u slov nikde neuváděných, a to i ve městech, například *upanne* (ml03), *brigánnice* (ml13); *vanního* (tj. vadného; ml13); Na venkově došlo u tří mluvčích také k sekundární zdvojené výslovnosti hlásky *n* nevzniklé asimilací (srov. Běličovy doklady výše): *a papírek bílej na tu cejchu, količek, protože to bili dřevjenní, celí špinaví, to nešlo žá-ňák mejt* (ml04); *to sme mňeli*

první brambori **ranní** (ml00); to sem ešte chod'ila do **Branní** (ml07). Nezachytili jsme žádnou změnu *dn*, *dň* (> *d'ň*) > *nn*, *ňň* na předělech slov, nicméně z této skutečnosti nevyvozujeme vzhledem k poměrně malému počtu dokladů žádné závěry.

V městských lokalitách jsme u jedné z mluvčích zaznamenali i zdvojení hlásky *n* na začátku slova. Jednalo se vždy o lexém *dnes* a jeho odvozeniny: *nneska*, *nnešní*. Domníváme se, že se jedná o nevypuštěný závěr hlásky *d*, jakýsi „mezistupeň, spočívající v oslabené artikulaci hlásky *d'*“.³⁹ Na spektrogramu programu *praat* však nebyl závěr hlásky *d* spatřen, proto se hláska *n* zdá být geminovaná, délka hlásky *n* byla shodně nedistinktivní (mohla být vyslovena jedna hláska *n* pomaleji, či dvě *n* rychleji), proto jsme ji v tomto případě nemohli použít jako rozlišovací kritérium.

Ke zjednodušení skupiny *dn* > *nn* > *n* došlo ve venkovských i městských lokalitách shodně 4krát. Shodná byla i slova, ve kterých ke zjednodušení došlo: *žáná*, *žánej*, *najenou*, *jenou*. Pro úplnost uvádíme i příklady zachované skupiny *dn* / *dň* realizované spisovnou výslovností: *poslední*, *sednice*, *vodpoledne*, *žádnej*, *vodník*, *hodnej*, *hodně*, *v lednu*, *bezvadní*, *uskladnění*, *základní* ad.

Disimilaci *nn*, *ňň* > *dn*, *d'ň* jsme v našich datech nezaznamenali. Následující tabulka 6 shrnuje veškerá data týkající se asimilace *dn*, *dn* (> *d'ň*) > *nn*, *ňň* a zjednodušení *nn*, *ňň* > *n*, *ň*.

	celkem	<i>dn</i>	<i>dn</i> %	<i>dn</i> > <i>nn</i>	<i>nn</i> %	<i>dn</i> > <i>n</i>	<i>n</i> %
městské lokality	198	185	93,43	9	4,55	4	2,00
venkov. lokality	287	259	90,24	24	8,36	4	1,39
celkem	485	444	91,55	33	6,80	8	1,64

Tabulka 6. Výskyty změn *dn*, *dň* > *nn*, *ňň* > *n*, *ň* ve venkovských a městských lokalitách

Na základě těchto dat jsme provedli kvantitativní analýzu a stanovili pro asimilaci *dn* > *nn* hypotézu H0, že *město* a *venkov* jsou závislé proměnné. Pravděpodobnost platnosti H0 je 10, 44 %. Tuto hypotézu tedy přijímáme a konstatujeme, že pro užití asimilace *dn* > *nn* nerozhoduje, zda je mluvčí z venkovské nebo městské lokality.

Shrnujeme, že výskyt geminát *nn*, *ňň* je v našem materiálu poměrně řídký. Ve více než 90 % převládá zachovaná skupina *dn*. Disimilaci *nn* > *dn* jsme nezachytili vůbec. Celkově jde tedy, soudě dle našeho materiálu, o výrazně ustupující rys okrajového úseku svč. nářeční skupiny.

7.1.8 Změna skupiny *dl* > *ll* > *l*

Bělič (1972, str. 57) popisuje tuto změnu jako rys s ještě menším územním rozsahem, než má změna *dn*, *dn* (> *d'ň*) > *nn*, *ňň*. Souvisleji se podle Běliče tento jev vyskytuje pouze na

³⁹ Bachmannová (1997b, str. 188).

„sz. a sv. okraji semilského úseku v Podkrkonoší, (...) ojediněle se ve zbytcích objevuje kolem samých Semil a sev. od Nové Paky“, tedy na námi sledovaném území.

O změně skupiny $dl > ll > l$ píše Bachmannová (1997b, str. 185), že u nejstarší generace v 70. letech byla „zachycena ve značném rozsahu“. Výzkum u nejmladší generace z let 1994–1995 prokázal rovněž četné zastoupení tohoto jevu. Bachmannová (tamtéž, str. 191) považuje tento rys pro hláskoslovnou rovinu, v níž příznačné regionální prvky přetrvávají nejdéle, za jeden z nejnápadnějších. Jako příklad uvádí tyto doklady z nejstarší a nejmladší generace: *jen at' si ňe žánej sedlák nenamluví; nakonec se rozholli; fšecker dobře dopallo; spal velle mňe; pole toho se určuje*. Dále upozorňuje také na oslabenou artikulaci skupiny $-^dl-$: *tak sme se rozho^dli; asi pjet nás tam spa^dlo do vody; ribňiček se stavi^dlem*. Oslabená artikulace je velmi obtížně rozeznatelná, proto jsme se rozhodli brát v úvahu pouze ty doklady z našich dat, u kterých je jednoznačná výslovnost skupiny dl nebo ll , což je poznat ze spektogramu programu *praat*.

Z našeho dřívějšího dotazníkového šetření (Maierová, 2014, str. 16) pro nejmladší generaci vyplynulo, že jev je všeobecně známý, ale již se v místním jazyce neudrhuje ($< 2\%$ výskytu). U nejstarší generace jsme zaznamenali (tamtéž, str. 26) ojedinělý výskyt tohoto jevu, avšak pouze u jediné mluvčí z obce Dolní Dvůr (okr. Trutnov) a pouze u lexému *tohle*, který se běžně realizuje jako *todle*, čímž byl zařazen do výzkumu.

Do výzkumného materiálu v této práci jsme nezapočítávali souhláskovou skupinu dl , která se vyskytla v iniciální pozici daného slova, a to vzhledem k tomu, že příklady na tuto pozici jsme v odborné literatuře nenalezli, například $dlouhí > *llouhí$. Zdá se tedy, že menší regionální rozsah změny ve srovnání s dn , $dň$ ($> d'ň$) $> nn$, $ňň$ může souviset i s jejím pozičním omezením. Dále bylo vyřazeno proprium *Lidl* z důvodu inzerované výslovnosti (v rozhlase, televizi, v samotném obchodním řetězci). Naopak další propria *Bradlec*, *Kopidlno* jsme do výzkumu včlenili.

V našich datech bylo zaznamenáno celkem 351 výskytů souhláskové skupiny dl (v neiniciální pozici). V naprosté většině pozic byla spisovná varianta dl zachována. Pouze 4krát u mluvčích z venkova se objevila disimilace ll , a to vždy u lexému *tohle > todle > tolle*: *tak to je průšvih, ale tolle jako, to je jako na vikrmeňi* (ml02); *tolle nám naši ňikdi doma ned'áli* (ml04); *a jeden blbej kamínek tolleto spúsoobil* (ml05); *já už se tolle nepamatuju* (ml08). Změna $dl > ll > l$ se objevila u jediné mluvčí (Újezdec, ml03) konzistentně u místního názvu hradu Bradlec v nenominativních podobách, na nahrávkách je zachyceno *pod Bralcem; s toho Bralce*.

Shrnujeme, že změna $dl > ll > l$ se v námi sledovaném území téměř nevyskytuje. Jedinou výjimkou zůstala ustupující lexikalizovaná podoba slova *tohle > tolle*. Z celkových 29 výskytů (v tomto případě pracujeme pouze s daty mluvčích z venkovských lokalit) lexému *tohle* byl tento 19krát realizován jako *todle*, 6krát se spisovnou výslovností *tohle* a 4krát nářečně *tolle*. Zcela sporadicky byla zachycena změna $ll > l$. Potvrzujeme tedy, že změna $dl > ll > l$ se vyskytuje řidčeji než $dn, dň (> dň) > nn, ňň > n, ň$, přičemž zcela výjimečné jsou doklady zjednodušení těchto neetymologických geminát ($nn, ňň > n, ň; ll > l$).

7.1.9 Zánik *v* ve spojení konsonant + *vje*

Podle Běliče (1972, str. 51) se na širším území v severovýchodních a východních Čechách vyskytá *-je-* za bývalou skupinu *-vje-* po souhlásce. K tomuto jevu dochází však omezeně (pouze jednotlivá slova, jako příklad uvádí *dje, sjedek, sjetlo, zjeř, kjet, hjezda*). Bachmannová (1998, str. 8) uvádí příklady *dje, zjeř, Kjeta*. Bělič (1972, str. 51) však dodává, že se tak děje pouze u nejstarší generace, a to mimo jiné na Semilsku a Novopacku, tedy na námi sledovaném území.

V našich datech se tento rys projevil pouze u nejstaršího z mluvčích (ml01), a to pouze v lexému *dvě*, ve dvou výskytech: *dje místnosti, dje ženskl*. V jiných slovech se ani v textu nejstaršího mluvčího zánik *v* neprokázal: *lid'i bili zvjedaví; pjestujeme kvjet'ini; před dvjema lety; vístava kvjet'in; (svíčki) se rosvjecej; dvje s'e šedesát dva lidu; lid'i bili zvjedaví*; u jiných mluvčích se výslovnost *-je-* za původní *-vje-* po konsonantu nevyskytla ani jednou: *zvječovala hlava* (ml02); *ve družstvje* (ml03); *Hvjezda* (ml04); *visvjetlila* (ml04); *sem čumnňela po svjet'e* (ml04); *svjetelnej obvot* (ml05); *do svjetla* (ml05); *přesvječil* (ml05); *visvječení* (ml06); *nedozyved'ela* (ml06); *svjetoví válki* (ml07); *nejskvjelejšího (muže)* (ml10); *Máša a medvjat* (ml10); *za svjetka* (ml11); *zvječovali* (ml12); *ze všech svjetovejch stran* (ml12). Slovo *dvě* se v našich datech objevilo celkem 52krát (u každého z mluvčích se lexém *dvě* vyskytl alespoň jednou), přičemž 50krát nedošlo k zániku *v*, dvakrát byla změna provedena u ml01, viz výše. Jedná se tedy v těchto souhláskových skupinách o téměř zcela odumřelý nářeční rys.

7.1.10 Zachování hlásky *j* v tvarech sloves *pújdu, pújčim*

Zachování hlásky *j* v tvarech sloves *pújdu* a *pújčim* je rys, který zmiňuje pouze Bachmannová v *Podkrkonošském slovníku*. Ve výzkumu Maierové (2014, str. 22 a 27) se u mluvčích střední a starší generace zachovaná výslovnost *j* neprokázala.

Z našich dat jsme vyloučili tvary slovesa *přijít* kvůli fonetické podobnosti hlásek *i* a *j*, a tedy jejich nemožné sluchové ani vizuální (v programu *praat*) identifikaci. Zkoumány byly pouze tvary slovesa *půjdu*, které se vyskytly celkem 10krát a tvary slovesa *půjčím*, které se vyskytly 9krát:⁴⁰ *protože nepudu se učit něco* (ml08); *teťko pudou do první třídi* (ml03); *pudeš do Tesli jako Lída* (ml04); *tak vám to pudu ukázat tam* (ml01); *řikám: pudu na to; á, už pude!* (ml09); *nikam nepudu, a pak sem si řikala: pudu* (ml09); *vodpoledne pudu do školi!* (ml12); *pújde do důchodu* (ml13); *tak si často vot táti vipučoval auto* (ml04); *tak nám pučila polifkovou mísu* (ml06); *Vurm mu pučil lucernu, abi dojel domu* (ml07); *tak sem akorát pučovala Madonu* (ml13); *vždicki mne pučí paňi v Jičíně* (ml13); *pak mne pučila znovu katalog* (ml13); *sem mňel ešte možnost v těch melioracích si pučit auto* (ml12); *sem si pučil auto; sem si pučil auto* (ml12).

Z našich dokladů je patrné, že *j* se v tvarech zkoumaných sloves nezachovává, resp. zachovává pouze ojediněle (*pújde do důchodu* u ml13). Všimněme si zachování tvaru *s j* při zachování podoby *s* dlouhým *ú* (**púde* zřejmě není možné, zatímco *pujde* ano).

7.1.11 Diftongizace *i > ej* po *c, z, s*

V severovýchodních Čechách a ve středočeských nářečích se dvojhláska *-ej-* za dřívější *y < í* po *c, z, s* vyskytuje podle Běliče (1972, str. 93) v podstatě bezvýjimečně. Dotazníkové průzkumy⁴¹ ukázaly, že jev je stále rozšířený i u mladé generace, a to zejména v základech slov: *vozejk, cejtít, sejtko*. U přípon *-ík, -íček* dochází podle Běliče (tamtéž) k procesům morfonologického vyrovnávání, které v některých slovotvorných typech výrazně ovlivnily distribuci *i > ej*. Bělič (str. 93) uvádí varianty *s -ejk, -ejček* pro slova *lesejk – lesejček, nozejk – nozejček*, ojediněle i *prstějček* či *listejček*. V Podkrkonoší a v Podještědí se může vyskytnout i *ej* za *í* po měkkých souhláskách, např. po *ř* a dříve měkkém *l*: *třej, štyřej, lejtě*.

V našich datech jsme proto sledovali nejen výskyt *i > ej* po afrikátě *c* a ostrých sykavkách *s, z*, ale i po měkkých souhláskách. Naše výsledky jsme porovnali s ČJA a korpusem ORAL2013.

U mluvčích z venkovské oblasti se tento jev vyskytuje zcela běžně:

(...) *furt to cejtřim, jak sem nabrala ten votep sena a jak sem mákla na něco chlupatího, tam bila chciplá kiysa jako jo* (ml03); *A jenže babička nigdi nemohla pit kozi mlíko. Protože to je cejtřit* (ml01); (...) *jak se ta rejže dusila, tak to trošku řim salámem nebo*

⁴⁰ Nebyly zjištěny difference mezi venkovskými a městskými lokalitami, proto se doklady uvádějí souhrnně výčtem.

⁴¹ Habalová (2008, str. 14).

*řim bylo **cejřit**, že to nebilo jenom jako holá rejže* (ml08); *To gdiž bila zima, **zejma** jako, tak bila. Bil sňích* (ml03); *teřka už babička taki špatně chodř, tak už nebila taki, teřka v **zejmňe** nechodř* (ml01); *a **zejtra** teřřf ten rejžovňik nebo prostě tak* (ml08; podoba *zejstra* sice zřejmě není výsledkem diftongizace *í > ej*, nýbrž produktem změny *aj > ej*, nicméně v opozici adverbia *zítra / zejtra* se dostává do pozice analogické ke slovům s provedenou diftongizací); *tak vzala takovi velikí **sejto**, jak bejvali, ti bis to mohla pamatovat a na ti housata to dala* (ml06); (...) *dou se vješet **cejchy*** (ml04); *bílř papřki a papřrek bilej na tu **cejchu**, količek, protože to bili dřevjennř* (ml04); *na kamnech bil pořát takovej ten velkej hrnek, žejo ňeják, ř tom se tam vořál - voda **vořejvala** a tak, žejo* (ml08). Vznik diftongu *-ej* v posledním případě lze pokládat za morfonologickou analogii, jak uvádř Bělič (1972, str. 93) „např. podle *seju, leju, pleju* je *sejt, lejt, plejt* a podobně *hřejt, vohřejt, (...) vohřejvat*.“ Můžeme potvrdit, že tato analogie se běžně projevuje například u slov *opejkat, slejvat, voplejzat se* (na rozdřl od *voplřtat ,oplřst něco‘*).

Varianta *zejma* se vyskyřla pouze u dvou mluvčřch k postřhnutí rozdřlu mezi dvěma významy, které slovo nabývá. Výrazu *zejma* se používá výhradně pro roční období.

Jediný lexém, ve kterém nebyla zachycena diftongizace, (kromě výrazu *zima* užitého jako adverbium), je *měsřc*. Zde naopak docházř ke krácení, svědčřcí o původně zachovaném *-ř-*, a to velmi pravidelně u obou zkoumaných lokalit: *Každěj **mňesic*** (ml06); *von zemřel mřho tařřnka bratr, za třř **mněsice** zemřel můj tařřnek* (ml06); *no a mňe je osumdesát za čtřřř **mněsice** nebo tak ňák* (ml07); *No, tadi bil, asi čtrnáct dňř, nebo **mněsřc** to je* (ml04); *Tak ten je asi vo dva **mněsice** starřř* (ml01); Pouze dva mluvčř z městských lokalit uvedený lexém uřřili spisovně: *chodřli sme spolu ani né půl roku, možná šřtřřř **mněsřce**, pět, a von musel na vojnu* (ml10); *najednou pic a za třřř **mněsřce** po sňatku sem otěhotněla* (ml10); *bylo to asi dva **měsřce** jenom* (ml12).

U mluvčřch z města jsme na základě výsledků ČJA (2005, ř. 5, str. 85) u slovesa *cejřit* predikovali variantu s *ř*. ČJA v námi sledované oblasti zkoumal městskou lokalitu ř. 11 Nová Paka, okres Jičřn (cca 12 km od Lomnice nad Popelkou, cca 20 km od Semř), a dále venkovskou lokalitu ř. 110 Loukov (cca 15 km od Lomnice a cca 8 km od Semř). V obou zmřněných lokalitách se podle ČJA vyskyřtuje varianta s *ř*. Námi získaná data obsahovala položku pouze dvakrát (u jediné mluvčř), v obou případech se jednalo o variantu diftongizovanou: *hlavňe už se **cejřřm** stará na to, žejo* (ml10); (...) *že bich je potřebovala k řivotu, to sem řřkdy ne**cejřř**řla* (ml10).

V korpusu ORAL20013 se slovo *cejřit* vyskyřtuje pro všechna nářečř v užřřím slova smyslu, dokonce ř pro oblast řřřdomoravskou. Naproti tomu varianta s *ř* se vyskyřtuje veskrze

pouze na Moravě a ve Slezsku. Varianty *sejtko* a *sejto* se vyskytují v korpusu pouze pro severovýchodočeskou nářeční podskupinu. Varianty s *í* jsou v korpusu zaznamenány pouze pro oblast Moravy.

V ojedinělém výskytu přípony *-ík* po ostré sykavce byla zachycena zkrácená podoba *-ik*, svědčící o uchovaném *-ik*: *pro vodu aš tam ke Stražickéjm, to bilo k tomu lesíku prvnímu, jak je* (ml08). *Český jazykový atlas* (V, mapa str. 94) v námi sledované oblasti rovněž popisuje krácení, nikoliv diftongizaci. Ta se vyskytuje ve východnější části svč. nářeční podskupiny (ČJA V, tamtéž).

Shrnujeme, že diftongizace *í > ej* po ostrých sykavkách *s, z* a po afrikátě *c* je jevem částečně živým, částečně však zachycen nebyl a byly zachyceny podoby se zkráceným *-i-*. Tento je se ukazuje jako nevhodný ke srovnávání s korpusem ORAL2013 vzhledem k nestejnomyšlnému pokrytí a vzhledem k rozdělení informátorů daného korpusu pouze na dvě věkové kategorie (pod a nad 35 let).

7.2 Tvarosloví

7.2.1 Koncovka *-ej < í* v 7. sg. měkkých typů feminin

Bělič (1972, str. 159) popisuje, že tato koncovka vznikla „morfologizací hláskového jevu (...) a její hlavní doména je (...) zhruba od čáry Mělník–Nymburk–Hlinsko, přičemž se směrem k sv. intenzita jevu zvyšuje“. Je tedy jedním z nejcharakterističtějších rysů severovýchodočeské nářeční podskupiny.

Změny *-í* v *-ej* výhradně v koncovce 7. sg. *a*-kmenových a *i*-kmenových feminin jsou doloženy již z konce 16. století, a to zejména po konsonantu *c*: *klanicej, Vorlicej, silnicej, ovcej*. Jediný doklad na jinou souhlásku je tvar *za vsej*.⁴² Další doklady, jak uvádí Cuřín, nalezneme v 1. polovině 18. století v *Tereziánském katastru*. I zde se nejčastěji jedná o výskyt po souhlásce *c-*, avšak doloženy jsou i jiné konsonanty: *z, s, ž, č, š, ň, l, ř, j*.

Krasnická (1971) uvádí až 60 % výskyt tohoto jevu. Za nejprogresivnější považuje typ *pod lavicej*, tedy po souhlásce *c*, vzoru *růže*. Bachmannová (2008, str. 187) upozorňuje na rozdíl výskytu jevu u konkrét a abstrakt, přičemž u abstrakt dochází k mnohem nižší míře zastoupení. Bachmann (2001, str. 86–88) a Dejmek (1987, str. 31–32) zmiňují většinové zastoupení koncovky *-ej* u slov vzoru *růže*, nejčastěji u slov zakončených *-ce*. Za konkurenční pro výskyt *-í/-ej* považují slova skloňující se podle vzorů *píseň* a *kost*. Obecně jsou uváděny nejčastěji bezpředložkové výrazy: *niřej, solej, žicej, chvílej, košilej, pasážej, síňej*. S předložkami se nejčastěji uvádí typ *pod lavicej* či *za posteje*. Bachmannová (1997b, str.

⁴² Podle Oberpfalcerova zjištění, viz Cuřín (1970, str. 41).

188) tvrdí, že variantu s *-ej* u konkrét lze pokládat i v mluvě mládeže za většinovou. Její dotazníkový výzkum určený žákům druhého stupně základních škol jsme zprůměrovali s výsledkem 51,67 %. Bachmannová (2008, str. 188) poukazuje na životnost daného jevu, „o čemž svědčí skutečnost, že se objevuje i u slov nověji proniklých *in/j/ekcej*, *tel/e/vízej*, *tramvajej*.“ V městských oblastech je podle dotazníkových šetření upřednostňována varianta s *-í*. Hodnota se pohybuje od 15,0 % (Rychnov nad Kněžnou)⁴³ do 30,40 % (Nové Město nad Metují).⁴⁴

V našich datech jsme pro venkovskou oblast zaznamenali tyto výskyty: *tak něgde mezi tou Pakou a tou **Lomňicej*** (ml04); *něgde **silňicej** bi d'eda musel přiject* (ml04); *vona hod'ila **palicej*** (ml06); *řikal, že máme rejži s **rejžej*** (ml08) *a ta rejže s **rejžej*** (ml08). Doklady s koncovým *-í*: *já si ťe vezmu i s **postelí*** (ml08); *To bilo rozdělení vlastně jenom tou **kredenci*** (ml03); *tak sme chod'ili s takovou velkou **konví*** (ml08).

Mimo nahrávky byly písemně zaznamenány tyto tvary: *Klaus, diš tu bil s **Lívijej*** (ml11); *posipat si chlebiček pjekně **cibulej**, na to sádličko* (ml12); *pudem za tou starou **vetešnicej*** (ml08); *tak sem se plazila tou **kukuřicej** uplňe pod'elaná a voňi šli taki krást!* (ml04).

V městských lokalitách nebyla podoba s *-ej* zaznamenána během nahrávání vůbec. Koncové *-í* bylo zaznamenáno jednou: *s tou mojí tetka djiabetickou **přecetkiňí*** (ml11). Na základě našeho jazykového povědomí musíme potvrdit, že tento jev je rozšířen nejvíce u starší a střední generace. Souhlasíme s tvrzením Dejmk a Bachmanna, že se zpravidla tento jev vyskytuje u slov typu *růže*. Mimo rozhovory byl zaznamenán jediný výskyt podle vzoru *kost: A chceš ti housky se **solej**?* Měkké femininum podle vzoru *píseň* jsme s koncovkou *-ej* zaznamenali také pouze jednou: *chodí jedine s **holej** políbil mě pod **třešní**, dělej vopatrně s tou **jabloní***. Slovo *hůl*, dnes skloňované podle vzoru *píseň*, mělo ovšem dříve jiné, *i*-kmenové skloňování, srov. staročeské *hól*, *bez holi*.

V našich datech bylo celkově (z nahrávek i z běžných situací, při kterých se nenahrávalo) zjištěno 100% zastoupení koncovky *-ej* v 7. sg. feminin vzoru *růže* ve venkovských lokalitách. Pro jiné vzory je výskyt spíše ojedinělý, evidujeme 2 výskyty, které byly zaznamenány pouze písemně. Na provedení jevu má, zdá se, vliv i hláskové okolí, resp. to, jaká hláska koncovce předchází, ačkoliv z našeho materiálu nelze kvůli nízké četnosti kvantitativně nic potvrdit. Nejčastěji se i v našich dokladech jedná o souhlásku *-c-* (čtyři výskyty ze sedmi zachycených celkem), nižší zastoupení má konsonant *-j-* (dva výskyty,

⁴³ Lamplotová (2006, str. 32–33).

⁴⁴ Hofmanová (2006, str. 32–33).

příčemž nezapočítáváme druhý výskyt *s rejžej*, protože se jedná o opakování předešlého sousloví) a jednou se vyskytl konsonant *-l-*.

7.2.2 Koncovka *-em* v 7. sg. maskulin končících na *-a*

Podle ČJA 4 (str. 143) „byly na velkém území starší tvary na *-ú, -u, -ou* (*předsedou*) nahrazeny novějšími formami na *-em* (*předsedem* jako *pánem*). (...) Oblast novotvaru *předsedem* je značně rozsáhlá. (...) V Čechách je výskyt tohoto – zde nezřídka dubletního – tvaru soustředěn do svč. dialektů (bek Královéhradecka, sev. Kolínska a Trutnovska)“.

Bachmann (2001, str. 83–84) poukazuje na běžnost tohoto jevu zvláště v řeči starších lidí, všímá si však, že po generacích už také ustupuje. Dále upozorňuje, že větší výskyt tohoto jevu se udržuje častěji u apelativ (*tátem, starostem*), zřídka u rodných jmen (*Ládem, Hondem*)⁴⁵ a takřka výjimečně u příjmení (*Kučerem, Hromátkem, Višem*). ČJA naopak zmiňuje větší územní rozsah u vlastních jmen osobních.

Bachmannová (1998, str. 9) považuje koncovku *-em* v 7. sg. maskulin na *-a* za analogický tvar ke koncovce *-ej* v 7. sg. feminin měkkých typů. Na základě tohoto tvrzení očekáváme v našich datech obdobný počet zastoupení obou nářečních jevů. Z novějších prací (Matoušová 2008, Konupková 2009, Habalová 2008), které čerpají z dotazníkových výzkumů, by vyplývalo, že tento rys je na ústupu (u apelativ přibližně 5 %). Matoušová zaznamenala největší procentuální zastoupení u propria *Jirka* (u nejstarší generace celých 9 %), u Konupkové je vcelku stejné zastoupení u apelativ i u proprií: *Frantem* (6,5 %), *tátem* (6,1 %).

V našem materiálu se objevilo celkem 15 maskulin v 7. sg. Poměr koncovek *-em* a *-ou* je 1 : 2, respektive 5 výskytů nářeční koncovky *-em* a 10 výskytů spisovné podoby *-ou*. Podle očekávání se většina případů (4 výskyty) na *-em* objevila ve venkovských oblastech, i když jsme si vědomi, že absolutní počet výskytů je tak malý, že z něj nelze vyvodit žádný závěr: *mamka naše jako s tat'kem, ti nám zas pjestovali bejki* (ml03); *babička z d'edem starí, ti brali vobjedi* (ml02); *pak ještě s bráchem mím* (ml03); *ta nám vždicki strkala lucernu, diš sme šli s tat'kem tancovat* (ml06); jediný výskyt v městských oblastech jsme zaznamenali u ml11: *manžel eš'ťe s pantátem to tam upravili*.

Pro úplnost uvádíme i příklady s koncovkou *-ou*: *Mi sme mňeli z bráchou klec s takoviho obchoďáka* (ml03); *se starim d'edou právjě Jandovim do Železnice* (ml03); *se Zdenou sem bila pjet roku doma a s Járou sem se učila* (ml00); *s Járou – s tím sme nemohli ňikam jit pomalu* (ml00); *že šli třeba za tím d'edou* (ml08); *do nemocnice za tím tátou* (ml08);

⁴⁵ Příklady přepisujeme doslova, avšak domníváme se, že došlo k překlepům. Správně by mělo být patrně uvedeno: *Láďem, Tondem*, příp. *Honzem*.

přistěhovali sem s d'edou (ml08); *gdiš uš sme bili s tat'kou* (ml07); *protože tam bidlela babička z d'edou* (ml08); *zase babička z d'edou* (ml11).

V našem materiálu se neobjevily žádné doklady na *-em* u proprií, u našich mluvčích jsme však zaznamenali tyto doklady mimo nahrávání: *z Jardem, s Tondem, se Standem*. S koncovkou *-em* u příjmení jsme se nesetkali.

Shrnujeme, že koncovka *-em* typu *předseda* je u starší generace jev stále živý, zejména ve venkovských lokalitách (je zhruba ve třetině možných pozic, avšak dokladů je příliš málo na průkaznější závěry). Kvůli nedostatku dat 7. sg. maskulin typu *předseda* v městských oblastech (pouze 2 doklady, z toho jeden na *-em*, druhý na *-ou*) se musíme pro tuto zvolenou oblast vyvarovat závěrů. Na základě našich zkušeností s jazykovou situací v dané oblasti se však přikláníme k názoru Konupkové (2009, str. 34), že ve městech se značně projevuje nivelizační tendence pro daný jev a v běžně mluvených projevech převládá „spisovná varianta nad tou oblastní“. Toto tvrzení však nemůžeme podložit kvantitativní analýzou. Podle hodnoty *p*, která je 59,12 % nelze potvrdit naši hypotézu, že na venkově dochází u 7 sg. *a*-kmenových maskulin k záměně za *-em* častěji než ve městech.

7.2.3 Koncovka *-oj* v 3. a 6. sg. životných maskulin

Bachmann (2001, str. 75) uvádí, že morf *-oj* „patří k nejpevnějším nářečním jevům a je stále zcela běžný i v řeči místní inteligence, kdežto koncovka *-ovi*, pokud se ve spontánním projevu vyskytne, působí stylizovaně – z vědomé snahy po spisovném vyjádření“. Bachmannová však v *Podkrkonošském slovníku* (str. 9) zmiňuje, že v podkrkonošské oblasti je většinové uplatnění koncovky *-ovi*.⁴⁶ U nejmladší generace dokonce Bachmannová (1997a) zjišťuje, že se koncovka *-oj* nevyskytuje často (5,5–32,0 % v závislosti na věku dotazovaných a na typu maskulina: *Honzoj, tátoj, holičoj*). Krasnická (1971) naopak uvádí silné většinové zastoupení koncovky *-oj*, a to i u mládeže. S mluveným projevem pracovala i M. Čermáková (2003), která dochází k závěru, že koncovka *-oj* je jedním z nejfrekventovanějších nářečních jevů. V jejích nahrávkách z Roztok u Jilemnice (přibližně 15 km od námi sledované oblasti) je tato koncovka zastoupena v 97 % případů u nejmladší generace, nejčastěji u křestních jmen. Dotazníkové průzkumy ukazují přibližně 75 % výskytů u proprií a až 97 % výskytů u apelativ.⁴⁷ Podle našeho názoru není dotazníkový výzkum pro mluvený jazyk zcela relevantní a výsledky jím mohou být zkresleny.

⁴⁶ Bachmannová uvádí tento rys v oddílu *Jazyková charakteristika*, která se vztahuje k celému okrajovému podkrkonošskému typu severovýchodočeské nářeční podskupiny, nikoliv pro zkoumanou oblast Železnobrodská.

⁴⁷ Konupková (2009), Maierová (2014).

V našich datech se vyskytly tyto realizace: *sinoj* (2krát), *Mirkoj*, *listonošoj*, *bráchoj* (2krát), *pinckoj*, *d'edoj* (4krát), *d'edečkej*, *Kolářoj*, *tatínkoj* (2krát), *foťákoj*, *sousedoj*, *sedlákoj*. Všechny realizace byly provedeny ve venkovských oblastech. V městech byly zaznamenány realizace *sinoj* a *klukoj*. Pouze písemně byly zachyceny podoby *Pavloj* a *d'edoj* (Lomnice n. Pop.)

Koncovka *-ovi* se ve venkovských oblastech vyskytla pouze třikrát: *Jendovi*, *bráchovi*, *řezníkov*, ve městě 9krát: *sinovi* (3krát), *Kamilovi*, *ředitelovi*, *stríčkov*, *klukovi*, *Pavlovi*, *fan Gogovi*.

Tabulka 7 shrnuje výskyt koncovek *-ovi* a *-oj* v závislosti na proměnných město/vesnice. Na venkově se častěji využívá koncovky *-oj*, ve městě naopak koncovky *-ovi*. Za zvláštní zmínku stojí i výskyt neživotného maskulina *pinckoj* (motorka pionýr). U nejstarší generace je podoba s *-oj* natolik vžitá, že její příslušníci často nerozlišují životnost.⁴⁸

	<i>-oj</i>	<i>-ovi</i>	<i>-oj</i> %
město	2 ⁴⁹	9	18,18
venkov	18	3	85,71

Tabulka 7. Výskyt koncovek *-oj* a *-ovi* v mluvených projevech nejstarší generace na venkově a ve městě

Získaná data jsme porovnali s údaji v korpusu neformální mluvené češtiny ORAL2013. Vzhledem k tomu, že korpus zatím nebyl lematizován, byly položky vybrány na základě námi získaných dat. Pro každou položku byl zvolen její spisovný protějšek (*tatínkoj/tatínkovi*) a následně byla v korpusech vybrána ta položka, která odpovídala severovýchodočeské oblasti. Pro nízkou frekvenci položek jsme museli pracovat se všemi věkovými kategoriemi⁵⁰. Tabulka 8 zachycuje konkurenci koncovek *-oj/-ovi* v korpusu ORAL2013 na vybraných položkách sestávajících z rodinných příslušníků.

položka s <i>-oj</i>	počet výskytů	položka s <i>-ovi</i>	počet výskytů	<i>-oj</i> %
<i>tátoj</i>	3	<i>tátovi</i>	6	50,00
<i>tatínkoj</i>	3	<i>tatínkovi</i>	1	33,33
<i>dědoj</i>	2	<i>dědovi</i>	5	28,57
<i>strejdoj</i>	1	<i>strejdovi</i>	1	50,00
<i>bráchoj</i>	2	<i>bráchovi</i>	3	40,00
<i>synoj</i>	1	<i>synovi</i>	0	100,00

Tabulka 8. Výskyt koncovek *-oj/-ovi* na náhodně vybraných položkách v korpusu ORAL2013

Z výsledků, jakkoliv je jejich absolutní četnost velmi malá, lze soudit, že koncovka *-oj* je stále velmi produktivní. Z našich nahrávek i nahrávek korpusu ORAL2013 jsme došli k

⁴⁸ Viz též bakalářská práce Maierové (2014, str. 24.)

⁴⁹ Do tabulky byly zařazeny pouze položky, které byly nahrány v rozhovorech.

⁵⁰ Korpus uvádí věk respondentů.

závěru, že koncovky *-oj* se využívá alespoň v 50 % všech realizací spontánních projevů, zřetelně vyšší frekvence užívání *-oj* je podle našich zjištění ve venkovských lokalitách. Jako progresivní vnímáme využívání nářeční koncovky u křestních jmen. Tento jev je charakteristický pro nejmladší generaci (do 25 let). Ve zmíněném korpusu se objevily podoby *Davidoj, Honzoi, Jirkoj, Karloj, Pavloj, Petroj, Tomášoj, Vojtoj*.

Dále jsme provedli kvantitativní analýzu, při které jsme zjistili, že pravděpodobnost platnosti H0 (výběrové soubory *venkov* a *město* jsou závislé proměnné) je menší než 0,02 %. Tuto hypotézu lze tedy zamítnout. Přijímáme hypotézu H1, že výběrové soubory *město* a *venkov* jsou nezávislé, a tedy, že na venkově dochází častěji ke změně *ovi > oj* na rozdíl od městských lokalit.

7.2.4 Nominativ-akuzativ plurálu životných maskulin

Na většině území je stav nominativu a akuzativu shodný se spisovnou češtinou, tedy je zachován starý rozdíl mezi oběma tvary (Bělič, 1972, str. 153). Bělič uvádí, že „ve značně rozlehlé souvislé oblasti v sev., vých. a zčásti i střed. Čechách (...) se naproti tomu u životných tvar 1. pádu – jako protějšek proniknutí akuzativního tvaru do nom. pl. neživotných – hojněji nebo řidčeji vyskytá též ve 4. pádě.“ Bělič dále (tamtéž) zmiňuje, že jev silně ustoupil. Semilský výběžek na severu Čech považuje za uzavřenou enklávu, která zachovává rozlišení tvarů 1. a 4. pádu.

Jančák (1991, str. 29) na základě Dejmkovy monografie *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace Hradce Králové* soudí, že u mladé generace nabyt tento jev negativního sociálního hodnocení pod tlakem spisovného jazyka a je proto na ústupu. Pro střední a nejstarší generaci však Matoušová (2009, str. 48) z dotazníkového šetření pro obyvatele Dvora Králové nad Labem získala podíl nářečního jevu 30 % pro střední generaci a 39 % pro nejstarší generaci. Habalová (2008, str. 28–29) pro nejmladší generaci městské lokality Chrudimí zjistila dotazníkovým šetřením podíl 2,72 % pro tvar *kluci* a 3,42 %⁵¹ pro tvar *vojáci* v akuzativu.

V našich datech z městských lokalit se nominativ-akuzativ nevyskytl ani jednou, srov. *já prostě ti katolíci ráda nemam* (ml09); (měla) *králíci* (ml11); *maj samí kluci* (ml10). U mluvčích z venkovských lokalit je však tento rys stále živý. Pro venkovské lokality jsme zaznamenali 39 akuzativních pozic životných maskulin, z nichž na 18 z nich byl použit tvar

⁵¹ Věk mluvčích má na základě srovnání výsledků Matoušové a Habalové zcela zásadní vliv na užívání rysu.

shodný s nominativem: *já uš⁵² jenom králíci a kocouři tam mam dva* (ml02); *pozbírat harantři domu ze školki* (ml04); *já sem tam právje taki pjestovala eše ti bejci* (ml02); *tam sem teda taki pjestovala i ti králíci a bejci* (ml02); *mi sme mñeli zvířata: husi, slepice, králíci a krávi* (ml04); *já pjestuju králíci* (ml01); *králíci pjestuju* (ml01); *králíci sme taky mñeli* (ml08); *abich nezleñivjela, tak mam králíci* (ml02) *prodávali vajíčka, (...) králíci i! Děda přeci i králíci prodávali* (ml02); *nebudu ti volat, že sem zabíjela králíci* (ml02); *zabíjíme tři zajíci* (ml01); *tenkrát naši pjestovali zajíci, husi* (ml01); *tej tam mam malí zajičkové* (ml01) *já mám pjet vnoučat: čtyři kluci a jednu vnučku teda* (ml02); *mñela (...) náki komunístři v roděne* (ml08). Celkem 21krát byl použit spisovný tvar akuzativu: *mám dva vnuki, dva vnuki a štiri vnučki* (ml03); *ti nám zas pjestovali bejki* (ml03); *krmili bejki* (ml03); *pjestovali bejki* (ml03); *mñeli sme ti bejki* (ml03); *gdiš pjestovali ti bejki* (ml03); *vipjestovali třeba dva bejki* (ml03) *mñeli sme štiri koñe (...), králíci* (10krát); *já zajíce zabíjim* (ml01); *každej má dva d'edečki a dvje babički* (ml04); *dám pejski spát* (ml06) Jednou se také objevil opačný tvar, tedy akuzativ-nominativ: *spokojení zajički* (ml01).

Na závěr této kapitoly shrňme, že tnominativu-akuzativu se na venkově užívá často (v našich datech ve 44,74 %). Naše výsledky se tak shodují s Habalovou (2008), která pro nejstarší generaci zaznamenala výskyt 39 %. Pokud se tohoto nominativu-akuzativu užije, převládá koncovka *-i* nad *-ove*. To je zřejmě ve shodě s Bachmannovým zjištěním pro Vysokomýtsko, že „celková frekvence koncovky *-ove* s regionálně českým průměrem je zde patrně poněkud menší“ (Bachmann, 2001, str. 76).

7.2.5 Vyjadřování životnosti v 1. pl. u adjektiv a zájmen

Vyjadřování životnosti v 1. pl. u adjektiv a zájmen se na území Lomnicka neuplatňuje. Již Bachmann (2001, str. 92) uvádí, že „podoby se změkčenou souhláskou se v 1. pl. uplatňují pouze v terminologickém označení: *staři – mladři*“, které zmiňuje též Bachmannová (1998, str. 9) jako *substantivizovanou podobu*. V našem materiálu byly zachyceny například tyto podoby: *žádní uš ti mladí vo to nemñeli zájem* (ml01); *(lidé) noví nepřicházej mladí* (ml01); *tak tenkrát sme bili kluci mladí* (ml01); *teť nevjedři vubec ti mladí (...), jak se žije* (ml09); *já ti ti mladí lidři nemám rát* (ml09); *gde bili ti krásní mladí kluci* (ml09); *protože uš sme moc starí* (ml00); *teť řeknu to, co řikaj rádři starí* (ml07); *babička z d'edem starí* (ml02); *asi zřejmě bili ti roděce tak starí* (ml04), *protože sme už bili starí* (ml01); *kluci XXX dokat' nebili přič, tak ti tu bili taki dost často* (ml00); *ti zemñed'elci* (ml00); *ti provazochotci Trískovi* (ml06); *tam nebili žánní lidři* (ml06); *nebili ženatí a vdaní* (ml07); *bili teda voba tak ohromně pracovití*

⁵² V Podkrkonoší se před sonorami asimilace znělosti neuplatňuje.

(ml07); *(sourozenci) nebili aš tak velkí a tahali tu pjeřilitrošku* (ml08); *a to bili hodní lidí* (ml09). Jediná podoba se zachováním životnosti pro ukazovací zájmeno je doložena ve větě: *gdiš ti jeli s pole kolem nás* (ml06). Považujeme ji za kontaktní dativ, který je pro danou mluvčí typický (dále například: *von ti jich tam mňel; za chvíli ti koukám, vona ti celý den řvala; to ti bilo naschlí na nábitku*; aj.). Celkem bylo u této mluvčí zaznamenáno kromě uvedené věty dalších 27 výskytů kontaktního dativu, proto se přikláníme k variantě, že i ve větě *gdiš ti jeli s pole kolem nás* se jedná o kontaktní dativ, nikoliv o vyjádření životnosti u zájmena.

7.2.6 Slovesné tvary s nepřehlasovaným -a- v l-ovém participiu

O tendenci k vyrovnávání podob u sloves typu *trpět* ve 3. sg. ve prospěch případů s nepřehlasovaným -a- píše Bachmannová (1998, str. 9) nebo Lamprecht a kol. (1976, str. 90). V řeči příslušníků nejmladší generace se slovesné tvary typu *pršalo, sed'al* apod. nevyskytují (Bachmannová 1997b, str. 189). V řeči starší generace jsou podle Bachmannové (1997b, str. 185) ve tvarech přičestí minulého činného, adjektiv od něj odvozených a ojediněle i v infinitivu patrně unifikované nepřehlasované podoby: *celou zejmu ležal; jak ti koňe bježali; já se nestid'ala za nic; d'it' po wálce vihořali; já leřala pro dochtora; zas je nákej rozmərzalej; už mám nohu přeseď'alou; ale slišaď ho nebilo*.

V našem materiálu se již tvary sloves s nepřehlasovaným -a- v l-ovém participiu nevyskytují, veškeré doklady jsou již s přehlasovanou variantou: *na kolečkách se vivážel hnúj* (ml02), *tak se krájel chleba* (ml04); *a gdiš pršelo* (ml08) *a vona se stid'ela* (ml08); *chudák se za mňe stid'ela* (ml08); *já sem jenom s nima běžela* (ml08); *ti trámi bili takoví vihořelí* (ml12); *tak sem tam hnet leřela* (ml09); *já musel leřet pro policajta* (ml06); *a von ležel na posteli* (ml07); *tam d'eři leželi* (ml01).

7.2.7 Plurál sloves IV. a V. třídy

Zakončení na -ej u sloves IV. třídy ve 3. pl. připisuje Bělič (1972, str. 190) zejména severovýchodním Čechám, kde „vládnou koncovky -ejí/-ejí se změnou dvojslabičného zakončení v koncovku jednoslabičnou (obdobně jako např. v 3., 6. pádě *bratroj*), tj. *prosej, ležej, umňej*.“ Bělič zmiňuje též možný výskyt dublety v sv. Čechách, a to podobu -ejí na konci s délkou. Bachmannová (1998, str. 9) pro Železnobrodsko zmiňuje „většinové uplatnění koncovek -ejí, -aji v 3. pl. sloves IV. a V. třídy – na rozdíl od oblastně typických forem -ej, -aj“.

Celkem se v našich datech vyskytlo 103 sloves ve tvaru 3. pl. přítomu od IV. a V. třídy. Pro venkovské oblasti jsme jediný výskyt -í v koncovce pro 3. pl. IV. třídy *noví (lidi)*

nepřichází; pro městské oblasti jsme získali dva výskyty jedné formy s *-í* v koncovce pro 3. pl. IV. třídy: *teť nevjedí ti mladí vubec*, *teť ti nevjedí nic*, *jak – vi mladí –*, *jak se žije*. Pro úplnost uvádíme tvary slov, které se vyskytly v našich datech nejčastěji: (*u*)*d'elaj* (10krát), *bidlej* (5krát), *řikaj* (4krát), *musej* (3krát), *choďej* (3krát).

Shrňme, že oblastně typické formy *-ej/-aj* pro 3. pl. sloves IV. a V. třídy jsou pro námi sledovanou oblast uplatňovány důsledně, spisovné podoby *-ejí/-ají* ani podoby s krácením *-ejí /-ají* se neuplatňují.

7.2.8 Sloveso *být* ve funkci spony

V 1. sg. u slovesa *být* ve funkci spony se v našich datech ani jednou nevyskytl tvar *su*, pro 1. a 2. pl. se rovněž nevyskytly tvary *seme*, *sete*. Pro nedostatek dokladů 2. sg. (většina mluvčích se s explorátorem neznala osobně, proto se tvary 2. sg. vyskytly pouze minimálně) se můžeme pouze domnívat, že převládá oblastně obvyklý tvar *seš*, jak píše Bachmannová (1997b, str. 9). V našem materiálu se vyskytly pouze tyto doklady: *tak seš hodná*, *žes něco přivezla*; *gdiš seš proti hlavním dveřím*; *tak ti nejseš mamince na krku*; *seš buť f Praze*; *seš blbej*; *ti seš zdravej s kozího mlíka*; *seš právníčka*, tvar *jsi* (*sí*) se v našem materiálu nevyskytl.

7.2.9 Infinitiv na *-t'*

Infinitiv na *-t'*, který zmiňuje Bělič (1972, str. 194) pro severní Semilsko a oblast severně od Nové Paky, se v našich nahrávkách nevyskytl, přestože ho pro nejstarší generaci popisuje i Bachmannová (1998, str. 9). Tvary infinitivu tedy vždy končí na *-t*: *připravít snídaňi*; *učesat ji*; *musela jít do šatny* atd.

7.2.10 Zánik hlásky *j* na začátku slova

Pro semilský výběžek zhruba k okruhu Jičína je podle Běliče (1972, str. 73) dále charakteristický zánik hlásky *j* na začátku slov, která ve spisovné češtině začínají na *ji-*, *jí-*, tedy např. *ít*; *íva*; *ídlo*; *izva/ízva*; *iskra*; *inej*; *istej*. V našich datech se však varianty bez *j* už nevyskytují, bylo tedy zachyceno například: *jinačí*; *jinak*; *jít*; *jinam*; *Jičín*; *Jilemňice*; *jídelna*; *jíst*; *jídla*; *jít*.

7.2.11 Dativ osobního zájmena *já* v nepřízvučné pozici

Za základní pro 3. sg. zájmena *já* považuje Bachmannová (1997b, str. 190) tvar *mňe* (74 %). *Český jazykový atlas* uvádí pro námi sledovanou oblast tvary *mi* i *mňe*, zmiňuje však, že „tvar *mi* se vyskytuje v severovýchodočeské nářeční oblasti jen řídce“.⁵³ Variantu *mňe* tedy považuje ČJA pro nepřízvučnou pozici za většinovou. Stejně tak je tomu u Krasnické (1971,

⁵³ ČJA 4, str. 240.

str. 328), která považuje tvar dativu *mňe* „za téměř výhradní“. B. Dejmek (1981, str. 63) zaznamenal u nejstarší generace výskyt tvaru *mňe* u 94 % mluvčích. V lokalitě Vysokomýtska se dle Bachmanna (2001, str. 99) tvar *mi* neuplatňuje. Na pronikání této kratší varianty upozorňuje Bachmannová u mladších dětí (na materiálu dotazníkového šetření a zvukových nahrávek souvislejšího vyprávění mladé generace z Železnobrodské), u kterých hraje zásadní roli věk (tvar *mi* se vyskytl v 8. třídě v 6,0 %, v 5. třídě již ve 45,5 %). Dotazníkové šetření Habalové (2008, str. 39) potvrdilo nivelizační tendence u nejmladší generace s již převládajícím tvarem *mi*.⁵⁴

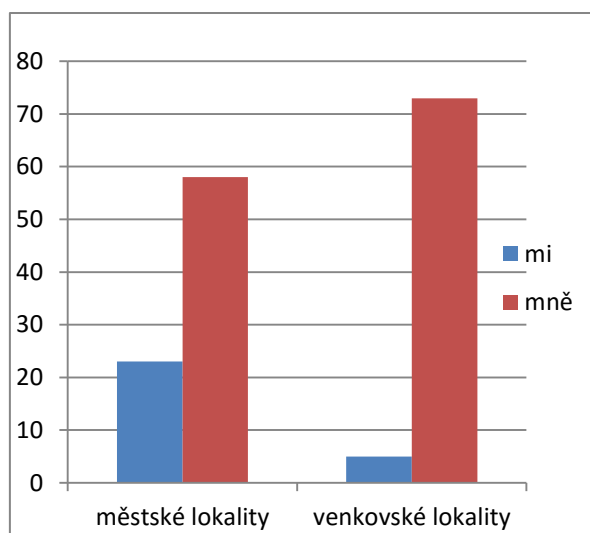
Naše data obsahují celkem 159 tvarů osobního zájmena *já* v 3. sg. v nepřízvučné pozici. Z toho 28krát byla volena kratší varianta *mi* a 131krát tvar *mňe*. Poměr výskytu tvarů *mi* a *mňe* ve venkovských a městských lokalitách je značně odlišný. Zatímco ve venkovských lokalitách je tvar *mňe* většinový, základní (93,6 %), ve městech se jeho procentuální výskyt snižuje patrně vlivem nivelizace; i zde však varianta *mňe* výrazně převládá (71,6 %). Graf 3 níže zachycuje poměr výskytu variant *mňe/mi* ve venkovských a městských lokalitách. Ke statistické průkaznosti zjištěného poměru viz níže.

Ve venkovských lokalitách se kratší varianta objevila pouze v pěti případech: *Gdiš se **mi** narodil třetí sin,...* (ml02); *Pak sem poznala, že **mi** to je teda jako –* (ml03); *hlavički koukali s pot tí dřevjeni d'že a čekali, aš **mi** něco upanne* (ml03), *líbilo se **mi** to tam* (ml05); *to sme jeli ešte kousek a říká **mi** to* (ml05).

Pro úplnost uvádíme i několik příkladů z většinového využití varianty s *mňe*: *ňákou chvíľku sem pracovala jako gdiš se **mňe** narodil nejstarší* (ml02) *stačí zavolat a přídou **mňe**, pomůžou **mňe*** (ml02); *tady moje paňimáma, že **mňe** taki nedovolila, ať se nemazlim jako s kočkama* (ml03) ad.

Pro lomnický mikroregion můžeme potvrdit závěry Bachmannové, Krasnické a dalších, že v nepřízvučné pozici 3. sg. osobního zájmena *já* se v naprosté většině objevuje tvar *mňe*. Naše závěry korespondují i s ČJA, který pro položku 111 (Nová Ves nad Popelkou) uvádí pouze nedubletní tvar *mňe*, avšak pro okolní zkoumané venkovské lokality blíže větším městům 112 (Horní Kalná u Nové Paky), 109 (Lestkov u Semil) a 108 (Frýdštejn u Turnova) udává i dubletní tvar *mi*.

⁵⁴ Pro tři příkladové věty *Nelži _____ (já – 3.p.)!*, *Bolí mě hlava, dojde _____ (já – 3.p.) do l_____ pro ibuprofen.*, *Dej _____ (já – 3.p) už pokoj!* byl tvar *mi* zachycen u 63 %, 68 % a u téměř 80 %.

Graf 3. Komparace výskytu *mi/mně* v městských a venkovských lokalitách

Na základě našich dat jsme provedli kvantitativní analýzu jednotlivých proměnných a stanovili hypotézu (H_0), že výběrové soubory město/venkov jsou na sobě závislé proměnné. Pravděpodobnost H_0 je menší než 0,03 %, tuto hypotézu lze tedy zamítnout. Přijímáme hypotézu, že výběrové soubory město/venkov jsou na sobě nezávislé, tedy není pouhou náhodou, že mluvčí ve městě na rozdíl od mluvčích z venkova častěji používají variantu *mi* na úkor *mně*.

7.2.12 Přivlastňovací adjektiva

Podle Bachmannové (1997b, str. 185) jsou na území Podkrkonoší u posesivních adjektiv základem tvary deklinace jmenné, které se objevují jak v nominativu, tak i v nepřímých pádech. Bělič (1972, str. 172) za základ pro severovýchodočeské nářečí označuje složenou deklinaci, avšak jako hojně se vyskytující dubletu označuje deklinaci jmennou (*bez maminčina kola*). Bělič (str. 171) spolu s ČJA 4 (str. 312 a 315) uvádí pro 1., 4. a 5. sg. m. a. zakončení na *-ú* (typ *bratru dím*), ČJA tuto podobu zakončení dokonce podle mapy č. 209 považuje za základní tvar pro celou východní polovinu Čech.

Konupková (2009, str. 38–39) zaznamenala dotazníkovým šetřením u mladé generace pro genitiv singuláru značnou převahu jmenné deklinace, avšak procento zastoupení složené deklinace nebylo zanedbatelné. Například pro tvar *Milanova sešitu* se rozhodlo 74,1 % respondentů, tj. tvar *Milanovýho sešitu* využilo 25,9 % respondentů.

V našich datech se posesivita vyjádřená přivlastňovacím adjektivem vyskytla pouze ojediněle. Zaznamenali jsme tyto tvary: *eště sem vod Ládi⁵⁵ Vackoviho ženu (...) vždicki*

⁵⁵ Zaznamenáno bez měkčení.

tahala; tam je Haḡlúf hrádeček; manželúf bratr stavjel; ten Karel nákej-to bil maminčinej bratr; za svjetka bil manželúf brácha. V našich dokladech se u maskulin v 1. sg. objevuje pouze zakončení *-úf*, tvary *-ú/u* (typ *bratrú dúm*) se nevyskytují. Je zastoupena jak jmenná (např. *manželúf*), tak složená deklinace posesivních adjektiv (např. *Vackoviho*), avšak pro nedostatek dat se musíme zdržet vyvozování závěrů.

8. Účastníci výzkumu

Výzkum vychází z cca půlhodinových rozhovorů 9 venkovských mluvčích (7 žen a 2 muži) a 5 městských (1 muž, 4 ženy) vybraných na základě předem stanovených podmínek, tabulka 9 shrnuje základní informace o mluvčích:

- a) Zkoumání byli pouze ti informátoři, kteří se v obci narodili a žili zde bez přerušení po celý život,⁵⁶ přičemž alespoň jeden z jejich rodičů⁵⁷ pocházel rovněž z dané oblasti, nejlépe z nejbližšího okolí (v našem případě 1 km a 3 km).
- b) Věk informátorů byl stanoven na rozpětí 65 let a výše.
- c) Informátoři pracovali s výzkumníkem dobrovolně, bez nároku na honorář, s aktivním zájmem o spolupráci na výzkumu.
- d) Informátoři dosáhli nejvýše základního vzdělání, případně odborného vyučení bez maturity.
- e) Žádný z mluvčích neměl sluchovou vadu, jediný informátor (*ml01*) měl vadu řeči: dyslálii (rotacismus).

Kód	pohlaví	věk	minut nahrávek	vzdělání, ⁵⁸ zaměstnání	Obec
ml00	žena	83	22	hospodyně V	Syřenov
ml01	muž	87	24	kolář, karosář V	Nová Ves nad Popelkou
ml02	žena	65	29	zahradnice V	Újezdec
ml03	žena	67	29	švadlena V	Žďár u Kumburku
ml04	žena	73	37	švadlena Z	Nová Ves nad Popelkou
ml05	muž	77	22	horník, dělník Z	Nová Ves nad Popelkou
ml06	žena	74	34	kuchařka Z	Syřenov
ml07	žena	80	30	nástrojařka V	Újezdec
ml08	žena	72	27	dělnice Z	Nová Ves nad Popelkou
ml09 ⁵⁹	žena	66	25	švadlena V	Semily
ml10	žena	70	40	zdravotní sestra V	Semily
ml11	žena	73	23	kuchařka V	Lomnice nad Popelkou
ml12	muž	75	25	pivovarník V	Lomnice nad Popelkou
ml13	žena	74	40	cukrářka V	Lomnice nad Popelkou

Tabulka 9. Základní informace o mluvčích

⁵⁶ *ml08* bydlela 5 let od roku 2010–2015 v obci Dolní Dvůr, kde se starala o nemocnou matku. Vzhledem k tomu, že se rovněž jedná o podkrkonošskou oblast, byla mluvčí i přes stěhování do projektu zapojena.

⁵⁷ Oba rodiče mluvčích pocházejí z dané oblasti. Výjimkou je nejstarší mluvčí *ml01*, jehož otec pocházel ze Zakarpatské Ukrajiny z obce *Koločava*, kam za práci emigrovali prarodiče informátora *ml01*.

⁵⁸ Užito zkratk: Z = základní vzdělání, V = vyučen v dvouletém oboru bez maturity.

⁵⁹ Tučně jsou vyznačeni mluvčí z městských lokalit.

9. Charakteristika jednotlivých mluvčích

Níže je popsán jazyk jednotlivých informátorů včetně rysů, které jsou jako příklady uvedeny i v jednotlivých podkapitolách kapitol *Obecněčeské rysy* a *Nářeční rysy*. Ukázka mluvy každého z mluvčích je přepsána na základě *Pravidel pro vědecký přepis dialektologických zápisů*⁶⁰ a v závorce je jí přiřazeno číslo zvukové stopy na přiloženém CD. Čísla zvukových stop se s označením mluvčích shodují, tedy *ml01* namluvil ukázkou č. 1 apod. Jedinou výjimku tvoří *ml00*, která si nepřála, aby byl její projev zvukově zveřejněn. Souhlasila však s přepisem, proto jí bylo přidělen kód *ml00*.

Přepsané ukázky jsou vybrány tak, aby obsahovaly co nejvyšší počet provedených rysů a zároveň aby tvořily ucelenou část textu. Celý text je potom přepsán v přílohách pod kódy mluvčích na základě Pravidel přepisu sond pro korpus ORAL 2013, skryta jsou osobní jména či názvy měst, které si mluvčí nepřáli uveřejnit, či nijak nesouvisí s diplomovou prací.

9.1 Ml00

Mluvčí *ml00* je druhou nejstarší informátorkou a manželkou informátora *ml01*. Na rozdíl od manžela však nezachovává nominativ-akuzativ: *mňeli sme čtiri koňe, (...), králíki*. Mluvčí užívá lexikalizovanou podobu slova *dřív* ve tvaru *dřių*: *nejdřių se nám narodil sin; ale dřių sme chodili; dřių sme s našima d'etma (...) jezdili*, i jinde zachovává neslabičné polosamohláskové *ų*: *jel na staųbu; pracouňi pomňer; vodeųřela dveře; aňi nevodeųřel pusu; pak bil vopraųdu hodnej; v ramenouch mam reųma*.

Dále užívá obě varianty pro 3. a 6. sg životných maskulin: *s tím sme šli poprvé k zubaři (...), tak sme šli k foťákoj, musíš Jendovi pomoct*. Hojně je využíváno krácení, zejména v obvyklých pozicích ve slově (tj. v nepřízvučných slabikách): *pjet roku doma; musíš Jendovi pomoct; mit pracouňi pomňer; s tím sme nemohli ňikam jit pomalu; takovidleho kluka; sme šli k jinimu*. Dloužení je spíše emfatické: *po válce né; jéžiš*; objevila se také „nadměrná“ sekundární délka u zájmen, nikoliv ve slovech *mí* a *s ňíma* (viz kapitola 7.1.5), ale patrně analogicky pro 2. pl.: *ví počkejte tadi*. Dále je zachycena geminovaná výslovnost *nn*, avšak pouze ve slově *ranní* ve frázi *ranní brambori*.

9.1.1 Ukázka mluvy ml00

No tak sin- sin, nejdřių se nám narodil sin, za rok po svadbje a ten bil, ten bil neposlušnej, ten mňe nechťel poslouchat, vůbec ne. Manžel bil vječňe prič, protože stavjel. Mi sme dostali vod manželovejch rodiču tenle barák sme dostali a manželůf bratr stavjel, že

⁶⁰ Hála (1943, str. 63–68).

d'eda řek: tobje dám tenle barák, ale musíš Jendovi jako bráchovi pomoct stavit. Postavit. No tak manžel přijel s práce, navobjedval se a jel na staubu a přijel domů večer, von uš spal. Tagže sem na něj bila sama a tak mñe- moc mñe zlobil jako malej. Sem pjet roku, pjet roku sem s ñím bila doma, pak sem šla do práce, mñeli sme ho u mejch rodičů, protože sem-sme chtěli mít druhí a abich mñela mateřskou, museli sme, musela sem mít pracouñi pomñer. Za komunistu. Tak sme - sem šla na rok do práce a mñeli sme Zdenu a Zdena se narodila fúnoru, fúnoru sem zůstala doma a v září von potom šel do školi, tak sem se Zdenou zase bila pjet roku, pjet roku doma a s Járou sem se učila, no to bilo hrozní. Jak von bil na- na matiku né, matiku umñel dobře, ale češtinu, to bilo. To bil na to tak tvrdej. A Zdena, ta vubec sem nevjed'ela, že chodí do školi, že se narodila, že vubec, ta bila tak hodná, tak poslušná, s tou sem- s Járou, s tím sme nemohli ñikam jit pomalu. Ale se Zdenou, sem si jí dala na kolo a jela sem s ñí kamkolif. A Jára, s tím sme šli poprvé k zubaři, jó, diš mu bil rok, tak sme šli k foťákoj. U jednoho foťáka kopal nohama, roskopal dort, matlal do toho takle rukama (smích) a ten foťák nám říkal - vihodil nás prostě. Bješte, takovidleho kluka sem tadi eš'e nefotil, to vám vubec nezaručuju, že s toho ñeco bude, bješte si ñekam jinám. Tak sme šli k jinimu, tam sme uš dort nemñeli, von tam dal ñákej papírovej takovej umñelej ñákej a tak s velkim násilim sme ho vifoťili. Pak sme šli, diš mu bili, já nevím kolik, bil malej. K zubaři, bolel ho zoubek, mñel kaz. Tak sme ho s ñím šli k zubaři a sestra říká: vi musite počkat tadi, mi si ho tam vemem sami. Ví počkejte tadi. Tak mi sme čekali a - sme slišeli řef. Řef a zase řef. Po dlouhí dobje sestra vodeuřela dveře: tadi ho máte, ñic sme mu neudáli, añi nedokázal slíknou- abi sme mu slíkli kabát, añi nevodeuřel pusu. (smích) Tak takovejdle bil náš kluk.

9.2 MI01

Informátor *ml01* je nejstarším z mluvčích, můžeme u něj tedy předpokládat nejvyšší počet provedených rysů. Jako jediný z mluvčích soustavně využívá bilabiální *w*: *wosumedśát*; *zwoni*, silné je zastoupení i neslabičného polosamohláskového *ɥ* na konci zavřených slabik (*šikouñej*; *slaunostñi*) a vyskytlo se i polosamohláskové *ɥ* mimo zavřenou slabiku: *praunučku*. Jako u jediného se u něj rovněž vyskytuje disimilace způsobu artikulace *k > ch*, která bývá lexikalizována u tvaru *g dočtoru* (*h dočtoru*)⁶¹, zde je však doložena v jiném kontextu: *a tach tadi bila*; i naopak *ch > k*: *šekno* (všechno). Disimilace způsobu artikulace se vyskytuje také u slova *teť*: *tej tam mam malí zajičkove (...)* a *tej budu zase připušet další*; *tejka třeba vodešli*; nikoliv však konzistentně: *teťka už babička taki špatně chodí*; *teť sme si koupili felíciji*. Nejvýraznějším rysem je hojně zastoupené krácení i u tvarů, které nejsou zmiňovány

⁶¹ Jako příklad je uváděn tvar *ch dočtoroj* u Běliče (1972, str. 64) či Bachmannové (1998, str. 8).

v kapitole *Krácení: zabezpečovací zařízení; dostavali; mužu (múžu); počínaje; dostavali; zaječi; vicházime; jiniho; zařídím; vedouci; pořídili; další; pocházi; musíme; přežit; brambory uvaření se šrotem; a pak sem s ní pjet roku choďil; už sem s ní choďil; musi mit; jit; A nič sem si k ní nedovolil a taki sem s ní nič nemňel skoro do svadbi*. Za mimořádné považujeme také upřednostnění krácení *i > i* před úžením *é > i*: *ňáke povinost'i d'eda jim dal*.

Jako jediný z mluvčích využívá informátor *ml01* epentetického -j-, které pro svč. oblast zmiňuje například Bělič (1972, str. 58) nebo Holub s Janečkovou (1993, str. 63): *žádnej nejňi zájem zatím*.

Jako jediný z mluvčích také výjimečně dodržuje redukci, resp. zánik *v* ve spojení konsonant + *vje* (Bachmannová 1998, str. 8 uvádí příklady *dje; zjeř; kjeta*). Bělič (1972, str. 51) tento rys připisuje i mluvčím ze Semilská a Novopacka, tedy mluvčím z námi sledované oblasti. Jako příklady uvádí: *sjet; kjet; hjezda; dje*, zmiňuje ale také jejich omezení na jednotlivá slova nebo jenom na nejstarší generaci. Informátor *ml01* však neužíval tohoto rysu pravidelně, užil ho v následujících dokladech: *tadi bili jenom dje místnosti; tejska třeba vodešli asi dje ženski starí*. Jinde však rys zachován není: (...) *čtiri svíčki. A ti se rosvjecej; kvjeťini; lidi bili zvjedavi; dvje s'e*.

Za výjimečný považujeme také tvar s *o*-kmenovou koncovkou *z hrnka* ve větě: *a já sem nejrači pil dicki z hrnka*. U mluvčího se dále vyskytuje reflex staré nářeční délky: *taki tetka v zejmně nechod'í*. Dále se vyskytuje stará ustrnulá podoba *lidu* namísto *lidí*: *bilo dvje s'e šedesát dva lidu se pod'ivat na betlém; bilo nás kolem šedesáti lidu; to bilo tolik lidu se d'ivat na nás; a mňel sem na starost padesát šest lidu; tak sme se dali dohromadi-pár lidu; sme vibráli ve vesňici dvacet tisíc vod lidu; a mi vod lidu a vod tech sme sme získali pjet tisíc; chod'í do kostela tak jedenáct, patnáct lidu*, jednou je nicméně doložen pravidelný *i*-kmenový tvar: *plnej sál, asi třicet sedum lid'í*. Analogicky se uplatnil i tvar bez palatalizovaného -d'-, *lidi*: *z naší vesňice, s okolňích i cizí lidi*. Dále se objevil tvar *tech*: *vot tech sme získali pjet tisíc*.

Nejvýraznějším rysem je záměna nominativu za akuzativ v pl. životných maskulin. Mimo případy zmíněné v samostatné kapitole *Nominativ-akuzativ plurálu životných maskulin* máme zaznamenán⁶² také tvar *kluci* pro 4. pl.: *já mám kluci XXX moc rát*.

⁶² Nahráno v průběhu úvodního povídání s explorátorem, není součástí přepsaného textu.

9.2.1 Ukázka mluvy ml01 (č. 1)

Vidíte, tak tadi máme zwoni, tadi máme jeden zvon a tadi máme ti dva. Tagže se starám a dnes- ka sem bil taki. Chodim, každou nedeli chodim do kostela, to znamená v jedenáct hodín je kostel, pravidelne chodíme z babičkou, pravidelne a vo kostel se staráme. To znamená-máme diž (hez.) normálne potrebuje treba teť sme museli před Velikonocema vistrojiti, dát tam kvjetini, nowí sme dali žárofski, nowí sme tam dali svički, a šekno sme rosvítili, abi to bilo pjekní. Přijel neska pan farář, moc se nám to líbilo, říká no, máte to pjekní.

Exp.: Chodí hodně lidí do kostela tadi?

Chodí do kostela tak jedenáct, patnáct lidu. Moc né, málo. Jen takoví starší lidi, to že vodpadaj. Tejka třeba vodešli asi dje ženski starí, teťka už babička taki špatně chodí, tak už nebila taki, teťka v zejmně nechodí. Tagže to pomaličku votpadá. Tak to je asi tak co.

Exp.: A noví lidi vám nepřicházejí do kostela?

Nowí nepřichází, mladí - žádnéj nejní zájem zaťim.

Exp.: Je to škoda, no.

Je to škoda.

Exp.: Jak to máte vizdobení na Velikonoce... ten kostel?

No, to dibiste chťela se tam jit poďivat, bichom Vám mohli ukázat tam zajet se tam poďivat. Máme tam kvjetini, žejo, to znamená: máme oltář jeden, druhej, mariánskej, svatej Jan Nepomuckej a hlauňi oltář. Tam sou čtíri svički, čtíri svički a taki čtíri svički. A ti se rosvjecej. (Exp.: Ehm.)Diž biste chťela, tak Vám to pudu ukázat tam, biste si to mohla vifoťit. Já bich Vám ukázal, že máme třeba náki ti fotki, gdibiste chťela vid'et, ti dveře nebo něco, anebo ten kostel, mñeli sme tadi taki, ud'áli sme, máme betlém. Nechali sme si virobit betlém, ten Vám múžu ukázat, mam ho na fotce a sme ho mñeli letos vistavenej. Bilo dvje sťe šedesát dva lidu se poďivat na betlém z vo- z naší vesnice, z okolních i cizi lidi. Mi sme to dali do novin a tagže lidi to přečetli si a přišli.

Exp.: To je krásní, vi ste toho udělal tolik pro tu vesnici.

No, tak já sem se s tím⁶³ zabejvám. A proto musim zaťukat, že v mejch osumdesáti sedmích letech sem takle fit. Že múžu, králici pjestuju, na trávu chodim jim, támle mam pozemek takovej, tak seno jim sušim a fšechno.

⁶³ Zachována výslovnost s předložkou s.

9.3 ml02

Informátor *ml02* s jedinou výjimkou důsledně uplatňuje nominativ-akuzativ u pl. životných maskulin: *já už jenom králíci a kocouři tam mam dva; Děda přeci i králíci prodávali!; abych nezleňivjela, tak mam králíci; mám pjet vnoučat: čtyři kluci a jednu vnučku; právě taki pjestovala ešče ti bejci; tam sem teda taki pjestovala i ti králíci a bejci.* Polosamohláskové *u* se vyskytuje u lexikalizovaného *vopraudu*, jinak bylo *u* zachyceno pouze v jediném případě: *hlaŭňe: mňeli sme hlaŭňe respekt z těch učitelu.*

Nejzřetelnější jsou odchylky od spisovné češtiny v kvantitě, krácení se objevuje i v kmeni slova: *do Jičina; korale*; častěji však v koncovkách: *učitelu; nádobi* (nádobí); *králíkum; paňi* aj. Sekundární délka se objevuje ve slově *dcéra* (viz kapitola 7.1.6) či ve tvaru osobního zájmena třetí osoby plurálu: *že se s nima naučil chodit* (viz kap. 7.1.5). Dalším výrazným rysem je tvar *mňe* pro 3. sg. v nedůrazné pozici: *tak mňe teda přijdou a pomůžou; jinak se mňe na Žďáře žije dobře; gdiš se mňe narodil nejstarší* ad.

Za výjimečný považujeme tvar slova *nejedí* s krácením v nediftongizované variantě: *že to moc nejedí*. Pro 6. sg. propria *Žďár* je užíván tvar *na Žďáře*, typický podle základě našeho zjištění pro starší generaci.

9.3.1 Ukázka mluvy ml02 (č. 2)

No a jinak já, jinak já nevím, no. No teda vlastně v tom starím baráčku, gdiž sme bidleli, tak to já sem tam právě taki pjestovala ešče ti bejci, jo? (Exp.: Ehm.) A to teda... To teda bilo taki dost nároční.

Exp.: Nebála ste se jich?

No, bála, ale já sem moc mezi ně nechodila, gdiž už to... Voňi už bili vopraudu velkí, že se mňe taki urval, a mňela sem tam kolo, protože to bil jakobi, bilo to roz... jakobi chlíř, a tam sme mňeli za tím uhlí, a tam sem mňela i kolo, a tam bili pak schodi jakobi na púdu, a ten bejk se mňe jennou utrč, kolo mňe uplňe zlikvidoval. A tenkrát ti kola nebili, to mňe náak strejda nákej mňe ho sehnal, takže já sem na tom kole jezdila do toho Siřenova na ten teletník a pak teda nevím, jesi sem tam už asi ne... No prostě kolo mňe bejk zlikvidoval uplňe. No a tam sem teda taki pjestovala i ti králíci a bejci, no. A to teda vod na... Vono to bilo k silnici dozď⁶⁴ daleko, tak to ho vždicki mňeli na takovim provaze dlouhim toho bejka a dva s ním leťeli nahoru, abi... A mňeli co d'elat, abi ho vubec na tu káru dostali! To bilo hrozní!

⁶⁴ Podle asimilace znělosti následujícího slova *daleko* přepisujeme ve slově *dost* dvě poslední hlásky zněle.

9.4 MI03

Informátorka *ml03* byla vychovávána spolu s informátorkou *ml02*, překvapivě se v jejich idiolektech objevují některé nápadné rozdíly. Nejvíce se obě mluvčí shodují v odchylkách od spisovné češtiny v kvantitě. *MI03* rovněž zachovává dloužení u varianty *s níma*, krácení bývá nejčastější v příponách a koncovkách: *nádobi* (nádobí); *Pavlik*; *ke kafičku*; *přileťi domu*; *Svobodova*⁶⁵; *v krásnym dúchodu*; *domu*; *chod'i*; *i v ti škole* aj. Nápadné je využívání dlouhého tvaru (*mňe*) osobního zájmena *já* v nedůrazné pozici: *že mňe taki nedovolila, ať se nemazlim s kočkama*; *pak se mňe narod'ila ta nejmlatší*; *Vjera prodavačka mňe to strčila pot pult*; dokonce se podoba *mňe* objevila i v kontaktovému dativu, kde je velmi neobvyklá: *to mňe bili párečki*.

Využívání polosamohláskového *u* je typické pouze pro lexikalizovaná slova (viz kapitola 7.1.1): *že sme kolikrát museli i zauřit hospodu*; *Léna dod'ála školu, žejo nějak zrouna*; *mi sme vopraudu museli chod'it*, výjimku tvoří slovo *nástavba*, ve kterém se objevuje vyslovované -v- (*nástavba bila jako střední*) i neslabičné *u*: *sem aňi nešla jako na nástaubu*; *chtěla sem jít na nástaubu*. Za výjimečný opět považujeme tvar slova *nevjed'i* se zkrácenou nediftongizovanou variantou: *to d'eři vůbec teřko (...) nevjed'i*.

Tvary slov *dolní* a *horní* se v Podkrkonoší uchovávají jako *doleňi* a *hořeňi* (z místních názvů například *Dolení Jilemnice*, *Dolení Paseky*, *Dolení Kruhuhy*, *Hoření Vrchlabí*, *Hoření Paseky*), u *ml03* například: *do doleňiho teletníku*; *v doleňim kraviňe*. U místního názvu *Ploužnice* (část obce Lomnice nad Popelkou) se u všech mluvčích z Lomnicka zachovává výslovnost *Ploučnice*, u *ml03* například *chod'íme na Ploučnici*; *jdeme k Ploučnici*. Mluvčí dále u místního názvu *Bradlec* ve všech tvarech kromě nominativu mění skupinu *dl > l*: *pod Bralcem*; *s toho Bralce*. U místního názvu *Újezdec* pravidelně mluvčí *ml03* mění číslo na *Újezdce*, méně obvyklá je diftongizace *ú > ou*: *to je kilometr tadihle ti Oujestce*⁶⁶; *gdiš tam vozili na Oujestce*; *mi sme bidleli vlastně na těch Oujestcích*. Objevila se též koncovka *-em* v 7. sg. a-kmenového maskulina *mamka naše jako s tat'kem*.

9.4.1 Ukázka mluvy *ml03* (č. 3)⁶⁷

Mi sme bidleli vlastně na těch Oujestcích, pod Bralcem, tagže já nevím, jesi ten Bradlec, prostě tam na kopci a mi sme jezd'ili večir v desed hod'in, mňesíc svítil, bilo jasno, površek takovej utvrdej a jezd'ili sme aš s toho Bralce, až zase dólu do rokle přes silnici, to sme to

⁶⁵ Může se jednat též o starou krátkost.

⁶⁶ Na základě asimilace znělosti před hláskou *c* přepisujeme jako *Oujestce*.

⁶⁷ Omlouváme se za zhoršenou kvalitu nahrávky kvůli překryvu replik. Text byl i přes zhoršenou kvalitu vybrán pro změnu *dl > l*, pro zachycení staré nářeční délky ve slově *zejma* a pro diftongizaci *ú > ou* na začátku slova.

čud'ili tam, viť? To bila taková nádhera! Na to teda... To – to vid'ím jako dneska, to – to je fšpomínka. To d'eťi vúbec teťko vúbec nevjeďi, co to je. Vúbec. (Exp.: To ne, no, teťka je strach vo ti d'eťi, žejo, kvúli autum, všemu. Ml02: nechat je ňegde ne, anebo abi přejížd'eli silňici, to teda...) No, tenkrát jelo auto jednou, já nevim, dvakrát za den, ale jednou se nám povedlo pod tu sanitu málem vlítnout jako jo. To sme jeli, ale to bilo tajle u Novotnejch, (ml02: ale to bilo ve dne) to bilo ve dne, no, ale to bilo tajle u Novotnejch, na ti straňe, na druhí a to nebilo heski, to nebilo heski, no. (Exp.: To ste se museli bát teda.) No. Ale to sme pak dostali vejpuć. Žejo, to nám naši vinadali, gdoví, jesi nás nepotrestali, to uš aňi nepamatuju, ale voňi nás netrestali. (ml02: To uš nepamatuju, to uš- já uš todle nepamatuju.)

Exp.: Takže sňehu bilo hodňe...
Nádherního. Nádherního, já nepamatuju ňigdi v d'ectví todlecto, co je teť. Ňigdi. To gdiž bila zima, zejma jako, tak bila... bil sňích, bil mrás (ml02: nafuteřeního), bilo sluňičko, chumelilo, bilo nádherňe.

9.5 Ml04

Informátorka ml04 často používá krácení: *nenapišou, vžit, zustat, v leťe, mit, domu, jit, kurňik, tagže mňeli málo t'ech pomocňiku*. Polosamohláskové *u* se vyskytlo spíše výjimečně: u lexikalizovaného *rounou* a dále u *nejdříu*, a dokonce v propriu *Paŭla*. Podoba tohoto jména však je v rodině lexikalizovaná, proto nebyla započítána jako doklad polosamohláskového *u* v kapitole 7.1.1. Dodrženým rysem je koncovka *-ej > í* v 7. sg. měkkých typů feminin: *tak ňegde mezi tou Pakou a tou Lomňicej; a ňegde silňicej bi d'eda musel přiject*. Dvakrát se vyskytl i nominativ-akuzativ: *pozbírat harant'i domu ze školki; mi sme mňeli zvířata: husi, slepice, králici*. Koncovka *-oj > ovi* pro 3. sg. maskulin je využita pouze jednou: *zabili prase a teťko listonošoj dali vejslušku*.

Pro sloveso *jet* používá ml04 pouze formu s analogickým *c*: *ject: teť tam chce s tou rodinou ešťe ject; dem se project; nemůžu na tom kole ject; začíná ject trošku; ňegde silňicej bi d'eda musel přiject; že bi nás ňeco mohlo přeject*. Této formy využívá i ml06 a ml07, pokládáme ji proto za oblastní.

Proprium *Lomnice* se vyskytuje u ml04 bez hlásky *ň*: *pak sme šli do Lomice; že bi harant'i šli do Lomice z Noví Vsi; diš šli do Lomice - dicki říkala do Lomice; do škol isme chod'ili do Lomice potom*. Tento rys můžeme na základě našich zkušeností vyhodnotit jako běžný pro mluvčí z venkovských obcí okolo Lomnice nad Popelkou, nikoliv však pro mluvčí ze zmíněného města.

9.5.1 Ukázka mluvy ml04 (č. 4)

A pamatuju se, i slepicím se dávalo. Táta dicki říkal: slepicum du krájet chleba. Diš eee nemňeli na obilí nebo já nevím - něká pšeniice se jim asi dávala nebo co, tak abi- každej večír se jim muselo něco přidávat, abi asi nebili hladoví, tak se krájel chleba. To sem nigdi nechťela d'elat, ale no taki sem musela, taki na mňe něgdi došla řada. Na malí kostički, víš, abi to ti mrchi, t'ema zobákama rouňnou si mohli d'obat. Krájeli sme jim chleba. Příšerní. Nebo brambori se uvařili a roššťouchali⁶⁸ a malí housata, diš bili, ta sme museli chodit na kopřivi, to se jim taki někí brambori a já nevím, co fšecko a - a kopřivi rosekali⁶⁹. (Exp.: To pálilo, ne?) No, pálilo. A potom, gdiš trochu povirostli, ta havěť fšecka, tak máma třeba šla prát, žáná pračka nebila, automatka, tak na valše, a teť bílí prádlo, to bilo tenkrát vječinou povlečení jenom bílí. A tak je- toho sem se z- no, bála, dicki sem řikala: jéžišimarjá, zase bílí prádlo se pere, jo. A mi sme pak museli držet to prádlo, protože ti šňúri bili takle fšude vokolo baráku, to nebilo takovejdle nákej stojan nebo něco, šňúri natahaní a teť: dou se vješet cejchi, tak- teť se to žďímalo jenom v ruce, tak a ešće se to škrobilo! Drš ti, drš tiíi hadri nebo ti dám takovej lepanec, dicki máma řikala (smích). Sem čumňela po svjeťe, upadlo mňe to na zem (smích). No tak to sme museli d'elat. A teť ešće količki a abi se to bílí nezamazalo, tak bílí papírki a papírek bílej na tu cejchu, količek, protože to bili dřevjenni⁷⁰, celí špinaví, to nešlo žá- nák mejt. Tí vogo. A přet t'ím, neš se to uplňe takle jako vješelo, tak se třeba bílilo prádlo. Na- naaa trávňík se položilo prádlo, no a teť mi sme mňeli ti husi, teť sme museli hlídat a slepice, abi nechodili po prádle, diš to blajchovala, řikala mamka, že to blajchuje jako bílí nebo co. Blajchovala prádlo, tak. Tí vole. No a diš to bilo pošlapaní, tak to sme si dicki pak už rozmisleli, že sme to namočili do - tek takovej potůček, tam sme to - a honem zase dali, protože: jaktože ste to nehlídali, že to ti mrchi pošlapali...

9.6 ml05

Informátor ml05 využíval nářečních rysů nejméně. Za výjimečné považujeme uplatnění koncovky -oj pro 6. sg. neživotného maskulina: *a na tom pinckoj sme rajtovali po lese fšude*. Jazyk mluvčího vykazuje obecněčeské rysy, objevují se prvky vyšší vrstvy spisovného jazyka: *nejdřive* (místo *nejdřív*), *zvláště* (místo *zvlášť*): *nejdřive sem d'ál v XXX; tak sme nejdřive pilou viřezali fšecki ti keře; mňeli zvláště elektrickej obvod*. Dále dochází ke

⁶⁸ Výslovnost se zdvojením šš.

⁶⁹ Výslovnost bez zdvojeného ss.

⁷⁰ Zde je geminovaná výslovnost sporná. Na základě délky trvání hlásky *n* (0,90 s) ve spektrogramu programu *praat* jsme však nakonec zvolili pro zápis zdvojenou výslovnost při porovnání s délkou hlásky *n-* ve slově *špinavý* (0,46 s), které následuje.

krácení, například *bilo kino do desíti; musela jit do šatni; bila vo pjet a púl roku mlatší než já; povolavací roskas; s pohřebního ústavu*.

Ml05 dále nejčastěji (2krát) ze všech venkovských informátorů využil pro dativ osobního zájmena *já* v nepřízvučné pozici kratší variantu *mi*: *říká mi to; líbilo se mi ti tam*.

Nízký výskyt jevů připisujeme bydlišti informátora, který v dětství bydlel v Nové Vsi nad Popelkou, avšak v domě nejbliže k městu Lomnice nad Popelkou.

9.6.1 Ukázka mluvy ml05 (č. 5)

To sem chodil do školi ještě a jednou bila velká voda a u splavu přetejkala voda přes ten splaf dólu a proti skákali ribi nahoru. Tak sme na to koukali a kluci šli dólu a povidali: poj, deme tam! Chiťime nákou. No tak sme šli, chiťili sme prt (smích). Ale přišel na nás poribnej (smích), to bil z pohřebního ústavu nákej, von d'ál u ribárů a nahlásil nás policajtum a ti nás vitáhli a máma tenkrát, to bilo po mňeňe hnetka ve triapadesátim a tak sme platili pokutu dvacet korun, za nás zaplatila máma - dvacet korun pokuti. A to mňe vždicki vičítala: stofku sem za tebe musela dát, to se pořád eště přepočítávalo jedna ku pjetí, stofku sem za tebe dala! Ale bila to taková klukovina, no.

9.7 Ml06

Informátor ml06 používá často krácení, zejména v koncovkách a sufixech: *skleňík plnej hrníčku po sví mamince; to bili hrníčki po její mamince; zmrzlina stála padesát halířů; sedumdesát dva stromu třešní; patnáct roku; sedumdesát dva roku; všude plno sazi; zvířata - to je její; podle polštárku (pl.) naháčkuju sukínki; poháru sme sňedli; co s ní mňela za trápeňi; vzala deset količku na prádlo; tak kup deset pitliku; poprvé ti mňe takle hrozila; cifki na soukáňi; f pokojičku; za tři mňesice; a můj taťinek jezďil; přijdu na třídní schůsku; po baráku leze tolik šneku; babička bidlela v Křížlicích. Krácení se objevuje i v kmeni slova: *nesla nám borůfkovej koláč; žes vid'ela řipka (hříbka) na dálku; cifki; mňesice*. Dloužení se vyskytuje pouze u lexikalizovaných adverbii: *sešup dólu; aš dóle u potoka* a dále u slova *pivo*: *každej jedno pivo; já si du natočit pivo; neska si pivo (...) nedám*.*

Z typicky oblastních rysů zachovává mluvčí koncovku *-oj* v 3. a 6. sg. životných maskulin: *dones ji panu Kolářoj; starejma kabátama po d'edečkoj*, dále koncovku *-ej* v 7. sg. u měkkých typů feminin: *vona hodila palicej*. Polosamohláskové *u* se vyskytuje pouze u lexikalizovaných slov: *zauřela* (2krát), *voteuřit* (2krát), *vopraudu*. Bilabiální *w* se vyskytuje pouze u lexikalizovaného slova *viprawowat*. Rovněž se vyskytla koncovka *-em* pro 7. sg. a-kmenového maskulina: *diš sme šli s tat'kem tancovat*.

9.7.1 Ukázka mluvy ml06 (č. 6)

Moje babička bidlela v Křížlicích. To vi asi nevíte, gdes... Ti víš, Líbo, tis tam s náma bila. To bil baráček, dřevjenka, jak se říká a pak takle pruuutce nahoru kopec, tam bili jedni souseďi, pak dlouho nič a pak bila nahoře hospoda. A naše babička, to bila taková hubená, malinká, no, já sem tlustá proti ní, ale bila strašně hodná. A teť tam bila jenom jedna místnost a nás vnoučat plno, tak vždicki vottáhla stúl, tam fprostřed bil stúl, takle bili dvje postele, teť vona stúl vottáhla, s postelí se sundal⁷¹ ještě rezervní slamňiki na zem, teť nám takovejma tři starejma kabátama po d'edečkej voto - (smích) vomotala nohi u stolu, abisme se nebouchli, a diš sme bili hodní, tak nám pučila polifkovou mísu, ta tři mňe tak mrzí, že ji nemam, plnou nádhernejch knofliku, a vona - tam se neříkalo "hrát si", počte se d'eti párat. Tak sem si hráli. No a pak diš sem se seznámila s mim mužem, tak tam bili nádherní zábavi, holki, to neňi nigde, Líbo. To pr- muzikanťi, diť sem vám říkala, přišli třeba v deset hod'in, než dobitek, kozi, krávi, žejo. A hráli do rána třeba do deviři a naše babička, ta nám vždicki strkala lucernu, diš sme šli s tat'kem tancovat. A abi se nezlobila, tak sme si ji vzali, tam sme ji nechali za pařezem, diš sme šli domu, zase sme ji zapálili. No, takle sme si to tam užívali.

9.8 ml07

Pro informátora ml07 je typické krácení v sufixech a koncovkách: *kozlika, podmásli, setkání, hrňiček, těch vjeci, dvacet šest roku, tat'inek, kameňi, secvičováňi, u Kubátu, škopiku*, ojedinele i v kmeni slova: *v leťe, besitkách, kravama, kuzlete, jit.*

Z oblastních charakteristik ml07 využívá koncovku *-oj* pro 3. a 6. sg. životných maskulin (*taťínkoj* 2krát, *sousedoj*). Pro lexém *máselnice* užívá mluvčí tříslabičné slovo *másňice*. Mluvčí dále užívá reflex odchýlné kvantity u *l*-ového přičestí *umřel/umříl*: *taťinek umříl f šedesátim; to mňe umříl před třema leti; Boženka, co umřela; v leťe, a diš Vlasta umřela; tat'inek umřel; nemoch a umřel*. Dále u ml07 (též ml06) dochází k redukci skupiny-hř- na ř: *vocut' šel pořep* (pohřeb ml07), *žes vid'ela řipka na dálku; d'eti i na tom řbitovje* (ml06).

9.8.1 Ukázka mluvy ml07 (č. 7)

No, co d'elali? Ďelali jenom vokolo toho hospodárství. To protože tam nikam votamtuť nechod'ili, žejo, to sme chod'ili mi jako to. No a to ti starší sourozenci, to ešče říkali, že si šetřili boti, diš takle sme se - dali se do povídání, protože nejstarší bratr, ten, ten bil vo kolik roku, ten uš mňel sina jako já. Protože já diš sem se narod'ila, tak uš to asi hodně bilo vjeci prej rozdrbanejch, těch vjeci na sebe, na ti mimina, tak mňe nejstarší brácha ešče i kníški mňe

⁷¹ Zachováváme neshodu v čísle.

kupoval, pohátki, co bidlel tadi nat t'ím, pak d'elal řed'itele f Tibje. A tagže m'ne kupoval, tagže vlastně eš'ťe přinášel, eš'ťe nakupoval v'jeci, abi m'neli na to, no. A tak m'ne vichovávali, to já sem, já sem bila votloukánek, ale já sem taki zas bila protivná, zas sem se hájila taki. Žalovat sem nesm'ňela, to nebilo, to nebilo u nás zvikem, protože bisme nepochod'ili, a'ni u taťínka, a'ni u maminki. No a bjeda dibich to, tak bich si to užila. To vim, že (smích), no ne, ale tak jako ti už bili starší, tak zas uš, to sem vždicki a diš nejstarší sestra, po Božence, tet'ka, co umřela, tak to sem bila d'úče vždicki pro každyho. A diš Vlasta umřela, tak sem říkala, tak uš nejsem d'úče, Kubátová, víš? Ta bila jako pak po Božence hnetka no.

MI08: Inu a jakej rozd'íl bil nejstarší, víš a jako-

No, tak Jenda se narod'íl deset, dva t'ísíce de- mmm devatenáct deset a já třicet šest, tak dvacet šest roku. To se dobře počítá. No jo, diť taťínkoj už bilo, diš já sem se narod'ila, taťínkoj muselo bejt asi padesát pjet nebo šest. No tak sem vejškrabek, to uš víš, to (smích).

9.9 MI08

MI08 užívá z oblastních rysů koncovku *-ej* pro 7. sg. měkkých typů feminin (*rejži s rejžej*) a dále koncovku *-oj* pro 3. a 6. sg. životných maskulin (*koupila indijána d'edoj*). Dvakrát se také vyskytl nominativ-akuzativ (*králíci sme taki m'neli; m'ňela komunist'i v rod'íne*). Opět dochází k redukci hlásky *h* ve skupině *hř*: *ten velkej hrnek (...) f tom se tam vořál-, voda vořejvala; řebíček*. K další redukci dochází u skupiny *-čc-* ve slově *babice* (babičce), též ml01 a ml06. Je patrné časté užívání dlouhého tvaru *m'ne* pro dativ osobního zájmena *já*: *vo'ni m'ne utekli; to m'ne povídej; gdiš m'ne bilo tak t'ech deset; vo'ni m'ne zavolali; hůlki m'ne d'eda ud'ál; to se m'ne dlouho smáli; říkala m'ne mamka; jesi se m'ne podaří; asi m'ne to mamka dala; nadávali m'ne*.

Za častý rys považujeme také krácení v koncovkách a sufixech: *sem s šest'i sourozencu; to bilo k tomu lesiku; tam bil Dlabola řezník; kolem t'ech pařezu; vo (...) sedum roku starší než já*.

Zajímavostí je zachování nominativu doplňkového: *cht'ela sem se učít cukrářka*. Změna *dň (> d'ň) > ňň > ň* byla provedena pouze ve slově *hodně*, a to pouze v podobě *ho'ne*: *ale museli sme prej ho'ne natrhat boruvek; bila ho'ne ňáká polifka*. Pozoruhodné je uplatnění životné koncovky pro neživotné maskulinum v akuzativu: *diž d'elám rejžov'níka*. Pro komparativ a superlativ adverbia *dobře* (*nej/lépe, nej/líp*) se oblastně užívá komparativu adjektiva *dobrý* (*nej/lepší*): *diž bilo na tom asi finančně trochu lepší*, též ml04: *to tet' je móda mit v baráku, v bi'te psa - do postele nejlepší*, též ml06: *vono jí tam bude lepší*.

9.9.1 Ukázka mluvy ml08 (č. 8)

Tam bil ten sporák, tam se fšecko d'álo. Jo, na kamnech bil pořát ten velkej železnák a diš sme jako, neska deš, koupíš si bonbóni, fšecko možní, a to sme ti do toho železnáku sme si dali japko a vono se tak jakobi malinko uvařilo nebo prostě a pak sme si ho vzali a mňeli sme takovou pochoutku, jako to uvaření japko, jo. A nebo diž bilo, diž bilo na tom asi finančně trochu lepší, tak na kastrólek se dalo trošku nákiho tuku, nebo já nevím, jestli to bilo máslo, to už nevím, a ti japka se vidloul bubák, do toho sme dali marmeládu nákou a diž bil vořech, tak se tam strčil, to sme si pekli a na tom nákim másle nebo co a trošičku vodi, jesi to bilo přikrití, možná, já nevím, a to se tak jako udusilo a to bilo něco hrozne dobrího, prostě to bilo japko plnění tím džemem a víš? To, takovídle dobroti sme mňeli.

Exp.: *A co ste třeba jedli bježně? Pamatuješ si, co ste mňeli bježně?*

Hodně, hodně, já, já třeba mam ráda kru- rejžovou kaši, krupicovou taki, jo? Ale rejžovou kaši, tak já diž d'elám rejžovníka, já si uvařím víc, vodeberu si tu kaši a mam ji k vobjedu neska a - a zejtra teprf ten rejžovník nebo prostě tak. A diš to volám s Vlastou, tak vona uplňe, vona si sprotivila rejži, protože mi sme mňeli často doma rejži. Protože tenkrát stála rejže pjetikorunu, neska stojí dvacet dva korun, zrovna sem jí asi před dvouma dňema kupovala, jo a tak sme mňeli, a to vim, že Zdenek, jako ten, jak je tetka Zdenek f tom, tak ten dicki říkal, že máme rejži s rejžej. No. Kastról rejže babička ud'ála, jako mamka naše, a navrch dala třeba, já nevím, tři kolečka nebo rospúlenej nákej buřt nebo kousek nákiho salámu, cibule se tam dala, řebíček nebo takle něco a prostě vono, jak se ta rejže dusila, tak to trošku tím salámem nebo tím bilo cejtít, že to nebilo jenom jako holá rejže, no a každej zřejmne dostal kousek toho, já už se tole nepamatuju, ale vim, že sme tu rejži mňeli takle a na vrchu bilo, viďim to kolečko nákiho salámu nebo tak, víš? Tak každej nebo jesi jenom chlapi dostali, já nevím. Jo a Vlasta dicki říká, že tím si tu rejži sprotivila, protože sme prej často mňeli jako tu rejži, víš? No a brambori asi taki, já mam ráda brambori, mňe nevadej, ale, ale a vim, že bramboračku. Neska zrovna jí vařím, ale nevím, jesi se mňe podaří tak dobrá jako. To sem asi ti před rokem teprf nebo tak sem mňela tak, že sem si připomněla, že to je jako tak - tak dobrá, jako diž d'ála babička, jako mamka moje, víš? A, a to už sem se ptala mamki tvojí, tu majoránku, gdiš to je uvaření, a prostě fšecko, jo. A ešře prej tam dávala babička vajíčko, coš jako já nedávám, ale tak, tak sem ho tam asi taki tůkla prostě a... Nebo nevím, že tak teť mňe teprf ta chuť přišla po tí, po tí bramboračce, víš, furt to nebilo vono, tak já nevím, jesli. A furt sem to, dicki sme si řekli, co tam fšecko dávala, jo, a no a tak to vim, že bila hoňe náká polifka nebo něco, no. A a ta rejže s rejžej, dicki jak říkali, no.

9.10 Ml09

Mluvčí *ml09* nezachovává z oblastních rysů žádný, jedinou výjimkou je lexikalizovaná výslovnost s polosamohláskovým *u* ve slově *vopraudu*. Vedle oblastní podoby dativu osobního zájmena *já* se objevuje i krátká varianta *mi*: *Co mi ubíráš?; von mi napsal; tos mi řikala ti?*; 3. a 6. sg. životných maskulin má koncovku *-ovi*: *řikala sem ředitelovi; já sem psala sinovi*. Zakončení *l*-ového participia u slovesa *utnout* (*utít*) se objevilo nespisovně bez kmenotvorného *-nu-*: *a diš to utla* (viz 8.5). U adverbii s lexikalizovanou délkou se u *ml09* setkáváme i s krátkostí: *do toho baráku dolu; nahoře sou dvje velkí púdi; jak bila samka nahoře na námňestí; nahoře ve škole; diž deš dólu tím kopečkem; dóle bil krám; do toho baráku dolu*.

9.10.1 Ukázka mluvy ml09 (č. 9)

A f sedumdesátim pátim roce nebo štvrtím koupili naši tenle barák, co tam teťko jako bidlim (ml10: víš kerej, žejo), je to ten barák hnet naproti (ml10: rohovej, jak má Boch teťka ti – ti, co to tam má ňákí-), jak bila samka nahoře na námňestí, tak diž deš dólu tím kopečkem, tak ten rohovej, jak je tam ten strom, tak tam já- to je moje vila, prosim. No a tagže sem pendlovala takle furt těch dvje sťe metru sem tam sem tam, no ale to to jako halt se nedalo nič d'elat, no a tak pak jednoho dne přet třema a půl rukama mamka umřela a za deset dní umřel i ten můj přítel, tagže umřeli takle voba najednou skoro a teť já sem si řikala, co mam d'elat? Tak sem ten bit viklid'ila, sestra mňe strašně pomohla s tím a nasťehovala sem se do toho baráku dolu, tagže aspoň s tí penze třeba ňeco ušetřim, protože jinak, diž dám sedum řisic za celí inkaso, tak s těch pár korun, co nám tendle stát dá, tak jako toho moc nevíbide, že. Tagže sem takle- no a diš se postavim na balkon, tak jako sem d'esně důležitá, protože mam pocit, že sem paňi z horňiho námňestí a že mam krásnej- krásnou vilu, tak jako fšechno mňe tam patří (smích). No, no.

9.11 Ml10

Ml10 zachovává z oblastních rysů pouze dlouhý tvar zájmena *já* v dativu: *žádní zábavi se mňe nelíbili; tagže mňe hnet napsali; nejdříf mňe bil tak protivnej; tak mňe tak strašně pomoch; pomoch mňe maminku vomejt; co mňe nezničili moje d'eti; fšechno mňe rozhází; ale aš tak nezdravje mňe připadá; vloňi mňe zemřela (...) sestřeňice; aj. Mluvčí zachovává spíše spisovné podoby, například u slova *mléko* bez úžení *é > í*: *tak tam sem já chod'ila pro mléko*⁷², dále užívá nediftongizovaných podob u slov *strýček, obývat, který*: *sem chod'ila na druhou stranu ke stríčkoví; bit, který obívala jedna paňi*. Naopak diftongizace se objevila u*

⁷² V tomto případě jde však spíše o citové zabarvení, na rozdíl od dalších uváděných příkladů.

slova *přihřát*: *tak si to dali přihřejt*, patrně analogicky od imperativu. Dále mluvčí zachovává spisovnou podobu slova *později* na rozdíl od oblastně užívaného lexému *dýl*:⁷³ *no tak to aš později*.

U slova *některým* dochází k dochází k analogickému převzetí zájmené (srov. *ťem*, *oňem* apod.) či *i*-kmenové koncovky *-em*: *ťem uš je přes osumdesát – některem hodně, některem...; chod'ili jezďit některem lidem s kočárkem*.

Nejvíce odchylek od spisovného jazyka jsme zaznamenali opět v kvantitě, zejména v krácení u koncovek a sufixů: *paňi, mňesicu, rodičum, komunistu, f Podmoklicich* aj. Délka se opět objevuje ve tvaru 7. pl osobního zájmena třetí osoby: *tak sem s ňíma šla; sem se zmínila před ňíma*.

9.11.1 Ukázka mluvy ml10 (č. 10)

Nó, tak, tagže tam sem prožila já celí d'ectví, f šestadvacetí letech, gdiš mňe bilo, tak sem se skoro f šestadvacetí sem se teda vdávala a to sme se sťahovali před mou svadbou naproťi do baráku nahoře do- do jednoho bitu, který obívala jedna paňi, kterou sem znala vodmalinka a sťahovala se f tom baráku dólu zase po ňekom, tagže to bil takovej kulovej blesk. Nó, tak tam to bilo heskí docela, tak dříf to bilo tak, že, prosim ťe, já jako d'íte, protože sem bila vimodlení d'íte, naši mňe mňeli hodně pozdě, tak já bila takoví d'íte, který f potstaťe ňikam nesmňelo. Ale né, že jako nesmňelo, aňi sem nemňela ti touhi ňekam lítat. Ňekterí lítali furt ňegde a já sem si tak nedávno, mňe to tak napadlo, že sem snad do svejch čtrnáctí, třináctí let, nepřekročila sama most (smích) f Semilech, abich se dostala do Podmoklic, jenom s našima, protože tadi bidlel brácha muj naproťi v baráku, f tom koloráckim a tak já sem, prosim ťe, gdiš sem chod'ila, tak sem chod'ila buť s ňim, nebo s našima k ňim, a sama snat vůbec sem tudle část Semil vůbec neznala. Tagže, já sem trávila pořád- tam bila mlíkárna blízko, tam, gde sou teť eee ta banka, jak bidlej Radějovi, já nevím, tak tam na rohu eee rodiče tam bidlej Libuški nahoře, tak tam bila dříf mlíkárna, tak tam sem já chod'ila pro mléko, deňe nalejvaní do - do džbáňku, to nebilo jako teť ňákí lahve nebo krabice. A to bilo nejlepší, protože to bilo čerství, druhej den zas přivezli hnetka po dojeňí další čerství mlíko, tagže eee to bilo víborní a - a taki kisalo to mlíko, to už dneska nekisá, dneska smrd'í, žejo.

9.12 Ml11

Ml11 zachovává ojediněle z oblastních rysů geminovanou výslovnost *nn*: *jenna*, u lexikalizovaných slov s hláskou *v* v zavřených slabikách vyslovuje polosamohláskové *u*: *tak*

⁷³ Výrazu *dýl* se používá v Podkrkonoší jednak pro význam ‚déle‘, jednak pro význam ‚později‘.

to sme mňeli vodeuřeni i f tejdnu; vot středi až do ned'ele bilo vodeuřeni, úteri bilo zauřeni; dále se zachovává koncovka -em u 7. sg. a-kmenového maskulina pantáta: manžel eš'ě s pantátem to tam upravili. U adverbii nahoře a dole se vyskytuje lexikalizovaná podoba s délkou: dóle bili nák ti dvje místnosti, nahóře ješ'ě taki, co stavjeli nák dóle slepičárnu. Ojediněle se uplatňuje záměna komparativu adverbia líp za adjektivum lepší (viz podrobněji 7.9): ti d'eti bili jako vedení tema rodičema lepší. Dále se objevuje tvar tech a tema u demonstrativa ten: vedení tema rodičema; až do roku - no tech devadesát štiri. Objevil se také genitiv záporový: maminka nemňela peňes.

9.12.1 Ukázka mluvy ml11 (č. 11)

Nó, potom, do školi sem choďila taki tadi v Lomnici a potom po škole sem dojízďela do ekonomickí školi do Jičina. Teda jenom do dvouletí, protože maminka nemňela peňes, gdiž bila sama, že jo. No a tak to už mňe bilo potom krásnejch těch kolik - šestnác, sedumnác,⁷⁴ no a pak, gdiž sem se provdala, f těch - kolik mi to bilo? Dvacet? Jenna, žejo. Žejo. Dvacet. To mňe bilo dvacet vlastně, dvacet. No a narod'ili se mňe ti dvje d'eti. A to sme bidleli, pak sme bidleli pot- pot cukrárnou, co je teť muzeum, vlastně co je KIS. Tagže tam sem dostala, protože sem začla pracovat f Technolenu, a to bil bit Technolenu, tak sem tam votamtuť dostala bit. No a tagže sme bidleli potom, cobi vdaná, žejo, s d'etma, bidleli sme tam f tom dnešním KISu. I gdiž to jako nebilo nič moc, protože tam je klenutej strop a fšelijakí víklenki, no tak sme to tam manžel eš'ě s pantátem to tam upravili, i koupelnu sme tam mňeli ud'elanou, kterou teťka už zas museli zbourat tam, žejo. No a tam sme bidleli do roku sedumdesát a potom, po tom roce sedumdesát, to sme eee vzali, no vzali hospodu (smích) eš'ě za Jednoti, to nám bilo nabídnutí. Na Klepand'e, no a pak sme bili ti štiri, štiri roki sme bili v hospod'e Na Klepand'e a tam pak sem se zase vrátila do Lomnice a bila sem zase f Technolenu.

9.13 Ml12

Ml12 používá koncovku -oj pro 3. sg. životných maskulin dubletně se spisovným zakončením -ovi: no tak sem vždicki řek tomu klukoj; tak sem to vodves tam Pavlovi sinovi. Polosamohláskové y se objevuje u lexikalizovaného slova zrouna a dále u nelexikalizovaného srounaní. Za nejčastější odchylku od spisovného jazyka považujeme krácení v koncovkách, ale i v kmeni slova: f tom hluku těch mototru; sem se takle s toho vivlik; diš si ho sundáš, je tvuj; takovej jako přístřešek; jesi si to můžu s toho vzít; k rodičum; už to začlo hñit hrozňe;

⁷⁴ Zachováváme výslovnost bez *t*.

chodili do jedni trídí. Objevila se i stará nářeční délka (pana řídícího céra) a sekundární dloužení u osobního zájemena my: potom sme šli do přijímače mí.

V idiolektu mluvčího ml12 vyniká doložený tzv. rotacismus, intervokalická změna *d > r*: *storola, svarep* (svateb). Dále je zachycena změna *dn > nn > n*: *prázná; najenou*.

9.13.1 Ukázka mluvy ml12 (č. 12)

No tak jó, tak ti d'eti, co bili s náma f ti tríd'e, žejo nebo f tom ročniku, tak, tak to bilo⁷⁵ fšechno kamarádi. Vono to nebilo jenom s toho Siřenova. Jeden bil s Krsmole, to bilo zase vo kus dál, žejo, ten musel docházet dnes a deňe ti tři kilometri musel chodit. No. Potom tam. Jo a potom sme tam mňeli jedno d'efče a to bilo pana řídícího céra, žejo, no a. A tamti dva zase kluci ti bili ze Žďáru, žejo. No a jináč kamaráda sem mňel dôle pod našim barákem, jo, pot (hez.) tou hospodou, tak asi kilometr tam bil první takoví d'íte,⁷⁶ s kterim já sem se moch stíkat, protože bil tak úrovni a i vjekovje, žejo. Bil vo rok mlatší.

Exp.: Co ste spolu podnikali s kamarádem?

No, tak bili vile -. Tenkrát se chodilo do školi ještě vodpoledne taki a f první tríd'e uš! No. (Exp.: Ježišmarjá!) Jenomže já sem vždicki, žil sem furt venku, žejo, na ve- na venkovje a furt venku, no tagže sem mňel trochu takoví jiní spádi a (hez.) ne- nebavilo mňe, že ešče vodpoledne pudu do školi! No, no a tak sem vždicki řek tomu klukoj: poj, deme za d'edečkem. Dědeček d'al kastelána nahóre na Kumburce. No a tak sme virazili nahoru na Kumburk. No, d'eda, ten tam nám dal nákou limonádu, hořický trubičky, mi sme si do toho natrhali jahodi pjekně a uš sme si dávali cestou. No a něgdi se stalo, že i pan řídící poslal někoho pro mňe, ať jdu do školi ještě. Vodpolene.

9.14 Ml13

Ml13 z oblastních charakteristik produktivně užívá změnu *dn > nn > n* ve slovech lexikalizovaných (*žánná, žánnej, nešňi*) i nelexikalizovaných (*brigáňnice, vanního*). Dále je použita koncovka *-oj* pro 3. sg. životného maskulina: *sinoj je vo čtíři roki míň*. Jednou je použit nominativ-akuzativ, který jsme však nezapočítávali do celkové charakteristiky nářečních prvků vzhledem k tomu, že se podle intonace jedná nejspíše o apoziopcezi a následné doplnění věty: *nejaký bažanti a mísi, jo- ... nosit*.

Nejčastěji docházelo k odchylkám od spisovného jazyka v kvantitě, zejména v koncovkách, ale i v kmeni slov (*šití; já spíš do od'evu, ne do elektri, vzali to rúzní (...)*

⁷⁵ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

⁷⁶ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

soukrmníci; těch večerí společnejch bilo moc málo i vobjedu; schodi (...) d'elám (...) s kamenu; abi to vodpovidalo; těch potkladu; těch námňetu; pár vobrazu; taťinek; schrbeňi-mam osteoporózu; vzít; ve Veseli /obec Veselá/, mňěsice, zustalo). V 7. sg. zájmena my se opět objevuje délka: s níma.

9.14.1 Ukázka mluvy ml13 (č. 13)

Pak jako uš velká, teda tenkrát bila osmiletá jenom škola, tagže se vicházelo ve štrnácti, no, tak sem chtěla - chtěla jít na švadlenu, což mňe taki bavilo, zapomněla sem tam teda říct, že uš jako vod mala sem jako d'íte - mňe bavilo šití, na panenki, háčkovala sem si, tam vedle sousetka bila švadlena, tag zbitki látek mi dávala a já sem časopisi různé mňela, tagže sem, mňe to zajímalo hrozňe moc a pak sem si já doma na ti panenki podle toho taki jak sem to viděla, tvořila na to taková ti různé, různé šaťički, háčkovala kloboučki, sousetki chodili kolem, seděla sem venku na třetím schodě, co sme mňeli g baráku a tak mňe to vobdivovali, žejo, co zase novího sem vitvořila, tagže sem chtěla potom jít na tu švadlenu. Jenomže to sem nemohla, protože sem taki richle rostla, mňela sem skoliózu a maminka se mnou jezdila do Liberce do, no k lékaři, jak se to tam tenkrát menovalo přesňe, uš si teť neřspomenu. A tagže mňe to nebilo doporučení, žejo, no. Tagže sem chtěla jít taki na zdravotní sestru, to mňe taťinek jako nedovolil, že bich se na d'etskou nedostala a tenkrát rodiče vo tom rozhodovali, žejo, a říkali ňejakí bažantí a mísi, jo nosit. No, tak nakonec uš ňic jiního nebilo, tagže sem se nakonec musela, dostala sem se sem do čokoládoven, gde sem se teda viučila a pak sem tam i pracovala. No asi do ti dobi, asi kolik, čtíři, pjet roku, neš sem se pak vdala. No a protože sin, tak sem tam pag d'elala různé žejo. Zad'elávala sem tam taki řesta, což bilo taková, nebila to lechká práce pro mladou holku, ale bila to spíš⁷⁷ zotpovjedná, protože se tam d'elaj různé druhi sušenek, kteří vlastňe ten stroj, do kterího se to dávalo, tak musel mít určitou hustotu, protože se to dóle lepilo, jak se votáčel na plechi a ti plechi zas tam bila paňi, dávala to prostě taková pásová jako výroba jo.

⁷⁷ I přes následující znělou hlásku z mluvčí neasimuluje a hlásku š ve slově spíš vyslovuje nezněle.

10. Závěr

Cílem této práce bylo podat charakteristiku mluvy nejstarší generace v mikroregionu Lomnicka. Sledovali jsme výskyt obecněčeských, severovýchodočeských a podkrkonošských jevů v rovině hláskoslovné a tvaroslovné ve spontánních projevech daných mluvčích. Zajímalo nás také, zda proměnné *město* a *venkov* ovlivňují mluvu starousedlíků a do jaké míry dochází v těchto dvou sledovaných lokalitách k nivelizačním tendencím. Vzhledem k výzkumným podmínkám a nevyváženosti dat v souboru venkov/město se jen málo zjištěných rozdílů ukázalo jako statisticky významných.

Nejprve jsme se zabývali obecněčeskými rysy, které mají stabilní postavení i v mluvě zástupců nejstarší generace. Prokázali jsme, že na většinu těchto rysů nemá vliv, zda mluvčí pocházel z venkovské, či městské lokality. Četnost výskytu protetického *v-* se v obou oblastech pohybovala nad hranicí 80 %. Četná je i diftongizace *í > ej*, která se v obou lokalitách pohybovala nad 90 %. Úženi *é > í* se projevilo jako nejprogresivnější rys, hranice jeho užití se přibližovala 100 %. Podoby s kmenotvorným *-nu-* se vyskytují pouze ojediněle v obou zkoumaných lokalitách. Jediným zkoumaným rysem, ve kterém se projevilo, zda pochází daný mluvčí z venkova, nebo z města, byla diftongizace v předponě *ví- > vej-*. Pro město nebyl zachycen ani jediný výskyt, podíl výskytu pro mluvčí z venkova činil 29,17 %.

Zjistili jsme, že i v mluvě nejstarší generace má výrazný vliv nivelizační tendence, která se projevuje ubýváním prvků původního podkrkonošského a svč. dialektu (především v městských lokalitách). Některé rysy však nebyly provedeny ani na venkově (infinitiv na *t'*; zakončení na *-ú* u přivlastňovacích adjektiv typu *bratrú dům*; zachování hlásky *j* ve tvarech sloves *půjdu* a *půjčím* s výjimkou jediného dokladu; zánik hlásky *j-* na začátku slova; vyjadřování životnosti v nominativu plurálu u adjektiv a zájmen; slovesné tvary s nepřehlasovaným *-a* v *l*-ovém participiu; průvodní vokál před slabičným *r, l*).

Za nejvýraznější podkrkonošský rys považujeme výslovnost hlásky *v* v zavřených slabikách jako *u*, která se výjimečně objevuje i u mluvčích z městských oblastí. Za svědectví o produktivnosti tohoto jevu považujeme výskyt v propriu *Hauříf hrádeček* a dále i výskyt u nelexikalizovaných slov (*potkrouňi, pracouňi, šikounej* ad.). Předpoklady pro výskyt neslabičného *u* jsou zejména pozice ve slově místo znělého *v* a po hlásce *-o-*. Výskyt *u* se ukázal být statisticky signifikantně častější u venkovských mluvčích. U těchto mluvčích se výjimečně vyskytla i bilabiální výslovnost *w*, a to nejčastěji v intervokálníkové pozici před zaokrouhlenou samohláskou *-o-*.

Za okrajový rys považujeme asimilaci $dn > nn > n$, pro který není rozhodující, zda je mluvčí z venkovské, nebo městské lokality, přesto je četnost výskytu ve venkovských oblastech vyšší. Souhláskový shluk je redukován patrně kvůli obtížné výslovnosti (dvě alveolární hlásky se stejným místem tvoření; hláska *d* je vyslovována apikálně, hláska *n* předně dorzálně). Můžeme na základě sebraného materiálu potvrdit, že k disimilaci $nn > dn$ již nedochází. Změna skupiny $dl > ll$ je omezena na lexikalizované slovo *tolle*.

Staré nářeční délky se vyskytují ojediněle, pouze u lexikalizovaných slov *zejma*, *céra*, naopak sekundární dloužení je časté zejména pro adverbia označující směr. Zánik *v-* ve spojení konsonant + *vje* je omezen pouze na idiolekt jednotlivých mluvčích.

Z rysů charakteristických pro celou svč. podskupinu považujeme za nejzachovalejší rys změnu koncovky *-oj* za *-ovi* ve 3. a 6. sg. životných (ojediněle i neživotných) maskulin, která se ve venkovských oblastech uplatňuje v 85 %. Ve městech je tendence užívání tohoto rysu výrazně nižší (18 %). Užívání koncovky *-ej* pro 7. sg. měkkých typů feminin je opět omezeno spíše idiolektem daného mluvčího, obecný výskyt náš výzkum nepotvrdil. Naopak užívání zakončení *-ou*, *-ej*, *-aj* pro 3. pl. přítomného je rysem velmi živým pro obě skupiny ve zkoumané oblasti. Koncovka *-em* pro 7. sg. *a*-kmenových maskulin se objevuje spíše sporadicky.

Nominativ-akuzativ se projevil jako jev velmi častý (u venkovských mluvčích byl zachycen v 44,7 % případů).⁷⁸ Do prvního frekvenčního pásma patří dlouhý tvar osobního zájmena *já* v nepřízvučné pozici, který se vyskytl v 84,6 % případů, přičemž u mluvčích z venkova se hranice výskytu blížila 94,0 %, u mluvčích z měst je tendence užívání tvaru *mně* slabší (71,6 %).

Podíl regionálně příznakových prvků se zřetelně liší mezi sledovanými lokalitami *venkov* a *město*. Zatímco mluva informátorů z venkova je významně příznaková a lze v ní zachytit i archaické jevy (bilabiální *w*, stará nářeční délka), mluva informátorů z měst je značně nivelizována a obsahuje zejména prvky obecné a spisovné češtiny, z regionálně příznakových prvků se udržují zejména ty severovýchodočeské. Pro venkovské oblasti i přes silné nivelizační tendence můžeme hovořit o ustupujícím tradičním dialektu s některými archaickými prvky.

⁷⁸ Vysoká frekvence dat je způsobena snahou exploračního dotazu na tento jev otázkou: *Máte zvířata?*

11. Seznam použité literatury

- Bachmann, L.: *Nářečí na Vysokomýtsku*. Praha: Academia, 2001.
- Bachmann, L. – Utěšený, S.: Dva české nářeční texty. *Naše řeč* 57, 1974, str. 55–56.
- Bachmannová, J.: Izoglosy nářečního mikroregionu (Na materiálu korespondenční ankety ÚJČ z Podkrkonoší). *Naše řeč* 88, 2005, str. 169–174.
- Bachmannová, J.: Mluva mládeže v Podkrkonoší. *Naše řeč* 80, 1997a, str. 184–189.
- Bachmannová, J.: Okrajové úseky severovýchodočeské nářeční oblasti z pohledu celočeského (Na materiálu korespondenční ankety ÚJČ). *Naše řeč* 90, 2007, str. 7–19.
- Bachmannová, J.: *Podkrkonošský slovník*. Praha: Academia, 1998.
- Bachmannová, J.: Podřečí severních Čech – 150 let od jeho popisu. *Naše řeč* 97, 2014, str. 57–67.
- Bachmannová, J.: Tradiční dialekt a mluva mládeže na Železnobrodsku. In: Daneš, F. a kolektiv: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997b, str. 183–193.
- Bachmannová, J.: První česká „isofona“ (K 90. výročí Frintovy jazykovězeměpisné korespondenční ankety). *Naše řeč* 86, 2003, str. 225–240.
- Bayerová-Nerlichová, L.: Jazykový úzus vs. postoj k jazyku v Čechách: výsledky empirického a sociolingvistického výzkumu v západních Čechách a v Praze. *Slovo a slovesnost* 65, 2004, str. 174–193.
- Bělič, J.: Ke zkoumání městské mluvy. *Slavica Pragensia* IV. 1962, str. 569–575.
- Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972.
- Bělič, J.: *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: SPN, 1968.
- Brabcová, K.: Koexistence i (i)//é v městské mluvě Brandýsa nad Labem. *Filologické studie* IV, 1973, str. 113–120.
- Cuřín, F.: *Kapitoly z dějin českých nářečí a místních i pomístních jmen*. Praha: UK 1970.
- Cuřín, F.: *Studie z historické dialektologie a toponomastiky Čech*. Praha: UK, 1967.
- Cuřín, F.; Koudela, B.; Mátl, A.; Svěrák, F.: *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1964.
- Čermáková, M.: *Současný stav dialektu v rodné obci Roztoky u Jilemnice*. Olomouc: UP, 2003 [nepublikovaná diplomová práce].
- Daneš, F.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994.
- Dejmek, B.: *Běžně mluvený jazyk (městská mluva) města Přelouče*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 1976.

- Dejmek, B.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace Hradce Králové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 1987.
- Dejmek, B.: Hierarchie a dynamika obecněčeských hláskových jevů. *Slovo a slovesnost* 47 1986, str. 131–138.
- Dejmek, B.: *Mluva nejstarší generace Hradce Králové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 1981.
- Habalová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Chrudimi*. Olomouc: UP, 2008 [nepublikovaná bakalářská práce].
- Hála, B.: Pravidla pro vědecký přepis dialektických zápisů. *Věstník České akademie věd a umění* 52, 1943, str. 63–68.
- Hála, B.: *Výslovnost spisovné češtiny, její zásady a pravidla*. Díl I. *Výslovnost slov českých*. Praha: ČSAV, 1955.
- Havránek, B. aj.: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1960, 1966, 1971.
- Hofmanová, B.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace v Novém Městě nad Metují a jeho okolí*. Olomouc: UP, 2006 [nepublikovaná diplomová práce].
- Holub, Z. – Janečková, M.: *Úvod do české dialektologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1993.
- Hujer, O.; Smetánka, E.; Wingart, M.; Havránek, B.; Šmilauer, V.; Ziskal, A.: *Příruční slovník jazyka českého*. Praha: SPN (aj.), 1935–1957.
- Chromý, J.: Přístupy ke zkoumání jazykové variace a český jazyková situace. *Naše řeč* 97, 2014, str. 1–12.
- Chromý, J.: Vliv jazykových faktorů na užívání protetického v- v pražské mluvě. *Slovo a slovesnost* 76, 2015, str. 21–38.
- Jančák, P.: Frekvence hlavních hláskoslovných znaků v mluvě pražské mládeže. *Naše řeč* 57, 1974, str. 191–200.
- Jančák, P.: Monografie o mluvě hradecké mládeže. *Naše řeč* 74, 1991, str. 27–30.
- Jančák, P.: Počátky výzkumu městské mluvy. *Naše řeč* 47, 1964, str. 171–174.
- Jančáková, J.: Frekvence základních obecně českých hláskoslovných jevů v nářečních projevech. *Naše řeč* 57, 1974, str. 183–191.
- Jančáková, J.: K ústupu nářečních jevů v mluvě městské mládeže. *Slavica Pragensia* XXI., 1978, str. 207–210.
- Jireček, J.: Podřečí východních Čech. *Časopis Museum Království českého* 37, 1863, str. 323–345.

- Jodas, J. – Čermáková, M.: Lidová slovní zásoba z Podkrkonoší. *Linguistica* 4, 2004, str. 121–128.
- Jodas, J.: Ještě k lidové slovní zásobě v Podkrkonoší. *Philologica* 91, 2007, str. 97–102.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas I*. Praha: Academia, 1992.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas II*. Praha: Academia, 1997.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas III*. Praha: Academia, 1999.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas IV*. Praha: Academia, 2002.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas V*. Praha: Academia, 2005.
- Kolektiv autorů pod vedením J. Balhara: *Český jazykový atlas: Dodatky*. Praha: Academia, 2011.
- Kolektiv pracovníků Ústavu pro jazyk český ČSAV: *Čeština všední i nevšední (Čtvrtý výběr jazykových koutků Čs. rozhlasu z dialektologie, frazeologie a onomastiky)*. Praha: Academia, 1972.
- Konupková, M.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Podkrkonoší*. Olomouc: UP, 2009 [nepublikovaná diplomová práce].
- Koubel, J. A.: Podřečí severních Čech. *Časopis Museum Království českého* 38, 1864, str. 49–57.
- Krasnická, J.: K některým současným vývojovým tendencím v českých nářečích severovýchodních. *Slovo a slovesnost* 32, 1971, str. 326–333.
- Krčmová, M.: Protetické v v brněnské mluvě. *Naše řeč* 57, 1974, str. 243–248.
- Krčmová, M.: Současná běžná mluva v českých zemích. In: Daneš F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, str. 160–172.
- Lamplotová, Z.: *Současný stav dialektu v rodném městě Rychnov nad Kněžnou*. Olomouc: UP, 2006 [nepublikovaná diplomová práce].
- Lamprecht, A. a kol.: *České nářeční texty*. Praha: SPN, 1976.
- Maierová, J.: *Dialekt podkrkonošské oblasti zejména v odrazu hypokoristických podob rodných jmen*. Praha: UK, 2014 [nepublikovaná bakalářská práce].
- Matoušová, P.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace v městě Dvůr Králové nad Labem*. Olomouc: UP, 2007 [nepublikovaná bakalářská práce].
- Matoušová, P.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel Dvora Králové nad Labem*. Olomouc: UP, 2009 [nepublikovaná diplomová práce].
- Rusínová, Z.: Spisovná a obecná čeština. In: Jančáková, J.; Komárek, M.; Uličný, O.: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: FF UK, 1995, str. 72–76.

Šimandl, J.: Morfologická problematika v jazykové poradně 4. část. *Naše řeč* 83, 2000, str. 225–242.

Uličný, O.: Ke koncepci výzkumu běžně mluveného jazyka městského (městské mluvy) v Čechách. *Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové* III, 1966, str. 155–170.

Utěšený, S. – Voráč, J.: Základní izoglosy severovýchodočeské nářeční oblasti. *Slovo a slovesnost* 34, 1973, str. 138–145.

Utěšený, S.: *Nářečí přechodného pásu česko-moravského: hláskosloví*. Praha: ČSAV, 1960.

Internetové zdroje

https://ucnk.ff.cuni.cz/doc/Prepisovaci_pravidla_ORAL2013.pdf, 8. 8. 2016

<https://www.czso.cz/>, 8. 8. 2016

<https://cs.wikipedia.org>, 8. 8. 2016

12. Přílohy

12.1 Souhlasy se zpracováním údajů

Vyplněné (podepsané) souhlasy byly získány od všech informátorů a jsou k nahlédnutí u diplomanta. Přikládáme nevyplněný souhlas:

Souhlas se zpracováním údajů

Svým podpisem stvrzuji, že mé níže uvedené osobní údaje mohou být zpracovány Bc. Janou Maierovou výhradně pro účely diplomové práce. Jsem si vědom/a toho, že všechny informace o mluvčích budou přísně chráněny a zakódovány tak, aby neexistovalo žádné riziko úniku dat. Dále souhlasím s tím, že můj mluvený projev bude v diplomové práci doslova přepsán a jeho úryvek bude zaznamenán na přiloženém CD. Přepis bude přístupný v rámci webových aplikací Univerzity Karlovy v Praze. Jsem si vědom/a toho, že v diplomové práci se neobjeví mé jméno, pouze níže uvedené informace, tedy: pohlaví, věk, nářeční oblast a úroveň mého vzdělání.

Tento souhlas uděluji pro všechny údaje obsažené v tomto formuláři.

pohlaví.....

rok narození.....

nářeční oblast.....

vzdělání, zaměstnání.....

Podpis.....

12.2 Přepisy rozhovorů jednotlivých mluvčích

MI00

Tam sem se narodila do hospodářství velkého, byly sme čtyři děti, byla sem druhá nejstarší, pak byla- nedřív byl brácha, pak já, pak brácha a pak ségra. Sestra už nežije, ten mladší brácha taky nežije. Akorát žije Láďa, ten nejstarší brácha a já. Tam to bylo moc pěkný. Museli sme teda dělat na poli, dyž sme do- vodrostli, ale bylo to tam hezky.

Exp.: Co ste pěstovali, měli ste zvířata nějaký?

Jo, měli sme čtyři koně, deset krav, já nevím, prasnice, prasátka, slepice, králíky, všechno možný.

Exp.: Takže hodně práce.

Nó, to jó.

Exp.: Jak to tam vypadalo, ten domeček?

Jó, to nebyl domeček, to byla pořádná chalupa, to byla chalupa velká, kde sme bydleli, pak byla velikánská stodola, pak byly praseňáky postavený, pak byl- chlívy a stáje a vysoký vrata, že k nám se ubec nikdo- nebylo k nám ani vidět, ani se k nám nikdo nedostal. To bylo tak do štvorce všechno stavěný, že tam nebylo vubec vidět.

Exp.: Stačili ste na to sami, na tu práci?

Nenene. To- to k nám chodili námezni síly. To bylo před válkou. Pak ve válce a po válce pak nám to vzali.

Exp.: Všechno? Nic vám nezůstalo?

No, to- ty budovy jó, ale všechnen dobytek a pole a všechno nám vzali komunisti. A to eště s náma žila babička a dědeček, tatínkový rodiče, takže nás bylo osum ke stolu.

Exp.: Páni! To je hodně.

No. To je. A dyž si vzpomenu, že maminka musela na pole, přilí- přiběhla z pole, v jedenáct nebo tak v půl jedenácty a měla v poledne mít zase voběd pro nás pro všechny, to bych nedokázala.

Exp.: To se nedivím. Páni. To je neuvěřitelný. A co vařila? Co vařila takhle?

Dřív, dřív ty ženy musely nadělat práce strašně moc. To bych nezvládla.

Exp.: Co bylo k jídlu takhle?

Co bylo k jídlu? Třeba šunkafleky byly, ale toho masa tam bylo moc málo, nebo bylo rajská vomačka bez masa (smích), no dyž se zabilo prase, no tak bylo masa dost, tak sme ho zavářeli, zavařili sme ho do sklenic, pak se rozdřála sklenice, vovařili se brambory, vzal se na zahradě salát a byl voběd hotovej. Polivka teda se udřála. A dědeček eště v tom pěstoval sadbu, zeleniny všechny a to si k nám pro to lidi chodili kupovat. A já nevím.

Exp.: Ďáli ste sejra?

Ne, to sme neďáli, sejry sme neďáli. To sme neďáli takovýdle věci. My sme- naši pěstovali zeleninu, vobilí, dědeček všechnu sadbu vypěstoval, to sme měli první brambory ranný⁷⁹, zelí, to sme měli celý pole zelí, mrkve, petržel, cerel⁸⁰, a to se prodávalo.

Exp.: To ste prodávali sami?

No, přijel si- vždycky si autem pro to přijel někdo, já nevím.

Za- za války si pro to přijel vždycky přijel takovej obchodník s autem, pak po válce né. Pak to- pak to všechno bylo jinak. A já už si na to moc nepamatuju.

Exp.: A vy ste se sem přistěhovala v kolika letech?

Ve dvaadvaceti.

Exp.: Už za dědečkem.

No. To je vedlejší vesnice! No.

Exp.: A co ráda děláte takle ve svém volným čase?

Ted' už ve svym volným čase vodpočívám, ale ráda sem šila, i dyž sem nebyla švadlenou, tak sem si na sebe všechno ušila. Už jako holka, jako holka vo devět roku sem měla mladší sestru, dyž jí byl rok, tak sme ve škole, tenkrát ve školy byly ruční práce, tak sme šili děcký šatičky na roční, tak sem jí ušila šatičky, pak sem na ní šila, vod roka sem na ní šila doma, na sebe sem šila a ráda ple- sem pletla, vařila, to sem musela pak dyž sem byla trošku větší, sem musela doma vařit, - mus- byla- musela sem na pole, byla sem doma, musela sem mit voběd uvařenej a dyž já to zapominám všechno.

Exp.: To nevadí vůbec, to nevadí. A říkal děda, že pěstujete králíky, staráte se vo ně voba, nebo jenom děda?

Tady? Děda se vo ně stará převážně, já už nechodim. Dříu sem to vopatrovala taky, ale ted' už né.

Exp.: A vy je prej ráda děláte, ty králíky se svěřil.

No jo, to jo.

Exp.: Jak je máte nejradši?

Na svíčkovou (smích).

Exp.: Chodíte někam tahle na procházky, když je hezky?

Jó, to chodíme, ale čím dál míň, protože už, už to tak nede.

Exp.: Kolik vám je let?

⁷⁹ Zachováváme geminovanou výslovnost.

⁸⁰ Zachováváme metatezi.

Osumdedát tři mně bude. No, dědoj je ještě víc vo čtyři roky. Dědoj- dědoj už bylo osumdesát sedum.

Exp.: To je neuvěřitelný prostě.

Děda je na tom moc dobře, já sem po různých operacích.

Exp.: A co děláte takhle třeba v sobotu nebo v neděli?

Jako všední den.

Exp.: Přijedou vnoučata?

Jó, ty sou tady. Sobota nesobota, neděle neneděle, ty sem choděj pořád. (Exp.: To je dobře, aspoň neste nikdy sami.) No, to nejsme, to nesjme. Bydlí- syn bydlí tady taky, má dvě děti, Michala a Lenku, Lenka je sice vdaná, ale každou chvíli je tady, Michal ten sem chodí dost- moc často, chodí se psem a kluci XXX dokad' nebyli pryč, tak ty tu byli taky dost často. Já sem je vopatrovala, já sem je hlídala, dyž byli malí, dyž sem šla na důchod. Na to taky ráda zpomínám. To sem deset roků jim vařila, ještě víc.

Exp.: A vzpomenete na děti? Jaký ste měla, hodný, nebo- nebo raubíře?

Jo, svoje děti! No tak syn- syn, nedřiu se nám narodil syn, za rok po svatbě a ten byl, ten byl neposlušnej, ten mě nechtěl poslouchat, vůbec ne. Manžel byl věčně pryč, protože stavěl-. My sme dostali vod manželovejch rodičů tenle barák sme dostali a manželův bratr stavěl, že děda řek: tobě dám tenle barák, ale musíš Jendovi jako bráchovi pomoct stavit. Postavit. No tak manžel přijel z práce, navobědval se a jel na staubu a přijel domů večer, von už spal. Takže sem na něj byla sama a tak mě- moc mě zlobil jako malej. Sem pět roku, pět roku sem s ním byla doma, pak sem šla do práce, měli sme ho u mejch rodičů, protože sem- sme chtěli mít druhý a abych měla mateřskou, museli sme, musela sem mít pracouni poměr. Za komunistu. Tak sme- sem šla na rok do práce a měli sme Zdenu a Zdena se narodila v únoru, v únoru sem zůstala doma a v září von potom šel do školy, tak sem se Zdenou zase byla pět roku, pět roku doma a s Járou sem se učila, no to bylo hrozný. Jak von byl na- na matiku né, matiku uměl dobře, ale češtinu, to bylo. To byl na to tak tvrdej. A Zdena, ta vubec sem nevěděla, že chodí do školy, že se narodila, že vůbec, ta byla tak hodná, tak poslušná, s tou sem- s Járou, s tím sme nemohli nikam jít pomalu. Ale se Zdenou, sem si jí dala na kolo a jela sem s ní kamkoliv. A Jára, s tím sme šli poprvé k zubaři, jó, dyž mu byl rok, tak sme šli k foťákoj. U jednoho foťáka kopal nohama, rozkopál dort, matlal do toho takle rukama (smích) a ten foťák nám říkal- vyhodil nás prostě. Běžte, takovydleho kluka sem tady ještě nefotil, to vám vůbec nezaručuju, že z toho něco bude, běžte si někam jinám. Tak sme šli k jinymu, tam sme už dort neměli, von tam dal nákej papírovej takovej umělej nákej a tak s velkým násilím sme ho vyfotili. Pak sme šli, dyž mu byly, já nevím, kolik, byl malej.

K zubaři, bolel ho zoubek, měl kaz. Tak sme ho s nim šli k zubaři a sestra říká: vy musíte počkat tady, my si ho tam vemem sami. Vy počkejte tady. Tak my sme čekali a – sme slyšeli řev. Řev a zase řev. Po dlouhý době sestra voduřela dveře: tady ho máte, nic sme mu neudáli, ani nedokázal slíknou- aby sme mu slíkli kabát, ani nevodeuřel pusu. (smích) Tak takovedle byl náš kluk. Ale pak jako dyž se- pak se změnil, pak byl vopraudu hodnej. Pak se šel- nechtěl do školy žádný, tak sme ho dali na učení. Chodil na- do učení vod eletrikey a dostal rozum a začlo ho to bavit a říká: a já bych chtěl eště si udělat průmyslovku elektrotechnickou v Pardubicích. No, tak se vyučil, udál si tu průmyslovku a pak už byl hodnej, pak už to šlo. Ale Zdena vodmalinka byla jako tooo. Všude sem s ní mohla jít.

*Exp.: Máte tady obchod? Je otevřenej deně?*⁸¹

Máme tady obchod. Neni otevřenej deně, je pondělí, středa, pátek, sobota, všechny potraviny.

Exp.: A děda říkal, že tu máte kostel.

No jo, kostel tu máme. Děda chodí do kostela, já už teď nechodim, protože mam- v ramenouch mam reuma hrozný a dyž ustydnu tak-. Jak tam hodinu sedim, tak pak nemůžu vydržet vůbec. Máme tam varhany v kostele. To děda se vo to postaral, že je vopravovali.

(...)

Exp.: No a takhle v zimě, co děláte v zimě?

V zimě, v zimě už nikam nehcodíme. Nic, vodbydem to venku a sme doma. Protože už sme moc starý. Ale dřiu sme chodili. Dřiu sme s našima dětma sme na lyžích jezdili tadle. Tady nebyly tydle baráky, tady bylo pole. To bylo do kopce, a tak sme s dětma, v neděli ráno třeba já sem měla voběd u- zrychtovanej jen tak, tak sme nasadili lyže a jeli sme tady. Taklenc přes pole ke Kůňáku, takle po poli, tam sou samý kopečky, tam sme s nima jezdili. A to samý sme pak dáli s klukama XXX, s Michalem, to sem hlídala čtyři děti tady.

Exp.: Jak ste to zvládali? To si vůbec nedovedu představit!

Jéžiš, to člověk zvládal, já sem se vdávala ně- dneska se některý holky vdávaj a neuměj přebalit dítě, neuměj nic. Já sem uměla vařit, já sem uměla- vo sestru sem se starala, vo malou, tu sem koupala, přebalovala, potom dyž už to maminka mě- a to sem všechno tohle uměla!(...) Jó a to sem měla. Já sem šla do školy, do obchodní, to eště, to eště bylo za války, tos- to se nic nedělo. A moje sestra, vo devět roku mladší vycházela už za komunistu, a to museli v tý době komunisti dát papírek na tu školu, nebo to uče- učiliště, že proti tomu nic nemaj. Voni jí napsali nežádoucí. Nežádouci, nežádouci. Vždycky. Ať si vybrala, co vybrala, tak nepustili jí. Nikam! Přitom, že máme veký polnosti a že někdo musí dělat v JZD. Přitom

⁸¹ Kvůli záznamu geminovaných hlásek jsme nuceni u spisovného zápisu dvou *nn* psát pouze jedno *n*.

v JZD už dělal jeden brácha, druhý brácha. Sestra byla nejmladší, nesměla. To byla hrozná doba, hrozná doba. (...) To- to byla- dyž si představíte, že- že byste měla koně, kobyly, koně, zvířectvo a všechno by vám vzali. Pole! Není- nic není vašeho. A teď na tom dělejte. Z- k moci šli takový, který tomu vůbec nerozuměli. Ty začátky byly hrozný. Pak už jo! Pak už to bylo, pak už byly kravíny, pak už se tam dostávali ty zemědělci, který- pravý zemědělci, který tomu rozuměli, vy- jejich děti vyštudovaný a takle. A a zas to přišlo todle je to konec (smích). Je to furt takový kolem dokola a kdo chytne- podle toho, jakou kdo chytne dobu.

(...)

A to, to tím, že sem se vdala, že sem si vzala manžela, ten byl z dělnický rodiny. Neměli nic. A mně už prostě to původ, to už se trochu to- žena ze- žena dělníka, už sem měla v kádrovém posudku, to už bylo lepší no (smích). (Exp.: Dneska to je k smíchu, co?) Je, ale tenkrát sem si s tím zlepšila kádrový profil!

MI01

Exp.: A vy ste tady votad'? Tady ste se narodil?

Ano, já sem se narodil tady. A wosumdesát sedum roku bydlím už tady ve vesnici. (Exp.: *Jů, to je teda hodně, to bych vám neřádala.*) A sem nejstarší občan v repu- tady ve vesnici. (Exp.: *Páni*) Je i švára, tady je švára, ale ten se sem přiznal, ten si vzal - ten švára to je manželky bratr, ten se sem přiznal. Tak ten je asi vo dva měsíce starší. Tak my sme dva nej- a já rodák sem nejstarší ve vesnici. (Exp.: *Páni!*) Osumdesát sedum roku sem tady už.

Exp.: A máte nějaký zvířata? Měl ste tady nějaký zvířata?

No, máme, to máme. Já pěstuju králíci, mám jich teďka asi třicet dva. To vám je ukážu, až budete chtít, tej tam mam malí zajíčkové a mam tam vodstavený a tej budu zase připouštět další. Samičky. No a to znamená. My sme rodina, to znamená: Zdena, to je moje - naše céra, máme syna - to je syn a máme teďka vnučku, to znamená, tady zabíjím, tak zabíjíme tři zajíci. Jeden pro nás, jeden pro Zdenu, to si píšete? (Exp.: *Vono to nahrává všechno.*) Aha. Jeden pro nás, jeden pro Zdenu, jeden pro Járu. To sou tři a teďka máme vnučku. Eště praunučku. No, tak ta zas je támle (hez.) za Hradcem v Řimsku, no tak taky dycky babička tak musí taky dát jí. Tak zabijíme eště pro ni. No, tak takhle.

Exp: To je skvělý a eště něco máte kromě králíků?

Kromě králíků nemáme nic. Měli sme kdysi slepice, ale slepice ty dělaj hrozný nepořádek na zahrádce babice⁸², babička pěstujeme⁸³ květiny, máme fóliák, neska už tam

⁸² Zachováváme výslovnost bez hlásky ě :babičce.

⁸³ Neshoda v čísle zachována podle informátora.

máme salát, žejo, možná byste si mohli vod nás mohli vzít salát jeden, máme tam vod včera sme dali dat napikýrovali rajčata už, kerý se budou dávat ven. No, jinyho. z jiný- měli sme ty slepice, ale ty právě dělaly nepořádek, dycky přelítly třeba přes plot, a tak sme je uplně zlikvidovali. Akorát máme psa. To máme tady a toho jako teďka taky, von toto je jako štěně, tak ho cvičím, že třeba vodi- musím ho vodit, aby nechodil do kytěk, a mám takovej prutek a dyž třeba něco, tak ho musím švihnout, aby se naučil jenom to. A už chodí jenom po tom - po pěšinkách. Takže takle jako s ním něco dělám, no. (*Exp.: No to ste šikovnej.*) No šikounej, tak snažim se něco dělat, no.

Exp.: A rodiče byli taky odsud?

Né, rodiče né, ty nebyli vocuď. Né. Ne ne. Otec muj pocházel z Ukrajiny a man-babička moje, jako matka, ta pocházela vocuď. No tak to jako byli, no tak. To znamená my sme, dyž sme si s manželkou- chodil sem pět roku s manželkou, pak sme se vzali, po roce sme měli asi kluka, no a teď s ní bydlím šedesát už přes šedesát roku sme spolu. A za ty leta teda muj otec ve vesnici, to byl jedinej člowěk, kerej postavil pro ušechny, měl tři děti, bráchu, mě a c- céru, a každymu postavil barák. (*Exp.: Páni!*) To každej nes⁸⁴ se tomu diví. A přitom won to nebyl- byl to nevzdělanej člowěk. Von dyž sem přišel, z Ruska, po válce tenkrát, tak sloužil. A posloužil i tady ve vesnici u nákyho statkáře, u nákyho prostředníka, ten měl cihelnu, a von jako si vod něj ty cihly nák, že tam vozil ty cihly, tak postavil tady barák, pak postavil bráchoj barák, a pak ceři v Račicích. Tři baráky postavil. (*Exp.: Páni, to je neuvěřitelný.*) Neuvěřitelný, to. Na tak to je todlencto. No a teďka něco mužů říct vo sobě, nebo jak (*Exp.: No určitě, určitě.*)

Já sem se vyučil kolář a karosář. Celej život sem d'ál v Karose. Znamená čtyřycet jedna roku sem d'ál v Karose. První leta - dyž sem se vyučil, než pak sem šel na vojnu, přišel sem z vojny domu, šel sem do Karosy dělat, kde sem d'ál třináct roku dělníka, sedumnáct roku mistra, to znamená, to bylo sedumnáct a to bylo zbytek a třináct - třicet a třináct roku nebo sedumnáct roku sem d'ál vedoucího provozu. A měl sem na starost padesát šest lidu. Takže a tak do dneška vám mužů říct, teď vám ukážu, můžu vám něco ukázat? (*Exp.: No jasně!*) Mý, mně, to sem byla⁸⁵, to znamená Karosa byla, pak to převzala náká fabrika - Karzit teď se to menuje a my na ty Karose, to byla trojka, trojka provoz, a my se každej⁸⁶ tři roky ska (hez.) scházíme. A teď právě mně přišel včera, podívejte, můžete si to přečíst. (*Exp.: ehm hmmm, to je krásný, krásný.*) A vidíte a voni beze mě to nedělaj. Voni mě maj tak chlapi hrozně rádi, že

⁸⁴ Myšleno *dnes*, též i dále.

⁸⁵ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

⁸⁶ Zachováváme neshodu v čísle.

- že to daj ně dycky vědět. To třeba sme měli před těma dvěma lety (odkašlání), měli sme to sraz vo půl čtvrtý. Mně zavolali, říká: né, vod čtyrech to je až. Tak sem šel až na čtvrtou hodinu, přídu tam – plno. Plnej sál, asi třicet sedum lidí, aplaus a vítali mě, že sem přišel. A tak to je každej le- vidite, voni beze mě to neudělaj.

Exp.: Vy ste úžasnej člověk.

No, úžasnej, tak. Tak měl sem lidi rád a lidi měli- já sem pro lidi ud'ál moc teda. Když něco potřebovali, ud'áli si. Já sem třeba m- moh nebo měl sem možnost, právo, že třeba dyž si někdo něco udělal ve fabrice, nebo vodkoupil, na každym musel se dát papírek na to. A já sem každymu na to dal doklad. A woni nes si říkaj, tos tenkrát byl moc dobrej, žes to tenkrát ud'ál a nebyl nikdy žádněj průšvih. Dyž přišel na vrátnici, musel dát ten doklad a musel bejt vode mě podepsaný. Takže musel tam bejt razítko⁸⁷, vedoucí provozu - podepsanej XXX. To razítko eště mám doma. To sem si nechal. Tak to asi tak bylo co.

Exp.: Máte někýho koníčka, copak děláte takle?

Tak vám řeknu, co já sem d'ál za celej život (hez.). Já sem, dyž sem byl mladej, založil sem Junáka tady, pak nám ho zrušili a než nám ho zrušili, měli sme tady máje, slavnostni máje, kde sme ud'áli průvod, to znamená: Junák měl třicetičlenou junáckou dechovku z Hradce Králove. A tach tady byla. To byla⁸⁸ tak slaunostni ten průvod a všechno. Pak skončilo, dyž přišlo tehleta⁸⁹, to bylo v padesátech letech, museli sme zrušit. Tak sme zrušili a já sem se dal už tenkrát babička d'ála v kytíčkách, já sem se jí dal k zahrádkářum. Já sem, založil sem tady zahrádkářskej spolek, třicet roku sem d'ál předsedu zahrádkářum. Donedávna. (Páni). d'áli sme výstavu květin, výstavu ovoce, zeleniny, to bych vám moh ukazat fotky eště třeba taky. (*Exp.: No vy ste úžasnej.*)No.

Exp.: Co všechno ste- co všechno ste pěstovali, co tam všechno bylo za ovoce a zeleninu?

No, veškerá zelenina co byla na obci. To znamená počínaje jahodama a konče třeba hruškama. Ko- každej dával květiny, co měl, tak každej přines a to sme vystavovali. No, todle sem skončil, skončil sem ze zahrádkářema, protože sme už byli starý, žádný už ty mladý vo to neměli zájem a tak sem se dal tady byl, je kostel. Já sem se dal na práci do kostela. Začal sem vo něj se starat. Během už tak dělám to dvacet roku a kde sme ud'áli něco. Voni nás tady vykradli, ten kostel, tak chlapi říkali, no něco s tím musíme udělat. Tak sme se dali dohromady, pár lidu, začali sme, ud'áli sme zabezpečovací zařízení na kostel. Obec nám na to přispěla, protože říkal jako starosta bejvalej XXX, XXX, to je dominanta obce. Dyž se vo to

⁸⁷ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

⁸⁸ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

⁸⁹ Zachováváme podobu *tehleta* na základě výslovnosti informátora.

budeš starat, my ti dáme peníze. Tak sme každej rok dostávali vod nich příspěvek. Deset, dvanáct, patnáct tisíc. Tak sme něco ud'ali. My sme byli - taji za ty leta se nic ned'alo. Byly špatný vr- dveře, muži ukázat fotky, ud'ali sme nový fotky. Ud'ali sme zabezpečovací zařízení, a dyž (nesorzumitelné), dyž nám - pak nás vykradli tady, tak sme udělali, že uděláme si křížovou cestu. Tak sme tady měli truhláře, i se mnou sme ud'ali si sami, máme křížovou cestu, kerou dodneška využíváme. No (hez.). Ted'ka tady byly - sou tady zvony. Ty zwony se zvonilo ručně. Ted'ka už žánej nechtěl zvonit, tak že to dáme na eletrickéj pohon. Tak sme, představte si, tak sme vybrali ve vesnici dvacet tisíc vod lidu, šedesát tisíc sme dostali vod obce a my sme zajistili zwony na eletriku. (*Exp.: Páni!*) Dodneška je máme. Ty zwony ted'ka právě právě vyp-vypli-pli nám a tak vidite. Tady vam ukážu, že mam žádost vod biskupství, aby nám dali příspěvek na to. Chceme vod nich deset tisíc, deset tisíc mý, obec dá - pět tisíc dá fara XXX, spadáme pod faru XXX, starosta XXX nám slíbil deset tisíc a my vod lidu a vod tech sme získali pět tisíc. Celkem nás to bude stát třicet tisíc. A vod nich požadujeme deset tisíc. Jesi je dostaneme, nevím, dneska právě sme faráře - mně to musel podepsat, protože já musím po neděli to dát na biskupství. A k tomu musíme taky eště musíme dát k tomu doklad. Zvony.

Exp: Ty sou krásný.

Vidíte, tak tady máme zwony, tady máme jeden zvon, tady máme ty dva. Takže se starám a dnes- ka sem byl taky. Chodím, každou neděli chodím do kostela, to znamená jedenáct hodin je kostel, pravidelně chodíme s babičkou, pravidelně a vo kostel se staráme. --- dyž normálně potřebuje třeba ted' sme museli před Velikonocema vystrojit, dát tam květiny, nowý sme dali žárovky, nowý sme tam dali svíčky, a šechno sme rosvítili, aby to bylo pěkný. Přijel neska pan farář, moc se nám to líbilo, říká no, máte to pěkný.

Exp.: Chodí hodně lidí do kostela tady?

Chodí do kostela tak jedenáct, patnáct lidu. Moc né, málo. Jen takový starší lidí, to že vodpadaj. Tejka třeba vodesli asi dje ženský starý, ted'ka už babička taky špatně chodí, tak už nebyla taky ted'ka v zejmh nechodí. Takže to pomaličku vodpadá. Tak to je asi tak co.

Exp.: A nový lidi vám nepřicházej do kostela?

Nový nepřichází, mladý žádnéj nejni zájem zatím. Je to škoda.

Exp.: Jak to máte vyzdobený na Velikonoce?

No, to dybyste chtěla se tam jít podívat, bychom Vám mohli ukázat tam zajet se tam podívat. Máme tam květiny, žejo, to znamená máme oltář jeden, druhej, mariánskej, svatej Jan Nepomuckej a hlauni oltář. Tam josu čtyry svíčky, čtyry svíčky a taky čtyry svíčky. A ty se rosvěcej. Dyž byste chtěla, tak Vám to pudu ukázat tam, byste si to mohla vyfotit. Já bych

Vám ukázal, že máme třeba nějaký ty fotky, kdybyste chtěla vidět, ty dveře nebo něco, anebo ten kostel, měli sme tady taky, ud'áli sme, máme betlém. Nechali sme si vyrobit betlém, ten Vám můžu ukázat, mam ho na fotce a sme ho měli letos vystavenej. Bylo dvě stě šedesát dva lidu se podívat na betlém z vo- z naší vesnice, z okolních i cizí lidy. My sme to dali do novin a takže lidi to přečetli si a přišli.

Exp.: To je krásný, vy ste toho udělal tolik pro tu vesnici.

No, tak chtěl sem se s tím⁹⁰ zabývám. A proto musím zařukat, že v mejch osmdesáti sedmých letech sem takle fit. Že můžu, králíci pěstuju, na trávu chodim jim, támle mam pozemek takovej, tak seno jim suším a všechno.

Exp.: Co takle rád jíte, mi povězte, co si rád dáte k jídlu?

Já? Já hrozně rád mužu maso a králíčí maso. Babička ho dělá na různý způsoby. A nejradši máme zaječí maso. To znamená, babička dělá na svíčkovou, na zelenině, já nevím, na česneku, svíčkovou, no všechno, sekanou dělá a tak dyž někdo přide, hrozně chválí to maso. Já zajíce zabíjím, musí mít nejmín čtyry kila živý váhy, dyž se zabije, protože půl druhýho kila vodede na to, takže von pak má dvě kila třicet, dvě kila čtyřicet. A to sou nejlepší zajíci. A toho zajíčka já vypěstuju, dyž ho můžu zabít, šest, sedm měsícu, to už mam takovou normu, protože dostává seno, pšenici, chleba třeba, brambory uvařeny se šrotem. A dostávaj vodu napít. Takže maj každej den třeba něco jinýho. Takže takle to pěstuju.

Exp.: Takže sou spokojený.

Prosim? Spokojený zajíčky. No.

Exp.: A maminka bydlela tady v tomhle domě?

Moje matka? Ano, ta bydlela tady. Tady bydlela, no ale voni dřiu bydleli jako v nájmu, protože ten barák se postavil ve čtyřatřicátym roce. No a babička se narodila devět set pět⁹¹. Takže jo. Tak bydleli u toho sedláka a tam byli v nájmu a pak dyž si postavili, tak si postavili, přistěhovali sem s dědou, žejo no. No a já pak už sem byl tady v tom baráku, žejo jako děcko. No.

Exp.: No jak to tady vypadá, jak to vypadá? Má to patro? Tady ten domeček?

Ano, to máme, máme patro, (hez.) tam máme pokojíček, jeden, to zná⁹², dyž děti študovali, to znamená syn a tohle Zdena, cerka, ta nahóre měli, máme tam pokojíčky dva, jeden podkrouni, tam byla taková ložnice a jeden pokojíček tam máme. To bych Vám moh ukázat. A to sme ud'áli my s babičkou pro ně, to znamená tady byly jenom dje místnosti a

⁹⁰ Zachována výslovnost s předložkou *s*.

⁹¹ Myšleno *devadesát pjet*, resp. 1895.

⁹² Provedena redukce slova *znamená*.

komora, to my sme, dyž sme se vzali v dvaasedesátym roce sme přistavili tuhle kuchyň, přistavili sme špajz, koupelnu, záchod a verandu a chodbu. To sme ud'áli s babičkou v dvaasedesátym roce. A to eště, dyž sme se vzali, to můj otec byl tak dobrej, předstaute si, že nám, nám ten barák předal u notáře, že nám ho dal na polovičku manželce a mně. Nic nechtěl a brácha a ségra, ty se zřekli všeho, že děda řek, já vám zařidim taky bydlení. Voni se toho zřekli, náke povinosti děda jim dal, nic nedostali a my sme dostali ten barák s babičkou po svatbě.

Exp.: A kde ste měli svatbu, tady?

My sme měli svatbu v XXX. Na obec --- na tom, na obecním úřadě, no a svatbu sme měli pak u babičky v XXX, u mnaželky, ta pochází z XXX. Tam maj --- měli hospodářství a tak, tam sme měli svatbu.

Exp.: Jaká byla ta svatba? Vzpomínáte na to rád?

Jó, vzpomínáme, byla krásná, bylo nás tam hodně. Bylo nás kolem šedesáti lidu a bylo to, víte, na vesnici. Tenkrát, dyž to bylo to, my dyž sme vyváděli, s manželkou sme vycházeli, to bylo tolik lidu se dívat na nás tenkrát lidi byli zvědaví a to. Dneska to je uplně vo něčem jinym. Tak takle asi to.

Exp.: Ale ste rád, že ste si ji vzal, žejo.

Jó, muže zařukat, s manželkou velmi dobře vycházime celej život. Takže dycky taky náky problémy třeba, ale aby byly nák--- abychom se nák pohádali nebo abychom se zlobili nebo něco, neexistovalo.

Vona babička je velmi--- velmi hodná, velmi ochotná vůči dětem, to vona, můžu vám říct, dodneška babička co děti vodešly, každej pátek se u nás pečou buchty. To dostává Zdena i Jára a ty sem choděj, dou z práce, přídou sem Zdena i ten Jára, přídou sem, tady si daj k jídlu a babička každému dycky dává eště domů. Předstau si⁹³, každej pátek to je. To je u nás taková tradice. A to babička i dodneška to dělá, teďka taky. No.

Exp.: A jak ste se poznal s babičkou?

S babičkou sem se poznal (hez.) v padesátejch letech v XXX na náký zábawje. No tak, pak sme tam byli eště s kamarádem, byli sme tam a tam sme se - nám líbila voboum. A my sme byli kamarádi, a tak sme se tak dohodli a vodešli sme vod toho. A nechali sme toho. A předstaute si. A pak manželka, vona chodila do obchodní školy, jela z výletu z Krkonoš, já jel z práce vlakem, v XXX sme se potkali, já sem ji doprovodil domu a tim to začalo. A pak sem s ni pět roku chodil. Než sem šel na vojnu, už sem s ni chodil, vona během vojny, že jo, tak

⁹³ Zachováváme tykání.

byla velmi ochotná a --- (*Exp.: Počkala na Vás.*) počkala na mě. A nic sem si k ní nedovolil a taky sem s ní nic neměl skoro do svatby.

Exp.: A tak je to právný.

Tak to je správný. Je to tak? No tak.

Exp.: No a co ten kamarád? Nezlobil se na vás?

Né, né né, to sme se nezlobili, to sme byli spolu, žejo, no tak tenkrát sme byli kluci mladý, nám bylo tenkrát osmnáct, sedmnáct roku, žejo, no tak, to bylo, to sme jen takový kluci d'áli, dyž takovýho-- nojono, no tak.

Exp.: A kam ste jezdili třeba na prázdniny? V dětství.

V dětství. To sme nikam nejezdili. Tenkrát naši pěstovali zajáci, husy a my sme třeba museli chodit na krmení zajícům, housata pást, husy chodit pást normálně a to bylo. To i babička, dyž --- přišla sem, tak babička prej bydleli s námi asi půl roku nebo možná rok, než se odstěhovali k bráchoj. Tak si postavili, voni si tam postavili barák. A tak babička tady měla, eště tady měla husy, měla tady prase, kozy a my- babička i já sme jezdili s níma na trávu eště. Dyž babička přišla sem. A jenže babička nikdy nemohla pit kozi mlíko. Protože to je cejtít. Já sem celej život byl na kozím mlíke⁹⁴. A vona říká: ty seš zdravěj z kozího mlíka. Já sem ho vypil hektolitry snad. Přišli sme třeba z prá- z práce nebo jako kluci eště zvenčí, upocený, na jarmárce byly hrnek⁹⁵ s mlíkem a já dycky přišel a napít, napil se. To babička hrozně nenáviděla, jak ně⁹⁶ viděla, při to- tak dycky se na mě hrozně zlobila. A já sem nejradši pil dycky z hrnka. No, tak takovýdle sem já měl mládí. A tak sem celej život, až jako pak, dyž sem cho- s manželkou vzali, tak sme jezdili na dovolenou. To sme si pak pořídili auto jedno, vod fabriky, co sem d'ál ve fabrice (hez.), sme prodávali, tak já jak sem tam byl jako vedoucí tenkrát, tak mně to jedno auto nechali. Štesnu⁹⁷ nákou. A to bylo dodávka. Jenže u mě byli takový karosáři, že mně to předělali na osobní auto. A zas sem měl známý lidi, kerý v Náchodě na policajti mně to přepsali na osobní. No tak sme jezdili, měli sme štesnu, tak zvanej⁹⁸ škodovka dva tisíce jedna a tou sme jezdili asi pět roku. A to dě- to babička nemohla přežít, dyž sme jí prodávali. Brečela nad ní, protože tam bylo místa vzádu, tam děti ležely, mohly tam bejt, dyž sme jeli, tam se dalo všechno možný, takže jako takle sme to užívali. No a pak sme tu, tu sme prodali a koupili sme si auto normálně škodovku. No, pak další

⁹⁴ Zachováváme podobu s hláskou *k*.

⁹⁵ Zachováváme rozdíl v čísle.

⁹⁶ Zachováváme výslovnost bez hlásky *m*.

⁹⁷ Myšleno Stejšna (slangový název pro Škoda 1202).

⁹⁸ Zachováváme rozdíl ve jmenném rodě.

škodovku a teď sme si koupili felicii nakonec. Tak to je tak asi všechno, co sem Vám chtěl říct.

MI02 + ml03

Nedřív sme bydleli s manželovějma rodičema, pak sme si opravili starší baráček. Narodily se nám tři děti, no. Ve starym, v tom starším baráčku, ten sme si vopravili, tam sme bydleli deset roků, no a to sme si postavili sme si baráček novej a tam sme teda jako, tam, tam se nám bydlelo dobře (smích). Tam se nám bydlelo dobře, měli sme teda no, měli sme i jako dluh, žejo jako na baráku, to je samozřejmý, kterej sme teda spláceli. Já sem se vyučila jako švadlena v XXX, no pak sem zůstala doma nákou chvilku sem (zvuk sms), nákou chvilku sem pracovala, jako když se mně narodil nejstarší, tak sem pracovala chvilku doma jako domácí švadlena. Ale to prostě nebylo možný, protože to bylo hroznej rámus d'ál stroj. Měli sme velkou místnost jednu, takže sem to přestala dělat, dodělala, došla to za mě pak ve vesnici náká pani, no a já sem vlastně s tím přestala. Pak se nám narodila dcéra a to zas tenkrát bylo půl roku jenom sme byli na mateřský, takže sem doma navlíkala korale, s kterejma sme jezdili i na návštěvy a všude, buď to bylo uvařeny, uklizený, nebylo hotová práce⁹⁹, nebo byla hotová práce a ... a dělali sme takový růžence tam byly takový zelený jako nitky, střapečky, no ty byly samozřejmě všude. No a tak to, to sem, to sem navlíkala, já nevím asi dva tři roky, pak sem ... Dcera šla do školky, syn taky, a já sem tady s Maruškou jako sme za námi přišli, jestli bysme nevzali teletník. No tak sme šly do teletníku, no tam sem d'ála chvilku a přišla sem do jinýho stavu, takže sem tam nemohla už pracovat, šla sem do dílny do Novy Vsi, no a když se mi narodil třetí syn, kterej teda měl rozštěp páteře, tak to byl taky takovej šok, protože tenkrát nic nebylo, abysme to věděli dopředu, takže vlastně se narodil a já nevím. Po porodu ho okamžitě vodvezli do Hradce, narodil se teda v Jičíně, vodvezli ho do Hradce, tam měl operaci a pak sme si ho přivezli domu, no tak vlastně sme s nim jezdili na kontroly do Hradce, protože se mu zvětšovala hlava, ale to se teda, to se teda jako na roce nebo na roce a půl se to zastavilo, no a pak vlastně mu byly dva a pul roku, tak byl ... no v Poličce v lázních, tam sem pak za nim byla, učila sem se ho jako s nim cvičit, pak byl... pak jezdil do lázní, do Jánskejch, a tam mu udělali i hůlky, že se s nima naučil chodit, skákat, všecko. A eště mu taky v Hradci vlastně udělali takový jakoby dlahy do bot, že s nima teda chodí úplně perfektně, ale to vlastně byl malej, to mu byly tak tři, čtyři roky. No jenomže pak na pěti, na šesti letech byl v Liberci už ve školce na půl roku předškolní, to byl v Kateřinkách, no a tam teda mu udělali taky už potřeboval nový, novou dlahu, ale tam už prostě potom už tu dlahu nikdo neudělal

⁹⁹ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

tak, aby mu to sedělo, takže už pak teda chodil taky ještě furt s tím, ale ty dlahy už to nebylo vono, no a pak teda nastoupil do školy v Liberci v Kateřinkách, tam vychodil celou vlastně devítiletku, ježíš, mezitím ještě měl, měl problémy s dekubitama na zadku. Tak jednou už měl takovej dekubit, že už to nešlo vyhojit normálně, tak byl v Hradci na operaci, to teda se mu vyhojilo, bylo to, bylo to dobrý teda. No a to byl v osmý třídě. No to dokončil všechno v tom... v tom Liberci a pak teda byl v Jánkách a tam dělal a... tu...akademii. (*Obchodní akademii.*) Obchodní akademii. Tam byl na tý obchodní akademii. No a tam se vyučil, no práci stejně nesehnal, protože vlastně ta práce je špatná, takže je doma, ale dcéra se vdala a její manžel, tak s ním jezdívá do Jičína, tam pro něj vždycky ňákou tu práci, protože von jak něco vod elektriky ňáký ty drátky anebo něco do těch, ňáký ty spínače, prostě něco, co je, tak to pomáhá no a jinak je... jinak je soběstačnej, no, nejstarší syn je taky ženatej, má dvě děti, no.

Exp.: Jezděj za váma?

Všichni mam, všichni sou na Žďáře. Mam je kolem sebe, mam je... (*Jo, ta se má...*) mam je kolem sebe, takže když něco potřebuju, tak stačí zavolat a přídou mně, pomůžou mně, no. No a no, tak já nevím, co bych řekla.

Exp.: Máte ňáký zvířata?

Jojojojojojo. Abych nezlenivěla, tak mam králici, takže každý den teda ke králíkům musím chodit, no a...eště teda, mně se to těžko říká, no ale musím to teda říct (povzdech), no už to bude... V březnu, teďko v březnu budou čtyři roky, co sem vdova, no takže, takže to je takový trošku složitější, no, ale zas jak sem říkala, když něco potřebuju, tak buďto zítá nebo syn, tak mně teda přídou a pomůžou, no a jinak se mně na Žďáře žije dobře, no.

Exp.: Jak vypadá jakoby ta chaloupka? Kolik tam je pokojů?

No, je to dvou- dvougenerační domek, je to poschod'ový a bydlíme tam teda teďko s nejmladším synem sami, protože nestarší syn si postavil, dcera má taky postavený (*To sou ty chudáci.*), no a jako teď už bych to neuděla, abych takle stavěla jako velkej barák. Je to velký a je to nevyužitý a ještě tenkrát nebyly... Bylo topení dělaný na celej barák, takže já vlastně vytápím celej barák, i když tam nikdo nahore nebydlí, no, tak jako, no ale. (*No celá ta bytová jednotka nahoře v poschodí je prázdná. Krásná.*)

A jinak s XXX, sestřičkou/sestřenkou jezdíme na nákupy. (*Exp.: Kam jezdíte? Do Jičína?*) Do Jičína, do Kauflandu, do Lidlu. (...) Tam si deme na kafičko. No ovoce, zelenina, no ale taky tam sou věci v akci, žejo, kerý ani na lístečku napsaný nejsou, samozřejmě, že se to taky přikoupí, pak se dívíme u pokladny, kolik to stálo, no.

(...)

No, jo taky, pracovala sem teda tady v Syřenově na porodně, ale pak sem teda dostala nabídku pracovat Na Klepandě se svou sestře... sestřenkou/sestřičkou, který sem... s kterou sem vyrůstala, tak sme spolu tady a s manželem jejím a a... (*se synovcem*) se synovcem, tak sme tady pomalu deset roku pracovali, no a teď jak víte, sem vobčas chodíme pomoci (*ke škopku*) mejt ke škopku, mejt nádobi přes poledne, no.

(...)

Mý dyž sme začínali (no, tak já to teď kon nebudu s... to, no...) my sme začínali vůbec tady v tom jednadvadesátém, když sme si vzali, to byla hospoda mýho manžela rodičů, žejo, a tak když sme to vzali, tak sme byli tady s nima jako. Bráchové byli vepředu a já s Mirkou, se švagrovou, s babičkou sme byly v kuchyni. A to byli vopraudu, to bylo hrozný. To bylo lidí, vono to taky bylo lacinější všecko, že sme kolikrát museli i zauřit hospodu, vomejt nádobi, to sme neměli ani myčku ze začátku. Vomejt nádobi a pak se zase vtevřelo, to bylo hrozný. No a pak, pak teda voni šli do důchodu, tak už sem zase přišel Pavlík, Pavlík a do kuchyně teda XXX. Pak se začal zaučovat, protože už sme byli ve věku, kdy už bysme vodešli, Pavel šel taky do důchodu, manžel můj a mý už... XXX taky ještě dřív, a tak sme to tak, aby tady byli následníci náký, tak se tady Marek začal zaučovat a Miru pak skončila v tý práci tam, takže sou tady teďko takle. A vlatně Léňa dod'ála školu, žejo nák zrouna a tak se to tak hodilo, že zas v tom pokračujou tady, no.

Exp.: A jezdíte někam na výlety třeba takhle? Když máte... Když ste v tom důchodě?

To sme se daly k lomnickým invalidům, do tý jejich organizace, a... tak s nima jezdíme na výlety, jěžiši. Vypadni! (*Voni lžou!*) Byli sme, byli sme s nima, já nevím, kde sme to všude... V Poděbradech, (*v Harrachově v tom...*) v Harrachově ve sklárnách (*a v pivovaru*) no, úplně, úplně úžasný, to je tak bezvadná věc, za pár šupů vždycky se dostanem, dostanem autobusem... Jo, do Polska jezdíme, dyž pořádaj jako z Lomnice, v Lomnici výlet do Polska, vždycky říkáme, že jedem na výlet, jenže utratíme zas spoustu peněz za blbosti zase.

Exp.: Ale to nejosu blbosti, to je potřeba, žejo.

Nó, jó, ale tak... Samozřejmě, že doma neříkáme že to sou blbosti, žejo. Všecko je potřeba, žejo. Zrovna tak jak v tom Jičíně, taky bysme tam nemuseli bejt každéj týden, ale, ale. My si dojdeme ještě na kafičko tam do jednoho bufetu, něco si dáme ke kafičku, podrbum a... Zas můžeme jet domu. Tak takle to teďko asi je, teď sme v krásnym důchodu, relativně zdravý, zaťukávám, takže máme času dost na všechno.

Exp.: A vy bydlíte tady v tom domečku... A jak to tak vypadá? Taky mně popište...

To je takovedle domeček, kde dóle sou tři místnosti: kuchyň, obývací, ložnice. A nahore tam bydleli mýho manžela rodiče, který teda už už před šestnácti, sedmnácti lety

umřeli a teď tam se vracej moje dcery, který tady vždycky přespěj, nebo tady jako teď tady byla Šárka s dětma z Pardubic, měli tam prázdniny. No a tak tady byli vod úterka, a... nebo vod pondělka vlastně a jezdili zase do Vrchlabí nebo do Svobody, jezdili lyžovat každý den. No a jinak teda já mam, já mam tři dcery a jednoho hroznýho synovce, hroznýho. A... Takže mam tři dcery, mam je všechny pryč z baráku, sme tady s manželem sami. Jedna bydlí v XXX, jedna bydlí v XXX, na XXX a ta prostřední bydlí tady ve Starý Pace. Mám šest vnoučat, jedný už je devatenáct, a nejmladší..., nejmladší byl rok. Mám dva vnuky, dva vnuky a čtyry vnučky, no. Jinak to sou školačky, teďko pudou do první třídy ty dvě, jinak Matyáš už chodí do školy, ten už je ve čtvrtý třídě, no, holky se vracej vždycky, vždycky když to de. Ta XXX nejmladší, ty si postavili v těch XXX barák, takže sem tak moc už nejezdí, a XXX ty bydlej v XXX, taky maj barák, ale jako zděděnej po rodičích, nebo půlku maj, takže bydlej tam. No a XXX, ty si koupili barák v tom, v tý Starý Pace, taky neměli kde bydlet. Tak si koupili baráček, no a jinak jako, jinak choděj sem, to sem říkala vlastně, jinak co. Já sem taky tadyhle z těch Újezdců. Mužskýho sem si našla hrozně blízko.

Exp.: V kolika ste se vdávala?

Vdávala sem se v devatenácti asi a půl, nebo.

Exp.: A jak ste se poznali s manželem?

No, to soused, skoro, žejo, to je kilometr tadyhle ty Oujezdce, to je tady pod kopečkem.

Exp.: Takže ste se nějak častějc vídali?

Jo, vídali sme se, když sme- když sme byli mladší jako děti, jezdili sme společně do školy autobusem tady z Klepandy, my sme ten kilometr museli chodit pěšky sem na autobus.

Exp.: Takže ste nechodili sem do školy v Syřenově?

Chodili. Chodili sme do čtvrtý třídy sem a to sme zas chodili lesem, žejo až, až do Syřenova, takže do toho do ty školy, no a vod pátý třídy sme chodili o Lomnice. To sme už jezdili autobusem tady z Klepandy, protože tam nic nezajíždělo. Tam chcípnul pes. A tak to, ale bylo to fajn vid'?

Exp.: Takže vy ste se znali v podstatě vod dětství s manželem? No, to je krásný!

No, to je úžasný. Nevidim, co v tom je tak krásnýho.(smích)

Exp.: Takový romantický.

No, to teda hrozně romantický, no ale vydrželo nám to už tadyhle třiaštyřecet let skoro, takže jako...Jako jo...Tak člověk musí bejt tolerantní, musí něco překousnout, někdy to nede, no tak, nedělám si s tím žánny...Teď už vůbec ne: žánny starosti a no, teďkon, teď nám tady... Já nevim, jestli to můžu vůbec jako říkat. Umřela švagrová, tady z chaty, co sem jezdili jako mýho muže bráchy, žena umřela, to nás teda jako strašně mrzí, to si neumim ani

představit, ale... No, tak jinak, jinak, no... Druhej brácha mýho muže, to je v Lomnici Tonda, Toník, žejo, ty zaplat'pámbu sou fit. A jinak tady je krásný okolí teda, chodíme na Kubmurk, chodíme na Ploučnici, nebo vono ted'ko se nedá jinam chodit než po silnici, takže chodíme, deme k Ploučnici, tak kdyžtak si tam Pavel dá pivo, my si dáme černý, žejo, dyž maj, tak si dáme černý pivo a zase procházkou zpátky, to nádhernej, nádherná procházka, je to vlastně šest, šest kilometrů, Tři tam, tři zpátky. Krásná procházka.

Exp.: Měla ste nějakou kamarádku v dětství, na kterou ráda vzpomínáte, třeba už se nevidáte?

To jako mam pořád kamarádku, mam kamarádku v Hostinym, tadydle Majku, ale s ní se znám teda vod učňáku a tak jednou, dvakrát do roka se vidíme málo. To bylo i kvůli který sem ani nešla jako na nástaubu. Já sem se vyučila jako zahradnice teda, chtěla sem jít na nástaubu, jenže vona strašně brečela, že tam zůstane ve škole sama, no tak prostě sem nešla. I když pak sem poznala, že mi to je teda jako... Sem udělala největší blbost, protože vona se vodstěhovala támhle do toho, do Hostinýho a i tak jako pocházela z Hradce, že jo, takže jako nevím. Prostě tak sme byly mladý, takový hrozný kamarádky, ale vopraudický jako, tak sem jí to nechtěla udělat, tak sem tam nešla, tak sem zůstala na to, že sem musela dělat ve družstvě tady, ale tady byly eště za... Jako byly tady rybízovny, byly tady ovocný sady. Ale já sem sem se tomu vyučila, takže sem tam byla tak jako šéfová, žejo v těch, v těch sadech a bylo to fajn. Já...Mně to pak ani nemrzelo, akorát že sem se nemusela třeba dřít. Tenkrát v té době bych byla možná v kanceláři, kdybych měla nákou střední školu, žejo, nebo aspoň tu nástaubu, tenkrát to bylo už jako... Nástavba byla jako střední, žejo... No ale tak... Dopracovala sem se až sem. Chodila sem, d'ála sem ve družstvě tady družstvo Nová Ves nad Popelkou, d'ála sem tam snad úplně všechno. Když sem byla těhotná, tak sem d'ála ve školce, d'ála sem v kovovýrobě, seděla sem u vrtačky, pak sem d'ála v dřevovýrobě, dělala sem v kravíně, v teletníku, no, no hrozný....

Exp.: A která ta práce byla nejlepší?

Kerá byla nejlepší? Já nevím. Já...Já dělám ráda, takže mně se líbily ty práce všechny. Všude se muselo dělat, my sme tak byli naučený dělat už i z domu, protože to nebylo přijít ze školy a někde si lehnout, tak sme museli... Naši stavěli, žejo, v té době barák, takže my sme museli třeba čistit cihly, nebo, nebo, měli sme kachny, vid'? Husy byly, tak sme museli třeba na ten řebříček, na kopřivy, jo, jako to... toleto vůbec neznám, co ty děti ted'ko, že voni sednou k počítači a celej den nic nedělaj, žejo! My sme vopraudu museli chodit, když sme jezdili dolu na trávu, vid', děda sekal, my sme mu to museli shrabat, naložit, se to vezlo domů, sušilo se seno, no to bylo hrozný, to ještě s dětma sem lítala na Újezdce k rodičům (hez.) sušit, když sem tady viděla, že se mračí, tak už sme letěli, aby, aby nám to nezmoklo. V létě sme trhali

třešně, tam byly sady třešní, žejo, aleje, tak sme si vydělali na benzín a jeli sme do Německa na dovolenou. A takhle se to dělalo. Vopravdu! Žejo, takle prostě, to sme naložili děti do auta, to vim, že ta nejmenší, sme měli takovou tu houpací síť, tak ta se dala do auta, teď už by to nešlo. Takle se to dalo do auta, tak vona tam ležela, holky ty dvě ležely takle, žejo, se shodily ty sedačky a jelo se do Německa, žejo. A bylo to krásný. Jezdili sme s Lomnickejma, s Mirkou, Miruna, Pavlik, ty jezdili taky a bezvadný. Prostě... Byla jiná doba, žejo, teď už to je takový ponižující jet někam takle autem, ani by tam ty děti takle nemohly ležet, žejo. Voni lehly a celou noc prospaly, byl klid, byla pohoda. Teď musej sedět v těch sedačkách, žejo, to je úplně vo něčem jiným. No, takle se, takhle sme furt něco si někde přivydělávali. Mamka naše jako s tatškem, ty nám zas pěstovali bejky. Krmili bejky a vždycky my sme si koupili to tele, žejo, sme ho zaplatili, naši nám ho vykrmili, vždycky sme nějaký krmení kupovali, to sme se střídali v tom, naši nám ho krmili, když měl, já nevím, tři metráky, vid', nebo víc, tak se to prodalo, bylo za to, já nevím, patnáct tisíc, žejo, tak sme zase něco přistavěli, nebo něco, žejo, se ud'álo, no. Tak, tak, takhle, tahle vopraudu se to, se to všechno dělalo. To jako. Nebo... Pěs... Krmili prasátka jako,... prase. Tak byla zabijačka, půlku sme měli mý, půlku měla třeba mamka nebo brácha, ještě sem.... Máme bráchu, XXX má taky ještě svýho bráchu jako XXX vod rodičů, a... tak, tak prostě...takle. Takle se to dělalo, vid'? Tat'ka pak udil maso, tak sme zas měli uzený, nemuselo se kupovat, to, my sme začínali, když sme měli dvanáct stovek vejplatu, tak to byla vejplata. (hez.) Pavel nosil, tajle dělal v XXX, tak nosil, já nevím, eště míň než já ve družstvě měl. A měli sme už děti, žejo, tak prostě to měnil, až až... Pak začal jezdit na montáže, takže z toho byly aspoň dva tisíce, žejo,...

(Jenomže za ty peníze se tenkrát ale koupilo víc, jako ty peníze měly jinou hodnotu.)

Ale nic nebylo. Vono vopraudu nic nebylo. Teďko sem koukala v televizi na ty Retro, jak ty ty roky, postupně, nemaj víčka, tak bylo strašně rajčat nebo vokurek, ale nemohli to zavařit, protože nebyly víčka jo, a takový. A to tak bylo!

Exp.: Já si to vůbec nedovedu představit.

No, hele, já sem, já pamatuju, tady v Syřenově je obchod a banány, už sem měla všechny tři, holky jako, tak mně tam Věra, prodavačka, mně to strčila pod pult. Jenže za mnou stály báby a teďko to vyndat, žejo. A teď to vyndali, vynadala, já to hodila do tašky a bylo zle. To vona má čtyry, čtyry banány! A my máme, dostanem jenom dva, takovýdle. Nebo pamatuju ty cihly másla, žejo jak se krájelo, to bylo krájený máslo, já nevím za vosum korun, nebo za kolik to bylo kilo. To, to bylo tenkrát, no, hrozný. Nic nebylo. Já pamatuju, pamatuju televizi, nebo obyvák, když sme se vzali, jo, tak obyvák sme kupovali támle v Hořicích, a to sme vystáli, vystáli frontu, vystála se fronta na koberec, tam v tom v Lib... V Boleslavi. Jo. To

bylo hrozný. To bylo hrozný. Pavel tam stál iks hodin, aby na něj přišla řada, a to ještě byl dvojkovéj koberec jako byl nákej šikmá, šikmej vzorek. Nám to tenkrát nevadilo, hlavně že sme měli koberec, žejo.

(Já ani nevím, kde my sme koupili obývánk, já to nevím.)

Já vim. Já první tu kuchyň sme kupovali v Nový Pace, to taky bylo, než sme, než sme ji dostali, to se muselo vobjednat, žejo, pak to teprve přišlo a kuchyň to byla za tři a půl tisíce.

Exp.: To je strašný na ty jako ceny, co se vydělávaly, to je strašně drahý.

Exp.: A co třeba obnášela ta práce v tom teletníku, jaký... Jaký to bylo?

Ruční. Všecko, tam nebyla mechanizace žádná, všecko na kolečkách se vyvážel hnůj. Kydalo se, kydat... kydat hnůj, to znamená, že se napíchnul, hodil na kolečko, vyváželo se to do... ven, žejo, na hnojiště.

Šroty belikama, žejo krmení belikama se roznášelo. Akorát vodu, voda se lila, to byla hadice. To sme nemuseli nosit, to sme měli hadice, se natáhla, ale jinak, no...

No jinak seno, seno, všecko se to d'álo rukama! Já, já z toho mam strašný vzpomínky na todlecto, protože to se muselo seshora z půdy házet dolu, teďko tam se trávily všude krysy, žejo, teďko, já to furt, furt to cejtim, jak sem nabrala ten votep sena a jak sem mákla na něco chlupatýho, tam byla chciplá krysa jako jo. To fakt na to pamatuju. Nebo sem přišla tam dolu, cos dělala ty, do doleního teletníku. *(Já tam nedělala, já dělala na hořením.)* Jo, tak na hořením! Na doleního teletníku a tam byly taková díže¹⁰⁰ pro šroty, a takle ty holky, dyž sem ráno přišla, tak na mě takle seřazený hlavičky koukaly z pod tý dřevěný díže a čekaly, až mi něco upanne, aby to sežraly jako. Tam bylo krys, jak... No to bylo... Tak pak tam d'ál teda pan Kracík asi. A Miluna Svobodova tam d'ála. To jako hrozný, no, to to bylo. To nebyla taková dobrá práce.

(...)

Exp.: A celej den ste tam vlastně byly, celej den, nebo třeba jenom dopoledne?

To bylo no, tam sme to měli asi na dvě a půl hodiny. Eště ani né dopolenne, To bylo... To bylo na dvě hodiny. Muselo se to vykydat, nakrmit. A dyť sme chodily spolu, nebo jak sme chodily? Nebo sme chodily jedna ráno, druhá vodpo... Dělali sme spolu. Jedna sme měla raní a druhá vodpolenní. Asi jo. Takle. Protože tebe tenkrát s to... a tos byl v doléním kravíně, dyž Ti bylo tak zle.

Ale nebyla, v hořením! V hořením. Jedině bysme za něj dóle... Jedině bysme za někoho d'áli a že sme měli voba tu chvilku náak. A chodili spolu, ale jinak sme dělali, já jenom nahóre. A šla

¹⁰⁰ Zachováváme neshodu v čísle.

sem za tím panem Kracíkem, a pak už sme vlastně, že mně bylo tak zle, že sem šla, no. Šla sem domu, ud'ali sme to, šla sme domu, no a pak Kracik teda pak za mě šel. To byl další, kterej tam pracoval, to byl už důchodce, mysim tenkrát, a to se XXX ud'alo zle a to byla těhotná, žejo. A to nevěděla. A jesi teda dostalas nákou chřipku, né? Něcos takovýho měla a jesi to bylo potom, že se XXX narodil s tím rozštěpem páteře? Možná že to byl taky jeden z těch důvodů. Já sem taky d'ála, d'ála v kravíně a pak se mně narodila ta nejmladší, ta XXX, a měla, když se narodila, tak měla takovej flíček na noze. No, jak rostla, rostla, tak se to zvětšovalo a pak měla tady takovej trojúhelník, vid', a ochlupacenej jako jako... Tenkrát tady se říkalo, že prostě sem si někde mákla na krávu, nechtěli ani, abysme makali na psy a kočky, že, že to je takovej, no, byl to nákej tady... Jak se tomu říká, náká, jak se to pořekadlo, nebo já nevím, jak se to říkalo, takovej... prostě taková víra, že to je vod toho, že sem se dotkla kočky nebo ted'ka teda toho telete a že proto má ten flek ochlupacenej, ale vono to nemá to s tím nic asi společnýho, ne. Lidi takhle věřili, takový pověry to byly no, Protože nechtěli, aby... abysme se dotýkali psů a koček a takový. To vim, že i tady moje panimáma, že mně taky nedovolila, ať se nemazlim jako s kočkama, protože voni kočky měli.

Exp.: No a v Lomnici ste chodily na základku?

V Lomnici sme chodili na základku.

Exp.: A jaký to tam bylo, mně se hrozně jako ta škola líbí jako ta budova.

Jo, dobrý, já si mysim, že prostě, já nevím, jak, jak se nám to tenkrát líbilo, ale, ale chodili sme do školy, chodili sme rádi, né? Chodili a měli sme hlauně respekt z těch učitelu, jo? Ne jako ted'. Ted' prostě nemaj ty děti vůbec respekt, co si dovolej, to úplně člověk zírá. Nevím, no, prostě.

(...)

Exp.: No a měli ste pana učitele, nebo paní učitelku? Nebo ste měli na každěj předmět někoho jinýho?

Jojojo, to už bylo vod tý pátý třídy, to už tady do tý čtvrtý sme měli jenom jendu učitelku.

Exp.: A tady byla do čtvrtý třídy jednotřídka? (hez., opak.)

Jednotřídka a byli sme tam vod první třídy do čtvrtý. No nás tady bylo moc né, vid', pár.

Exp.: To muselo bejt asi hodně těžký asi se tam nák...

No ale bylo to dobrý, šlo to, no, nono, tak vždycky sme dostali nákej úkol a vona už zase se soustředila na ty ... jinej ročník, tak jako. A pro nás, my sme byly prvňandy a tamto už byli chlapi, žejo, v ty čtvrtý třídě. Když si nás všimali, jak sme byly šťastný.

Exp.: To se nedivim. To se vubec nedivim.

Jenže taky to bylo pár takovejch buranů vesnickejch! (smích) Tenkrát ne, pro nás, žejo, ale teďko už, no ale tak jako v pohodě. Dobrý. Tady byla jedna učitelka, bydlela i v ty škole a jinak sme tam něměli žádnýho jinýho učitele.

Exp.: A co obědy? Jak se řešilo třeba jídlo pro vás?

No, to sme si museli nosit s sebou. To sme jedli, jedli doma.

Exp.: Fakt, jo? Tady nevařilo...?

Vařilo se, přeci tam byly vobědy, vobědy byly v ty hospodě, tam chodili asi družstvo, ne? Nebo já nevím. Nebo tam vozili, nebo já nevím, já vim, že si tam někdo pro vobědy přeci chodil do ty hospody, né? (Ale vod...Jako děti ne...) A nechodily tam i děti někery? Ne, nechodily.

Exp.: Takže ste si museli vzít jakoby nějaký jídlo s sebou.

My sme ale na voběd už byli doma.

No, jak, že sme měli svačinu nebo ráno se snídalo, svačinu a vono do tý čtvrtý třídy sme to měli dopolenne, po poledni sme byli doma, naši, naši voni taky brali, já... já to už ani nevím, voni brali vobědy z toho družstva, ale to...To až potom, né? Když tam vozili na Oujezdce.

Babička s dědem starý, ty brali vobědy, co já pamatuju, a mamka to rozdávala, tak asi taky se braly v tednu. My sme měli vobědy, pak už když sme byli v Lomnici, tak už sme vobědy měli tam. Naši chodili na vobědy taky, protože byli celej den v práci, to bylo v rostliný výrobě, žejo, tak to jenom přilítli v polenne domu, dali ještě, no... taky tomu dobytku, a najedli se a zas letěli zpátky do práce a přišli k večeru, jo. Takže my vopraudu jako teda děti, my, co sme mohli, tak sme měli napsaný, co máme úkoly, kerý musíme udělat, a pak sme měli volno pro sebe. Ale bylo to stejně fajn. Byli sme furt venku a lítali sme venku. (...)

My sme si teda užili, jenom v tomhle zimním období. To byla taková nádhera! My sme bydleli vlastně na těch Oujezdech, pod Bralcem, takže já nevím, jesi ten Bradlec, prostě tam na kopci a my sme jezdili večir v deset hodin, měsíc svítil, bylo jasno, površek takovej utvrdlej a jezdili sme až z toho Bralce, až zase dólu do rokly přes silnici, to sme to čudili tam, vid'? To byla taková nádhera! Na to teda...To, to vidím jako dneska, to – to je vzpomínka. To děti vůbec teďko vůbec nevědí, co to je. Vůbec.(...)No, tenkrát jelo auto jednou, já nevím, dvakrát za den, ale jednou se nám povedlo pod tu sanitu málem vlítnout jako jo. To sme jeli, ale to bylo tajle u Novotnejch, (...) to bylo ve dne, no, ale to bylo tajle u Novotnejch, na ty straně, na druhý a to nebylo hezky, to nebylo hezky, no. (...) Ale to sme pak dotali vejpuč. Žejo, to nám naši vynadali, kdoví, jesi nás nepotrestali, to už ani ne- nepamatuju, ale voni nás netrestali (...)

Exp.: Takže sněhu bylo hodně...

Nádhernýho. Nádhernýho, já nepamatuju, nikdy v dětství todleto, co je teď. Nikdy. To když byla zima, zejma jako, tak byla... byl sníh (Nafuteřenýho.), byl mráz, bylo sluníčko, chumelilo, bylo nádherně. Ted'ko vůbec to neexistuje, no. Nevim, co to je jako zač. (Zafuteřený.) No, nádhera, i do ty školy se chodilo. Jezdili sme na výcviky taky už tenkrát.

Exp.: Fakt a jenom na běžky nebo i na sjezdovky se jezdilo?

No, tak já nevim, já sem měla sjezdovky. No, tak jasný, že to nebyly takovýdle. A to my sme s učňákem, tam sem byla dvakrát na tom výcviku, protože to podruhý sem dostala za odměnu, že sem se... šprtka, dobře učila a pracovala hlavně, a to sme jezdili na Slovensko teda. Na Hrebione, do Tatranský Lomnice a... a to bylo nádherný.

Exp.: No to se nedivim, to musela bejt krása.

Ale vopraudu jo. Vopraudu to bylo krásný, dokonce s tou mojí milovanou kamarádkou sme byly druhý a třetí ve sezdu. To bylo hrozný, to byla cesta dólu! Samej bourák, ale jely sme furt! To bylo hezký, to sme se frajeřily! To bylo hezký, no. Fakt, fakt to bylo... To bylo jiný mládí, no, než, než to... Než to je teď.

Exp.: No, ted' sou ty děti vymodlený.

No i to, sou děti vymodlený a prostě nesou na ně žánny nároky, voni ani ty rodiče nemaj práci doma. Jako pokud nebydlej na vesnici, a vopraudu nehospodařej, tak ty děti nemusej nic dělat.

Exp.: No, je to tak no...

Já to vidim jako u těch mejch vnoučat už ted'ko. Co dělaj? Nic! Nic!

Exp.: A když náhodou něco, tak vždycky u toho maj spoustu řečí.

A to je rachotu, jéžiši, no to je strašný, no. To vopraudu, já vim, že Máťa, Matyáš, přiletí domu a první co, letí k počítači. To prostě tajle, jak sem byla u nich v XXX, tak hodí, hodí tašku eště ve verandě, pak z něj spadne bunda, eště nepřevlíknete a už sedí u počítače, no. To, to je uplně... Hrozný.

Exp.: A vy ste měli teda něký i jako hospodářství? Měli ste zvířata, když ste byly děti?

My sme na Újezdcích měli, jako, jako rodiče měli, měli právě, pěstovali bejky, měli krávu, pak byli bejci, vim, že ubec jako voni.... Voni měli.... Voni měli i k...koně, měli jako naši jako, měli takový menší hospodářství, pak to dali do družstva a takže pak byla kráva, děda, děda náš jako měl kozu, králíky, morčata, nádhernejch morčat, holubi tam lítali, to miloval můj brácha zase. Strašný. Měl, měli sme ty bejky, prasata, no, prostě všeho, všeho.

Exp.: Takže práce spousta, kolem zvířat.

Nonono, naši měli hodně práce, no, ale no tak... Jó a eště taky, taky sme měli velkou zahradu, kde byly, kde byly ovoce, jabka se prodávaly (hez.), rybíz, vysázeli celou takovou rybízovnu,

rybíz, třešně se prodávaly, višně se prodávaly. A pěstovala mamka slepice, nebo, žejo... Prodávali vajíčka, to všechno, já mám teďko skovaný kalendáře, co si mamka zapisovala, tak kolik vajec. Králíci i! Děda přeci i králíci prodávali taky. Králíky, pak ještě s bráchem mym jo, i ty angorský, z kerejch se dělala vlna, to se tenkrát, žejo dávala, dávala někam my sme měli potom šaty taky z toho! Ne, z Angory ne! Svetr! Svetry. Já sem měla určitě bílej svetr z angory. A co ty šaty z čeho sme to měly? To nebylo z angory. Ten byl... To bylo chlupatý, z tý angory sme neměly šaty. Já děkuju. No tak, tak to... Jako to bylo, žejo brácha, brácha eště furt ty holuby a tak jezdili někde na nákej trh s králíkama, s holubama a zas náký. My sme měli s bráchou klec z takovýho obchoďáka, my sme chodili trhat třeba (hez.) konvalinky do lesa. Tenkrát to nebylo chráněný, žejo. Udály se kyticky a von šel třeba i k tomu, k silnici, a prodával konvalinky.

Exp.: Já, to je krásný!

No, brácha byl hroznej, já bych to nedokázala nikdy, ale brácha by prodal všechno. Chodil do trhu, do trhu s králíkama, s holoubatama, všechno. No, to zas prostě takovej, takovej byl náš brácha. Brácha teda vomarodil a vlastě v pětapadesáti letech umřel na rakovinu, ale **vopraudu**, co moh, tak prodal.

Exp.: Ale tak to se hodilo, žejo tenkrát, jesi to nemusel nák danit, nebo něco.

Ne nic, vubec, tak to bylo to, co se prodalo. Žejo i ty, i tam takle pod Bralcem rostly prvosenky nebo prvosenky, petrklíče, tak se udála kyticka i z pr... Petrklíčů a to bylo úplně žluto, žejo tam a tamty modrý náký, nebo to... A tak von to taky všechno prodal. To, to bylo... Naši tam měli ořešáky, tak ořechy potom prodávali, všechno, fakt, fakt jo.

Exp.: Vořechy bych si i koupila, protože dneska ty ceny, to je zlo. Čtyři stovky za loupány vořechy!

No to je hrozný, no, to je hrozný.

Exp.: A vám teďka zůstaly ještě náký zvířata, na... na baráku?

My nemáme nic, my máme, máme jenom psa, ani kočku nemáme, protože kočky mívala švagrová tady vedle a tak a dyž máme volně běhajícího psa po dvorku, tak kočka tam nemůže bejt, žejo, to... To jako nede. Nemáme nic, žádný zvířata, nemáme. XXX má teda ty králíky... Já už jenom králíky a kocouři tam mam dva, ty sou holomci, protože značkujou, pak je vyhubuju a je mně to k ničemu, dyž je chytím, tak jim vyhubuju, vynadám, no... Voni si z toho prd dělaj, žejo, říkám: Kluci jedny! A nedělali to, ale prostě pak ten jeden už je tak starej, a ten mladej ho asi buzeruje. A nenechá ho doma. Vyhání ho. A dělá si tam už prostě jiný nároky.

Exp.: A vy králíky i vlastnoručně zabijíte? Já na to nemam totiž žaludek...

Ne, depá, to zas mam švagra, ten bydlí taky na Žďáře, ten má... Ten má teda manželovu sestru a to je řezník a tam pěstují se taky, tam se pěstují prasata, králíci a slepice taky, a tak to... Mně třeba pak zabijí najennou pět šest králíku, to něco dostane XXX, no a jinak to rozdám. Nebo dám to dcěři. Syn ten už, ten nechce, že to moc nejedi, tak místo něj to dám někomu jinému. A hotovo. Protože sem jim něco nabízela, nechtěj, říkam: viš co? Ty furt to nechceš, tak jako to řekni narovinu, že to nechcete a hotovo. Já nebudu ti volat, že sem zabíjela králíci, ať si přídete, když řekneš, že ho máte ještě v mrazáku, tak jako já to nepotřebuju. Já to mam kam dát. Já ho klidně prodám a mam zas pak na granule. Aspoň žejo. Protože já to teda krmím ječmenem, granulema a senem. A čistou vodou. Nic jinýho. A tvrdý pečivo. To zas mam taky ještě vod XXX pečivo tvrdý a vod holek, no tak... Něco za penízky, něco zadarmo jim zase teda jako. Vždycky když tak jednoho králíka platěj, druhýho maj zadramo, no. No, tak člověk to s chutí zaplatí, já jí to říkám pořád, vona... Vona se za to stydí! Jakože, že za to che peníze, a to je nesmysl, žejo! Já vim, jaký to je čistý maso, ta by tomu nedala vůbec nic jako špatnýho a naše holky, ty sou uplně posedlý jako po králičím mase. To je masičko, jak...

Exp.: A maj i někde místo, kde třeba běhají? Necháváte je? Kvůli kunám možná, žejo?

Já je mam jako v králíkárně a maj... kotce maj dost velky, no... Já to teda třídím tak, že já to nepoznám, já si s tím vůbec nedělám starosti, tak já je chytnu za uši a (smích) hodim je do vedlejší králíčárny. Taky se mně stalo, že najennou byly mladý, žejo. Tak sem říkala: no, to je jedno, protože to jenom na...užitkový vlastně, že to nemam do chovu, do chovu, dybych měla, tak to je průšvih, ale tole jako, to je jako na vykrmení a no...Na shamání. Ale ten syn, co je se mnou doma, nejmladší, tak to je taky holomek, ten to nechce jíst. Ne! Akorát dyž mam takovej jako předpis vod Šárky, tak to je jako na mari....marinádě a to teda jedi všichni. Akorát nejmladší vnuk, vod dcery, ten teda ani to ne. Babi, mně to maso nechutná! A nechce ho! (...)

Exp.: No a vy máte vnoučat kolik?

Já mám pět vnoučat, čtyři kluci a jednu vnučku teda. No, kluci ty sou u mě pořád, teda vod dcery tamty dva né, protože tam sme měli takový. No prostě nevěsta je nevěsta. A...Nesedli sme si. A ani to nebudu rozvádět, protože to jako nechci vo tom ani mluvit prostě my se snad skoro ani nepozdravíme, takže já k nim nesmim, jako jo.... co postavili barák. A takže já dyž něco potřebuju, tak synoj volám, von teda přide a udělá, co jako, když něco potřebuju, tak von teda přide a udělá to, dyž mam svátek, narozeniny, tak jim zavolám, přídou. A dyž maj jako děti narozeniny, svátek a syn, tak jim taky zavolám, voni přídou, popřeju jim u nás, tam si chvilku posedíme a jako k nim vubec nechodim. No a eště abych se teda taky ráda vrátila k těm Oujezdům, kde sem vyrůstala, bylo to tam nádherný zezačátku asi, já nevím, chvilku sem

jako spala i se starou babičkou, protože to byl taky malej baráček, ale pak vlastně sem spala už taji s XXX, spaly sme spolu na posteli, až sme taky z postele se propadly, protože sme tam d'ály lotroviny. A jinak teda sme se měli na tu dobu tak dobře, naši postavili, á... měli sme pak pokojíček nahóre svůj, takže to byla paráda. A nedělali mezi námi hlavně žánný rozdíl, byly sme fakt jak sestry a brácha. *K tomu bych mohla něco jako říct.* Ne, to, to vona to povi, ale to, to mně to je jedno, ale to nebylo jako to sme ještě právě spávala s tou starou babičkou, jo a voni mě rozmazlovali. *Voni ji rozmazlovali, že my chudáci přes chodbu, já a můj bratr, jo, sme měli teda, nikdy nám nic nechybělo, jo. Ale to si z ní dělám legraci jako vod tý doby to dávám k dobru, že prostě XXX se kupoval vlašskej salát, jo... Vona to nepamatuje. A my sme ho neměli, žejo. A my sme museli jíst brambory s tvarohem, ale XXX mohla bejt pod stolem a prostě měla brambory s máslem! Jo? (smích) Ale to uplně pak pak vyhod', ale to si dělám vždycky z toho takovoudle srandu. Protože vona prostě: brambory s tvarohem nemusim, a tak XXX nemusela! Ale za to teď mam ten tvaroh tak ráda, že ty brambory jim jenom s tvarohem jako jo. Vochuceným, ale s tv. Ale dřív bych to do pusy nedala. Jako dítě (...)* No já co celej život, celej život sem nedala do pusy olomoucký syrečky. Tvarůžky jako. *Ale já bych to chtěla vychutnat! Protože do dvaceti let sem nejedla špenát. Já sem prostě v tý škole ten špenát do tý pusy... (...)* Až teprve jednou někde v restauraci teda né někde, v Boleslavi, sme dostali moravskýho vrabce, bramborovej knedlik a špenát a já to vychutnala, protože co sem tam měla dělat přece, tak buďto to nechám na talíři, nebo to... Já to snědla. Mně to tak... No a vod ty doby jim špenát. Úplně v pohodě. Dobrota, dobrota! I dělám ho jako doma. A dobrý no. Ale s tímhletem s XXX to sem si z ní vždycky dělala potom srandu jako dyž sem si na to vzpomněla, že XXX, žejo, to mně byly párečky a takový a my sme taky neměli nouzi, žánnou nouzi sme neměli nikdy. Jako vždycky že se pěstovaly slepice, tak byly slepice na paprice, žejo, polivky byly dobrý, králíci byly pořád nějak upečený nebo byly řízky z toho. Jako nikdy, nikdy, hovězí bylo za hubičku, žejo, pamatuju, že sem jezdila se starym dědou právě Jandovym do Železnice z řeř... k řezníkovi a von vždycky kupoval ocásek, žejo, hovězí na polívku. Voháňku jo. Ale vopraudu, z toho byla tak strašně dobrá, teď to snad ani neexistuje už tydlecty oháňky.

Exp.: Neviděla sem to vůbec jako ke koupi.

Ale jak dávaj ten pořad Prostřeno, tak i tam, tam to dělaj. Tam z toho polivku, vývar d'áli.

Exp.: Možná někde taky pod pultem bychom to sehnali.

No a naši měli, neměli auto nikdy, celej život auto neměli, ale měli pionýra a skútr. Skútr. Tak nás tenkrát pamatuju, když sem šla první den do Kopidlna do učňáku, tak mě tam tat'ka vez na

skútru. Ráno. Do školy. No, to , to bylo... Sranda. No, tak já nevím. Ještě si povídej, já si skočím na záchod.

Exp.: no a jakej ste měla třeba oblíbenej předmět na škole? Bylo něco, co ste měla ráda, nebo něco, co ste naopak úplně nesnášela?

Já vím že, já myslím, že... Já si nevzpomenu, co bych měla vůbec ráda nebo ne... Neměla ráda ve škole, prostě byla sem harant blbej, nechtělo se mně učit a teď mě to teda štve na starý kolena. Ale vím, že ruština mně šla líp jak čeština, protože sem se ty slovíčka, všechno nabíflila docela sem, docela sem to uměla, ale teď teda už neumím ani nerozumím jako jo, něco jo, ale hrozně málo. A jak člověk jezdí na dovolenou, tak to i štve, že ty jazyky prostě nejsou. Tak teď sem dostala k Vánocum noutbuk, a tak už sem Mirkoj říkala, ať mně tam nade italštinu, protože pojedeme do tý, do Itálie, abych aspoň něco se naučila. Říkám. Sice sem stará, ale třeba mně do tý hlavy něco naleze eště, že bych se něco mohla naučit.

Exp.: To ste dobrá. Já už vůbec, už se neučím cizí jazyky. Já doufám, že to s tou češtinou nějak přežiju.

No jo no, jako, je to, když člověk si tam pak de něco koupit a teďko furt jenom ukazuju, jo, a si říkám. Hergot, dyť to říkám dobře, proč mně nerozumíš, jo? Tak to je takový, prostě, no.

Exp.: Je škoda, že za vás byla jenom ta ruština, protože dneska ta angličtina, to se člověk domluví fakt všude. Je to škoda no.

Já si říkám: buďto něco italsky a tu angličtinu sem si taky myslela janom pár slovíček aspoň, aby člověk uměl aspoň to nejzákladnější a bych si s tím vystačila, žejo. Tak. No a jinak já, jinak já nevím, no. No teda vlastně v tom starým baráčku, když sme bydleli, tak to já sem tam právě taky pěstovala eště ty bejci, jo? A to teda... To teda bylo taky dost náročný.

Exp.: Nebála ste se jich?

No, bála, ale já sem moc mezi ně nechodila, když už to... Voni už byli vopraudu velký, že se mně taky urval a měla sem tam kolo, protože to byl jakoby, bylo to roz... jakoby chlív, a tam sme měli za tím uhlí, a tam sem měla i kolo, a tam byly pak schody jakoby na půdu, a ten bejk se mně jennou utrh kolo mně úplně zlikvidoval. A tenkrát ty kola nebyly, to mně nák streda nákej mně ho sehnal, takže já sem na tom kole jezdila do toho Syřenova na ten teletník a pak teda nevím, jesi sem tam už asi ne... No prostě kolo mně bejk zlikvidoval úplně. No a tam sem teda taky pěstovala i ty králíci a bejci, no. A to teda vod na... Vono to bylo k silnici dost daleko, tak to ho vždycky měli na takovym provaze dlouhym toho bejka a dva s nim letěli nahoru, aby...A měli co dělat, aby ho vůbec na tu káru dostali! To bylo hrozný!

Exp.: To bylo těžký, žejo určitě, určitě a tvrdohlavý, no... Nechtělo se mu moc.

No vem si, taky naši, když pěstovali ty bejky, voni vlastně naše jako rodiče stavěli barák a vždycky vypěstovali třeba dva bejky a zase za ty peníze se něco přistavělo. Jo, to prostě nebylo, že by se postavil barák naráz. Prostě to bylo z třídletých vydělanejch peněz mimo plat, mimo práci, z třešní a z těch višní, jak sem říkala a z bejků, žejo. Tenkrát se prodávalo i mlíko. Vod tý krávy. To se nosilo tam dólu, žejo v takovejch bandaskách velkejch a z toho všeho se tenkrát vydělávaly peníze a z toho se stavěl barák. A to je, to je velikej barák. To je poschod'ovej, žejo. Nahoře vlastně dva, čtyry místnosti s příslušenstvem, dóle byly tři teda, nebo jedna velká sednice, to tenkrát bylo jinačí, žejo, ale... Tři no, babička vlastně, co bydlela, no ale že to měli takovou velkou sednici. Kuchyň s obyvákem, no. To bylo rozdělený vlastně jenom tou kredencí, žejo jako a za tím byl jako obyvák.

MI04

Ten gauč sme každej den takle štrachali sem a a tam a jedna skříň tam byla, nic. Ale mysim, že to bylo v baráku u našich, tak na chodbě byl kočárek, mmm, na půdu sem chodila věšet prádlo, dyž byla zima aaa, jako víš takový ňáký a ve sklepě, to byla taková cimra, jako je předsíní asi, ale né tak velký, ale bylo to ňáký klenutý a bylo tam chladnějc, betonová podlaha a tam sem mohla mít ňáký věci, víš, jako nebyla to čistě jenom ta cimra uplně na všecko, no. Takže. No ale žádná sláva., že, jako. To bylo taková tyč tam byla a takovej závěs, modrobílej, furt ho vidim, a za tím závěsem byla ta postýlka takle u zdi, no a dyž Dana měla jít spát nebo byl večír, tak sem to zatáhla, a pod tím kredencem sem měla takovou lampičku, ale tos nemohla dělat nic, co bys tam. Nádobí mejt, tak aby zas měla ticho, tak, víš, takový, no složitý, ale, jak vidíš, sme to přečkali. No, tak. (...)

Verča přide sem s taškou a veme si jinou - ňáký žebadlo a de na ten kroužek, pak se tady staví zase pro tašku. A vona, a vona něco. A říkala jéžíš, mobil! A ted' tudle ted', dyž tu byla naposledy, babičko, prosim Tě, prozvoň mě, já nevím, kde ho mam. Já říkám: co to furt taháš jako kočka koťata. A vona říkala, že všecko s nima řešej ty učitelé přes internet. Ráno se musí podívat, než de do školy, co maj za rozvrh, jesi neni změna, protože tam s nima nekomunikujou, ani to nikam nenapišou, jen na ten internet. Já sem si říkala, proboha, já bych byla, já bych byla ztracená! Ztracená bych byla. Prostě jedinej tam a. No to sou věci.

Exp.: A byli ste někde na výletě ted'ka?

No na výletě asi, vono nebylo počasí. Včera sme byli chvilku na zahrádce, že tu výjimečně svítilo slunce skoro celej den. Bylo eště chladno, ale tak sme šli na zahrádku a... hele, ted' sem přinesla z tý zahrádky jabka, nejsou velký, ale eště chuťově dobrý. Na kompot nebo na štrůdl,

dybys chtěla. Sem to přinesla, už mamce sem řekla dvakrát, co tu byla, a dycky sme zapomněli, tak teď tady ty jabka sou, můžeš si taky vzít, dyž budeš chtít.

Exp.: No a co ste dělali na zahrádce?

No, my sme, já ti to řeknu zeširoka. Na podzim sme měli na jedný jabloni jabka. A dost jich bylo, ale malinký, jenomže bylo, bylo hrozně horký léto a já sem říkala, já ty jabka malý votrhám, pak to vopadá a nebudu mít ani ty malý, tak sme je tam nechali, bylo jablek, mraky! Aaa, tak sme je pak votrhali, ale úplně ti jablíčka malý. A já sem říkala, no jó, ale co s tím teď? Nikdo- někomu to nabízet, takovýdle jabka, to je blbost (zvuk telefonu) a pásly se tam přes cestu krávy, tak sme jim dycky hodili nějaký lísku¹⁰¹ jablek nebo něco, pak sme si tam na podzim, dyž už jako to bylo aktuální, co voni nakadili, tak sme si vodvezli na zahrádku a včera dali sme to na záhon a včera sme to zarejvali a tak. Tak to víš začátek, co sme tam d'áli. Takže máme pohnojíno. Pro letošek. No. A krávy si asi pochutnaly, no. My sme získali kapek hnoje a bylo to a jinak nic zatím, máme (hez.), já támle mam rajčata asi takovýdle, jesi z toho něco vyroste a dostala sem vod jedný paní marjánkový semínko, tak sem si nasela, ale to eště nevím, jesi vyroste. Na mastičku nebo na kouření né, kouřit nebudu, ale jednou sem si s tím, z toho udělala čaj, ale to, to je nechutný, to jako víš.

Exp.: Nebylo to dobrý.

Vopraudu né. Takle možná do polivky říkaj, že se to třeba, jenomže, dyž by see, copak já, ale děda dyby jel autem a pak mu něco, nevíš co, řeknou, že,- že má tu marjánku, nebo jak se to menuje, tak to vlastně ani nedávám.

Exp.: A viděli ste se někde s Jardou? já už sem ho strašně dlouho neviděla.

Otrad'áka? No, tady byl, asi čtrnáct dní, nebo měsíc to je. Von byl, von jezdí do Rakouska, né, do Itálie na lyže každej rok už mnoho roku. Tak dyž byl z těch lyží, tak tady byl. (zvuk telefonu). Á Marek jejich, ten někde d'ál, já nevím, v Kalný, nebo kde a bydlej támle někde v Lanově a tak si často vod tády vypučoval auto. Teď mu ho v zimě naboural. A tak Jarda na mrtvici, žejo. Protože má už dlouho, možná patnáct let to auto, ale furt jako pěkný, jako no a teď mu to (zvuk telefonu) vytrískal. A teď navíc ten Marek tam v tý Kalný, ta práce přestala, protože to měla nějaká cizí firma a dali to do Maďarska. Tak von teď jezdí, jesi tam zaučovat ty lidi, to já sem se neptala, aleee jezdí tam. A teď tam chce s tou rodinou eště ject a nevím, ale nastalo tam nechce zustat, já nevím, jak to jako. No a Pavlu, tu už sem neviděla asi dva roky,

¹⁰¹ Zachováváme neshodu v čísle.

protože v letě sme tam jednou se vydali, dyž sme tam někde byli a vona nebyla doma zrovna, tak (smích). S tou Petrou, no ty Petry, Petře je dvacet, jedna už možná, a je někde v Pardubicích - vloni nebo předloni už došla ten gympl, nevím, jak to říkali. A teď je v těch Pardubicích, tam je nějaká škola. Co dělá, to nevím. No a ty holky, ta z těch dvojčat, ta jedna už je taky na gymplu a ta druhá zůstala na základce. No a taky Paula nemá, co je doma jako s těma holkama (odkašlání), tak neměla pořádnou práci, dycky před Vánocema nějaká firma, ta zasílací, já nevím, jak se to, víš? Někdy ty - něco si tam vobjednáš a voni ti to zabalej a pošlou, tak to dala po kolik roku a teď prej dělá někde, kde se dělaj někdy (mmm) zdravotní materiály, jesi obvazy, já nevím. Tam někde u nich. Taky je úplně bez práce. Jako nemá šanci ani. Dyž byly holky menší, tak snad mohla jako někde jít prodávat, ale to by byla celej den pryč, zas ty holky malý, vodmala už do školy je někam museli vozit, tam nic není, takový složitý, no. Ten Tonda její jezdí do Trutnova do práce. Tak těžkej život, no ale co naděláš. Taky prd!

Exp.: No a dyž ste bydleli v tom XXX, tak ste měli někdy zvířata ještě v tom malým baráku? Nebo v tý jedné místnosti?

Né, né, né. Mamka měla kočku, psa, ale ten byl na dvoře, to, to teď je móda mít v baráku, v bytě psa, do postele nejlepší. Ale náš Bobík a Lumpík a já nevím, jak se všecy, Zorina, jak se menovali ty psi, ty za vodměnu šli domu. Dyž bylo třeba, já nevím, velký vedro, jo, tak pod domu, jo tak ho vodvázali z toho řetězu a v zimě, no, tak za vodměnu a pak musel stejně ven. (...) Dyž lidi maj tu možnost a chce se jim, maj na to, nic na nikom nechtěj, ať si jezděj, že jo, to je jako, to jako je, člověk nikdy neví, nemoc může přijít, pak dyž nebo třeba práci, nemohla bys žejo, třeba nechala bys práci, abys mohla někam. Takle s to každej zařídí, jak chce, no. Já se těším, jesi bude jaro a někam vyrazíme na kole. (kašel)

Exp.: A kam vy jezdíte?

Všude. Dem se project. Tak kam. Tak třeba jedeme dó- přes Kozinec, no jak máme zahrádku tam u ty cesty, přijedeme do Horní Brany¹⁰², tam přes další kopec do Jilemnice, (kašel) a třeba do Mříčny až a pak, do Mříčny, pak na takovej kopec, nevím, jak se to tam menuje a sjedem dóle no, někde. Já si vzpomenu, kde - Roztoky. Tam a tam třeba jedeme po silnici, tam je taková úzká silnička, ale pěkná, asfaltka, nejezdí tam toliko aut á, tak až do Nový Paky, dyž se jede z města z Nový Paky a pak jako na Lomnici, tak někde mezi tou Pakou a tou Lomnicej, tak tam někde vyjedeme a třeba se zase vrátíme. Anebo jedeme jako na Semily, a tam je nějaký most, když jedeš, jak se vodbočovalo k vám na Semily, tak se jede dál jako na Liberec a tam

¹⁰² Píšeme bez zdvojeného *nn*, abychom odlišili geminovanou výslovnost od spisovného zápisu.

je nákej most a zase přijedeš pak do Mříčny, tam sme kdysi, eště s Renatou (odkašláni) jeli (odkašláni), tam byla hospoda, nevím, U Postele, nebo jak to tam bylo. A tam fakt měli dřevěnou postel, tu starou a v tom měli stůl a židle, víš jako - jako vohrazeníčko. Tak tam někdy jedeme a zase tam do těch Roztok, nebo kam to. Tam někde, tak. Nebo do Hostinýho¹⁰³, jedeme dólu jako na Klášterskou Lhotu, tam někde vodbočíme do Hostinýho, a přijedeme zase tou cestou sem. Nebo do támle říkáme na letiště, to jee (hez.) to jezeďácký letiště náký a z lesem dólu a sme ve Fořtě a zase po sil xcxnici domu. Nebo do Dolního Dvora, na Strážnej a domu a nebo do Špindlu a tak, no. Po různu. (odkašláni) Kam se dá, tak tam jedem. Sme byli potřetí už myslím, nó, sme jeli do - autem do Kuksu, tam sme nechali auto, a že pojedeme do Hradce. Poprvé sme tam dojeli, až do Hradce. Podruhý sme se vrátili, protože tam eště něco dodělávali, na tý cyklostezce, já sem říkala, to už - už sme tam byli, a to už - už skoro před Hradcem, říkám, tak co bysme jeli po blbý cestě nebo pak vyjížděli na silnici, vrátili sme se. A vloni, že si teda dojedeme zase do Hradce, tak já sem říkala: doví, jak to tam je, už sme tam rok nebyli, tak sem řízečky - sme si vzali s sebou a pití a tam sme se někde posadili, najedli sme se a vyjeli sme a za chvilku, já ti byla tak utahaná, tak strašně. A já říkám (s, he) předjela XXX a říkám: jesi chceš takle závodit, tak já se vrátím a já na tebe někde počkám, to nemohla ušlapat! A von hned, jéžíš, že jede jenom patnáct kilometrů, jo, podívej se na tachometr. Já říkám (smích) mně to je jedno, kolik jedu, ale nemůžu to ušlapat. A, no tak chvíli sme vodpočívali a pak ti no zas sem sedla na to kolo a zas sem to nemohla ušlapat. Píchla sem. Já sem měla píchlý kolo, no mě nenapadlo, že sem píchla na - někde. No a tak, tam nákej chlap, a že já nevím kde, že je někde benzinka, já si říkám, no jo, ale to nemůžu na tom kole ject, to bych si prodřela ten plášť, takže pěšky, pak tam byli, takle jak bejvaj u tý cyklostezky, v baráku maj náký vobčersvení nebo jako nákej stánek, tak sme tam - říkám, tady sou kola, tak se někoho zeptáme. A chlap povidal jóo, já mam kompresor, tak nám to napumpoval, tak celá šťastná a že jedeme dál chvíl- Jeli sme, možná půl hodiny, hodinu, já nevím a furt dobrý. A pak říkám, čoveče, zdá se, že to zas začíná ject trochu, tak sme se vrátili zas k tý hospodě, a tam už to uplně chcíplo, jo, tam už uplně kolo propadlý, tak to děda rozďál a ted' celej špinavej, pak mu to chlap eště nafouk teda zase na tom kompresoru, to sme měli kliku, protože tou pumpičkou to nešlo napumpovat, to byla náká takovádle, víš? Jéžíšmarjá. No, tak a až do toho Kuksu sme se vrátili, takže sme zase nebyli až v tom Hradci. A to bylo asi tak puka cesty a přijedem do toho Kuksu, já celá spokojená, že všecko v pohodě, tak na náměstí, dáme si zmrzku, pak naložíme aut-kola a pojedem domu. Náký lidi tam byli a

¹⁰³ Píšeme bez zdvojeného *nn*, abychom odlišili geminovanou výslovnost od spisovného zápisu.

ptali se na ty kola, todle, jak se jezdí, proč se jezdí, a co a jo a ne a já sem říkala, co sem věděla, nebo co se ptali a von potom, von potom povídal, že děkují a že teda dou a že budou třeba taky vo těch kolech uvažovat. A já sedla na to kolo a v tom slyším, jak říkal zase máte píchlý. A já si říkám, to snad není na m- no, vtočím se, no úplně prázdný kolo. Takže u tý, na tom náměstí, tak už sem to, já nevím, tři sta metrů dotlačila k tomu autu. Jeli, sme domu, no, tak to se teda, to bylo nepříjemný. A dyž si to uvědomíš, cyklostezka daleko vod silnice a dyž teda píchneš, tak nemáš šanci. To bych tam musela sedět na pařezu, čekat jako Mášenka, a (odkašlání) a někde silnicej by děda musel přijet, no já si to neumím představit. Tak takle. Ale byli sme čoveče i na Zlatáku, to sme jeli autem na ty Dolní Mísečky nebo jak se to tam menuje, a tam sme ty kola voddáli a na Zlaták a to byla facha, to je furt do kopce a ten motórek zase nemá takovou sílu, aby ti tak pomáhal, tak tam sme byli a byli sme i na Špindlerovce s tím, jako dobrý, no. Nebo sme jeli do Špindlu, tam do Svatýho Petra, pak náhou cestou takle, jako lesní, ale celkem slušnou a zase na Strážnej sme se dostali, takový, takový vobjížd'ky si děláme, no. A teď sme byli naposledy v tom Babičině¹⁰⁴ údolí, tam sme přijeli autem, sundali sme to, krásná projížd'ka byla, ale to bylo asi dvanáct kilometrů, to pro mě není žádná projížd'ka. Žejo, to jako. Ale pěkně sme to jako projeli sme si to (odkašlání). Tak takle.

(...)

Exp.: Tak ty seš z Nový Vsi.

Sem, narodila sem se v Nový Vsi, no vidíš, Nová Ves nad Popelkou, no, do Novy Vsi a táta chodil na Ploučnici, a to je zajímavý, že říkal, von říkal na Ploučnici a jeho sestra, která tam bydlela, ta teta Mařka, jak sme jí říkali, ták, ta říkala Ploužnice a jak se to říká teď doopravdy, jak se to menuje, to nevím, teda.

Exp.: *Vona je to Ploužnice, ale všichni Lomničáci říkaj Ploučnice.*

No, na Ploučnici, no. A tam sme dycky jeli vlakem, dyž byla na Táboře pout', no dycky, dyž sme tam jeli, žejo. My sme tam každej rok nejezdili, ale na Ploučnici sme jeli vlakem a pak pěšky. Já už nevím, kudy se tam šlo. Ale byla tam mysim nějaká křížová cesta nebo co to říkali, to tam ještě je? Aha, tak to já ani nevím. Už sme tam léta nebyli. Pak sme tam jezdívali, dyž teda Lída se tam vdala, tak teta Lída- ségra, žejo, tak sme tam jezdívali ještě takle na tu pout' a

¹⁰⁴ Píšeme bez zdvojeného *nn*, abychom odlišili geminovanou výslovnost od spisovného zápisu.

ted' už úplně úplně pryč. No ale ted' tam budu mít vnučku možná někde vdanou, a tak budeme jezdit třeba zase na Tábor, na pout', no. Jinak nevím nic.

Exp.: Měli ste zvířata?

My sme měli zvířata: husy, slepice, králíci a krávy taky, ta se menovala, ta první, to se pamatuju, to byla Hvězda (smích). A kluci, že byli starší, tak jí někdy musili vodit na- napást, ale to se nepouštělo takle jako, jenom nákej kůl a nákej řetěz nebo provaz, to já už nevím. Běž s Hvězdou ven. Honosně mamka řekla, tak museli s Hvězdou ven a pásli krávu (smích). No jo, jinak nevím. Do školy sme chodili do Lomice potom z té národní školy jako- se my- mysim menovalo národní škola, do té pátý třídy, to si moc nepamatuju, jenom, dyž sme kreslili, že teda sem neuměla kreslit a kreslila sem na zemi. Dodneška z toho mam mindrák (smích). Nebyly jako mmm, to byly, já nevím, jak bych ti to vysvětlila (smích) bys věděla, jako sou sklenice na zavařování, tak takový náky sklenice dycky učitel přines, a tam se dal nákej prášek a rozmíchalo se to s vodou a pak takový štětce, to byly asi takle jako široký a dal nám náky papíry, mně to připadalo, že to je balicí papír, já nevím, co to bylo za papír. A na zem se rozložily starý mapy německý a (smích) na ten stupínek se taky daly a kdo dobře maloval, tak maloval na stupínku. A my (smích) my vobyčejný čmáralové sme museli na zemi, nikdy sem se nedostala (smích) na stupínek. To si pamatuju, no. Představ si to, takovedle mindrák mam školní. Pak sme šli do Lomice do šestý třídy sedmý a osmý. Sme jezdili autobusem a domu se čoveče chodilo pěšky, dyž nejel autobus neska si to neumím ani představit, že by haranti šli z Lomice do Nový Vsi pěšky, protože nejel zrovna autobus. Mládí blbý, stáří taky blbý a mezi tím dobrý (smích).

Exp.: No a ty seš z kolika dětí?

Ze šesti, bylo nás jako psů (smích). Mamka dy- dycky říkala: s váma nemůžeme nikam jít. Každý říkal, že nás přijde hodně. No a než by asi vzala jenom jednoho nebo dva, žejo, tak sme nechodili takle na návštěvy, to je fakt. Ted' je to lepší, no. Babičku a dědečka sme neměli žádnýho, sem si dycky říkala, každý má dva (smích) dědečky a dvě babičky a my nic, no ale asi zřejmě byli ty rodiče tak starý, našich rodičů, protože nepamatuju se. Anebo ty lidi dřív umírali, já nevím, prostě sme bez babičky, bez dědy, no. A jinak. Jinak nevím nic.

Pomáhat sme museli doma, na poli sme museli něco dělat, v zahrádce. Vidiš, ted' se říká na zahrádce a my sme říkali v zahrádce. Zajímavý (smích).

Exp.: A co d'ála, co d'áli rodiče?

Co já se pamatuju, tak mamka chodila do lesa, ale co d'ál- jo a taky uklízela ve škole jako školník nebo jak se to říkalo. No a táta, ten byl, já nevím, ten byl dlouho nemocnej, si myslím, pořád nákou n- ale co měl za nemoc, to nevím. Ale vím, že dyž ho vidím jako jako jako byl, tak byl takovej, jak si ho pamatuju vod někdy a dyž už byl starej, tak akorát jako bílovlasej a jinak furt, ten se snad nezměnil. Zajímavý to. To dyž vo tom jako přemejšlim, tak táta byl furt stejnej. Tobě se tan čaj vyleje do klína, já to vidím. Nenech si ho vylejt. No a jinak sme chodili někdy třeba na náký zábavy a jako haranti ve škole, to sme dycky říkali: přideš vodpoledne na školu? Jó, dyž budu moct, tak přídu. A to sme si neřekli kdy, nebo- tak sme se tam sešli, kluci kouřili. Holky, doděte nám do hospody pro cigára. Dali nám náký peníze, já nevím, jesi tenkrát stály korunu šedesát, náký partizánky nebo co a dyž měli něco v tý hospodě dobrýho, sme si to koupili a řekli sme, že cigarety neměli a sežrali sme to, samozřejmě, žejo, než sme došli na kopec. A jinak jako takový, bylo to trošku jiný, no. Na zábavy sme teda taky potom, dyž už sme byli větší, chodili, jenomže to dycky šlo, já nevím deset patnáct dětí tam a zase zpátky, bylo to jinčí takový trošku, nebáli sme se asi tolik jako teď. Ted' bych nešla do města ani tady večír ani za nic. A jinak nevím nic, no. Ví, že mamka byla furt něke v práci, furt jako nebyl- no, nechodili s náma nikam, žejo, bylo nás hodně, tak (smích) tak, frut něco d'ála. Buďto- buďto sme šli do elsa, tý to byla taky hrozná práce, dyž si to na to zpomenú, tam seee sbíraly klacky jako větve. To sme vylezli do takovýho ohromnýho kopce, to už sem toho měla dost jenom než sem tam vylezla, tam sme to na hromadu jako snášeli a mamka měla pak takový - provazy tomu říkala, to byly jako kroucený z- já nevím, z nákýho textilu to muselo bejt. A to si takle položila, tam dala náký větvičky a na to dala pak ty klacky, pak sme jí s tím museli pomáhat jako, aby to- a nesla to domů na zádech. Do dneška bych to asi neunesla, co vona nosila. Tak to sme museli chodit. Sušit seno sme museli, to sem dycky litovala, říkala sem všecy haranti maj prázdniny a my musíme sušit seno. Jenomže teď dyž se suší seno, no tak teď je to úplně eště zas něco jinýho, ale tenkrát se posekala louka a za dva za tři dny to bylo a táta sekal kosou, to dycky říkal, že de klepat kosu, a von říkal kúsu. Se pamatuju, jak říkal: musím naklepat kúsu a pak šel, vylez na kopec, tam k lesu a usekal dva řádky a šel domu (smích). To že byl marodnej nákej. Tak sme sušili celý léto, žejo, dycky ty dva tři řádky a pak zase a bylo to blbý, no ale tak mohlo by bejt hůř. No a pak nevím, pak nevím, co bylo. Pak sem šla ve štrnácti do práce, no to sme d'áli náký skopičiny, to jako, jako každý haranti, no a pak se jedna po druhý holky vdaly, takle jako ty známý, no. Měli sme děti no a to pak bylo: děti so školky nebo do jeslí nebo co bylo a do práce. Pak posbírat haranti domu ze školky nebo z jeslí, no to už možná pamatuješ taky i ty, no moc asi né, protože žejo, dyžs byla dítě, tak- zas to máma posbírala, šla koupit něco k

večeři a šlo se domů, to bylo takový složitý, no ale neska to je ještě asi složitější bych řekla, no.

Exp.: Jak to vypadalo uvnitř v tom domě?

No, čoveče, to ti byl barák u silnice a hlavní vchod byl na silnici jako. Asi dva schůdky tam byly a přes celej dům byla chodba, my sme říkali síň, di¹⁰⁵ do síně, tam to je ve špajzce a (smích)a př- byly dvoje dveře. Do- do jedný cimry, neska by to bylo asi jako jídelna nebo obyvatel takový a tam sme říkali vedle. Prostě běž vedle, jó? To byla cimra vedle. A pak byla taková nudlička, to byla kuchyň a pak byly dveře ještě naproti toho, toho vedle a tam se pak říkalo u XXX, protože tam sme bydleli a pak byly dveře do sklepa a to byl sklep zároveň, to nebylo, no jako sou teďko tady v panelákách, tak takový sklepy a pak byly schody na půdu a tam byla jedna cimra a tam sme taky moc nebyli- hele my si toho baráku nák ani neužili (smích). Protože tam bylo to vedle, tam sme asi mohli chodit a to, co bylo naproti, to byl parádní takovej pokoj. Tam byla postel, ta manželská, skříň jenna, kamínka, no a čoveče snad už asi nic. Už asi- a tam se málo- málo chodilo, tam byl- bejval stromek, protože tam se netopilo, tam to chvíli vydrželo, no a jinak se tak nák nepamatuju. Eště měli naši takovej starej barák a to bylo kousek nad tím našim domem tam a tam se říkalo U Mergancu, tam- tam bydleli asi Němci, ty Mergancovi, a tam měli naši pak- nedřív měli dále tu Hvězdu krávu (smích) a potom měli Malinu a ta už byla nahoře, a tam se každej den muselo chodit. Slepice tam byly, liška tam na ně chodila, tak mamka dycky řekla hajnému, že zase ta bestie liška přišla a tak von tam jendou šel hlídat - jako hajnej říkal: to není možný, to musím zastřelit, žejo, jako lišku. A představ si to, že tam hlídal, celou noc liška nepřišla a von přišel ráno domu a měl kurník pomlácenej, tam byla u něj liška. A to nebylo ko- jako vedle sebe, to bylo kus dál. Tak sme říkali, že asi i ty zvířata musej mít nákej takovej šestej smysl nebo něco, že u nás teda nebyla a u něj tam slepice padly všechny. No a taky naši měli, jak měli slepice, tak mamka nasazovala vejce, říkala: zas náká slepice, mrcha k- mmm nevím už jak to říkala, čoveče, co-kvokala asi mysim, že říkala. Tak pod ní dala náký vejce a pak se líhly kuřata, takovej košík a tam dycky- jenno kuře, druhý a třeba za dva za tři dny se narodily, vylíhly všechny, pak byly v takový krabici, doma sme to měli u kamen, pane bože. Pak trochu vyrostly, vejce jim vařili, teď: uvařte to pořádně, protože, žejo, kuřata by chcípily, kdyby to neměly akorát (smích) se s nima d'álo jako s miminama no. A kůzlata sme taky měli a taky

¹⁰⁵ Zachováváme výslovnost bez *j* (di).

dycky byly ten první nebo druhý den byly doma u kamen. Takový vohradce a mamka dycky říkala: no jo, až to šecko vyženeme ven, to Cíla bude čumět, co nám zase vyrostlo (smích).

No jo, Cíla tam byla sousedka. A co bylo jako špatnýho u nás jako cokoliv, na zahrádce nákej binec, to nám sem hodila Cíla. (smích) To jako Cíla d'ála. Cíla byla Dumničová, mamka jí říkala Dupalka, nevím proč taky. A te- ta tetka, to byla jediná sestra táty asi, no a mamka ta měla taky mysim jenom, né, ta měla ještě náký sestry, měla vlasní sestru jako mámu i tátu stejnýho a potom měli taky Růženu a a nevím jak už se menoval ten, to zase měla, měl táta- vlasní táta mamky a ty tety Kuzikový, tak měl jinou pani a s ní měl dvě děti, pak nakonec ten táta umřel a ta pani ještě měli troje náký děti, já nevím, jak to bylo všecko a to mamka taky dycky říkala, že musela jit sloužit, já nevím, to se asi tenkrát chodilo, já nevím. Tak-

Exp.: Ke komu chodila, nevíš?

Někde čoveče u Jičina, nevím už, jak se to menovalo. To říkala, že tam byla sloužit, dyž sme jezdívali pak k Vlastě, tak říkala, tam sem- tam sem sloužila. (*Exp.: K nákýmu sedlákoj?*) No asi k sedlákoj, no. To říkala mamka, že tam byla - měla právě z tehletěch, že ty děti byly jako nedřiu vlasní, pak polo- a pak už vůbec, ale byly jako sourozenci, tak dycyk říkala, že toho Karla, toho nejmladšího, nosila na zádech, dyž někam jako- asi ho musela hlídat nebo něco. A čéče voni asi by- víš, kde voni bydleli? Ve Stružinci tydlety. Tydlety- ten Karel. Protože vona říkala, že s- že dyž šli do Lomice, dycky říkala do Lomice, dyž šli, tak že ho asi nesla na zádech a von dycky prej vždycky jako že jí říkal: diš udic- unice. Že šli někde vokolo náký výlohy a byly tam jitrnice. A von jako říkal diš unice jako vidíš, jitrnice nebo co, já nevím. A tohle dlouho říkala no. A jinak, jinak nevím.

Exp.: Jaký byly zimy, Bylo to lepší?

Jéžiš, zimy byly krásný, protože bylo hrozně moc sněhu u nás teda tam, to se kolikrát, to ještě dyž už sem byla vdaná a tahali sme mamku do - do XXX do školky, tak to - to bylo teda sněhu hrozně moc. A chodili sme ke hřbitovu, už jako haranti větší, sáňkovat, a to se jelo vod hřbitova, to byla cesta asi jako teďko k vašim, tak taková ulička, jenomže to bylo trochu prudčí. A to se sjelo až na křižovatku. A to sme vždycky k večeru: přideš sáňkovat, jojo, to sme se tam sešli horda, to se dřív tak nebralo, že- že by nás něco mohlo přeject. Tolik aut nejezdilo.

Exp.: To ste jezdili jako silnicej?

Nó, nejřiv z té cesty d lu sme zatočili na silnici a e  te asi tak tři sta čtyři sta metr  a  dílu na křizovatku. Byli sme taky pak   takov  (smích). No a jinak nic, jako děti sme nikam nejezdili. Ti řik m, nás bylo hodně a nikam sme nejezdili.

Exp.: No a cos musela dělat všechno jako d t  v tom baráku?

No jako dítě nevim uplně jako d t , ale pak dy  už sem vyšla školu a mamka řekla, že teda dvě holky sou doma e  te a dva kluci v učení, pudeš do Tesly jako jako Lída. Tak to vubec nebylo, že bysme: j , mami, co vaří, j  se budu d vat, nebo ukaž mnn  to, prostě řekla máma: ted' m   vodpolední, to se  lo, j  nevim, třeba v jednu se jelo do práce a tak sme museli doma uvařit. Uvař! A třeba řekla co, jo? Anebo něco uvař! Prostě starej se. A dyž sme to neud ali nebo blb , tak nám dala facana (smích).  ejo. To sem- To sem v životě neviděla, takle to zmrvit dycky řikala. A jinak no tak třeba bramboračka, jo? Jenom, protože to byla dost hust  polivka, no tak třeba jenom to. No tak mmm anebooo nebo rejži hodně d la mamka. Protože to se nechalo i vohř t, to se ud al takovej kastr l asi nevim třilitrovej,  tyřilitrovej plnej rejže a to se n k dusilo, myslim, že z cibule se tam, ale navrch se to dalo. A jak tam byla ta voda, tak se to pak jako vyvařilo a bejvalo to bocela dobr ,    e. To už sem nejedla mo n   tyrcet let, ale to nebylo  patn . A kd- když byly jako - jako nebyla nouze, tak třeba každej měl tam kolečko salámu navrchu. A jednou přišel brácha, ten Zdenek, a- a co je k vobědu. Rejže. No a co e  te? No nic! Rejže! No, to byla tadle du en . A řikal, no to sem blázen, rejži k rejži, jo? Budeme jíst. No ale- tak tudle rejži, nebo kynut  knedliky nebo lívance, nebo takov  vobyčejný jídla. A    e ani nudle sme moc mo n  nejedli, ted' sou to sam - j  to teda tak nedělám, každej den že bych vařila nebo třikrát v tednu těstoviny, ale hodně lid  jako jed  těstoviny. No tak nudle někdy třeba s mákem. A pamamtuju se, dy  byly v létě borůvky, tak sme museli chodit do lesa, tak sme to nasbírali a pak mamka, dy  sme to hnedka nezhltl  (smích) jako dy  sme to přinesli, tak je třeba nakládala. A vona to do n akejch těch sklenic, ale jen to asi zasejpala cukrem a navrch dávala celofán nebo, j  nevim, jak se to menovalo, takovej pr hlednej pap rek a pak z toho třeba d la knedliky kynut . A my sme jako haranti vylezli ven z baráku, protože to bylo u silnice, tam chodilo hodně rekreant  kolem, to už tenkrát bejvalo ty letní byty a voni řikali: j - (hez.) byli sme asi vod borůvek žejo, nespíš. J , voni už sou borůvky? No. Fakt? No, my sme měli neska knedliky s bor vkama, ale to bylo třeba v březnu nebo v dubnu (smích), my sme neřekli, že to byly nalo en . Taky sme byli parchanti (smích). Jinak nic, no.

A měli sme prase taky, jéžišmarjá. Prase! Každý rok (hez.) každý rok se pamatuju (kašel) zabíjeli prase. Vencek to byl. Nalákali ho, dyž utek (hez.), táta byl k ničemu jako k práci, ten moc nic nevopravil, a prase věčně utikalo. A tak, tak dyž uteklo, tak sme ho honili a nechtěl jít domu, parchant. Tak (smích) dycky belik a mlátili sme do něj něčím, víš? A von myslel, že mu nesem žrádlo, tak sme ho přitáhli. A potom se, dyž se zabíjelo, to byl taky blbej nápad, zabili prase a teďko listonošoj dali vejslužku, v krámě, byl jedinej krám, tak do konzumu, říkalo se do konzumu a teď tomudle sousedu, támle tomu sousedu, nám z prasete nezbylo nic! No zbylo, ale- tak se zabíjelo prase, no. A králíci se zabíjeli (smích) a a kuřata taky a to já sem nejedla. Nevim proč. Možná, že sem to ze začátku jedla, já nevim, ale pak už mně to nechutnalo a donneška teda kuře nemusim. Králíka taky né radši. Ale jinak dobrý no. A to už je, neni? No vidíš.

(...)

No neměli sme to dětsví ouplně jak bysme chtěli, ale- ale byly sme, no.

(...)

Ten Karel nákej, to byl mamčinej bratr, ten- ten z nejposlednějších, tak voni tam měli v XXX taky nákej s- náký louky, taky sušili a dyž sme- voni měli jenom dvě děti, takže měli málo těch pomocníků, tak naše mamka třeba říkala: už máme usušený, nebo teprve budeme, běžte ke Stražickem pomoct. A to sem měla docela jako ráda, dyž sme tam přišli, pomoc, tak by třeba na stole nákej chleba a tam třeba bylo V na něm nebo M jako Miluška nebo Jirka, jo? Jako svačinku. Tolle nám naši nikdy doma ned'áli, protože žejo, tak než by máma ud'ála pro šest lidí, pro vosum, teda i pro ně, svačinu, tak by byl večír, tak (smích) tak u těch Stražickejch sme to měli takle, no. tam.

A pamatuju se, i slepicím se dávalo. Táta dycky říkal: slepicum du krájet chleba. Dyž mmm neměli na obilí nebo já nevim náká pšenice se jim asi dávala nebo co, tak aby- každý večír se jim muselo něco přidávat, aby asi nebyly hladový, tak se krájel chleba. To sem nikdy nechtěla dělat, ale no taky sem musela, taky na mě někdy došla řada. Na malý kostičky, víš, aby to ty mrchy, těma zobákama rounou si mohly d'obat. Krájeli sme jim chleba. Příšerný. Nebo brambory se uvařily a rošťouchaly¹⁰⁶ a malý housata, dyž byly, ta sme museli chodit na kopřivy, to se jim taky náký brambory a já nevim, co všechno a a kopřivy rosekaly¹⁰⁷. (Exp.:

¹⁰⁶ Výslovnost se zdvojeným šš.

¹⁰⁷ Výslovnost bez zdvojeného ss.

To pálilo, ne?) No, pálilo. A potom, když trochu povyroستly, ta havěť, všeecka, tak máma třeba šla prát, žáná pračka nebyla, automatka, tak na valše, a teď bílý prádlo, to bylo tenkrát většinou povlečení jenom bílý. A tak je- toho sem se z- no, bála, dycky sem říkala: jéžíšimarja, zase bílý prádlo se pere, jo. A my sme pak museli držet to prádlo, protože ty šňůry byly takle všude vokolo baráku, to nebylo takovedle nákej stojan nebo něco, šňůry natahaný a teď: dou se věšet cejchy, tak- teď se to ždímallo jenom v ruce, tak a eště se to škrobilo! Drž ty, drž tyyy hadry nebo ti dám takovej lepanec, dycky máma říkala (smích). Sem čuměla po světě, upadlo mně to na zem (smích). No tak to sme museli dělat. A teď eště kolíčky a aby se to bílý nezamazalo, tak bílý papírky a papírek bílej na tu cejchu, kolíček, protože to byly dřevěný, celý špinavý, to nešlo žá- náak mejt. Tý vogo. A před tím, než se to úplně takle jako věšelo, tak se třeba bílilo prádlo. Na- naaaa trávník se položilo prádlo, no a teď my sme měli ty husy, teď sme museli hlídat a slepice, aby nechodily po prádle, dyž to blajchovala, říkala mamka, že to blajchuje jako bílí nebo co. Blajchovala prádlo, tak. Tý vole. No a dyž to bylo pošlapaný, tak to sme si dycky pak už rozmysleli, že sme to namočili do- tek takovej potůček, tam sme to- a honem zase dali, protože: jaktože ste to nehlídali, že to ty mrchy pošlapaly...

ml05¹⁰⁸

To už táta nebyl, protože pad za války. Máma na nás byla sama, a tak se měla co vohánět, d'ála třeba - dopolodne d'ála v XXX a vodpoledne, večer šla teda do kina do šatny, tam jako pomáhat, aby přivyd'ála nákou korunu. No a dyž sme sko- sem skončil školu, tak sem šel taky do fabriky, protože abych pomoh, žejo, doma. No. Potom pozdějc sem si koupil pionýra, tenkrát pincek sme říkali, a na tom pinckoj sme rajtovali po lese všude, s různějma kamarádama.

Exp.: Jak to vypadalo u vás doma?

Doma, no, doma. Doma to bylo tak, že máma šla do práce, já sem se musel, musel sem se vo ségru starat. Jo. Připravit jí snídani, svačinu, učesat ji, aby prostě byla, aby šla do školy, žejo. Pak sme měli, (*ml04:česal jí kohouta*), pak sme měli vyjednaný, že pro voběd sme chodili do pivovarský restaurace, tam to měla vyjednaný, že tam přidu s kastrólkama, abychom měli v poledne co jíst, žejo, jesi tenkrát byla družina, ale to asi tenkrát nebyla družina školní, si myslim. No, prakticky sem ji měl celej den na hlídání, žejo.

¹⁰⁸ Text mluvčího *ml05* je nejkratší, přestože informátor namluvil cca 30 minut rozhovoru. Na žádost *ml05* však větší část rozhovoru kvůli obavám z úniku dat při vyprávění, jak Čechy napadla ruská vojska, zůstala nepřepsána.

Večír zase vod šesti bylo kino do deseti, takže před šestou musela jit do šatny, bylo žejo, vod šesti do vosmi kino a vod osmi do deseti, tak zase zak prakticky celej den sem jí měl na hlídání. Byla vo pět a půl roku mladší než já, takže. No a nevyrostli lotři (smích) přestože sme tátu neměli, žejo, to jako, jako dneska dyž vidíš, co lidi dělaj s autama támle stojícíma, nejenom, že rozbijou vokna i zapalujou, tak takovýse lotroviny sme nedřáli.

Exp.: A měls někýho kamaráda tady?

No, tady asi né, tady se sousedama se někdy sházíme tajle v baráku, ale to je takový sem tam jednou. Vobčas. Vobčas, nó. Dyž sem šel do fabriky, tak nedřive sem d'ál v XXX chvíli na soustruhu, tam sem měl málo peněz, tak sem pak šel do XXX, tam sem měl kolem tisíc¹⁰⁹ korun hrubýho, a jednou přišli do fabriky, takový verbíři jako vod- vod horníků. A tenkrát se tomu říkalo organizovanej nábor, a tak sem se přihlásil tam a šel sem na rok k horníkům. Támle sem d'ál na Zlatym návrší, jak je jilemnická bouda, a tam sem d'ál u měřičů, tam se měl dva tisíce hrubýho. No, to byla práce podstatně lehčí než ve fabrice, ale zas to bylo na uraně. A to sem si tenkrát neuvědomoval, že to škodí zdraví, žejo, mně bylo vosumnáct roků. To sem tam měl bejt celej rok a koncem října přišel povolavací rozkaz na vojnu. Tak sem musel na vojnu a dyž sem přišel z vojny, tak sem - líbilo se mi to tam, tak sem říkal, já se tam vrátím, jenomže mmm důl byl zavřenej jako nerentabilní. No, tak sem šel zpátky do XXX, tam mě vzali a zase sem d'ál v XXX. Prakticky celej život až do infarktu. V padesáti sedmi sem měl infarkt, a vod tý doby sem doma v invalidním důchodu.

Exp.: Zvířata ste měli něký, dyž ste byli-

Nó, dyž sme bydleli, tátu sme neměli, tak máma žila s někým druhem, asi štyrycet roků spolu žili. A tak von měl psa, von d'ál u myslivců, tak měl psa takovýho ohaře, králíky taky měl, slepice,

(...)

Exp.: A kam ste jezdili třeba s babičkou, kde ste všude byli?

Nikam sme nejezdili, neměli sme auto, měli sme jedno kolo doma, to babička jezdila na něm třeba do práce nebo někam a nikam sme nechodili, nejezdili, vůbec nikam. Tenkrát to nebylo jako dneska, že už ve dvaceti má auto nákej mladej, žejo, vod bohatýho tatínka a támhle ho pak rozfláká, žejo, to auto za milión, to tenkrát nebylo.

(...)

To sem chodil do školy ještě a jednou byla velká voda a u splavu přetejkala voda přes ten splav dólu a proti skákaly ryby nahoru. Tak sme na to koukali a kluci šli dólu a povídali, poj,

¹⁰⁹ Ponecháno v základním tvaru.

deme tam! Chytíme nákou. No tak sme šli, chytili sme prd (smích). Ale přišel na nás porybnej (smích), to byl z pohřebního ústavu nákej, von d'ál u rybáru a nahlásil nás policajtum a ty nás vytáhli a máma tenkrát, to bylo po měně hnedka ve třiapadesátym a tak sme platili pokutu dvacet korun. Za nás zaplatila máma dvacet korun pokuty. A to mně vždycky vyčítala: stovku sem za tebe musela dát, to se pořád ještě přepočítavalo jedna ku pěti, stovku sem za tebe dala! Ale byla to taková klukovina, no.

Exp.: A s nákejma kamarádama, co ste ještě podnikali kromě tady toho tajnýho rybaření?

Jako kluci sme stavěli bunkry ze sněhu, pak sme si tam dali svíčku, uvnitř sme se posadili a kecali sme a takový, takový ty děcký blbosti jenom. Nic, nic, nic nic zvláštního.

Exp.: Byli ste někde na prázdninách?

Nebyli sme nikdy nikde. Já se nepamatuju, že bych někde byl na prázdninách jako dycky sme byli doma. No tak vono: máma d'ála, ta prázdniny neměla, žejo, my sme ty dva měsíce byli kolem baráku. Co jinýho taky, žejo. Jak sem říkal: peněz moc nebylo, takže nikam sme. Ani se nepamatuju, že bych na nákyt táboře děckym byl nebo, to vubec nevím. Nepamatuju se, že bychom, že bych, že bych někde byl.

Exp.: A dneska, co děláš nejradši?

No neska, neska hodně luštím a čtu. A jezdím na kole. *Exp.: A kam všude jezdíte, povídej.* Všude po okolí. Všude po okolí, kam se dá, akorát to má jednu nevýhodu, že buďto jedu z baráku z kopce a zpátky do kopce, anebo jedu z baráku do kopce a zpátky z kopce, takže to je dost namáhavý, a protože už sem starej, tak sme si koupili s manželkou elektrický kola a jezdíme na na na kole, to už je pohodlnější, no.

(...)

Jednou sme jeli na kole do Hradce a máme ten tachometr, abychom viděli, jak jedeme rychle, kolik toho najedeme, žejo a najednou babička povídá: prosim tě, jedeš jako blázen, to není žádný vejlet, tohleto je závod tohleto, já ti nemůžu stačit. Já kouknu na tachometr, jedu patnáct, je to mírně z kopce podél Labe do Hradce, říkám, no to přece není možný, aby tohleto, dyť jedeme patnáct. Jedeš jako blázen! Tak sme zastavili, babička měla prázdný kolo, nemohla to ušlapat. (*ml04: Jenomže to sme ještě nevěděli, že je prázdný, to sme ještě pak jeli dál.*) No jo. To sme jeli ještě kousek a říká mi to, pomalu jedu, jedeš to, já to nemůžu ušlapat. No tak sem zjistil, že má skoro no ví-víc než na půl má prázdný kolo, žejo, no. Tak sme zastavili, já sem to dofouk, jeli sme kousek dál a ucházelo to zas, tak sme se vrátili a tam byla taková náka - takovej nákej bufet tam byl, tam měl kompresor, tak já sem se ptal, jesi by

možný¹¹⁰ to nafouknout, jó, je to možný, tak sem u toho občerstvení vobrátil kolo vzhůru nohama, vypustil sem to, vyndal kolo, vyndal duši, dal sem novou, dali sme ji tam, prohlíd sem celej plášť, jesi něco uvnitř není, nebylo tam nic, dal sem novou duši, von mně to nafouk a jedeme. Jedeme, říkáme drží to? Jó, drží to. Jedem kousek dál, no, zdá se, že to je trochu měkčí nebo to nebylo tak jako přední, no tak jeli sme ještě dál a už to bylo jasné. Vzadu je to měkčí než přední. My se zase vrátili, no (smích), zalepil sem to, protože to bylo píchlý, ale nic sme tam neviděli. Plášť sem celej prohlíd, nebylo tam nic, tak sem duši už novou neměl, tak sem ji zalepil, von to nafouk, a jeli sme rači zpátky už k autu. A tam sme ještě zastavili na zmrzlinu a najednou, když sme chtěli jet, babička říkala, já mam zase prázdný kolo. Představ si, že v plášti byl kamínek, kterej nebyl vidět, až když sem zjistil, kde ten flek je, v tom místě sem vobrátil plášť úplně takle a byl tak v tom vzorku zapíchnutej kamínek. Tak sem ho vydlabal, ale to až doma, protože už sme byli u auta, tak sme to naložili a doma sem to pak v garáži udál a-. A takle sme to dvakrát za sebou píchli, prakticky třikrát (amích) a jeden blbej kamínek. Tolleto způsobil, no. No a byli sme v tom Hradci asi sss dali sme, koupil sem na auto nosič na kouli, tam sme dali kola, jeli sme do Kuksu a z Kuksu do Hradce je cyklostezka, tak tam sme jezdili takle. No a vod tý doby byli sme tam asi třikrát celkem na tý cyklostezce, je to celkem pěkněj vejlet.

Exp.: Eště někde jinde ste byli? Prosim? Eště někde jinde ste byli?

Nó, tak jezdíme třeba jak je v Herlík- v Herlíkovicích je vodbočka na Vlčice a tam je Haulův hrádeček. Bejvalýho prezidenta. Tak tam sme byli na kole asi taky dvakrát nebo třikrát do Špindlu jezdíme na kole, na zahrádku na kole jezdíme, anebo taji takle do Hostinýho a zpátky, tam je taky cyklostezka v tom Hostiným. Ale jen takovej kousek jenom asi tři kilometry. Už máme tady všechno kolem projetý, už jezdíme na tom kole asi na tom elektrickým asi tři roky a na tamtotm celkem asi, asi dvacet let už takle. No, to, co sem - to, co sem v tom důchodu, žejo. Jezdíme na kole a všechno vobjetý a teď bychom potřebovali někam dál, proto sem koupil právě ten nosič na kolo, abychom mohli někam dojet autem a pak tam se projet na kole, pře¹¹¹ na tom kole se daleko neujede, šedesát kilometrů na tu baterku a pak se musí nabíjet, žejo, kdepak se to a nabije venku někde.

(...)

Nojo, to taky byla práce. Dyž, dyž sem ji česal, tak sem musel dělat - kohouta měla na hlavě. Tak sem dycky udál takovej štvřeček, sem si takle řebenem¹¹² vyčistil, vlasy sem natáh

¹¹⁰ Zachováváme bez slovesa.

¹¹¹ Zachováváme redukci, resp. zánik hlásek.

¹¹² Zachováváme bez *h*.

nahoru, do toho takovej, takovou sponku, takovej váleček s tím zavíráním a sem to natočit a zavřít. Jenomže, vono to vyšlo třeba takle, že to zavřu tady a kohout byl volnej, tak sem to musel roz- rozdělat a začít vo kousek dále nebo blíž a zase to zatočit, abych toho kohouta trefil, dyž se to zavře ta sponka, aby to držlo fest.

Exp.: A s Jradou někam chodíte? Eště? Otrad'ákem?

Á tak asi, asi už né. Von ted'ko nebydlí tady, von má ňákou paní někde u Prahy, tak už. (*Exp.: Von už tady není jako nastálo?*) Von přide někdy sem, ale málo. Tudle sme se byli podívat, von skáče na lyžích jako veterán, tak v Harachově¹¹³ je můstek, třicítka, tak tam skáče kolem dvacet, pětadvacet metrů tam skáče, no a tak vloni, letos vlastně, dyž končila zima, tak tam, tak byl naposledy. No a dycky ňákou cenu získá většinou tř (*ml04: vždycky získá cenu*), většinou třetí, protože voni tam sou tři jenom (smích). Je tam ňákej Němec, ten většinou je (*ml04: letos sem byl třetí, za rok zase*) většinou je první, jeho brácha je druhý a von je třetí. Tak má doma poháry za třetí místo, ale vono jich víc není (smích).

No a co bych ti ještě moh říct, třeba jak sme stavěli na zahrádce (no.) Nebyla tam elektřina, tak sme kopali základy, všecko, krumpáčem, všecko v ruce, všecko, protože nebyl žádněj proud tam. Tak sme nedřive pilou vyřezali všecky ty keře, co tam byly, takový náletový- náletový dřeviny, sme to všecko vykáceli, pak sme kopali základy, ud'ali sme sklep do země a eště níž základy. Sklep sem vyzdil, voizoloval a přikryl střechou, takovejma jenom betonovejma panelama, a to sem ud'al za jeden rok. A víc sme ned'ali. Druhej rok sme postavili ten vršek, tydlety museli všechno, maltu, všehno míchat v ruce, vršek až po věnec a třetí rok sme teprve ud'ali krovy a eternit, to už nám d'al někdo, to sem ned'al sám. A dyž to bylo hotový, tak sem- hodně lidí tam dělalo to, že si zadělalo elektřinu do zdi kabelama a do sklepa si natáhli zásuvku, měli zvláště elektrickéj- elektrickéj obvod a světelněj. Zásuvku dali do s- dali do sklepa, tam si dali nabitou baterii, zapojili kontakty do zásuvky, v krabici spojili světelněj obvod se zásuvkovým a dali si do světla utožárovky, dycky doma nabyli baterku a měli tam elektřinu a svítili takle. Kdyby jednou náhodou byla elektřina tam, tak aby to měli připravený. A já dyž sem dělal vnitřní vomítky, tak sem se ptal vedoucího, jestli náhodou tam nebude proud, že bych si to ud'al taky. Né, to je zbytečnýýý, tady, tady néé. Tady v životě na Bílým Potoce v životě proud nebude, to byste d'al zbytečně. Normálně to vohod'te a nic tam nedávejte. Tak sme to vohodil, nic sem tam neud'al a asi za tři roky někdo vymyslel, že bychom tam mohli zařídit proud. No tak to, vo to se postaral, přišli, kde bylo možný zajet autem, a tak navrtali, z auta takovej vrták měli, navrtali díru a sloupky dali, kde to bylo úzký a

¹¹³ Zachováváme nezdvojenou výslovnst hlásky *r* v rozpotu s pravopisem.

nákladák se nevešel, tak sme museli kopat ručně, tak sme si ešte kopli a dyž teda sme to měli hotový, tak byla elektřina, žejo. Už prakticky k ničemu, no teď sem rád, že ji mam. Ale babička ta nadávala: Teď už to je hotový, teď proud, na co teďko, teď to je na nic. Tady sme se dřeli jako blbci, tak teďkon nám to je k ničemu. No nakonec sem jí přesvědčil, že elektriku tam máme. (*ml04: A babička tam chodila někdy.*)Akorát je to blbý to, že za tu elektřinu platíme asi pětatřicet korun az kilovatu. Protože je hodně velkej poplatek za ty hodiny, to já, platím za pět- za třicet asi kilovat spálíme za rok, no tak dvacet sedm, třicet, tak náka platíme tisíc korun. To je teda tučný, no. To jako je- ale zase na druhou stranu, dyž je potřeba posekat tráva, nebo něco přiríznot, mam malou cingulárku, tak nákou lať. Prkno pod pilou se napříč přeřízne, ale po dýlce udělat nákou úzkou lať, aby byla setjnoměrně silná, to de- to de ztuha, tak tajle teďka se hodí na něco, no. Deme do sklepa, nemusím mít baterku, rozsvítím si tam, je to výhoda, ale draze zaplacená. Takle kdo má rodinej¹¹⁴ baráček, tak má jeden elektroměr a má světlo v garáži i na zahrádce. Já mam elektroměry tři. Doma v bytě se ten poplatek za elektřinu ztratí, dyž беру tisíc dvěšť kilovat. Ale v garáži, kde bereme třicet kilovat, ne- na zahrádce, kde беру pěťadvacet, ta tam ten poplatek je vopravdu velkej, tam je to teda mastný, mastný no. Teď to chtěj ešte zvednout, bylo v televizi, že budou ešte podle, podle jističe bude nákej poplatek měsíčně a nevim, jak to dopadne.

Tady bylo cvičení, to nemusíš nahrávat,tady bylo cvičení varšavský smlouvy a voni pořád nechtěli vocud' vodejít a dyž už jako u nás d'álo zle kvůli tomu, tak vodešli za hranice, tam vostali. V Polsku, v Německu, takle všude bokem, na Ukrajině, protože tenkrát jsme byly celý se Slovenskem, žejo, tak na Ukrajině. A chtěli tenkrát něco vod Dubčka, jesi, já mam za to, že jsme byli součástí Sovětskýho svazu. Sice neo- od- oficiálně jsme byli jako samostatná republika, ale jinak by si přece nemohli dovolit sem přijít a obsadit nás, žejo. Dyž se tady chtěl udělat jinej režim, než maj voni. Zavolali si je do černý Pritšope, jeli až za hranice, až na Ukrajinu, tam ve vlaku jednali, něco po nich chtěli, to nám neřekli, a dyž to neud'áli teda, asi abychom zase poklonkovali tam, tak přišli a vobsadili nás. Já jsem dělal ve fabrice zrovna jsem d'ál dýl, abych měl náký- sem šetřil na auto tenkrát, tak jsem dělal přesčasy, d'ál jsem z vodpolední do dvou hodin v noci a vo půlnoci přišel ke mně mistr a povidá, pojd' si to poslechnout, vobsadili nás Rusáci. Důležitá zpráva. Tak jsem tam šel, důležitá zpráva. A porád. Důležitá - zůstaňte u svých přijímačů, důležitá zpráva. No pak přišli teda, že nás obs- nás ob- ob- obsadili. A potom dávali vo tom, jak to ty lidi, jak to pamatujou, který- eee jak to zažil ten, jak po Praze jak to bylo a taky tam mluvil jeden z Ruzyně. Byl nahlášeněj sovětskej

¹¹⁴ Zachováváme výslovnost bez zdvojeného *nn* v rozporu s pravopisem.

speciál, voni sem jezdili jako domu, tak ho sundali, žejo, třeba radarama ho navedli na přistavací dráhu, von přistál a místo, aby zajel na stojánku, kam mu poručili, zajel až na konec dráhy. Tak voni jeli autama za ním, voni vylezli z toho, zalehli a začali po nich střílet. Tak voni auto votočili a vypnuli na letišti veškerej proud. Radary, osvětlení, všechno vypnuli. A přesto přistával jeden letoun ruskej za druhým. Voni v tom letadle, který jim tam přistálo a jelo na konec dráhy, měli svoje radary, který určuje směr a vejšku, tak to jsou ten- jenže nevim, jak se to menuje, a podle toho voni přistávali a tím nás takle se dostali sem. Všecko bylo v televizi a v novinách, takle sem to vyčet a to si pamatuju. Ty to nepamatuješ, protože maminka, maminka, ty bylo kolik, ty bylo pět mamice tvójí, no. Ta se akorát pamatuje, že babička, teda maminka její pro ní přišla do eee do š- do školky a tak a brečela. A tohleto je ja- takle s tímhletem vojenským speciálem málokdy se vo tom teďko povídá, ale tenkrát to vyšlo ven takle.

MI06

Moje babička bydlela v Křížlicích. To vy asi nevíte, kdes...Ty víš, Líbo, tys tam s náma byla. To byl baráček, dřevěnka, jak se říká a pak takle pruuudce nahoru kopec, tam byli jedny sousedi, pak dlouho nic a pak byla nahoře hospoda. A naše babička, to byla taková hubená, malinká, no, já sem tlustá proti ní, ale byla strašně hodná. A teď tam byla jenom jedna místnost a nás vnoučat plno, tak vždycky vodtáhla stůl, tam vprostřed byl stůl, takle byly dvě postele, teď vona stůl vodtáhla, z postelí se sundal¹¹⁵ ještě rezervní slamníky na zem, teď nám takovejma ti starejma kabátama po dědečkoj voto (smích) vomotala nohy u stolu, aby sme se nebouchli, a dyž sme byli hodný, tak nám pučila polivkovou mísu, ta ti mě tak mrzí, že ji nemam, plnou nádhernejch knoflíků, a vona, tam se neříkalo "hrát si", podťe se děti párat. Tak sem si hráli. No a pak dyž sem se seznámila s mym mužem, tak tam byly nádherný zábavy, holky, to není nikde, Líbo. To pr- muzikanti dyť sem vám říkala, přišli třeba v deset hodin, než dobytek, kozy, krávy, žejo. A hráli do rána třeba do devíti a naše babička, ta nám vždycky strkala lucernu, dyž sme šli s taťkem tancovat. A aby se nezlobila, tak sme si ji vzali, tam sme ji nechali za pařezem, dyž sme šli domu, zase sme ji zapálili. No, takle sme si to tam užívali.

Anebo dyž se tam trhaly jabka, měli sme malináče, a že byl ten sešup dólu, tak se museli prkna takle natahat a to sem měla strašně ráda, to sme je honili až dóle u potoka. Anebo babička tam měla takovej starej skleník, plnej hrníčku po svý mamince, nádhernejch

¹¹⁵ Zachováváme neshodu v čísle.

hrnků, to ani jeden takovej nemam, a že jich mam! No a to nám je vždycky jenom nám do toho d'ála kafe nebo prostě snídani z kozího mlíka a sama pila z takovejch starejch votlučenejch. To byly hrníčky po její mamince. No těm by bylo sto padesát, dvě stě let. A tenkrát, já sem d'ála deset roků ve stacionáři a jezdilo se s dětma do tábora. A já sem vždycky jezdila jim vařit. A taky sme byli dvakrát asi tady v těch Křížlicích ve škole, jenže já sem se za celej týden z té kuchyně nedostala. Až poslední den sem říkala tak tady máte rejžovej nákyp ze šesti kilo rejže pro tolik. Líbo, to bylo strašný, to si neumíš vůbec představit. To bylo hrozný. A holky, že to zapečou a já sem šla, mam tam jednu příbuznou poslední, tak sme šli d'olu, k tomu baráčku, koupili to nějaký Pražáci. Hned vyšla nějaká pani stará votamtat' a nesla nám borůvkovej koláč a museli sme jít dál, tam ti na policiče bylo šest hrníčku po babičce, já co sem tam seděla, já sem celou dobu brečela, víš co, všechno se mně tak nějak, no tak sem přišla až k večeru, asi v sedm hodin a že taky tak žrali ten rejžovej nákyp, no voni v tom byly broskve, meruňky, švestky, voni ty tyhlety děti, ty nemaj vůbec pocit, že sou nasycený, žejo. Takže mně zapomněli nechat. A já říkám: mně to je jedno, já stejně rejžovej nákyp nejím, ty ale byla sem z toho ti úplně až do večera úplně bez nálady. No. Takle sme si to tam užívali, no. A taky sme jim tam jednou sem jim tam upekla buchty a zauřela sem je do kuchyně a zamkla sem a šla sem na hřbitovy, já tam mam tatínka pochovanýho, setkala sem se tam s bratrancem, tak sme sedli tam na příkop a vypravowali sme si, voni mě našly ty děti i na tom řbitově¹¹⁶, já jim musela klíče dát, věděly vo těch buchtách.

Bylo to pěkný.

Ml08: A tvoje nějaký dětství jako, XXX.

Moje dětství? No, no to sem tam byla vodmalička! Vodmalička sme tam jezdili a d'ole to sme vždycky jeli d'olu k hájence, tam byly přes potok tři klády a tamtudy sme chodili přes tu hájenku, tam sem tak ráda chodívala. A to se šlo takle nahoru do kopce, tak čistej les, žeš viděla řibka¹¹⁷ na dálku. No. No pak sme jezdili taky k druhý babičce, to byla maminky maminka. To bylo ve Smidarech, ta měla hospodu. Tak sme tam by- já se sestrou a eště dvě sestřenice vod maminčiny sestry holky. A těch sestr- a babička, že měla hospodu, tak na nás čas neměla. To vona nám uvařila, všechno nám ud'ála, jó, ale s náma šla někam. Tam byl jeden rybník, tam se koupaly kachny, husy, a tak s náma chodívala vod týhle sestřenice babička a my mezi husama, mezi kachnama a jak to bylo hezký, jak sme se koupávali vždycky. Nebo tam byl cukrář, menoval se Zástěra a von pek tak krásný kuřátka jako bejvaly ty - ty indiáni neska, tak kuřátka a střechy. A zmrzlina stála padesát halířů kopeček nebo

¹¹⁶ Zachováváme výslovnost bez hlásky *h*.

¹¹⁷ Zachováváme výslovnost bez hlásky *h*.

sedumdesát a mně babička vždycky dala sedumdesát, nikdy padesát. Vždycky sedumdesát, No. No jo, no. Co ještě, no, bylo to pěkný.

Exp.: měla babička nějaký zvířata?

Moje babička? Tahleta ve Smidarech, ta měla kůzle, co pamatuju já, kůzle a pak tři, ješi to byly husy, nebo kačeny a voni furt za mnou běhaly. Tak vzala takový veliký sejto, jak bejvaly, ty bys to mohla pamatovat a na ty housata to dala. Mně jich zas bylo líto, tak sem ti je zas vodklopila. Ted' furt s tím kůzlem sem tam běhala, a to byly tak přízemní vokýnka a já ráno spala a najenou koza ti u mě v posteli. Voknem skočila. Ale mně ti to vůbec nepřišlo. A pak sem tam měla kamarádku, jak byly ty provazochodci Trískovi, tak sem s ní kamarádila. Naši babičku to tak strašně rožčilovalo¹¹⁸, že kamarádím s komediantama. A jednou sem tam s ní byla a vona ti si pro mě přišla. Musela sem domu. No byla sem v tom (smích), ale vono to bylo pěkný v tom voze, zas to bylo něco jinýho, žejo. No měla zvířata, no, voni jako s dědečkem, dyž eště byli, tak dědeček sadařil, měli sme, ježiš sedumdesát dva stromu, třešní, a měli sme krávy a prasata. No, husy, kachny slepice, žejo. A babička eště měla tu hospodu k tomu. Ta stála za první republiky devdesát tisíc. Tak si vzali půjčku a to eště já pamatuju, dyž mně bylo těch čtrnáct, patnáct roku, tak dyž tam byla pouť, tak sem jezdila babičce do tý hospody pomahat a strašně se mně to líbilo.

Jednou se vám tam komedianti poprali, my měli takovou rohovou lavici. A ted' von byl nákej, já nevím, snad kvůli kartám to bylo, a ta komediantka ti ho chytla pod krkem, tak ho vyflákala a ted' se ti do toho dali vostatní komedianti, babičku i s tím pultem napláclí takle dozadu na dveře, já musela letět pro policajta, tam byl jeden v Smidarech, von byl v kině, tak sem pro něj letěla do kina. Von si s nima nevěděl rady, tak musela přijet posila z Bydžova, tak je pak to- zvládli. Ráno sme vstávali, turbka vod kamen schozená, všude plno sazi a to byla ti bílá podlaha, dřevěná, to sme drbali pěkně, židle pod voknem, no tak se to uklidilo a bylo ráno šest, sedláci jeli z pole a to třeba tři, čtyry povozy stály takle před tím, žejo před krámem, před hospodou a už přišli, každej jedno pivo, jednu žitnou a zas jeli dál. A ted' ty malí koníčkové, to normálně běhalo všechno za nima. To vůbec nebylo jako neska ty auta, žejo, to jezdili jen koně a s krávama, to dědeček umřel, tak sme ty krávy museli prodat a vzal si ti je nákej, no bydlel takle kousek dál a dyž ti jeli z pole kolem nás, vždycky zahejbali domu jako k nám a babička brečela u toho.

No a - a máme holku a kluka a holka vodmalinka, a to je prostě zvířata, to je její. Jednou tady vona přitáhla domu vodní želvy, suchozemskou želvu, andulky sme měli, korely

¹¹⁸ Přepisujeme s ž podle výslovnosti mluvčá ml06.

sme měli a jednou sem přišla sousedka a říká, XXX, po baráku leze tolik šneku, to je určitě vod vás. No bodejť. Já du na blkon, vona ti jich tam měla bednu, Líbo čtyřycet málo. A jak se probrali, tak já prosila sousedy, chodila po baráku a koštětem sem to schazovala, dělalo to cestičky. Pak ti, no prostě uklidila sem to, za chvíli ti koukám, voni zas už kobylky po balkóně skákaly. Pak jednou přišel k nám nákej kluk, kolik jim mohlo bejt, deset let v ty době, podává mně bílej papírovej pytlík, ať to dám Evě, vona nebyla doma. Já říkám jó, já ji to dám. Hele mně se to začlo hejbat v ruce, (ml08: co to bylo?) byla to st- kavka. Kavka, no tak přišla Eva, žejo, tak sme jí dali do krabice, byla v pokojíčku. Jenže já v tý době sem d'ála doma, tak a vona ti celej den řvala. Tak já dycky namočila housku do mlíka, šla sem jí dát, vona hodila palicej, hele, to ti bylo naschlý na nábytku, na zdi, všude. No po tejdnu teda sem vygruntovala pokojíček, kavku za- vázala do krabice, přišla holka domu a já říkám, Evičko, víš, nemůže to tady takle bejt, dyť to je chudák, dones ji panu Kolářoj na Smetanku, to byl takovej sběratel zvířat, vono jí tam bude lepší. No jó. Poslechla, poslechla, ale přišla domu s kočkou. A my už měli psa. Já sem říkala, no ale co mám dělat? Víš co, já bych neměla povahu to pustit jen tak na ulici. No přišla s kočkou. Ted' přišla pod náma měli holku asi vo rok, vo dva s- mladší než naše Eva a já říkám Milenko, nechceš kočičku? No to já si ji vemu, ráno sem- To bylo pátek. To vim, jak neska. V sobotu ráno sem šla do samky na nákup a setkala sem se s Havlovou, bylo po šestý hodině, půl sedmý. A vona mně říká: XXX, pod' na kafe, a já říkám, víš co, Vlasto, du, voni všechny chrápou, tak já du. Říkám a počkej, já si uklidim nákup, zatím uvař kafe, já přidu. Hele já tam du, dveře dokořán, konvice vod kafe pískala na plný pecky a nikde nikdo. Tak sem to vypnula a šla sem domu. Za chvíli přišla, zvonila a říká, ta mrcha přinesla kočku, tak sem ji hnala až ke koupališti s ní. Já sem neřekla, že to je vod nás kočka. (smích) Hele, dřív byly tady všude klíče pořád ve dveřích, děti chodily všecky jak, ted' my ti vobjedváme, přišel její táta, to byl chlap, Mírek je malej. Položil doprostřed kuchyně bednu a říká, dyž ste si ji přitáhli, tak si ji nechte.

Já sem říkala prokristapána, víš vona nezlobila, vona byla strašně hodná, vona samý jedničky, pěkný sešity, pěkná úprava, velmi pěkný písmo, ale nikdys nevěděla, vodkad' kam přide, co přinese domu. No ale pak si přišla tajle holka Vrbenská a já říkám, ale už nám ji nenos. Vy máte zahrádku, tak tam bude jako dobře. Pak vám přidu na třídní schůzku do čtvrtý třídy (zvonek) Fando!do čtvrtý třídy a učitelka se vám takle ke mně vopřela, říká, pani XXX, víte že Eva nosí čtyry veverky do školy? Já říkám co? Co nosí? No čtyry veverky. Tak přišla sousedka, měla malý děti a říká: Miruno, Eva si k nám chodí pro sunar, ale já jí ho nemůžu pořád dávat. Von byl na předpis určitá část (štěkot psů) Tiše! Já sem si myslela. Holky pak zas do tábora žalovay, že si přivezla morče, to já vubec nevím. Přidu do pokojíčku, tam ti

suchozemská želva, no a měla sem kamarádku a ta říkala, Miruno, až k vám přidu a přide mně voteuřit prase (štěkot psů) Sáro! Vůbec se nebudu divit!

Exp.: No a u té babičky, jaký to tam bylo? Jakože, co ste třeba dělali, jezdili stě tam na prázdniny?

No, no no. To sme přinesli vysvěčení¹¹⁹, ráno už sme měli spakovaný kufry, a už sme vodpoledne a jeli a celý prázdniny sme tam bejvali. Ty dvě sestřenice, no tam jak sme se koupali s těma husama. No. A v Křížlicích u babičky, no, tam nebyli žádný lidi, nikdo, jedine ty sousedi, apak daleko široko, do konzumu hodinu.

Exp.: Tak ste tam taky rádi chodili, nebo ne?

Jó, taky sme tam rádi chodili, babička byla strašně hodná. Vona tkalcovala, eště byl stav v kuchyni a byly takový civky na soukání, Líbo, nepamatuješ je? Cívky na soukání a vona nám medlo nastoruhala, protože bublifuk nebyl, a d'áli sme báně těma cívkama a tat'ka vždycky říkal, neberte babice¹²⁰ to medlo, vona měla sto osumdesát korun důchodu no a vona říkala jen je nech, já pak v tom eště vyperu prádlo. A naše maminka vždycky říkala, babička dejte mně to. Já vám to prádlo vyperu. Né, ty bys mně to hodila do pračky a mně by to¹²¹ roztrhalo. Nó, tak vona já já sem ti jí v životě neviděla, jak prala prádlo, já vim, že za tím stavem měla nějaký ty s- vona říkala stupičky, byly tam ty kachlový kamna a dyž (hez.) a vona měla, bylo jich osum. Dvě kočky, tři slepice, dvě kozy a já, vždycky říkala, nás je osum, a dyž byly kůzlata, tak takle za těma kachlovejma kamnama bylo místo, tak tam dala takle prkno a dyž vodešla, tak sme si je vždycky pustili. Vona přišla, zase je zauřela, hele jednou na nás neud'ála tytyty. A tam nebyla elektrika, tam byly jenom ty petrolejový lampy a vona taky, no jak furt šetřila, žejo, tak furt to bylo nasporo. Vodešla, už sem to povolila, vona přišla, zas to zatáhla.

MI08: A nikdy nehubovala, nebo?

Líbo, jednou na nás nezvýšila hlas, to já sem vnoučatům každému jednou dala. Všem třem. Ale pak sme tam jednou přijeli a vona tak strašně brečela, že tam budou zavádět elektriku a že vona na to nemá, no tak jako měla tři děti, tak se složili, ta elektrika jenom jako k baráku a dál si to tatínek už rozved sám. No a pak sme tam zas jednou přijeli a vona zas tak brečela, že jí přidali, že má pět set korun, že neví, co s těma penězma bude dělat, tolik peněz. Tak já vim místo jedný šťávy koupim vždycky dvě, říkala. Vona byla... Hele a pak ochrnula, no von zemřel, von zemřel mýho tatínka bratr, za tři měsíce zemřel můj tatínek a vona byla ochrnutá

¹¹⁹ Zachováváme výslovnost v nesouladu s pravopisem.

¹²⁰ Zachováváme výslovnost bez hlásky č.

¹²¹ Zachováváme doslovný přepis bez *se*.

a jenom jako na nohy, zemřel jí mladší bratr a vona si to tak vzala, že z toho ochrnula. A tak byla u tety. A můj tatínek jezdil vždycky na tři neděle vo prázdninách do Německa, von byl učitel, učil v Jilemnici na textilní škole. A tak sme jí říkali, že je v Jilemnici. Že jee v Německu, že je v Německu a vona říkala to neprijede ani na Vánoce? Ale tak ti mně koukala na pusku, věděla, že jí lžu. Já u ní seděla a vona mně dala pětadvacet korun a to poprvé ti mně takle hrozila, ať koupím Evičce za celejch pětadvacet korun bonbóny. No, to bylo. No pytlík stál tři koruny, tak kup deset pytlíku, vid', na co? No a tak sme jí to všechno šetřili takle dyž moje babičky jí daly tu dvacku, třicet korun, hele a dyž se vdávala, tak sme jí za to koupili pračku a vysavač. (hez.) po dvaceti korunách za ty léta by jeden nevěřil, no. Co se našetřilo.

Exp.: Co babička vařila vám?

Babička v Křížlicích? No ta nám uvařila v železnákovým hrnci brambory, ty nám nasypala takle doprostřed stolu, před každýho dala takle stupku soli, doprostřed dala jeden talíř s tvarohem kozím, jeden s máslem, kozí mlíko a jak to bylo dobrý. Ale neska bych to už nejedla (smích). A ta ve Smidarech babička, ta strašně dobře vařila. Ta d'ála tak dobrý kuslepici na paprice, já si myslím taky, že to dělám dobrý. Ale vona to měla vo hodně lepší. No ta, nó. A nebo nám třeba do toho uďála do tý slepice na paprice, ta ve Smidarech, široký nudle. Líbo, to ti bylo tak dobrý, já nevím, jesi by mně to jedli, ale to bylo strašně dobrý, strašně dobrý. Nebo nám pekla takovou, ta měla třistašedesát korun důchodu, ta ve Smidarech, to pamatuju. A já dyž sem byla jako holka, vždycky sem jí chtěla něco přivízt, ale dyž sem nevěděla co, tak sem třeba mamce vzala deset kuličku na prádlo a to sem babičce vezla v kabelce, protože sem věděla, že nemá. Ale pak dyž už jako sem se vdala, tak sem jí každěj měsíc stovku přidala. Každěj měsíc. Protože vopraudu moje babičky, to byly úplný zlatíčka.

Exp.: Psa nebo kočku neměly?

Babička měla, ve Smidarech měla kočku, tu pamatuju takovou třibarevnou a já sem ji naučila pít z flašky mlíko. Pak babička říkala, co s ní měla za trápení, že nechtěla, dyž sem tam přijela a dala, vzala sem flašku, tak mě teda hnala. Ta mě, ta bejvala na nás trošku jako tvrdší než tahlencta. Ale nebyla zlá, to né, to né. Jenže dyž nás tam měla celý prázdniny všechny čtyry a tu hospodu k tomu, to nebyla s... Vždycky po vobědě si vzala malej polšárek a takle si chvilinku na stůl pěkně vod pod no a vždycky říkala, ty hlídej, jesi přide někdo do krámu. No voni chodili, voni chodili furt. A já sem ti někdy zamkla, mně už šli ty... a nepustila sem. Mně už ty chlapi šli tak na nervy a vona už tady dlouho nikdo nebyl, tak sem honem šla potichu voteuřit, aby nevěděla. A pak sem tam u ní měla takovej malej hrníček šilháček, pamatuješ ty hrníčky? Takovej nízkej, měli voči, nos, pusku, pusáček, a já byla pořád hubená, pořád

nemocná, a vona mně vždycky d'ála do pulitru černý pivo do toho roz- žlodek a cukr a já to měla tak ráda. A pak třeba po vobědě říkám babi, já si du natočit pivo, takle, takle byl ten pult, co se peníze, takle byla pípa, a takle byly dveře a vysokej práh. Ale dám ti mlíko říkala. Já říkám, mlíko si nech, já chi pivo. Tak ale jenom jeden hrníček. Já sem říkala jenom jeden. Tak sem šla, na ten práh sem si musela stoupnout, abych dostala na pípu, honem sem to vypila a druhěj sem si vždycky nesla do kuchyně. No a vidíš a neska si pivo, vůbec nic, nedám. No, bejvalo to tam pěkný, no, pak umřela, dyž Evičce naší bylo, no umřeli ti vobě dvě, zemřel streda, za tři měsice zemřel můj tatínek a babička zemřela, maminky maminka mezi nima a tahlencta umřela jeho maminka až prostě po těch dvouch synech a nedozvěděla se.

MI08: No a jak ta hospoda, pak to tam eště?

No, tak víš co, vono pak nám to zabrali, jak se to zabíralo, no ale vona tam poř- byla to Jendota, pořád jako tam d'ála v tý Jednotě, no ale dyž jí bylo sedumdesát dva roku, tak už pak. No a vona umřela, potom prodali sme to, jenže to ti bylo tak ty cihly, všechno takový mokrý, to jen se do toho t'uklo, tak sme to prodali jenom jako na pozemek, stojí tam krásná vila na tom. No, třešně, to sme si nesměli ani utrhnout. (*MI08: A co d'áli s tolíka třešněma?*) No to jezed'áci, žejo, to byli jezed'áci, votrhali, prodali, nám nedali ani košíček třešní nikdy.

Exp.: Chodili ste někam na houby nebo na borůvky?

Ne, to já nikdy ne. To nikdy nebylo moje hoby. Houby, borůvky, nic, tohlento nenenene, to nic takovýho nebylo. Ne.

Exp.: Takže ste chodili jenom na procházky třeba.

Ale ani né na procházky, my sme lítali proti týhle hospodě přes cestu byl takovej velikej lipovej sad, tam byly, Hradčana se to menovalo, byla tam velikánská socha svatýho Jana a my sme ti po tom lezli, tam chodila jedna baba, vždycky se jo, my sme po tom lezli tam sme trávili prostě mezi na tom rybníce mezi husama a tajle na těch Račanech. No. babička vždycky zavolala, Vlasti, Milu, Evi, Miluš- a na mě XXX, já byla (smích) no já byla její nejmilejší, já byla nejstarší. No, museli sme domu, vid', no. Celý prázdniny sme tam takle. Aby se jelo k moři jako neska jez- to vůbec neexistovalo. Já sem začla teprve až dyž sem poznala dědu, tak sme začli společně, bud'to do Doks se jezdilo, nebo sme jezdili jéžiš na Splavy taky sme byli a pak eště na Hamrech sme taky byli, no ale pak už sme začli jako dyž po svatbě a měli sme ty děti, nedřiv ceru, bylo jí asi dva a půl roku, tak sme jeli na Rujanu do Německa, tam to bylo pěkný, moře studený, ale jinak dovolená za dva a půl tisíce ve třech lidech, holka eště dekoračku sme přivezli, holce kočárek, budíka, no prostě, poháru sme snědli všeho. Tam

sme byli asi třikrát no pak už sme začli do Bulharska jezdit, pak sme byli v Chorvatsku, to už sme byli všichni čtyři, no a teď si teprve užíváme, žejo. U mořička.

MI08: No a vo zahrádce taky řekni.

(smích) Já žádnou nemám, to, to má můj muž. Zahrádku má manžel a já mu tam dřu, tak to je s naší zahrádkou. Je to tak, Líbo? Je. Co pěstujeme. Mam tam asi kolem čtyřeceti azalek, rododendronu, pak tam máme nějaký růžičky, co tam ještě máme, no trošku zeleniny, protože já tam většinou spím v létě hodně, tak pár brambor, máme skalku, já mam skalku, děda má skleník.

MI08: Všechno, co - všechno, co existuje, tam maj. Mimo brambory, né, že ne?

Máme nad zahrádkou asi čtyry řádky. Čtyry řádky, no.

MI08: A XXX tam spí, no a jak trávíš to, dyž tam spíš.

Jak trávím? V sedum hodin ustelu, dám pejsky spát, du se vomejt, pustim si rádio, vemu si pletení, nebo tam mam panenky po holce, tak jim podle polštářku naháčkuju sukýnky, aby to bylo stejný, v osum hodin du s nima se projít ještě a v devět si vemu rádio a du si lehnout a do rána do šesti- a v šest vstanu, ustelu, uklidim, vemu motyku a už to zas de, no. V jedenáct, v deset začnu vařit, po vobědě si chvíli schrupnu, pak přidou děvčata na kafe ve dvě, vid'? No. A to je asi tak všechno.

MI07

Jak to bylo vod mládí, že kde sem vyrůstala, jak sem chodila do školy a- a takhle nějak, no dyby něco, tak se ptáte, tak si vemte vánoční cukroví. Já se přiznám. No tak co, jak bych začala. Asi tak, že vlasně teďka, když maj děti, když maj mladý dvě tři děti, tak to už je hodně, žejo. No a dřív to bylo tak, že nás bylo sedum nebo osum, žejo, Libuško, no a já sem z těch osmi byla poslední. Řikalo se vejškrabek. A (smích) to mně řekla totiž učitelka a dyž sem přišla domů a ptala sem se, co to je, tak se maminka strašně rozlobila, že si na učitelku dojde, takle že se s dětma nemluví, no. To vona na tohle si udělala čas. Měla sem ohromný rodiče. Všem jako i klukum i nám, co mohli dát nějaký vzdělání, abysme v tom životě uspěli, tak jako jo. No a kde sme bydleli. Bydleli sme na samotě, vokolo lesy, Libuška to zná, že sme tam u toho baráčku byly, už je teda přestavěnej, no a když byla, když byla zima, teď řeknu to, co, co říkaj rádi starý. Tenkrát bylo hodně sněhu, ale bylo skutečně víc sněhu. To jako kolikrát bylo tolik, že, no. A dolu. A bydlela sem teda v tech, menuje se to Oujezdce, je to, je to prostě vopravdu samota, byly tam tři domy, dole byla ještě jedna taková malinká jako, no tak, jako tři a půl by se řeklo. No a jezdila sem, musela sem jezdit v zimě teda na lyžích, do Vsi, to bylo asi tak dva a půl kilometru, kde byl první barák, kde sem si mohla nechat lyže ve stodole, to

sem s nima měla zajednaný. Noa pak se nedřív teda to pět roku sem chodila do Vsi, tak to sem šla pak už po silnici, to už nebylo daleko, no ale pak vod pátýho roku sem chodila do Lomnice. A to bylo aspoň ještě vo tři kilometry, no tak těch sedum jedna cesta byla. No a to sem šla pak pěšky, žejo, to sme nejezdili. Snad pak už poslední rok začaly jezdit pak autobusy. No ale zas sme měli, jinak nám končily ty školy, takže nebo, to vyučování, takže to sme většinou - sme chodili pěšky. No. Tak sem přišla domu, už byla, byl večer, žejo. No, ty starší sourozenci, ty už byli vlastně, akorát nej- sestra, která eště teda žije, vostatní už sourozenci umřeli, tak ta eště žije, tý je osumdesát pět, no a mně je osumdesát za čtyři měsíce nebo tak ňák.

No a takže ta si se mnou užila, když sem, já sem byla hubená, malá, taková, když sem začala chodit do školy, no a byla sem protivná samozřejmě, protože dyž se v neděli sešli ty, který ještě jezdili domu, nebyli ženatý a vdaný, protože sme byli čtyři kluci a čtyři holky. A takže Boženka se mnou, ta teda právě, co je vo těch šest roku mladší (*starší), vono jí bude letos osmdesát šest teda tím pádem, takže si se mnou užila. Protože já sem, mě- já sem sebou třeba flákla, vona jela napřed, ted' sem vo- řvala, u- lyže mně ujela. Tak ji musela hledat. No užila si se mnou, protože sem byla mrňous. No pak už to šlo. Za, za rok sem si zvykla, a to. No, takže takle sme, takle sem teda tu školu prošla, žejo, tak pak už sem se šla do Boleslavi učit, dělala sem pak tady si školu a tak, to už je...

No a jak sme tam žili, no, maminka chodila s batohem, protože tatínek byl z tý první světový války měl prostřelený koleno, tak chodil, kulhal. Ale jako všechno měli sme dvě kravky, ňákou kozu, ty byly potvory strašný, to, to byli takový paličáci. No, no a slepice, a tím sme se vlastně živili, protože (hez.) maminka v zimě všechno spravovala, posílala, i šila nám, mně šila věci na sebe, šaty a všechno, taky jen tak jako, tatínek zas spravoval všechny ty nářadí, von vůz dřevěnej anebo ty... válec a já nevím, co všechno, tak to si d'ál, to měl vz-, byla vzádu taková místnost v chalupě, kde měl toho kozlika a prostě to náčiní všechno.

Tak tohle si všechno, ty byli prostě vodkázaný sami na sebe, no a takže maminka vždycky, no maso, maso sme mívali tak v neděli. Tos... to většinou, protože chodil- vzala batoh a šla, no v zimě musela jet taky na lyžích, no a to byly teda vopravdu někdy, protože to bylo z jedný strany takle z celýho oblouku sou lesy a pak tam byl takovej kopec, jesi si eště, Libuško, pamatuješ, dyž se vod baráku podívá nahoru. A to sem kolikrát jela na lyžích domu a dyž sem šla s kamarádkou na...až na to, na konec Nový Vsi, tak přes ten kopec a to sem tam bloudila, to by nikdo nevěřil, jak se na známým místě může člověk proplítat. Byla mlha, no a dyž sem dlouho nešla, tak maminka s lampou přede dveřma hulákala. Vopravdu ale! A musela mávat s

lucernou, abych viděla, kterým směrem se mam dát, protože sem sjela, a říkala, viděla sem zas, že už sem se viděla, že sem tam vjela, no.

Anebo tatínek v neděli v zimě, ten zas šel na návštěvu k sousedoj, dyž se šlo ke Křižovkám. Jak je tam cesta nahoru, tak tam je jedna bar- jeden baráček, to byli Vurmovi, tak šel na- na povídání, žejo. No a dyž bylo vošklivo, tak pak Vurm mu pučil lucernu, aby dojel domu. No a já přišla ze školy a po pátý hodině a ještě někdy pozdějc, tak už byla tma a musela sem lucernu vodnýst a to sem teda dlouho bloudila. To teda, to sem si říkala, tak tady už to mam proježděný dokola, vždycky sem se pustila jenom. No tak takle to bylo v země.¹²² V letě to bylo pochopitelně lepší, to sem chodila pak už do Branný, to už sem pak, pak mně sestra Vlasta ňáký starší kolo tady vod Fišera z Vrchlabí, to montoval ses- jako z ňákejch dílů, tak to už sem pak měla kolo, ale to už bylo, to už sem chodila vlastně do osmý, do devátý třídy.

No tak co ještě, jo jak sme vařili, to taky je pěkný. To sme, to sme - vyrůstala sem na, ale nevim, proč mě ty kosti tak bolejí, takovou zdravou výživu sem měla a teď mě tak kosti zloběj. No, to sme měli pravidelně k večeři brambory, protože to sme měli svoje, maminka dělala má- máslo, stloukla, protože mlíko nechala zkysnout, dělala tvaroh, pro podmásli si tam chodily ženský ze Vsi, dyž sme to nevypili, tak to tam byly asi dvě takový babky, ty si to pro to chodily. No tak sme měli k večeři brambory, na lou- na loupáčku, tvaroh svůj, podmásli, no a kyselo. To kyselo je známý, no, tatínek chodil vždycky na houby, to sme měli kolikrát čerstvý houby, protože von nosil takovej starej promaštěnej klobouk vždycky a šel na houby. A to bylo dále pod barákem, tam, jak je ten malej háječek, tak to už tam, tam bylo, tam rostly ty křemeňáky. A to byly vždycky - tam už sme nesměli běhat, protože von to přikryl do druhýho dne, aby narostly vždycky, no a přines v klobouku houby, tak se to dalo do kysela a vajíčka sme měli taky svoje. No, tak takle sme žili, ale říkám, díky rodičům, že byli teda vopravdu voba tak ohromně pracovitý a... a měli, měli jako vedli nás tak, abysme v životě vobstáli. A to celkem všecky, i kluci. I to tak celkem jako to. Bylo no. Tak voni dyž začali to, dyž sme no. A jak se tam slavilo, dyž byly, dyž sme měli někdo svátek a to, nebo narozeniny, no spíš ty narozeniny, protože na ten svátek, to by bylo moc těch setkání, tak, tak to byl čaj, kluci měli trošku rumu do toho čaje, to bylo teda svátek, no a napekla buchty anebo koláče. No a takhle¹²³ sme se scházeli. I na tom, i pak už dyž byli ženatý a vdaný, tak to sme, to nás tam vždycky bylo, vopravdu, to no. Tak tak takle. Co bych ještě tak nějak vo tom.

Co sem jídlo, tak nějak zhruba, no, jinak říkám mas- maso to bylo teda v neděli, to sme měli takový všelijaký různý, ale to zajímavý, ty věci já je ráda jim, třeba bramboráky, jo a to dělala

¹²² Zachováváme výslovnost *země*. Myšleno *zejmně* nebo *zimně*.

¹²³ Zachováváme výslovnost se spřežkou *ch*.

na plotně, to byly na plotně dělaný a jenom pak máslem to maminka potřela. No a nebo nějaký ty do trouby všelijaký rizota nebo nějaký mmm brambory zapečený já nevím co, no co prostě domov tak nějak co si u to. I mák sme pěstovali, to vim, že nó, že, že sme měli rádi makový koláče nebo i buchty, no. No jinak sme zavářeli, co bylo, švestky a to, třešně, co nám tam narostlo, no. Vono tam bylo dost dost jako to přeci jen je vejš než tady vo kus, žejo. No to se jede tady na Klepandu jako a z tý Klepandy se pak uhne do lesa. No ale já říkám, že to je nejkrásnější kout v Evropě. Takže to. To pořád uctíváme. Ale všecy tam. Pokud sme byli zdraví, a živí, tak sme teda tam chodili do ty doby, než umřel tat. Dyž umřel tatinek, tak sme pak maminku vzali sem do Lomnice, bydlela u sestry, protože já sem ještě nebyla vdaná. A to bylo vše. To bylo vlastně. No, tatinek umřel v šedesátym, to už sem byla vdaná, ale bydlela sem v jedný místnosti u sestry. Nahoře naprosto zdrávce jako nad, nám jednu místnost dali, než sme, než sme, sem sme chodili brigádnit a vo toho šedesátýho roku pak bydlím, sme bydleli tady, no. Takže jo.

No, manžela sem měla taky moc hodnýho, ten mně umřel před třema lety. Tak to ta samota je horší, no ale to každěj nák musí projít. Takže sem nó, co ještě bych vám tak řekla?

Exp.: jak to vypadalo uvnitř v tom domečku?

Eště jednou.

Exp.: jak to vypadalo uvnitř v tom domečku?

Jak to vypadalo, no tam sme měli nejlepší vodu samozřejmě taky, to vždycky na jaře maminka. Protože maminka tohleto. Tatinek zajišťoval hospodářství a všecko, dbal na ty všecy, aby měl ty náradí a to všecko, no a tohleto zas jako tu kuchyň a to maminka, tak na-. Voda v baráku, to prostě je základ. No a my sme měli přívod svůj vody a to sme měli kameninový trubky až do síně, to se přišlo do velký síně, nalevo byl přistavenej, teda tam byly chlívky, a ve velký chodbě byl vzadu bylo koryto, tam tekla voda. Tam vedle byla másnice, tam se stloukalo mlíko a teda na to, žejo na máslo. No, pak byla vzadu ta zadní místnost, tam bylo víceméně takový-dyž někdo přišel, tak tam byly i postele teda, ale bylo to na půlku, a v tý jedný půlce měl tatinek ponk a všecy tydlety možný ty. No a pak byla půda, tam byla jedna místnost, tam byl rizolet, no a tam vždycky votud' sme vodcházeli, dyž sme se vdali nebo voženili. Tam vždycky kdo byl, kdo byl nejstarší, tak tam bydlel sám, tak tam vocud', tam sem koukala, abych měla navrchu, dyž- dyž taťka přišel, manžel dyž přišel, než sme měli svatbu, tak se muselo koukat, aby měla ženská navrchu, tak sem koukala tam z vokna. Tos nekoukala? No, ty si to uhlídáš! (smích) No tak tam sem to sem koukala. No, tak to bylo - nahoře byla místnost, pak tam se skládalo seno, to tam byly dvířka, to sme to chodili se s loktušema se senem na půdu, protože tam tatinek udělal takovou palandu, protože se chodilo z

meze rovnou do toho. Nó a to se s loktušema nosilo na půdu, tam bylo seno a pak byla ještě hambálka, to bylo ještě. To bylo ještě se po takovejch dřevěnejch schodech šlo a tam se, tam maminka měla bylinky a byly tam takovýdlencty ty, prostě mouky a takový. No že tam bylo sucho pěkně. No a tam to tak vonělo! Vona měla takovejch bylinek tam nasušenejch, já nevím, jak to stihla. Když to člověk teďka vezme (hez.), co vona všechno musela udělat. No a tatínek taky, ty se nezastavili, vopravdu, to.

Exp.: Co dělali?

No, co dělali? Dělali jenom vokolo toho hospodářství. To protože tam nikam votamtud' nechodili, žejo, to sme chodili my jako to. No a to ty starší sourozenci, to ještě říkali, že si šetřili boty, dyž takle sme se - dali se do povídání, protože nejstarší bratr, ten, ten byl vo kolik roku, ten už měl syna jako já. Protože já dyž sem se narodila, tak už to asi hodně bylo věcí prej rozdrbanejch, těch věcí na sebe, na ty mimina, tak mně nejstarší brácha ještě i knížky mně kupoval, pohádky, co bydlel tady nad tím, pak dělal ředitele v Tibě. A takže mně kupoval, takže vlastně ještě přinášel, ještě nakupoval věci, aby měli na to, no. A tak mě vychovávali, to já sem, já sem byla votloukánek, ale já sem taky zas byla protivná, zas sem se hájila taky. Žalovat sem nesměla, to nebylo, to nebylo u nás zvykem, protože bysme nepochodili, ani u tatínka, ani u maminky. No a běda dybych to, tak bych si to užila. To vim že, no, (smích) no ne, ale tak jako ty už byly starší, tak zas už, to sem vždycky a dyž nejstarší sestra, po Božence, teďka, co umřela, tak to sem byla d'ůče vždycky pro každýho. A dyž Vlasta umřela, tak sem říkala, tak už nejsem d'ůče. Kubátová, víš? Ta byla jako pak po Božence hnedka no.

Ml08: Inu a jakej rozdíl byl nejstarší, víš a jako-

No, tak Jenda se narodil deset, dva tisíce de mmm devatenáct deset a já třicet šest, tak dvacet šest roku. To se dobře počítá. No jo, dyť tatínkoj už bylo, dyž já sem se narodila, tatínkoj muselo bejt asi padesát pět nebo šest. No tak sem vejškrabek, to už víš, to. No a maminka byla teda vo dvanáct let mladší vod tatínka. Voni byli vo dvanáct let vod sebe, no ale žili dlouho. Tatín- nek umřel devatenáct šedesát a byl narozenej osumdesát jedna, tak sedumde, sedumdes- no tak to nebyl zas tak moc. Počkej, von byl nod- osmnáct osumdesát, no to je dvacet a šedesát, tak osumdesát, no, na to jak byl udřenej, no. No, pak už byl, pak už byl špatnej, to už sem sekala pro krávy, protože navečer se vždycky muselo to a už sem pak byla sama doma a tatínka už zlobil žaludek, takže sem nasekala a ještě sem pak letěla do Valtěřic cvičit do Sokola, ještě sem vod Lády Vackovýho ženu, to byla ještě, žejo Lád'a se tam pak přiženil, tak ještě sem Mirču vždycky tahala, a a to - cvičili sme, ale voni zas pak se mnou celej, celá parta šli. To sme se, dyž to bylo v létě, tak sme se vykoupli, ve Valtěřicích bylo koupaliště, no a pak sme putovali nahoru, kolikrát se mnou šli až domu a my sme měli pod

barákem - mlíčnice se tomu říkala. To bylo, dóle to bylo vyzděný, protýkala tam ta voda, a ta skutečně byla výborná, to jako byla horská taková voda někde z řáký, no, to sme měli na pozemku. A takže to bylo vobezděný, byly tam dvířka k tomu, a bylo to celý pak vršek vobloženej, vobrostlý. Byla tam, jako je tady ten krtek teďka. Tak tak to bylo, akorát tam bylo takový vokýnko malinký jako, no a tam že protýkala voda, tam byly kameni na d'ně, a tam maminka dávala ty smetaňky, tam dávala s mlíkou a podmásli, no tak to sem vzala hrniček a sběračku, tam sem, tam sme se napili podmásli a voni pak šli domu. Takže takle sme to. No, měli sme dobrou partu to, nó. Tak pak už to šlo do dál do š- do škol a takže už sme pak přicházeli akorát na víkend nebo tak, ale jó, tak na ty vesnici to bylo dycky jinačí takový než v těch městech, no.

No tak todleto a co eště tak nějak. No, no rodiče měli co dělat pořád, žejo. Maminka vařila, říkám, vona spravovala, šila, všecko mně vlastně, já si to pamatuju, protože ty starší ne, sem byla mrňous, ale dyž vím, že mně šaty šila a všecko. Že dyž sme měli ze školy besídku, tak to, tak vim, že vona mně takový šaty, to byly to byly kostičkovan- takový kostičkovaný, modrý a- a růžový. A tak ně¹²⁴ ušila takový pěkný šaty a eště z tý druhý barvy byly modrý a na tom kapsičky takle a takle a já byla taková divá z toho, jaký nemam šaty, no. A takle sem často před- (smích) přednášela na těch besídkách. Maminka chudák si udělala čas a šla se na mě podívat do, do Vsi. A- a já byla tak rozjelená, že sem vlítla na jeviště a teď sem no, než sem se chytla, tak se chudák za mě styděla. A já sem, ale na to do smrti nezapomenu, jak sem ji zklamala. Vona do poslední chvíle večír eště ty šaty, abych to měla pěkný, no a já sem byla tak pojančená z těch šatu, že sem zapomněla na básničku, no. Tak takle no. Co eště. No vlasně tam vedle bydleli sice taky, ale ty byli mladší a to byl statek a tak ty byli Máslovi, víš? Takže to byli takový, vona pak dělala taky ve fabrice Jarča Máslová, ale né dlouho, v konstrukci.

No a pak sem se vdala, to mně bylo jednadvacet kolik - jednadvacet, no. Pak za rok sem měla syna a za tři roky, v pětadvaceti, dceru. No, a mam jenom tři vnoučata, už, už, už se těším, abych měla řáký muchlování, řáký pravnoučata, nějak se jim do toho nechce. I když vnučka už má, vnučka už má třicet roků, tak už to. Vona dělá tady veterinu. Takže ta no a vnuk, ten je, tomu je taky třicet, proto sou stejnej ročník a tem je v Americe už pátej rok. To měla blanka padesátiny, to je cerka, takže (hez.) na těch padesátinách, tam byl naposled a- a to.

Exp.: Co obnášela ta práce kolem těch zvířat? Já žádný zvířata jako nemam, takže vůbec nevím, jak...

¹²⁴ Zachováváme výslovnost bez hlásky *m*.

No to víte žejo! Dyž maminka byla, já si pamatuju, dyž maminka byla, a to sem měla, to sme nacvičovali na spartakiádu a na to sem pak nemohla jit, protože sem už nejezdila na to secvičování, maminka ale to byla snad jednou, co si pamatuju, v nemocnici, a měla něco se střevama. To bylo vopraudu vošklivý, tak ji vodvezli do nemocnice, no tak sem musela zustat doma a a- (hez.) jako chodila sem do práce, ale, nebo do školy, to sem eště chodila do Branný do školy, no. Proto říkám koza potvora, protože krávy, já sem to ne moc neuměla, protože sem to nepotřebovala. Furt, dyž ti to dělala maminka, no ale pak sem- to sem musela, vona maminka měla takovej plášť do chliva, co nosila, tak ten sem si musela vzít. No a krávy jakž takž. No mě- mačkala sem to, pak už sem drobek na to přišla, ale kozy, to byly dvě, ale to byly takový potvory, ty jen sem si sedla, už přeskočily. No, co já sem se za nima nalítala. To, to sou, voni poznali, že to- ale mamince to nedělaly, voni poznali, že prostě to, že je teda si morduju, anebo prostě vubec jenom to. Vim, že šátek i její sem si brala, abych byla zafáčovaná, to znáš taky, no. No, a ne.

No a to se muselo vlastně nasušit seno a všecko potom.

No, to byla maminka. Vstávala v pět hodin, pak udělala snídani, nejdřív do chliva pokrmít, žejo, to neni, to musej a vodu a to všecko, musí ten dobytek mít. To měli, žejo, měli dvě krávy, kterejma tahali, protože sme neměli, no. To byly dvě krávy tažný, který - a vždycky byla jedna mladá a třeba eště tele, aby zase dorostly další, protože dvě musely, protože vůz, žejo a ruchadlo a já nevím, co všecko, brány, všechny tyhle nástroje, to si tatínek dělal, ale s kravama to museli no. Takže říkám, akorát v zimě drobek bylo, ale to zas měli práci v domě bylo potřeba něco udělat, žejo. Měli sme i svýho času králíky, ale tatínek to nerad zabíjel, tak sme je pak neměli, králíky. Ale slepice jo. Tak sme měli chvíli kačeny, ale to d'álo zase binec, nakaděný bylo kolem baráku, tak to nechtěla, protože maminka eště ty prádlo dávala na plajch, to říkala, žejo, že se to musi vy to- vy-. Na sluníčku, aby to bylo bílý, no.

MI08: A to se muselo kropit vodou, žejo a pak nám to husy podupaly.

No právě, to pr- nám místo bylo zakaděný, žejo, takže ty kačeny sme neměli dlouho. Tak z toho masa sme vlasně, nó, dyž zabili slepice, no ale kuzlátka, dyž byly, na Velikonoce, to bylo pěkný, to byly takový, no malý zví- malý to, je všecko hezký. Ale ty byly roztomilý. Voni tak poskakovaly vždycky ze strany na stranu, no a to sme pak měli maso kolikrát z kuře- z kuzlete, no a dyž mlíko sem někdy ráno dostala kozí mlíko, ale to sem neměla ráda. To-.

No, tak maminka todleto udělala, no a pak se šlo na pole, to bylo žejo, dyž nebylo, dyž se nešlo s dobytkem, tak musela vokopávat, protože sme měli zelí a všecko todleto, to se pěstovalo, mrkev a to, to bylo u baráku nahoře, no, před barákem byla zahrádka, to už sem pak si dělala já, no ale to maminka pořád, dyž nebyl zrovna někdo, tak to všecko dělala, no a

no a to se dělalo v létě pořád, protože nejdřív se zaselo, pak se- pak se to pomalu muselo vo- vo to, pro- já nevím, jak se tomu říkalo už, prohrábnout jako project tim, no a brambory, to sme sázeli a pak to museli rucht brázdy. Žejo no a pak zas, to sme vždycky přišli, se nás vždycky dalo, co tady bydleli blíž, sourozenci už jako měli svý rodiny, tak na to sázení a sbírání, to vždycky se přijelo, no nejdřív si to muselo rozvozt hnůj, to bylo taky práce pěkná, to se pak, jéžíš, to mě vždycky tady bolelo v zádech, jak se s tím mrskalo. No, tak vono vlastně celej, celej rok bylo. Pak dyž se to, pak byly žně, dyž se to po- to sme museli, to se sekalo, no seno se sekalo, trávu, to sem sekala já sem byla mesršmit, protože chlapi, to byli sourozenci, no a holky byly, Vlasta byla, ta musela jít do toho, protože byla sedmadvacátej ročník a ta jediná si pak nemohla ani udělat školu, ale vona pak dělala i d'ála tady pak na tom dělala tu (hez.) jako ty děti měla na starosti a to. Nó, vona musela jít sloužit k to- do statku vedle, protože to bylo za Německa a no, tak to. No že by musela jinak jít, že by musela jít do rajchu. Jinak. To byl ten ročník, to přece Fejfarová vo tom vypravovala, že ten - ty ročníky šly, musely jít, byly nasazený ro rajchu do fabrik. No a tak vona šla do toho, no a tak kdo, kdo byl tady nablízku, protože brácha, ten d'ál, ten d'ál v Harachově, na pohraniční stráž, ten tedy byl brácha, ten nejstarší právě, ten dělal v Tibě tenkrát ředitele, takže taky, tak sme vždycky přišli a sázely se brambory, pak se zase kopaly, pak dyž byly žně, nebo dyž se sekaly sena, tak právě chlapi zvyklý a já sem se snažila, aby mě ne- za záda ne to ne- tak sem d'ála rychle, protože sem to tak neuměla jako voni to je jasný, ani sem neměla tak tu sílu, no, ale to sem sekala taky na to, na seno. Boženka, ta byla v tom, někde v učilišti v Broumově, nebo kde, ňákou tu ženskou, ňáký tu jako že se učili tam šit a todlencto, no, takže vlastně sem pak byla já tam poslední, no. A no a tatínek no.

No a co eště, no tak říkám, ten- práce bylo pořád kolem baráku, to nebylo, nebylo dne, že by naši si (hez.) vod- někde polehávali, nebo to nepamatuju. A jako s- jako mělo vztah takovej, že tatínek třeba pak už to- nemoh a umřel tak, ale to my sme to už já sem byla u Kubátu sme byli v tý místnosti, to už sem byla vdaná v šedesátým, sem se vdávala v padesátým sedmým, a takže maminka poslala bráchu s (hez.), že tatínek umřel. A pak vona říkala, že , že mu četla, vona vždyc- v lé- v zimě, v zimě to bylo, že maminka petrolejku, tam sme nem- neměli sme elektriku, akorát sme měli rádio na baterku, a to sem vždycky chodila dólu do bradleckýho mlejna, jak sme jeli nahoru, tak tam až dólu přes ten kopec sem dólu z toho. No a pro chleba sme chodili do Vsi taky, to na zádech do toho kopce se nosilo a- že mu četla a von (hez.) ležel na posteli a pak prej v něm hrklo jako v hodinách uplně jako že mu praskne péro, a tak jako skonal. No tak psal, ať přidem, že musíme vybít a todleto honem eště, no. Maminka byla strašná na todleto, víš, co všechno dokázala, to říkám, takovej člověk už nežije. Nó, pak to byl

tatinek vzádu v tý místnosti a tam vocuď šel pořeb. Protože museli tam vocuď nýst, to se chlapi střídali, nó až do Vsi a tam pak bylo auto a jeli sme do toho, žejo, do, do Semil. Protože sme to měli vše- vždycky jako i maminka i tatinka. Tatínka, no.

MI08: Ale bylo to krásný to čtení a tak, žejo.

Jé, no a v zimě, to sem nedořekla, petrolejku na stole a a četla ty kalendáře takový, pečepčířkový kalendáře to byly, no a četla, četla, protože tam sme měli postele vždycky a otoman a to, pak dyž sme tam, když už sme byli s tatškou, tak vim, že dyž sme už to, tak sme už tam měli štruzaky vždycky přinesli a na zemi sme spali. A- no a maminka vždycky: táto, spíš? No táta, dyž se vozval, tak četla dál a dyž se nevozval, tak sme měli untrum. (smích) To bylo, nó. jó, to voni měli takovej vztah, takže to si člověk...

MI08: A takže kolik vás tam bylo, třeba pět nebo i víc?

No dyž, dyž sme se tam sešli, tak to spali nahoře na sednici, tomu se říkalo, žejo, ale zima, to tam byla zima, protože to byly tam sice svýho času prej kamínka, no ale to dyž sme přišli nó, nó. Takže vim, že sem se dóle ve škopiku v kuchyni vomyla a pak sem letěla nahoru rovnou pod peřiny a to. Nahoře. No anebo sem mohla spát na otomaně, tam byl otoman takovej, nó a dyž sme tam my takle, to už sme vlastně byli i všední dny, dyž sme tam byli. Pak dyž se narodil Milan, tak nám ho vlastně maminka, než sme se sem nastěhovali, tak nám ho hlídala, my sme tam vocuď jezdili na motorce. Na Křižovka, no, to vždycky sem na kopec musela vyskočit, protože by- to my sme měli jen stopadesátku, tak to byla taková chrchle, no. tak to nás neutáhlo. Takže jó. Anebo sem jezdila, sem jezdila teda sama taky, protože dyž měl vodpolední, takže.

Na motorces jezdila?

No bodeť! Jako drak. Strašně ráda. Strašně ráda! To tam bylo, to už sem měla ty serpentiny naježděný, to eště Adamec vždycky dyž panička byla v jinym stavu, tak chtěl pro ni máslo domácí a podmásli a to. Tak vodpoledne se mnou si tam, dyž sme jeli z práce, tak von ale měl taky a von měl mym sto pětasedumdesátku. nó, tak si tam se mnou za pro to zajel, já sem zustala doma, von si to vod maminky přebíral a vodjel domu do toho. Voni bydleli tady na tom. Ty si Adamce eště pamatuješ?

MI08

No, tak, takže jako dítě, žejo, byla sem nejmladší z... ze šesti sourozencu. No, dyž ty srarší mě trošku měli hlídat, tak třeba já sem se bála bouřky, tak voni řekli, Libuško, bude bouřka, tak já zalezla doma pod stůl, voni mně utekli, venku hezky, žejo a pak přišli domů, a já to na vás řeknu mamce a žalovala sem, no tak takovej malej spratek. No takhle. Potom třeba sme

chodili, já ne, ale ty starší sourozenci pro mlíko se chodilo do vobchodu, s velkou pětilitrovou bandaskou, a to tahali voni, tak taky nebyli zas tak velký a tahali tu pětilitrovku, víš, to taky nebylo nic to. A. Anebo chla, když sme - tak sme vojídali tu patku a babička vždycky, jako mamka, hubovala, že to se nedělá a to je jako, žejo, to se ten chleba nák jako takovej ten,no. No tak to sme dělávali. No, pak sme, dyž sme chodili do školy, tak sem měla vo dva roky starší tu Vlastu, žejo, ségru. A já sem si vždycky myslela, že sem chodila ráda do školy, ale prej když mě vystrčila vona za dveře, tak já utekla. Vona mě honila. Představ si, takovejdlle sem byla spratek.

Exp.: Tobě se to nelíbilo ve škole?

Ale líbilo, já sem se neučila špatně, dobrý všecko. Já měla pár dvojek, až pak sem asi v šestce začala nákou trojku nebo takle mit. Jo? Vyšla sem s pěti trojkama, to zas žádnéj blbec eště. Jenže tenkrát na nákou školu nebo něco. Chtěla sem se učit cukrářka, jenže s... tenkrát komunisti zkurvený, žejo, brali jenom jednu z okresu, a já sem měla, vyšla s pěti trojkama a ta holka z Lanova nebo z Prosečného měl čtyřku, ale měla nákou tlačenkou, náký komunisti v rodině a něco, tak tu vzali a mě ne. Jo? A my sme se to nák dozvěděli, že jako vona takle blbá a tak. No a tak já sem šla do práce, protože nepudu se učit něco, když mě nevzali na todle. Víš, tak mě to. Žejo, tak to byla taková nespravedlnost, co mě no...

No, potom třeba vodovod sme neměli, to z lesa šel ten potůček, tam se nabírala voda, všechno. A když přšelo nebo nák, tak pak třeba bylo na dně v tom hrnku bylo taková jakoby usazenina, trošilinku jako ten písek nebo takový, víš? Takže když to na jídlo bylo tak, když bylo takový vošklivý to počasí, tak sme chodili s takovou velkou konví, vždycky to táhli, položili, zase sme odpočívali, pro vodu, až tam ke Stražickéjm, to bylo k tomu lesiku prvnímu, jak je. Takže to je dost daleko, žejo. Takhle sme - to sme tahaly jako děti. No a i když se třeba tamto převařilo nebo nák, nebo takle no.

A třeba jako na kamnech byl pořád takovej ten velkej hrnek, žejo něják, v tom se tam vořál, voda vořejvala a tak, žejo. Koupali sme se ve vaně plechový, kdy jeden nedo dva, pak se přilila teplá voda a zas jako pak se v tom koupal ten další, takle byly dvě židle, přes to náká jako deka nebo něco, aby jako víš, trošku to. Takhle sme se koupali.

A (hez.)Nevim, no, do školy v teplákách nebo tak teď nebylo, že - že se na tělocvik převlíkali a všechno. Prostě to sme měli náký tepláky, to se zeptej babičky, ta měla náký zelený, nevim, jestli to byly tepláky nebo šaty. Mysim šaty, a vona se styděla, že se jí smáli, že je vodník, ale babička kdoví jaký jí nekoupila šaty. Někde za dvacku levný, víš? No, je to, bylo to takový... No a ty rodiče, žejo, dřeli.

Exp.: Co dělali?

Děda, ten byl nemocnej přes žaludek, ten jako v první řadě von musel dostat najíst, žejo. A (hez.) To zase vzpomíná babi- jako teta, moje sestra, tvoje babička, že šli třeba za tím dědou, vždycky babička brala jenoho s sebou do nemocnice za tím - tátou, když tam dlouho byl. No a dyž šla třeba mam. jako Věra, babička tvoje, tak ta si pamatuje, že ňák, že je jako babička koupila indiána dědoj. No a viš co, tak já bych třeba to dala domu dítěti nebo něco, ale von to sněd a a babice teda, žejo, mojí ségre dal ten piškot. Rozumiš, a tak, takovej ten, že když my se takle někdy bavíme, tak zase Vlasta, ta z Mimoně, sestra, ta zas říká: a koupíme jí deset indiánů a piškot jíst nemusí, protože, viš, co taková křivda byla, že vona dostala toho, viš takový. Nebyly peníze, jak to všechno takle bylo. Bylo to hrozný. To si ani nedovedou představit, ty děti neska, no.

Exp.: Mamka d'ála co?

Jako babička, moje mamka d'ála. Tam byla továrna veliká, tam. Do „kelu“ se to říkalo. Tam byl ňákej sklad něčeho, nevím čeho. Zeptej se bab. Tvoji babičky, ta ti to možná řekne, co to bylo za sklad. Tam sou ty dvě silnice, žejo. Jedna jede k XXX a tak tam už na konci skoro u lesa, tam byla ta továrna a my sme bydleli tady, takže vlastně to bylo přes dva kopce takle. Žejo mamka musela vyjít ten prudkej kopec za našim barákem nahoru, tam po cestě šla takle po tom vrstevnici¹²⁵, tam sešla dólů k tomu (hez.) k tý továrně. V polenne lítali domu. Takže v poledne vona zas ten kopec vilítla a dólů, čili měla dva kopce deně, žejo, čtyři. Protože tam a zpátky. No a přilítla domu a takhle, ja nevím, co tam d'áli v tom, ňákej, to, to ti řekne babička, možná si to pamatuje. No a potom d'ála v lese. A my už, když sme byli jako větší, tak sme s ní chodili, vona teda vykopala díru pro ten smrček a, ale to byly kameny, kořeny, žejo, kolem těch pařezu a to, jak se sázelo. A voni se snad i ty stromky ňák tahaly samy, nebo co, viš? A my sme, my sme jí pomáhali třeba jenom ty stromky sázet a to se musela dělat ta díra, žejo dát do tam, za... Za to a udupat kolem dokola a takle, dyž ten hajnej pak chodil, zatahal za ten stromek, musel prostě být dobře už přišláplej, aby jako rost, no. A tak to byla taky hrozná dřina, pak, pak (hez.) tu trávu vožinovali, prostě jako vosekávali kolem tu trávu, aby nezarostly ty stromky.

Exp.: A měla ňáký zvířata?

Jo, měli, dycky jako děti sme. Já si eště pamatuju trochu krávu, že sme měli, to byla většinou Malina, si myslím, koza Líza, kočku sme vždycky měli a psa. Pes byl Bobík a Zorina, Zorka. Králíci sme taky měli. No a koza dycky byla a pak byly ty kůzlátka na jaře, to sme měli - třeba byly pod stolem, takhle dal děda prkno, protože když byla eště zima, teďka v únoru, v

¹²⁵ Zachováváme neshoru ve jmenném rodě.

březnu, když se narodily, tak byly doma ty zvířata. Kuřata byly, housata mysim, kačeny ne, housata sme mívali. To babička ty husy, pak jim takle to, já sem dycky litovala tu husu, protože ty tvrdý šišky se d'ály nějak a pak se to sušilo v troubě. Pak vona to nějak namočila, aby jí to klouzalo, víš jako no chudáci zvířata, no. Ale peří sme měli strašně moc, to tam ještě zbylo, to pak Zdenek asi spálil, nebo já nevím co. Protože vono bylo to peří dobrý, ale muselo se to drát, nebo jak se říkalo, víš? A někdo dřív potom to prej jako sekali, jenže to bylo, to bylo v tom ty kousky rozsekaný, tak to nebylo vono, žejo. To nebylo péřový jako prachový peří, nebo jak se tomu říká.

Exp.: No a já sem slyšela, že si Tě někdo chtěl vzít.

Tý bláho. To mně povidej, Janičko. No, tam byl, tam byl Dlabola řezník, ten byl právě jak je XXX v XXX, to víš, tam, tam byli. A von tam jednou za rok se zabíjelo to prasátko, to mělo tak kolem sto dvaceti kilo dycky asi tak a že bylo sádlo pak pár sklenic a takle, že sme - dlouho jako se z toho žilo. Když se to zavařilo to maso a tak, no. A tak von, voni nemohli nák mít děti a von dycky, já sem byla nejmladší, žejo, von dycky říkal, že si mě vezme, maminka mě dá, protože já jí ještě za to dám něco, něco, vona bude ráda, že, že se tě zbaví a že - že. A u mě se budeš mít dobře, my ti koupíme kočárek, všechno, víš jako takle. A já vlezu do postele, já si tě vezmu i s postelí, von jako dycky říkal. Nebo takle. Já sem prej byla úplně z toho vyděšená, dyž se mělo zabíjet prase, že sem se ho bála, víš?

No a potom, no tak naši mě teda nedali naštěstí a voni pak měli syna. Za několik, no teďka mu je tak přes padesát, tak možná, dyž mně bylo tak těch deset nebo, takže pak se jim to podařilo měli syna.

Exp.: Co ste dělali jako děti, třeba v zimě něbo to?

Jako děti do tý školy sme chodili, pak k nám chodila Maruna Nárovcová a to vona byla taková, vona nebyla blbá, ale taková- měla, měla vo hodně starší rodiče než my, víš, tak byla taková, víš, jak sou ty děti takový pak trošku jiný, no a vona ti, to úplně vidím, takle ta cestička, my sme králíčí bobky dali do cukru a dávali sme jí to za bonbóny. Jesi to jedla nebo to, já nevím, no určitě to musela vychutnat, ale pak už asi s náma nekamarádila, já nevím. Tóhle si pamatuju, jaký sme byli hrozný. No, to bylo, to sme dělali s Vlastou, no. A potom ještě sousedi byli, tam takle na kopečku kousek, ty měli dceru Jarču, ta byla asi jako (hez.) jako tvoje babička, asi vo těch šest, sedm roku starší než já a ta, vona dyž byla malá, tak jim spadla někde ze stolu, jak ji přebalovali, a pak jí narostl... hrb se tomu říkalo. Prostě ta lopatka, víš, vystouplá. A ta kmotra náká až tam nahoře v XXX, ta - ta neměla děti, a chtěla, že s ní pojedje někde do Prahy nebo někde, aby jí to prostě tu lopatku spravili, aby dyž jí to začlo růst. A (hez.) voni to nedovolili, von to byl hroznej takovej sedlák a zlej, každej se ho

bál. A prostě to nedovolil, tak vona pak byla celá zrkoucená a měla velikej ten hrb takovej, jo. No a pak měli kluka vo rok staršího než já a ten zas byl zrzavej a pihovatej. A voni ňák jako se ty sousedi, jak to tak bejvá, naše slepice šla na jejich louku, tak vona nadávala a takle, jo. A von dycky, že voni měli koně, ty sousedi, já tě vezmu rozporkou přes kule, to uvidíš a takle nadával nám - jako dětem, víš, a to. No a já sem. Ten Mírek snad byl, byl vo rok starší, mně to bylo jedno, že byl rezatej, pihovatej, ale byli sme jako kamarádi a nesměli sme spolu kamarádit, protože, no protože rodiče se neměli rádi, víš? No a my dycky do školy, ze školy, povíдали sme si, ale pak sme nesměli spolu mluvit kolem baráku, víš? Takle. No a babička vždycky říkala, nojo, protože já vás mám šest, všechny ste normální, tak nějak asi trochu a a voni, víš? Víš, jeden měl - ta hrb měla, ten to. Tak jako zase si to brala takle, víš?

Exp.: A byly jiný zimy, než sou teďka?

Jo! To byl, to bylo strašně sněhu ze střechy, dyž padalo, to byly takový ty mantinely kolem silnice, jak jel pluh, tak se i před vokna dávaly takový jako prkno, (hez.) ňáký trošku. Dyž jel pluh, tak to, to si vzpomeň, to ti babička řekne, že jim rozbil tam tu místnost, jak bydleli eště s mamkou tvojí chvilku, tak ten pluh ty, ty hroudy sněhu, dyž potřeboval zešířit tu silnici, tak jim to rozbito až okno. A že ze střechy a vod silnice, že se to až spojilo, že nebylo vidět vůbec, víš byl tunel kolem baráku, strašně krásnýho sněhu bylo, eště tady možná tak před deseti lety, to možná to už, to sem eště chodila do práce, před víc lety, bylo, že dycky Hana na Vánoce jezdili z Moravy sem, po Štědrým dnu, nebo šestadvacátýho, prostě ňák takle ten svátek a teď voni mně zavolali, že sou v Hradci a děda šel vyhozovat sníh, aby jim ud'ál tady místečko, to bylo půl metru i víc sněhu, aby. Nešel dřív, protože by to zas někdo jinej vlez, nebo takle, jo? Prostě to bylo strašně sněhu, to si, to si nepamatuju.

Exp.: A jako děti jezdili ste třeba na sáňkách, nebo něco ste d'áli?

Jo, na sáňkách a já sem měla lyže, takový dřevěný, to nebylo natřený, nic, prostě dřevěný a takový, to už sem pak, myslim, měla i kandahár, nejdřív bylo takový to pérový vázání, takle na tu patku, tady se to jen takle takový péro a zatáhlo. A potom, pak byl ten kandahár, hůlky mně děda ud'ál z ňákýho, z toho, ze stromku jako z (hez.) mysim, že jesi to byla jíva nebo prostě z ňákýho stromu, koupil kroužek a ud'ál mně, víš, hůlky, že sme měli takle. A já sem velice teda dobře lyžovala, to se, to se nevytahuju, to. Ale rovně, víš? Já sem nahoře nasedla a dólu až na silnici a kus sem jela. Tak tenkrát jely dvě auta za tejdén, takže to bylo jiný, víš?

No a to sem velice, to sme si vyšlapali nahoru, dólu sjeli, pak zase sme, takže sme si ušlapali sami tu. Bylo to nádherný, to sme jako takle jezdili, no a takový byly zimy, že, že sem brus....Já měla brusle, už né teda na kličku, normální takový brusle, a po silnici to bylo tak uklouzáný, tvrdý, že sem jezdila na silnici na bruslích. Jo a kulicha, že jo, tepláky, bundu,

zastavilo auto, a to se mně dlouho smáli: Pepíku, kde je tady hájenka, se mě ptali. Tak Pepík ukázal, kudy k hájence, žejo nahoru se jelo, no fakt na bruslích sme jezdili, po silnici, Jani. No, to (hez.) eště tady ze

začátku po těch, v tom sedumdesátým třetím, čtvrtým, když byly děti malý, tak na...h. tady bylo hřiště a to chlapi postříkali vodou a to sme měli třeba měsíc, nebo když, já nevím, v lednu, nebo kdy, většinou na Silvestra už to bylo, tak sme tam bruslili, kdo měl brusle, děti nebo to nebo no a. A to bylo bezvadný. A teďka nemáš ani dva dni sních, natož led, žejo. Tak to bejvaly dobrý tydle zimy. No.

Exp.: A chodili ste v létě třeba na borůvky nebo někam do lesa?

Jo, to sme chodili na borůvky, a to se muselo natrhat dycky nák hodně, já si toho moc nepamatuju, ale museli sme honě prej natrhat borůvek, já nevím, co, jesi to babička prodávala, nebo jesi sme to, já nevím, ale chodili sme na borůvky, to jo. (*Exp.: Co ste na to měli, do čeho ste to dávali?*) To se zeptej babičky, spíš nákou konev velkou nebo co. My pak, když, když sme už byli pak větší, tak... Já si to už tak moc nepamatuju, ale prej sme chodili až na Tetřevky, to je strašnejch kilometrů, sme chodili na borůvky. Na houby, no. Babička chodila do lesa, jo, a když sme s ní šli do lesa, tak nikdy sme nemohli jít z lesa jako s prázna. Jo, třeba sme, když byly houby, tak byly houby, když nebyly, tak aspoň šišky nebo něco, nebo nákej klacek, větev jsme museli táhnout z lesa. Nikdy sme nešli, abysme se to. Víš? Dycky sme něco táhli z toho lesa. Ráno vstali třeba v pět a šli posekat tu louku a my sme to museli pak jít rozhazovat hráběma, žejo. Pak se to vod lesa až se to hrabalo dólu, aby se nemuselo až k lesu chodit, tak se to shrabovalo níž a níž, když to seno schlo, pak se to dávalo do takovejch... loktuše se tomu říkalo nebo taková plachta ohromná, to se svázalo a to taky většinou babička tahala, protože děda ten byl furt s tím žaludkem nemocnej, tak, tak všechno bylo na babičce. Jako mamka, ta to tahala. Dólu k tomu starýmu baráku jako tam, tam sme měli uskladněný seno a i - i říkala mně jako mamka, babička tvoje, že tam se i chodilo všet prádlo, dóle u silnice sme bydleli a pak v tom břehu, takovej te barák, znáš to trošku tam? Tam je taková teďka postavená ta chatička taková, tak tam byl starej takovej barák a tam, tam se chodilo, jenže děda prej, já sem, to sem nevěděla, to sem se dozvěděla vod babičky nedávno, že vono to potom pod tíhou sněhu spadlo, protože když nebylo čím topit, tak děda vyřezával takle, jak je, žejo, ta střecha, to, to nechal, ale tydlety vokrajový všecky ty trámy, který vlastně to držely, ty uřezal, aby se mělo čím topit v zimě, no samozřejmě pak to... Chalupa spadla, protože tam neměla tydlety. Víš? No a, no takže babička tu dřinu jako s tím měla a tak no. No, todleto, já jinak nevím, co eště bych ti řekla. Do toho, že sem nešla se učit, protože, protože. Ty komunisti tam byli, no.

Exp.: A pamatuješ si, jak to vypadalo uvnitř v tom baráku?

Jako do- doma, co sme bydleli? Jo, to bylo, to byl vchod zepředu a zezadu. Zepředu vod silnice bylo, tam se tudy vlastně chodilo. (hez.) Dlouhá chodba přes ten ba - takle byla ta silnice, tak tam se šlo, tam byla chodba, doleva byla místnost, to, tomu, pak sme tomu říkali u XXX, protože tam bydlela babička s dědou, to byla taková sváteční místnost, tam se ustrojil stromek, jo a to bylo taky ještě zajímavý. Hodně tam byli jako rekreanti a tak. A my sme ten stromek měli až do února, já nevím kdy, do Hromnic nebo druhýho února, nebo nák, tak sme ten stromek, tam vydržel smrk jak- sme mívali smřčky, protože to byla taková stu- studená místnost, tam se netopilo, nic, to bylo jenom. Jó a tam třeba se dalo něco, když bylo, taková sváteční místnost jenom jo? A tak to vim, když sme dycky rozsvítili ten stromek, tak se ty děti kolem koukaly, že třeba už je leden, únor a že my ještě sme měli stromek. Víš, to bylo taky zajímavý takový, no.

Takže to byla ta sváteční místnost, za tím pak byl vchod jakoby do sklepa, ale ten byl povrchovej, to nebylo dólu, ale bylo to trošku takový studený, no, tak tam byla taková lavice v tom sklepe, to vidim ještě dneska, tam se dávalo třeba vod ty krávy tam bylo (hez.) ty kameninový hrnky s tím mlíkem, víš, tvaroh babička uďála, pak na druhý straně byl, tam byly brambory, a uplně to vidim tu místnost, no. A za tím, za tím, to byla ta místnost, sklep a pak byly schody nahoru do jakoby na půdu a do tý místnosti a po pravý straně byla veliká místnost a za tím byla kuchyň. Tak většinou se v tý kuchyni všecko d'álo, žejo (zvuk hodin). Nebude ti to vadit? Tak kuchyň. A v tý velký místnosti, ta byla, ta byla přepůlená látkou, takovým závěsem, a tam byly jedna postel¹²⁶, jedna pod voknem, jedna takle a eště takový- jakoby otoman, takovej ten starej ten, a tam sme nák spali všichni. A vepředu byl stůl, takovej nákej, taky ten otoman a kredenc a kamínka, to byla taková, tam sme se vždycky všechny tam sešli a tak, no a v kuchyni byla taky taková tvrdá lavice, tam dycky mamka naše spala, což sme vobdivovali, a vona se přikryla třeba jen takovou, dřív byly takový vobyčejný za dvacku deky. Já na ní ještě teď žehlim, taková, taková ta štípavá, ojo. A vona třeba jen pod tou dekou. A víš, jak tam je zima v takovém baráku, jo? A to. Tak to se, to jako sme vždycky vobdivovali, že takle vona spala, no. Tam byl ten sporák, tam se všecko d'álo. Jo, na kamnech byl pořád ten velkej železnák a dyž sme jako, neska deš, koupíš si bonbóny, všecko možný, a to sme ti do toho železnáku sme si dali jabko a vono se tak jakoby malinko uvařilo nebo prostě a pak sme si ho vzali a měli sme takovou pochoutku, jako to uvařený jabko, jo. A nebo dyž bylo, dyž bylo na tom asi finančně trochu lepší, tak na kastrólek se dalo trošku nákýho

¹²⁶Zachováváme neshodu v čísle.

tuku, nebo já nevím, jestli to bylo máslo, to už nevím, a ty jabka se vydloupl bubák, do toho sme dali marmeládu nákou a dyž byl vořech, tak se tam strčil, to sme si pekli a na tom náky mäsle nebo co a trošičku vody, jesi to bylo přikrytý, možná, já nevím, a to se tak jako udusilo a to bylo něco hrozně dobrýho, prostě to bylo jabko plněný tím džemem a víš? To, takovýdle dobroty sme měli.

Exp.: A co ste třeba jedli běžně? Pamatuješ si, co ste měli běžně?

Hodně, hodně, já, já třeba mam ráda kru- rejžovou kaši, krupicovou taky, jo? Ale rejžovou kaši, tak já dyž dělám rejžovníka, já si uvařím víc, vodeberu si tu kaši a mam ji k vobědu neska a - a zejtra teprv ten rejžovník nebo prostě tak. A dyž to volám s Vlastou, tak vona uplně, vona si zprotivila rejži, protože my sme měli často doma rejži. Protože tenkrát stála rejže pětikorunu, neska stojí dvacet dva korun, zrovna sem jí asi před dvouma dněma kupovala, jo a tak sme měli, a to vim, že Zdenek, jako ten, jak je teďka Zdenek v tom, tak ten dycky říkal, že máme rejži s rejžej. No. Kastról rejže babička udála, jako mamka naše, a navrch dala třeba, já nevím, tři kolečka nebo rozpůlenej nákej buřt nebo kousek nákyho salámu, cibule se tam dala, řebíček nebo takle něco a prostě vono, jak se ta rejže dusila, tak to trošku tím salámem nebo tím bylo cejit, že to nebylo jenom jako holá rejže, no a každej zřejmě dostal kousek toho, já už se tohle nepamatuju, ale vim, že sme tu rejži měli takle a na vrchu bylo, vidim to kolečko nákyho salámu nebo tak, víš? Tak každej nebo jesi jenom chlapi dostali, já nevím. Jo a Vlasta dycky říká, že tím si tu rejži zprotivila, protože sme prej často měli jako tu rejži, víš? No a brambory asi taky, já mam ráda brambory, mně nevaďej, ale, ale a vim, že bramboračku. Neska zrovna jí vařím, ale nevím, jesi se mně podaří tak dobrá jako. To sem asi ti před rokem teprv nebo tak sem měla tak, že sem si připomněla, že to je jako tak - tak dobrá, jako dyž dála babička, jako mamka moje, víš? A, a to už sem se ptala mamky tvój, tu majoránku, když to je uvařený, a prostě všecko, jo. A eště prej tam dávala babička vajíčko, což jako já nedávám, ale tak, tak sem ho tam asi taky tůkla prostě a... Nebo nevím, že tak teď mě teprv ta chuť přišla po tý, po tý bramboračce, víš, furt to nebylo vono, tak já nevím, jesi. A furt sem to, dycky sme si řekli, co tam všecko dávala, jo, a no a tak to vim, že byla honě náká polivka nebo něco, no. A a ta rejže s rejžej, dycky jak říkali, no. Hrozný, vid'?' Takle, no. No a no a eště teď mam v kumbále krabici a tam je na tom napsaný XXX, dvanáct padesát, prostě nákej peníz, ozdoby na stromeček. Tři, šest, devět, dvanáct, asi dvanáct nebo jak, takový, víš, jak sou ty vaničky, takle, to. A tak tam eště je napsaný, že si to asi babička v krámě zamluvila, až bude mít peníze, že si to vezme, pak, pak asi mně to mamka dala, nebo tak, žejo, pár těch vozdob a tak jo. Takže, víš co, to bylo hrozný, nebyly peníze, nic, to si neska tydle mladý ty, ty vůbec, ty co dělaj bordel a - a sprejovou a tak, já bych jim to dala

zaplatit. A at', no že mu je patnáct. Ted' nedávno říkali, že kdy, když von dovede zabít anebo znásilnit ve třinácti letech, tak at' si za to nese následky, to já bych taky byla pro. Anebo dyž jo, tak at' to táta zaplatí, za něj dá do pořádku tu stěnu, a von by ho -sflákal by ho a parchant by to víckrát neud'ál. Protože věděl, že by ho táta za to potrestal. Žejo? To dneska neudělaj takovýdle zákony nebo něco. No, to by mohla tvoje mamka, já vždycky říkám, práva, seš právnička a co, jaký, jenže vona za to nemůže, co je za zákony, ale je to tak, Jani. No. Tak takle no a potom eště, eště sem si vzpomněla, že tam kousek pod náma byla, byla chata Žebrák, protože ze Žeb- město Žebrák je tady někde u Prahy, u Berouna nebo já nevím, no a tak voni ze Žebráku tam jezdili děti dycky na prázdniny, jak byly ty jarní nebo jak, pololetní se tenkrát říkalo, no a i třeba na víkend a tak, a tak to sem měla kamarádku An... Aničku, Andulku, vona byla asi jako já, a tak když tam voni jezdili, tak já sem dycky s níma chodila lyžovat nebo tak jo. Ale párkrát sem i ty závody s níma, jenže jako sem závodila, ale nadávali mně, protože vždycky sem to vyžrala, tak voni závodili voni, žejo, já sem jenom s níma běžela nebo něco, ale protože, když já sem na tom byla deně, na těch prknech, žejo, nebo tak jo. Dlouho sme si pak eště psali a.. a pak vona snad se stalaučitelkou nebo něco a už, už pak jako vo ní nic nevím. Víš? Ale jako že, to bylo něco! Když voni přijeli, tak my sme měli ty kamarády, voni byli z města nebo tak, víš, zas sme to brali jinak, no. Takový no. No a jinak nevím eště, co bych ti řekla.

MI09

To já sem znala jenom babičku, ale to nebyla babička, to byla babizna. Protože se narodila, mamka se jí narodila za svobodna, takže já nevím, kdo byl její táta aaa tat'kovy rodiče sem nepoznala, bohužel. Protože už byly umřetí, dyž sme- Protože tat'ka se ženil pozdě a už v podstatě umřeli, dyž eště tat'ka byl jako svobodnej, že umřeli poměrně brzy, no. Takže- a to je škoda, protože to museli bejt asi strašně hodný lidi, takže bohužel, no. Takže já sem v podstatě babičku neměla a měla sem takovou babičku, že nemít žádnou, tak by to bylo lepší. Fakt!

Exp.: Tady bydlíš v bytě nebo v baráku?

No, bydleli sme v bytě, kterej měl záchod na chodbě, a nebyla tam koupelna, takže já nenáviděla soboty se sestrou, protože každou sobotu sme se museli koupat v plechový vaně, a to bylo prostě hrozný a měli sme každou sobotu k večeri párky. Takže já nesnášela párky a nesnášela sem koupání, tudíž sem nesnášela ani sobotu. No, ale - ale jó, tak ted' je na co vzpomínat.

Exp.: A jak to tam vypadalo?

No dvě místnosti a taková- taková jakoby předsíňka s takovýma zašupovacíma dveřma a za těma zašupovacíma dveřma tam bylo všechno prostě. To se zašouplo a bylo uklizený, tam byla vana, tatka tam měl nákej materiál¹²⁷, von převinoval motory, tak náký tydlety věci eee, velká krabice na špinavý prádlo, pračka tam byla. Nó prostě všechno, no, takový nepotřebný krámy, no. Takže na každý koupání se voda musela vohřejvat na kamnech, tys to nezažila, že asi? Taky? No, plechovou vanu, takže všechno vohřejvat, žejo, nosit, tak sme- nejdřív sem se koupala já jako nejmladší, pak sestra, pak mamka, pak tatka, do tý vany se pak ještě namočilo prádlo, protože se ještě pralo, a potom se ještě třeba z toho setřely schody nebo něco, takže aby se toho využilo. Ale bylo to dobrý, protože sme aspoň měli vodu, že sme pro ni nemuseli chodit. Byly tam ještě dvě partaje, ty musely chodit na chodbu pro vodu. Tak my měli jako vodu aspoň, aspoň to. Ale na všechno, prostě na každý vomytí sme museli vohřejvat vodu a potom já nevím, po kolika letech sme měli nad tím umývadlem takovej bojler, já nevím, asi na deset litrů, takže prostě ta běžná voda na náký vopláchnutí teplá byla žejo a jinak, jinak- teplá nebyla, no. Teď nevědí ty mladý vubec, teď ty nevědí nic jak- vy mladý, jak se žije. Ha, to my už něco pamatujem!

(...)

Exp.: Měli ste nějaký zvířata?

My sme neměli vířata, protože sme bydleli v tom bytě a bohužel no. Mmm tatka ty zvířata moc nemusel, tak sme žádný neměli, no. Ale, ale my sme byli zvířata, žejo. My se ségrou sme byli zvířata, my sme se furt prali. Ségra mě neměla ráda. Neměla mě ráda! Neměla mě ráda!

Exp.: Co ste si prováděli?

No vona mě to - tejrala vodmalinka. Nechtěla mě vozit, nechtěla mě hlídat, tak já sem- furt mně utíkala všude možně, já sem dycky brečela, pak mě Anuše Dolenská mlátila před kostelem lopatkou na- na- na uhlí, do mě bušila, ale fakt. Já řvala, mamka to slyšela, říkala: Já sem slyšela takovej řev, tys tam stála takle a vona do tebe tloukla.

Exp.: A vy ste chodili do kostela?

No, voni chodili do ko- to byli strašně pobožný lidi, já né, já sem sice křtěná, ale já prostě ty katolíky ráda nemám. Ale stáli sme před kostelem a já nevím proč, ale tloukla do mě fest teda.

¹²⁷ Přepisujeme bez hlásky *e*.

Exp.: A do školys chodila sem?

Do školy sem chodila tady, no a pak sem se jezdila do Liberce učit šít jako švadlena madlena a pak sem šila, ježiš tři, tř- oje. No vod šedesátýho pátýho do devadesátýho osmýho, žejo. Kdy byla revoluce? Osumdesát devět! No, tak to je kolik roku? Třicet? Pětadvacet? Nevim, tak ňák, no pak se to rozpustilo, tak sem eee chvíli dělala, lustry sem montovala, pak sem šila na vestrově u jedný kamarádky, kerá tam měla ňakou takovou dílničku, tak tam sem chvíli šila, pak sem byla asi tři měsíce na podpoře, a to sem si myslela, že se zblázním, to je hrozný nemít práci. Jako sem si říkala ježišmarja, dyť sem mladá eště a já nemam- to je tak strašnej pocit, já nevim, že to jako těmle lidem nevádí. No tak a pak sem, pak sem uklízela asi tři roky nahoře ve škole na základce a pak sem zaskakovala v zušce, protože ta uklízečka tam byla jako dlouhodobě nemocná, tak sem se zrovna nachomejtla, dyž někoho sháněli a já sem říkala: já to vezmu, no tak sem tam byla a pak byla sem tam tak asi půl roku a pak mně pan ředitel voznámil, že sory, že se vona vrátila zpátky a to bylo pro mě, jak dyž mě někdo chce zastřelit. To bylo hrozný! Já sem to tak strašně sem to vobřečela, já byla z toho tak zoufalá, ted' sem zas nevě- nevěděla, co budu dělat, tak sem už si nevzpomínám, co sem kde dělala, a pak najednou někdo zvoní, po ňáký době a já sem šla na balkon a tam stál kluk, kterej dělal v zušce, jakoby já nevim, jakoby takovou - jakoby topil tam a lítal - eště takovýho údržbáře, tak, a von mně říkal sem posel dobrých zpráv, Jarmila dala výpověď. Ááá, já hurá, tak sem tam hned letěla, říkala sem ředitelovi, jesi by mě teda moh vzít zpátky a von říkal, že mě rád veme, no a byla sem tam deset let. Votamtud' sem šla do penze.

Exp.: A tys chodila sem do ňákýho kroužku taky?

No já sem vod mládí furt někde něco tropila, jako pořád sem mmm běhala, lítala se švihadlem a chodila sem cvičit jako do sokola a chodila sem každej den, když sem přišla ze šití, tak sem se najedla a vzala sem lyže a šla sem na běžky, já sem pořád někde něco d'ála, ale jako nic pořádně, žejo. Jen tak jako no- chodila sem honě tancovat, protože sme měli s holkama partu, tak sme chodili na rozdíl vod Blanky, já sem to milovala, a tak sme chodili, všude sme vymetali tancovačky, jezdili sme do Brodu, na Malou Skálu, byly to moc hezký leta, ráda na to vzpomínám, no. A jenou mně můj přítel řek, že já ti ty mladý lidi nemám rád. A já sem říkala, proč ti vaděj, prosim tě? Mladý lidi, co ti vaděj? No říkal, to mě štvou, že sou mladý. Já sem říkala, seš blbej, a už to mam taky, už mě taky štvou (smích). Už sem v těch letech, že už mě štvou. Říkám, kde sem byla, kde sem byla- né, kde byly ty krásný mladý kluci, když já

byla mladá, dyť žádný nebyli! Že né? No to je, to je známka stáří, dyž se začnou líbit mladý kluci.

Exp.: A ty si vdaná?

Já sem šťastně rozvedená, mam syna jednoho. Mam syna, kterej chodil tady na gympl a pak šel studovat do Liberce vysokou školu a teď tam pracuje, zůstal tam. Svobodnej, bezdětnej. Nemůžu se ho zbavit (smích). A tak von se stará snad vo sebe sám, ale dyž tam jedu, tak dyž tam jedu, tak se nahlásím, tak deme spolu na voběd, vždycky mu něco přivezu samozřejmě, a von dycky, mami, proč mně to vozíš? Já říkám a komu to mam jinýmu vozit, dyť mam jen tebe. Ale tak jó, tak seš hodná, žes něco přivezla. No.

Exp.: A co teď děláš ráda takhle, když máš volno?

No teď ráda, teď luštím sudoku, křížovky luštím, čtu, koukám na televizi, ale né na seriály, to né, seriály nemam ráda, protože to je člověk utá- utažený furt u tý vobrazovky, žejo, aby náhodou vo něco nepřišel a chodím tady s pani XXX na procházky, no, pak chodím, pak koukám, dvě hodiny stojím u vokna, kdy přijede prezident republiky.(smích)

Exp.: No a jaký to teda bylo? Nerozčiluj se a pověz mi, jaký to bylo?

Hrozný. No já nevím, mně jen, ptáš se, jaký bylo toleto. Dyť já sem se ani pořádně nenajedla, já sem si uvařila brambory s tvarohem a jedla sem to vestoje, abych nepropásla nic. A von přijel, to sem se klidně mohla najíst, von přijel až za hodinu a půl. Hrozný prostě. Jako- jako byl tam transparent jeden přeci a já si - takle tam stál chlap a nejdřív byl, stál zády, žejo, a já sem říkala, kurník, co von tam má napsaný. A nechtěla sem vylejzat ven, aby, no zády ke mně s tím transparentem stál, takže já sem nevěděla, ani sem nepoznala, kdo to je, říkám, kurník, kdo to je? Takovej zezadu vypadal pěkně docela. A teď sem vyběhla ven a říkám musím se tam dojit a teď mně začal zvonit telefon, Jára Petrásková mně volala, volala, a teď sem se chtěla zeptat jednoho kluka, kerej ho- kerej to fotil, a von tam furt chodil a vona furt furt mluvila, mluvila a dyž to utla, tak já - tak von - najednou koukám, kde je, a von už byl pryč, tak já za nim běžím k radnici a von šel až do- až takle za radnici, tak já za nim běžím a říkám, haló, pane, co bylo na tom transparentu napsaný? A von říkal, jěžišmarjá, a já ani nevím, já sem to fotil a já ani nevím, něco že dělá vostudu nebo něco. Já říkám, tak to byl negativní, nebyl to pozitiv. Von říkal: rozhodně ne. A teďko du a von už stál, jak deš- vylezeš jako od radnice a přejdeš těma s- tam sou ty schody první do kostela takle ty dvojatý, a von tam stál a von to byl ten uuu učitel. XXX. XXX! Ano! Vona, vona kamarádka je XXX. A

bylo mně- bylo tam napsaný: Pane Zeman, svým vystupová- svým chováním a vystupováním děláte vostudu čer.

(...)

Jenomže, jenomže, von to měl napsaný tak, že takle sem musela mhouřit voči a vopraudu, aby to bylo vidět, dyby to měl barevně náč, náčejma fixama nebo něco, ale to těžko někdo přečet. Nó teďko sem teda šla dovnitř jako do baráku a koukala sem z vokna, koukám, koukám a najednou vidim, už se to jako hemží, už jako d- dou ven, tak si říkám á, už pude. Ted'ko von na to kouká, něco a slyšela sem, že říká ste zbabělci. A zvrchu, nevím, kdo z těch schodů na něj někdo volá, dybysme byli zbabělci, tak bysme tady ani nebyli Ale kdo to řek, nevím. Takže jestli asi si to přečet, nebo jesi tam někdo něco vykřikoval, dyž vono není rozumět, žejo jak. Takže.

Exp.: A co mluvil? Co říkal?

No nevím, já sem- já sem tam vevnitř nebyla, mně by tam nepustili. Mně by tam nepustili, protože mě znaj, tak by mě tam ani nepustili. To je něco strašnýho. Já sem psala synovi, tak už se chystám, dopoledne to bylo, tak dneska přijede do Semil, tak já už chystám, mam, mam, mam to všechno už připravený, transparent, už se tam těším a von mi napsal, maminko, prosím tě, buď vopatrná, do ničeho se nemíchej vůbec radši tam ani nechod'. já bych nerad, aby se ti něco stalo (smích). No já, dyž se někam přimotám, tak to vždycky smrdí průserem (smích). Sestře sem psala, bude tady Milda, du se na něj podívat. Že by ses na něj nevy- di rači dělat něco užitečnýho. Di na procházku nebo si kup dobrý jídlo.

(...)

Exp.: A ty teda tady žiješ celej život?

Vod- vod- vod nula, vod- vod nuly až do šedesáti šesti. Né ještě mně není, je mně šedesát pět.

Exp.: A líbí se ti tady? Máš Semily ráda?

Mně nic jinýho nezbejvá. No tak ráda, nerada, jako eee je to taková díra, no ale tak co, už sem si tady zvykla, no. Okolí je nádherný tady, jo, okolí je krásný, blízko hory eee třeba do Liberce, dyž by někdo to divadla, tak ten je poměrně blízko, ani ta Praha není daleko nebo prostě jako mmm, na koupání taky blízko, do bazénu, jinak koupání tady žádný není. Ale, ale jo. No tak co už.

Exp.: A kde to máš nejradši tady v Semilech? Je nějaký místo, kde ti je dobře?

Nooo, já mam ráda, dyž du k Nouzovu, tam tu lavičku pod lesem. Tam na ní sedávám vždycky a rozhlížim se dokola anebo pak eště vo kousek vejš, tam zas je vidět eště líp, že tam sou vidět i ty celý Jizerky, Krkonoše, takže tam jo, tam ráda koukám vždycky na ty S-

(...)

Exp.: No a jak to vypadá u tebe doma?

U mě doma? No jelikož já sem. dyž sem se vdala, já já, dyž sem se vdala, to je krásný, dyž sem se vdala. (*ml10: Vona byla rok vdaná, rok!*) Tři! Co, co mi ubíráš? Tři roky! No, co ses mě to ptala? Jo jaký to mam doma. Tak počkej, já začnu trošku zešíř. Dyž sem se vdala teda, dyž sem se vdala, tak sem bydlela v Řekách, sem dostala byt, no a tam sem bydlela, dyž sem se rozvedla, tak to byl byt tři jedna a já sem říkala, to je velký, co s tím, tak sem se domluvila s kam- jako se - se sousedkou z vedlejšího vchodu, esi ten byt se mnou nechce vyměnit, že sem se někde doslechla, že sháněj větší. No tak sme to přešubrovali třeba i sklepem, že to skoro ani nikdo neviděl, že se stěhuju, no tak sem měla dva jedna, vona s- měla tři jedna, tak tam sem bydlela deset let a po deseti letech se ten dům, co sem tam bydlela vodmalinka s rodičema a se sestrou, tak se předělával a já sem tenkrát měla za sousedku ženskou, která dělala na radnici. A já sem za ní jednou přišla, říkám, ty Věro, Věro nebo Zdeno, to už je jedno, jak se menovala, nemohla bych dostat výměnou, že nechám tenle byt tamten a vona říkala, počkej, já se na to zeptám. No a dopadlo to, takže já sem tam dostala byt, tam sem se- takže sem v podstatě zase přišla téměř do stejného bytu, co sem bydlela dřív, ale ten byt byl- je- to bylo všechno předělaný, no pak sem- pak se tam nastěhoval ke mně přítel, tak sme bydleli tam aaa pak už v tý době zas mmm mamka marodila, tak jako prostě sem pendlovala sem tam, pendlovala i moje sestra, takže sme se vo ni postarali, jó, to sem zapomněla říct, no. A v sedumdesátym pátym roce nebo štvrtým koupili naši tenle barák, co tam teďko jako bydlím, je to ten barák hned naproti, jak byla samka nahoře na náměstí, tak dyž deš dólu tím kopečkem, tak ten rohovej, jak je tam ten strom, tak tam já- to je moje vila, prosím. No a takže sem pendlovala takle furt těch dvě stě metrů sem tam sem tam, no ale to to jako halt se nedalo nic dělat, no a tak pak jednoho dne před třema a půl rukama mamka umřela a za deset dní umřel i ten můj přítel, takže umřeli takle voba najednou skoro a teď já sem si říkala, co mam dělat? Tak sem ten byt vyklidila, sestra mně strašně pomohla s tím a nastěhovala sem se do toho baráku dolu, takže aspoň z tý penze třeba něco ušetřím, protože jinak, dyž dám sedum tisíc za celý inkaso, tak z těch pár korun, co nám tendle stát dá, tak jako toho moc nevybyde,

že. Takže sem takle- no a dyž se postavím na balkon, tak jako sem děsně důležitá, protože mam pocit, že sem paní z horního náměstí a že mam krásnej- krásnou vilu, tak jako všechno mně tam patří (smích). No, no.

Exp.: A jak to vypadá uvnitř?

Nó, von to je, to je takovej - to je barák, obrovskej dům, ale to vite, nebo to víš. No, jak to vypadá. Je tam velká síň, dóle byl krám, teď tam není nic, á v prvním poschodí je obytný byt, kterej tam vob- vobejvám sama s dvouma kočkama a nahoře sou dvě velký půdy a jed- jedna cimra, no, dyby byla náká koruna, tak bych to dala do pořádku a bylo by to krásný bydlení, ale je to starej barák, no takže, bydlení ve starym baráku. Kde všechno vysoký do stropu, takže tam je pěkně akorát když je veknu pětatřicet stupňů, jinak tam je zima, pořád. No a já to těma vafkama, tu- tu obrovskou ratejnu nevytopím a moje sestra řekla, už v životě nepříjedu v zimě, protože se tam pořád klepe zimou.

(...)

Já sem nák se to ne- já sem to nák jako nevěděla, protože sem- mě nák nic nezajímalo, dyž sme měli tu mamku jako nemocnou a pak sem se to dozvěděla, tak du za Blankou a říkám, hele nebudem chodit do školy? To, ty ses zbláznila, dyť já nic neumím, já říkám di do háje, tys, tys ty si studovaná holka, já nic nevím, tak pod', no to vubec ne. No, tak sem do ní hučela, vona furt, že né, já říkám to je jedno, já tě přihlásím a basta fidli. Tak sem ji přihlásila, vono jí nezbylo nic jinýho, než tam chodit, takže tam chodíme, už máme promoci za sebou, měli sme jí šestadvacátýho ledna prosim, v Praze, na zemědělský univerzitě, a nejdřív sem si říkala, že nikam nepudu a pak sem si říkala pudu, protože sem se dozvěděla, že to je fakt s celou parádou. A vono to tak bylo, že? A bylo to moc hezký. (*Exp.: Jaký to bylo?*) Moc hezký. No, přišli sme tam, dos- tam sme se zapsali, tak sme se taky museli, jako sme se nafintili, žejo, vzali sme si místo-, pře- přezuli sme se do podpatků, to sme všechno dali do šatny, pak sme se tam zapsali, a bylo nám řečeno, ať si sednem tam kde je cedulka Semily, my sme byli jenom čtyři, mělo bejt- bejt nás asi vosum, no ale jim se nehctělo nebo nevím co, báli se teroristů prej, tos mi říkala ty? Prokrista Pána. Teď někdo může přijít pod vokno a zas- rozstřílet mu vokno, no, to je jedno. No a tak sme se tam usadili no a teďko najednou to začlo, teďko nastupovali všechny ty, ty, ty, deset, deset titulů před ménem, deset titulů za ménem a voni to furt jako říkali, furt se takle titulovali, no bylo to hro- tak nastoupili za ten stůl, pak šel ten s těma řetězama a s tou berlou, no bylo to úžasný, pak hráli hymnu, a pak tam něk- jako nákej projev byl no a pak nás tam jako volali, žejo, tak sme se jako mmm to osvědčení, dyž to

skončilo, tak hráli Gaudeámus igitur, no a pak zase pomalinku vodcházeli, tak se klaněli, no a pak s- pak nás tam sestra vyfotila, a pak sme- pak nás pozvala na voslavu, no tak sme se- XXX ne, ale já sem se tak trošku vopila no a pak, pak se stala věc taková, eee, můj syn vodjel dřív, eee protože měl už lístek koupenej zpáteční, tak vodjel asi v půl šestý do toho Liberce a eště sme šli, pris- šílenou cestou na nádraží, vzpomínáš na tu cestu? no né, ale kudy sme šli! Sme přecházeli dálnici nebo co, to bylo hrozný.

MI10

Tady sem se nenarodila, narodila sem se v Praze, protože mamince zemřely dvě děti, chlapeček, nejdřív holčička, pak chlapeček předtim sem měla eště bráchu teda. Ten- ten žil. Takže mmm mezi mnou a bratrem byly dvě děti, který zemřely a mmm maminka byla er há negativní, já nevím, jesi to ti něco říká, takže eee v době, kdy se rodily ty děti, tak eště nebylo nic a v těch padesátech letech ňák v Praze s tím začali, že výměnou krve se to dá všechno jakoby zastavit, že to dítě teda neumře, no. Tak, tak takle sem se já rodila. Horko těžko, měla sem dvě kila, dvacet deka, pak sem zhubla asi na kilo devadesát, no, byla sem takový nedomrlý dítě, a to už mi zůstalo celej život (smích). Nemyslim si fyzicky, jó? Fyzicky sem celkem bych řekla statná, ale (smích) jinak, jinak tady asi poškozená.

Exp.: A bydleli ste tady? V tomhle bytě?

Nenene, kdepak, my sme bydleli, víš kde- víš, kde je sokolovna? (*ehmm*), tak v tý sokolovně dole, když seš, když seš proti hlavním dveřím, tak na levý straně sou takový ty (hez.) obrovský okna, je to jako - jako ňáká výkladní skříň to vypadá, ale nefungovalo to jako výkladní skříň. Tak - tak sme měli kuchyň. Tam na tom růžku kousek jako dál, tak ten roh tam měli naši výčep a hospodu a eště než já sem se narodila, tok voni byli f- Podmošnou a tam měli taky hospodu v tom hotelu. Tam, co je teďka, no to šití, jak se to menuje, Saleva. No, tak - tak tam původně byli, pak se přestěhovali sem a tady sme měli dóle kuchyň, obrovskou, to bylo asi č- pomalu čtyři metry do stropu, se vubec nedalo vytopit, zima a hnedka (*ehm*) ty dveře, který byly z kuchyně vedly vlastně do tý hospody, do výčepu, no a nahoře sme měli ložnici a pokoj v sokolovně. To se pak po několika letech, po dost letech, mysim, že už sem byla dost velká, když sme dostali kuchyň eště nahoře. Takže sme měli kuchyň, pokoj, ložnici a dole už to sloužilo spíš taková přípravná, když tam byly plesy, tak se tam d'ály jídla a takový, tak taková přípravná, prostě. Nó, tak, takže tam sem prožila já celý dětství, v šestadvaceti letech, když mně bylo, tak sem se skoro v šestadvaceti sem se teda vdávala a to sme se stěhovali před mou svatbou naproti do baráku nahoře do- do jednoho

bytu, který obývala jedna pani, kterou sem znala vodmalinka a stěhovala se v tom baráku dólu zase po někom, takže to byl takovej kulovej blesk. Nó, tak tam to bylo hezký docela, tak dřív to bylo tak, že prosim tě já jako dítě, protože sem byla vymodlený dítě, naši mě měli hodně pozdě, tak já byla takový dítě, který v podstatě nikam nesmělo. Ale né, že jako nesmělo, ani sem neměla ty touhy někam lítat. Některý lítali furt někde a já sem si tak nedávno, mě to tak napadlo, že sem snad do svejch čtrnácti, třinácti let, nepřekročila sama most (smích) v Semilech, abych se dostala do Podmoklic, jenom s našima, protože tady bydlel brácha muj naproti v baráku, v tom koloráckym a tak já sem prosim tě, když sem chodila, tak sem chodila buď s nim, nebo s našima k nim, a sama snad vůbec sem tudle část Semil vůbec neznala. Takže, já sem trávila pořád- tam byla mlíkárna blízko, tam, kde sou teď eee ta banka, jak bydlej Radějovi, já nevím, tak tam na rohu eee rodiče tam bydlej Libušky nahoře, tak tam byla dřív mlíkárna, tak tam sem já chodila pro mléko, deně nalejvaný do do džbánu, to nebylo jako teď náký lahve nebo krabice. A to bylo nejlepší, protože to bylo čerstvý, druhý den zas přivezli hnedka po dojení další čerstvý mlíko, takže eee to bylo výborný a - a taky kysalo to mlíko, to už dneska nekysá, dneska smrdí, žejo. No a tak tam sem chodila, pak tam byli Polmanovi, to ty nemůžeš vědět, tys tady byla? Jako malá?

Exp.: (Zvonek) No, byla, Vod mejch dvou let.

Jo vod dvou, no a tak to už podstatný si pamatuješ. Ano? No a tam sem, tam sem chodila pro náký loupáky, housky, tam měli taková- taková pekárna a mlíkárna, to bylo před, jak je teďka Jitka, tak tam. Už už.

Čau (*MI09: čau, já se vomlouvám, já sem se vod toho Miloše.*) Já vim, mně to je jasný.

No a pak sem, to sem zrovna dneska říkala Aniče, a pak eště sem chodila, to b- tam, jak je teďka ten - náký automaty mmm, naproti bý- bejvalý vojenský správě, jesli víš, v tý ulici Tyršově, tak tam sem chodila do jednoho takovýho Koloniálu, takže tři takový body a do hudebky. A do cvičení v sokolovně a to bylo celý mý dětství a na sokolovnu si hrát. Říkám kam, že já sem do čtrnácti let snad nebyla v Podmoklicích sama. Aničko.

(...)

No, takže sem si uvědomila, že vlastně já ty Semily vůbec neznala a začala sem to poznávat, a ani tak ti, já nevím, no. Na- naši se vo mě asi báli, takže já sem si hodně hrála na sokolovnu, chodila asi třikrát tejdně do gymnastiky, tak aaa a eště k pani Pluhařový, to nevím, jesi si znala, do rytmiky, to bylo dřív tam, jak eee, jak sou teď Kosařovi, jestli víš, tak hned vedle

ten barák, ten byl teď jin- byl úplně jinej, než je teď, tak tam byla pani Pluhařová, tam měla rytmiku a Alenku, Alenka, jak se menovala, Bartošová, tu znala, né? Vona asi předloni zemřela teprve, bydlela u- nahoře u krematoria. Neznalas? Nó, tak ta, ta tam s ní trochu asistovala a jinak musím říct, že mmm ještě sem chodila na druhou stranu ke strýčkovi, protože bydlel tam před Technometrou a teď je na Kruha a jinak šlus. (smích) A tím, že naši neměli ani náh čas, ani sme neměli peníze aaa, abychom mohli někde jezdit, takže sme nikam nejzdili, žádný dovolený, to už spíš prázdniny, to sem, jó, to sem vyjela vlastně asi, v devátý, v osmý třídě dooo Sokolova sama, do Prahy a do Karlovejch Varů a do Sokolova, sem d'ála takovejdlé zátať velkej, a mmm, to sem asi každý, asi třikrát sem tam byla na prázdniny a voni pak jezдили sem, takže s nima sem jezдила, měli tři děti, tak sme se dycky naložili, bé sedumdesát to byl takovej, takovej předtrabant, podobný auto jako trabant, takže né moc velký, ale jako prostorný vevnitř, no a my čtyři děti vzádu, proti předpisum, šest lidí v autě, tehdy ještě nebyly žádný pásy, no a jezдили sme na náký výlety. Do Jizerskejch hor a támdle a tam, takže s nima já sem se někam aspoň dostala, jinak já fakt. A a to mam bohužel dodneška, nechce se mi nikam jezdit, líná sem, mmm, dyť představa, že bych se měla sbalit do kufru náký věci, nevím co, nevím, co, jak, hrůza.

Exp.: A jak si poznala muže svého?

Jak sem poznala svého muže. No, to je docela, to je docela zábavný, no. Tak já už sem pracovala v Lomnici na XXX a můj muž, protože se nejdřív vyučil a pak začal dělat průmyslovku, takže v pokročilém věku jezdit do Jičína do školy. No a tak a- no tak to až později. A tak my sme tak v tom autobuse se asi vobčas sme seděli naproti sobě, nebo sme se vídali, a jednou sme jeli a von si sed naproti mně na čtyřce. A pořád se mě na něco ptal. Jak teď nepromluví ani slovo, jo? Tak tehdy se mě furt na něco ptal a mně to lezlo tak šíleně na nervy. Ale tak šíleně, já sem říkala, bože, to je šílený. Co to je za -. No a potom eee nákej jeho kámoš, já sem je- asi tak jako sem věděla, že existuju nebo to, ale nákej jeho kámoš a jesi jednou se mě ptal, jesi bych nešla na nákou diskotéku, nebo já nevím, co to bylo. Já sem taky nikam nechodila, to se mi taky nechtělo, mně se to nelíbilo, žádný zábavy se mně nelíbily, nelíbilo se mně ani- ani ty diskotéky, no a tak sem říkala, že teda bych šla. A tak to bylo v Řekách v klubu. Tak sem s nima šla, no a- a dobrý, nic. Tak mě náh vyprovodil, nevím ani kdo, asi Pepík teda a pak sme se vídali v tom autobuse, ale- nebylo to takový to teda jako že by zaplanula náká velká láska hned. Na- navíc von mě hrozně iritoval, tím jak se furt vyptával, tak byl takovej jako samá psychologie a to a mně to hrozně lezlo na nervy. A takže mě spíš vodpuzoval, než- než aby mě teda přitahoval. Jako fyzicky mě přitahoval, von byl

hezkej kluk, ale, ale (Exp.: *Jakej byl?*) Je, no. Stále je krásnej (smích). A a no a tak prostě slovo dalo slovo, tak sme spolu začali chodit a chodili sme spolu ani né půl roku, možná čtyři měsíce, pět a von musel na vojnu. A já sem si předtím vždycky říkala, jen abych neměla někýho vojáka, já, že nechci kluka mladšího, než sem já, tak von je jenom vo sedum mesicu mladší, víš, to neni tak hrozný, ale alee prostě ti, že d'ál tu průmku až takle dlouho, tak musel jít na vojnu dyl a já, představ si, sem spadla do toho, že ve svejch letech, když sem už d'ála, pracovala na tý XXX, tak pic ho. A von měl ten, jak se tomu říká, ten přijímač, tak to měl v Topolčanech. V Topolčanech a já sem si říkala, no přece já nepojedu na přísahu do Topolčan, já sama takovou dálku. No a na tý XXX my sme měli eee takovýho docela psa, každej se ho hrozně bál, já sem tam byla jenom šest let sem tam pravovala teda musim říct, že byl mmm ke mně úžasnej, choval se úžasně, měl mě rád, já ho taky tak jako docela brala a něk sem se zmínila před nima, že budu muset jet do Topolčan. A voni říkali: a kdy tam jedete? A já sem říkala, no tak tehdy a tehdy a von říkal, no neříkejte a to my jedem taky na Slovensko, my jedeme, my jedeme na nákej kongres, já už nevím vubec kam teda, a von říkal, tak víte co? My na zpáteční estě se pro vás v těch Topolčanech stavíme. No, tak to bylo výborný, tak já sem teda jela do Topolčan, ted' sem měla hrůzu, abych - napekla sem něký řezy, aby ten můj chudinka teda se měl na tý vojně dobře, ted' přijdu tam, tak sem to všechno zvládla, přestup, Bratislava a blebleble aeee když sme se dostali, když sem se dostala na tu bránu teda před kasárna, tak koho chcete, já sem říkala Švestka Josef a von héj, zavolej Slivku!(smích) No tak, no pak ho pustili, měl nákej nákou teda mu dali asi vycházky a já nevím co, tak sem tam s nim strávila asi dva dny necelý teda, pak byl- byla ta slavnost no a po slavnosti už teda von nemoh a já, pro mě přijel ten XXX a odvezl mě zase zpátky domů.

V pohodě, no. To bylo hezký, no na ty XXX sem já byla hrozně spokojená. Tak se mi to fakt ne- ne- na XXX sem vubec nechtěla jít pracovat teda, dyž sem skončila školu, nechtěla sem jít pracovat, jenže já s- já- v dnešní době já bych vubec nikde neuspěla. Protože se furt dělá někde něký výběrový řízení a tak dále, tehdy se měly posílat aspoň něký teda mmm možná životopisy nebo jako takovou, takovej zájem, že bys tam ráda nastoupila, to. Ani to sem neud'ála a tady to bylo estě ÓÚENZET tenkrát, tak samozřejmě se dozvěděli, že já končím, takže mně hned napsali a můžete na- že by byli rádi, dybich nastoupila buď do Jilemnice, nebo do Lomnice, nebo já nevím, kam estě a mmm no tak žádný dálavy vždycky každá kamarádka to už v tý době bych bejvala třeba chtěla z domova někam pryč, no jenže sem byla tak nepružná a tak sem se vo nic nezajímala, moje kamarádka skončila v Marijánskejch Lázních, ta- ta jako taková ta jó kamarádka, s kterou sem se vídávala hodně a mmm nevím,

jesi nějaký holky se - se dostaly taky někdy, ale né že by nějak cestovaly, tehdy to ještě nebylo tak, že dneska jedou támle přes hranice do Německa pracovat, to ještě nic takovýho nebylo, no a tak sem zůstala tady, no. Zůstala sem rodičům na krku vlastně, pěkně doma, mamahotel, v hnízdečku, žejo, maminka, chudinka moje zlatá, jediná úžasná se vo mě starala a jako do sedumadvaceti let, teda než sem se vdala, do těch šestadvaceti let sem ji byla na krku, no.

Exp.: To já sem taky.

No tak ty nejseš mamince na krku, ty tam jedeš na návštěvu. Seš buď v Praze, nebo tady, vid'?

No, tak to bylo takový, že- že, pak teda jo a taťka pracoval (hmm) já nevím jesi ještě v té době pracoval v Papcelu, tendleten barák, ve kterým teď já bydlím, tak to- to si stavěli svépomocí lidi z Papcelu. To byla skupina lidí, který teda se rozhodli, že si postavěj barák a eee, tady bydleli nějaký Solský v tomle bytě. No a pani Solský, docela záhy potom dyž sme se sem nastěhovali, zemřel manžel, a asi chtěla, jo a mmm my sme byli náhodou u strejčka mýho muže nahoře na návštěvě a von se zmínil vo tom, žeeee chtěl, že si chtěl koupit tenhle byt, od pani Solský, že ho prodává, ale že se rozhod, že si postaví barák. No a my s Pepikem sme zavětrili, protože, já nevím, jesi to bylo v době, když sme se už měli brát, nebo- nebo jak to bylo, že sme si řekli, že se vezmem, ale neměli sme kde bydlet. Tak sme říkali, jéžiš, a Juro, nechceš tam s náma zajet, jesi by nám ho nenechala pani Solská? No, tak Jura nás vzal do auta, jeli sme sem, pani Solská nám to přislíbila a byla tak seriózní, že nám to vopravdu prodala. Nám, že nikoho nehledala dalšího, jo? Tak to sme byli teda moc rádi a vlastně sme se vzali v sedumdesátým šestým sme se vzali a vo rok pozdějc předtim nějak, než se narodila Blanka, protože vona se narodila to taky. Já sem nechtěla děti, žejo hned, chtěla sem ještě že aby sme si tak užívali, užívali a najednou pic a za tři měsíce po sňatku sem otěhotněla. Tak sem byla tak našťvaná. Tak našťvaná, že sem to nemohla vubec překousat. Já sem si říkala ježiš marja, tak já sem děti ještě nechtěla, Pepik: kdybysme čekali na tu dobu, až ty budeš chtít děti, tak bysme je neměli. Tak sem zmlkla, no a čekali sme Blaničku. A ten celej rok, než teda se Blanka narodila, tak sem byla ještě u našich, protože Pepik eee celej život jezdí, ten je pryč celej tejden, takže my sme víkendový manželství, proto se máme tak rádi, víš? Ale běda, už to hrozí za chvílku, že zustane doma a to teprve bude džungle. Kdo přežije, to nevím teda (smích). Kdo přeije. A (ml09: Rozhodně ty.) Rozhodně já? No, no jéžiš. Já bych to nechtěla, abych přežila já.

(...)

No, no tak takle to vypadá, Janičko, tak takle sme se seznámili, nejdřív mně byl tak protivnej, až nakonec sem si ho vzala. A teď musím říct, a to možná ti potvrdí i XXX, vona ho sice až tak nezná, ale zná ho, že sem si vzala nejhodnějšího, neskvělejšího, nejúžasnějšího chlapa, kterej chodí po zemi.

(...)

Ten mně tak strašně pomoh, když to bylo potřeba eee, je pořád pryč, ale eee a vo všechno sem se musela celej život starat, ale když mi umřela maminka, nebo mi umírala, tak mně dal auto k dispozici a jezdil do práce s deseti taškama vlakem a autobusem a já sem měla tady auto a když přišel ten- ten den, tak byl tam se mnou, pomoh mně maminku vomejt, pomoh mně maminku oblíknout, prostě se tak postaral, že- že já sem se úplně rozplynula láskou k němu. Fakt. To bylo úžasný. Takže to sem poznala, že- že i i v takovym špatnym se do něj můžu teda vopřít, no. Tak někdo- někdo by byl takovej, žejo, že by se sbalil a nechtěl tam jít a nic, no, já vim, no. No takže tak, tak dobrý teda. Musím říct, že spokojená sem-

Exp.: No a co vnouček?

Vnouček? Vnouček tady byl ze soboty na neděli, z neděle na pondělí, včera sem přijeli vodpoledne, protože Blanka si potřebovala něco zařídit v bance, tak přijeli, jenže jí usnul v autě, tak ho nesla, támhle ho dala do děcáku na eee na váleandy a tam asi hodinu spal. Vnouček je dobrej. No, ale ty děti sou teď ňáký moc živý. Hele, co mně nezničily moje děti, to von s přehledem stihne za chvíli, co tady je. Všechno mně rozhází, všechno, se všim mlátí, všechno, no všechno rozbije nó, prostě. Mam novej- novej noutbuk a von mi tam, jesi to byl von nebo někdo z těch starejch, já si myslím, že to byla Blanka nebo Kamil, já tam mam lampičku a tu lampičku voni to rameno sklopili eee svítící, sklopili nad noutbuk a mnšeto upálilo ctrl eee takovej - pálilo jako vypálilo to tam, že tam mam takovoudle vlnovku a nemůžu, to sem to dala radši pryč, protože by mi to tisklo zase do toho monitoru aaa co mi tam ještě udělalí? Eště tam je takový kolo jako vypálený. A to je nový, jo? Sem si říkala, tak zadarmo to není, stálo to taky dost, tak přece, no ale von - a nechaj ho všechno dělat. Tady von pořád lítá, bubínky, tak si veme všechny mističky a všechny eee hrnce, pokličky, to má činely a teď si veme hůlky na jídlo si veme jako paličky a teď tady si to takle rozloží a teď to a takle von se u toho tváří, takle von se, jo, takle bubnuje a takle se votáčí, děsně důležitě. No včera taky. A nechtěl jít domů večer, začal řvát, protože se koukal na- na na ňákou Mášu, to je Máša a medvěd, to je ruská pohádka, a ta Máša tam dělá šílený kusy a to se mu právě strašně líbí, hraje na kytaru a má takový to háro, víš takový - ten roker. Bláznivej. No a to se mu

šíleně líbí a chtěli teda Blanka že už musej jít, tak začal řvát, že nikam nechce jít, až nakonec zase mmm von dyž se vzbudil, tak taky byl takovej strašně neklidnej. To ti lítá do všeho a nic nechce a je rozmrzelej až brečavej, a to chtěl mámu, ta, která tady nebyla, von je na ní tak fixovanej, ale tak až nezdravě mně připadá, že- že nevím, jak to udělaj. Ted'ka dyž budou mít to druhý. Jesi von jí bude takle znásilňovat furt.

Exp.: A už vědí, co budou mít?

No tak mmm z toho prvního ultrazvuku možnýho to vypadalo, že holčička. Tak sme se toho chytily, ale zatím měla dva ultrazvuky a nebylo to tam nák vidět, no tak si myslíme. Možná že holčička. No eee, Kamilovi, jako jejího manžela rodiče maj tři děti, ceru a dva syny a ty, ta cera i ten druhěj brácha Kamila maj samý kluky, takže tam sou čtyři vnuci. Tak ta holčička by byla, takže už maj s Vincentem pět vnuků no a ted'ka, že by byla ta holčička možná, no. Uvidíme.

Jako Blanka se určitě těší a zvládá to, ale vobčas, neska sem říkala XXX, že- že to pořekadlo, že první život života ti ničeje rodiče a druhó- druhou polovinu života děti, je naprosto pravdivá¹²⁸, že pod to se já podepisuju. (smích) No, tak ničeje rodiče, žejo. To je takový to až nadsazený, ale prostě musíš se vměstnat do nákejch kolejí, žejo, co ti nastaví ta rodina a já sem měla hodně přísnýho otce, to čili to teda, to byl oprus někdy no, ted'ka ty děti mě teda taky někdy vytáčeje, i když sou už takle velký. Zrovna dneska sem slyšela, jak- jak si někdo stěžoval, že jí je třicet štíry, pět pořád to je vlasně ta- ta cera a maminka jí říká, prosim tě, todle si ne- nevem, vem si rolák, nebo vem si mikinu, dyť tam je zima, ať nenastydneš. A takový. No to bude pořád, prostě sme rodiče, to máme furt takovýdle obavy blbý, pořád to dáváme tak jako najevo, ale jak se říká malý děti malý starosti, velký děti velký starosti, to je pravda, protože to jako ten můj syn v tom Mexiku, já sem z toho uplně na větvi teda, co bude a nebude. A no a při- přitom jejich starosti, no tak, nemusíš si to tak brát, žejo. No, neber si to! Prostě to tak je. Že si to musíš brát.

(...)

Exp.: A svatbu jakou si měla?

Svatbu, svatbičku. Svatbu sem měla taky v Semilech (smích) na radnici, bohužel tenkrát, kdo to- to to eště bylo za komunistu všechno, takže mě voddával fakt komunista takovej a eště takovej vošklivej a to sem fakt nechtěla, no ale nic- jiná možnost nebyla, takže jo. Takže nás

¹²⁸ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

oddal a pak sme měli v tom klubu v Řekách - sme měli eee hostinu, no. Svatba byla dobrá, bylo třicet asi jedna nebo dva nad nulou, vedro jak hrom, bylo to v červenci, třetího července, a fakt bylo krásně, bylo to hezký, ale mmm nikam sme se jako, ně- někdo mě, myslim, unes. A já už ani nevím kam. Jenom tak na chvilku, někde mě potahali autem po nákejch kopcích a pak- pak zase. Nó a jinak dobrý. Já myslim, že - že tohleto bylo dobrý. A eee teďka ta Blanka moje se vlastně vdávala, když jí bylo skoro sedmatřicet? No. Já sem v životě žádnou svatbu nepořádala, hlavně už se cejtim stará na to, žejo. Tak dítě no, tak sem říkala jéžíšmarjá, já to ani nezvládnou s tím miminem, já k těm dětem, to je zvláštní, nikdy neměla žádněj nákej uplně jako že bych je potřebovala k životu, to sem nikdy necejtila. A je to asi tím, že ten můj bratr byl vo jedenáct let starší a já sem se v tý době, eee celej život sem se pohybovala mezi staršíma lidma. Moje maminka pocházela z třinácti dětí. Eem dospělejch, co já pamatuju jich zustalo buď sedm nebo devět, teď už nevím, myslim, že sedm. A všechny mý sestřenice, eště dneska mam několik sestřenic z tý, ale těm už je přes osumdesát, mmm některem hodně, některem- vloni mně zemřela asi osumdesáti devítiletá sestřenice a já sem se fakt celej život po- potácela mezi těma starejma lidma, staršíma. Staršíma až starejma a- a do školy - ve škole sem měla asi tak jednu dvě kámošky, tak sme se tak jako plácaly, chodily sme většinou do toho- do stejnejch institucí jako byla hudebka, rytmika, cvičení a nebo sme se slejzaly i na tý sokolovně a já sem fakt mmm, ty malý děti se mně nák minuly. Ani v dětství sem je nikde neměla, některý třeba moje vrstevnice v osmý v devátý třídě chodili jezdit některem lidem s kočárkem, jo? To já to prostě, to mě všechno minulo. I když sem měla vlastně, měla sem, měla sem neteř a měla sem eee synovce. Takže to sem vozila kočárek teda. No, to sem vozila kočárek, to- to sem mně líbilo, to mmm to sem jako zvládala uplně všechno, přebalovat, krmit a to se mně líbilo, ale jako že bych k těm dětem nák lnula, nikdy né a to mně i v práci, třeba já bych asi nemohla pra- pracovat v nákyh ústavu pro děti. Já prostě sem si rozuměla s těma dospělejma víc, no. To. Já to s dětma neumím.

Exp.: No a ta svatba Blanky byla jaká?

A ta svatba Blanky byl, víš de sou Čikváška? No a tak nahořes tam někdy byla u těch Davidů v tym. Jo? Bylas tam? No tak tam! No, tam sme- tam měla i oddavky, i - i teda celý to sezení, tak celej ten areál vlastně nám tam poskytl, to eště pan David, zemřel teda letos, tak eště žil. To eště bylo všechno, von s- von byl emmm spolužák mýho manžela. Chodili spolu tady do školy. V Podmoklicích. No, takže svatba se vyvedla, svatba byla, ale! Byl červen a jednadvacátýho června to měli a hádej kolik bylo stupňů.

Exp.: No, když to tak říkáš, tak pět.

(Smích) Třináct! Dvanáct, třináct a nahoře foukal takovej severák šilenej, takže zima, víchř, hrozný. Po tydle stránce, ale my sme tam měli velkej stan eště teda, to nám tam instalovali někde z Turnova a tam sme měli ten- ten oběd aaa-

Exp.: Jak ste to vohřežvali?

No, tak si to dali přihřejt a dole v Košťálově nám to vařil eee děti nákej kámoš, takže mmm jídlo bylo výborný, tak von to tam- von to tam eště večeri, tak měl to takový to studený a mísy a takový, to všechno von tam jako uďál už potom. To bylo dobrý, no. A paní Davidová byla ohromná, ta byla fakt! Příjemná a a velice taková vstřícná, vůbec to nebyla náká, že by jí něco vobtěžovalo jako já třeba (smích). No tak to. Svatba byla moc hezká. Užili si to, my sme jeli asi ve dvě v noci domů a ty mladý, co tam jich bylo dost, tak ty tam spali někde a druhý den sme tam jeli, že to budem uklízet, tak eště sme jim dali snídani a výslužky a tak dobrý to bylo, no. Ale drahý teda. Bylo nás asi šedesát nebo sedumdesát, já nevím, hrozně lidí, takže- asi šedesát, no možná. To já dodneška nevím, kdo- kdo kdo byl, a já ze svý strany sem tam, Pepík tam měl tatínka, maminku, synovce s manželkou a dvě děti, tak to je šest lidí, my dva potom, Pěťa při- přiletěl a já sem si pozvala tu, ty kamarády z Prahy, co- co Blanka tam jednak d'ála v tom Ogloj Chorchoji, takže mmm Michala Froňka s manželkou a se synem a a Pavla Tausiga s Helenou, tak pět lidí, tak nás bylo jedenáct. A to všechno vostatní, no. Tak takle. Drahý. Tak ty peníze, kdyby mohly, by - by jim byly ted'ka docela dob- jako něco platný, protože si chtěj představovat nákej barák támle někde po rodičích a to nebude tak jednoduchý. Né po rodičích, voni žijou, ale voni to dali Kamilovi a chtěli by se asi vodstěhovat do Turnova, tam maj byt taky, ale ty budou nešťastný, protože sou zvyklý, sou to voba inženýři, zemědělský, furt pěstujou náký věci, von tam má ovečky, maj tam slepice, maj tam kočky, víš a ted' si představ z tohodle se přestěhovat do bytu takle někde. To já myslím, že budou nešťastný teda. No. To je obrovská v tomle věku už to je. Je pravda, že se nebudou muset až tak vo ně- budou moct třeba na náký výlety si jezdit víc, nebudou mmm upnutý k tomu, k tý půdě a k těm zvířatům, ale bude to. A voni sou dělný, to nesou žádný takový jako já. Lenoši. (smích).

MI11

Pocházím z Lomnice, no. Celej život, celej život sem v Lomnici. I když tam co. (*Exp.: Rodiče byli taky vocad'?*) Maminka jo. A otce, toho sem nepoznala, dá se říct, protože zemřel, když mně bylo šest let. Takže sme žili jenom se sestrou a s maminkou. No, ta prodávala na náměstí v cukrárně, co. A nad - nad cukrárnou sme bydleli. Takže to bylo dobrý docela.

Exp.: Jak to tam vypadalo v tom bytě nad cukrárnou?

No, to byl, no, byla to vlastně velká jedna místnost, kterou sme potom pře...rozdělili, abysme měli jako kuchyň a pokoj. A ještě k tomu byla malá místnůstka taková, jenže to bylo bez vokna, bez ničeho. Koupelna, to neexistovalo, to sme v takovém prostoru měli ven...akorát vanu. No tak tu sme přenášeli do kuchyně, tam sme se koupali ve vaně. Záchod taky, ten byl jeden na chodbě. Ale to tam bydleli ještě jako jedny lidi. Takže to sme - ten záchod sme měli společnej, no. No a takže sem žila nad cukrárnou, nad sladkou cukrárnou, no a co? Hubená. Eště hubená. No, potom, do školy sem chodila taky tady v Lomnici a potom po škole sem dojížděla do ekonomický školy do Jičína. Teda jenom do dvouletý, protože maminka neměla peněz, když byla sama, že jo. No a tak to už mně bylo potom krásnejch těch kolik - šestnáct, sedmnáct, no a pak, když sem se provdala, v těch, kolik mi to bylo? Dvacet? Jenna, žejo. Žejo. Dvacet. To mně bylo dvacet vlastně, dvacet. No a narodily se mně ty dvě děti. A to sme bydleli, pak sme bydleli pod- pod cukrárnou, co je teď muzeum, vlastně co je KIS. Takže tam sem dostala, protože sem začla pracovat v Technolenu, a to byl byt Technolenu, tak sem tam votamtud' dostala byt. No a takže sme bydleli potom, coby vdaná, žejo s dětma, bydleli sme tam, v tom dnešním KISu. I když to jako nebylo nic moc, protože tam je klenutej strop a všelijaký výklenky, no tak sme to tam. Manžel eště s pantátem to tam upravili, i koupelnu sme tam měli udělanou, kterou teďka už zas museli sbourat tam, žejo. No a tam sme bydleli do roku sedumdesát a potom, po tom roce sedumdesát, to sme eee vzali, no vzali hospodu (smích) eště za Jednoty, to nám bylo nabídnutý. Na Klepandě, no a pak sme byli ty čtyry, čtyry roky sme byli v hospodě Na Klepandě a tam pak sem se zase vrátila do Lomnice a byla sem zase v Technolenu. Až - až do roku no, až do roku devadesát? Nebo jak to bylo. No, když pak v restituci dostal manžel se svým bratrem dostali zpátky zase hospodu, no tak potom sme šli zase, zase do hospody. No a v tý hospodě, no. Bylo to tam dobrý, no. To jo. To právě sem tam byla v kuchyni eště i vobsluhovala teda s manželem, ale v kuchyni sem byla s paňmámou, která jako nám - to vlastně byla původně jejich hospoda, že jo, takže vona tam vařila v kuchyni, no tak se mnou, protože dost lidí jako chodilo, nebo tam byly všelijaký ty, jak se jim to říkalo, těm, těm dnům, takle co stavěli nák dóle slepičárnu a to, tak to měli ty jejich kontrolní dny, takže tam no.... Takže to šlo, no. To, měli sme teda, jako když sme tam byli v tom sedumdesátym, tak to sme měli vodeuřený i v tejdnu. To bylo vod středy, pondělí, úterý bylo zauřený, vod středy až do neděle to bylo vodeuřený. Takže to jako. No tak to za

Jednotu, žejo, tak to se muselo, to by asi nešlo, nebo nechtěli by to jenom na nějaký víkendy. No a takže, takže takle.

Exp.: A co se tam vařilo? Bylo to stejný jako dneska?

Nó, tak asi jó. No né, no tak ty teď se tam nejvíc vaří kumburský žebírko, to, to jako ještě neexistovalo tenkrát a no, tak ty lidi taky --- spíš byli na ty vomáčky a takový ty, žejo. Vomáčka, knedlik. Tim se najedli (smích). No a tak i ty párky, který dneska vůbec jako to, to by si snad nikdo ani v hospodě už nedal vohrátej párek. No, a takže tam sem vydržela až do roku no tech devatedát štyry, pak sem šla do důchodu a pracovala sem tam ještě jako i- i v důchodu, žejo. Teď kolik let už tam nejsme. Kolik let tam nejsme? Co tam je Marek a deset, třináct let? (smích, smrkání) Nojo, takže teď si užívám toho mého důchodu (smích).

Exp.: Co děláte nejradši ve volnym čase?

Jéžíš, já toho mam. (smích) No tak samozřejmě jako každá ženská tak uklízení a vaření doma a no a potom na Chlumě na chaloupce nebo kolem chaloupky, já teda to - to tam nenapíchám do země, já to spíš potom sklízím (smích). Sklízím no a pleju a takový ty, no tak dělám všechno, no. A nemam tó. Nemam nějaký, že bych měla nějaký volný moc času, no tak si ho najdu, najdu si, abych měla jako co dělat v tom volnym čase, žejo. No.

Exp.: A jak ste přišli ke Chlumu?

A von to, no ten Chlum, to už sme stavěli, dyž ten náš syn byl na vojně, žejo? To bylo v roce, no kerým. To už je dvacet, přes dvacet let už to je postaveý, no. To sme postavili, že sme sami, ano, že sme chtěli něco mít, žejo, kam bysme mohli z bytovky se taky jako dostat. No a tak takže sme to sami vlastně postavili no.

Exp.: Jako bez nákejch dělníků?

No, tak jo, něco tam d'áli ty mmm ty dělníci, ale to jenom takovy, co tam d'áli? (*MI12:No vohazoval tu přední část.*) No, ale většinou sme to d'áli sami jenom, no. Nó, když jako to bylo na pozemku švagra, protože pod tím má chalupu, žejo, tak, tak sme říkali budeme i jako blíž. Nó, tak je tam krásně (smích). No, ještě něco bych Ti řekla?

Exp.: No všechno! Všechno! A kde ste se vdávala, jaký to bylo? Jakej byl ten svatební den? Bylo to tady? Taky v Lomnici?

V Lomnici na radnici, ano. Nó, ale jako žádnou svatbu sme neměli, nó, tam sme byli jako já a manžel (smích), moje matka a můj děda aaa po tom manželovi rodiče a kdo ještě? Jé, za svědka byl manželův brácha, žejo? Nó, takže a hostinu, to nám ud'ála vlastně moje paňmáma, to sme měli u nich doma, takže nás bylo pár, no. Bylo to pěkný, no. Žádný hógó fógo. (smích)

Exp.: Jaký ste měla šaty?

Já měla, no, bílý vlněný takový krátký normálně, né žádný závojíčky a tydlencyty, tak vono se to tenkrát tak nenosilo, žejo, tyhlencty nó. Takže, takže z tohohle, nó. Bylo to dobrý, bylo to pěkný (smích).

Exp.: A co byste mi řekla vo ceři? A vo synovi?

Vo Synovi? Vo dceři? No tak jako byly hodný už vodmala, dyž nebyli, no tak se je proplesklo, žejo, což se ted'ka nesmí a to je chyba a no tak, co céra. Vyštudovala ekonomku a no a syn, ten se vyučil strojním zámečnickem, v současný době voba spolu pracují v ty hospodě. No. Tak já nevim, co eště bych ti řekla.

Exp.: Jaký bylo dětství? Bylo to jako těžký? Bylo to těžší než třeba, myslíte si, že to bylo těžší, než třeba máme my ted'ka dětství nebo než to maj dnešní děti?

Nó, bylo to úplně něco jinýho, děctví bylo úplně jinačí, než maj ted'ka, žejo, ted'ka, já nevim. Dříve spíš ty děti byly jako vedený tema rodičema lepší asi taky a nedovolili jim tolik, taky na to nebylo asi tolik finančně jako si můžou dovolit ty děti dneska. No a jinak to bylo dobrý, no.

Exp.: Jaký ste měli třeba hračky?

Jo hračky? Naší Kačky. Já nevim. Tak všelijaký, ale moc toho nebylo taky, žejo. Náký ty panenky a todlento, no. Tak to bylo, ale ty hračky byly úplně jinačí. Ne- než ted'ka maj tablety a a tydlenty takovýdle věcičky žejo.

Exp.: A jezdili ste někam na prázdniny třeba?

No, na prázdniny akorát sem měla babičku v Košťálově, takže do Košťálova k babičce a jinak

Exp.: Jaký to tam bylo?

No krásný, babička pěstovala kozy, my tam nechtěli jezdit, protože sme měli, museli pít koží mlíko se ségrou. (smích)

Exp.: Fakt? Kvůli tomu ste tam nehtěli jezdit? A ešte měla náký zvířata?

No, a tak co tam bylo jako na vesnici, žejo, králiky, kozy, a jinak snad nic, no, slepice, kočky a takovýhle ty, no. No jenomže pak to už, no už, to už sme byli velký, dyž to, dyž se votamtad' vodstěhovali do Liberce, protože zase babička s dědou, no a jako k jejich synovi druhýmu, žejo a a tím. Tím sme už tam pak ani moc tak nejezdili, žejo.

Exp.: Jak to tam vypadalo? To byl veľkej-?

No jo, to je krásnej barák. To je zděnej krásnej barák. Dyž takle sem jela do Liberce asi dvakrát vlakem s tou mojí ted'ka diabetickou předsedkyní, tak vono to je pod kolejema ten barák, tak je vidět krásně tam, to je meli- velikánskej i zahrada velikánská u toho, no. Ale bohužel, měli sme takovou hodnou tetu v Liberci, že to všechno shrábla (smích). A řekli, že ani komín z toho nedostanem (smích).

Exp.: A museli ste tam třeba pracovat, pomáhat nějak tetě?

Né, né, né, né. Né, nikomu né. Sme tam byli. To sme tam jezdili, ešte sme chodili do školy, žejo, a to. To nebylo ani tak potřeba nó. Asi na to stačili.

I když ešte dneska takle kolikrát ve snu to uplně vidim i vevnitř všechno, jak se mi to- Pěkný, pěkný, no. No tak takový a von to byl jako veľkej barák, žejo, dóle byly nák ty dvě místnosti, nahóre ještě byly taky a jako barák to byl pěknej a byl o tam pěkný. No.

Ecp.: A jakej tam byl nábytek?

Normální, jako dřív, no, v kuchyni měli tu, tu kredenec, žejo a gauč a stole jenom takový.

Exp.: A jaký to bylo na základce? Měla ste třeba nějakou dobrou kamarádku tady?

No, to- to sme měla a s tou kamarádkou jako sem kamarádka ještě dodneška. Kdy vo narozeninách si chodíme i gratulovat, no a jako jó. Plete mně ponožky (smích) kamarádka. A vona je, je sama a takže jako je vdova už a takže se takle navštěvujem a vona je dost taková jako i akční i k- jako ke starším lidem jako chodívá a tak, tak jako to sem měla kamarádku, vlastně už vod kočárku, protože naši rodiče už se stýkali s jejíma rodičema, no a takže to kamarádství nám vydrželo pořád (smích).

Exp.: A ve škole něco vás jako nebavilo třeba? Měla ste nějak neoblíbenej třeba předmět? Nebo učitele?

Snad tenkrát v té době jako nebyli neoblíbený učitelé, to by si nikdo nedovolil z žáků nebo z dětí, nák říct vo náky, no tak se mohlo říct, žejo, něco, ale to aby byl nák na ně vysazenej nebo to, to né.

Exp.: A jezdili ste někam na výlety jako teď se třeba jezdí se školou?

No tak to jó, to takle někde asi jo ,ale už aby s- abych ti řekla kam, nebo to, to nevím. To nevím.

Exp.: No a tady ve okolí někam jezdíte konkrétně ráda třeba někde tady po Českým ráji? Náký oblíbený místo?

Nó, tak to já ani tak moc né, já akorát na ten Chlum tak, co jezdím. Na tu chaloupku, ale no jinak snad tak ani, ani nikam tak nejezdím. Protože sem v svazu diabetiků a s těma jednou za rok vždycky jedeme někam, tady do vo- dá se říct, že to není daleko všechno, takže jenom takle jezdíme.

Exp.: A kde ste třeba byli?

Nó, to sme byli mmm Stráž pod Ralskem, Jánský Lázně, mmm Sloup v Čechách, eště někde sme to byli. No a votamtud' zase se vyjíždí ještě žejo po tom okolí tam, takže co. No teď naposledy sme byli v Kořenově.

Exp.: A co tam je zajímavýho, to vůbec nevím.

Kde? v tom Kořenově? No tak, my z toho Kořenova sme zase vyjížděli anebo přímo i mmm tom Kořenově, tam sme šli pěšky na nádraží, tam, co sme bydleli votamtad' to- to sme našlapali pár kilometrů, von to byl- byl docela kus. Nó, ale, nebo potom sme byli tajle v těch Jizerkách, to sme zase jeli autem tam někde, žejo, tam sme to všecko prochodili a nó, tak jako je to zajímavý, takle dyž se jede, a pak eště se zas eště to okolí tam vidí, no.

MI12

Ze Syřenova, to je šest kilometrů vod Lomnice, no. Sice sem se narodil v Jičíně tenkrát, kdysi dávno, no. Začal sem chodit do školy do toho, do Syřenova.

Exp.: Tam byla škola?

Tam byla škola. Pět tříd v jednom, což teda bylo neštěstí.

Exp.: A kde tam byla škola?

No, tak v prostředku vesnice asi tak. No a takže v první třídě šest lidí, v druhý, nebo dětí, v druhý čtyry, ve třetí osum, no až my v pátý třeba sme byli, to si pamatuju už tak jako víc, tam nás bylo pět.

Exp.: A to ste měli jednoho učitele?

A jednoho učitele. No, takže to bylo takový prostě, že když se, von se ten učitel musel s těma dětma v první třídě vždycky za-zabavit je a ze začátku, když začal ten školní rok, tak to si povíдали pohádky, no samozřejmě, že my sme poslouchali taky. Žejo, takže takle se to tam vedlo, no a tak všechno musel každého zabavit a nějak ho zaměstnat, no a tak se měli učit. Což na co sme doplatili potom, když sme přišli sem. Jo, protože (hez.) tam ten - nebylo, nebylo to takový, abysme byli takový, na takový úrovni, jako ty, co byli tady v Lomnici a chodili do jedny třídy a který měli výuku imrvérere jedno s- jedno a to samý. Stále.

Exp.: No a vy ste měl nějakýho kamaráda ve třídě třeba?

No tak jó, tak ty děti, co byly s náma v ty třídě, žejo nebo v tom ročníku, tak, tak to bylo všechno kamarádi. Vono to nebylo jenom z toho Syřenova. Jeden byl z Krsmole, to bylo zase vo kus dál, žejo, ten musel docházet dnes a deně ty tři kilometry musel chodit. No. Potom tam. Jo a potom sme tam měli jedno děvče a to bylo pana řidicího céra, žejo, no a. A tamty dva zase kluci ty byli ze Žďáru, žejo. No, jináč kamaráda sem měl dóle pod našim barákem, jo, pod tou hospodou, tak asi kilometr tam byl první takový dítě¹²⁹, s kterým já sem se moh stýkat, protože byl tak úrovni a i věkově, žejo. Byl vo rok mladší.

Exp.: Co ste spolu podnikali s kamarádem?

No, tak byly výle... Tenkrát se chodilo do školy ještě vodpoledne taky a v první třídě už! No. (*Exp.: Ježišmerjá!*) Jenomže já sem vždycky, žil sem furt venku, žejo, na ve- na venkově a furt venku, no takže sem měl trochu takový jiný spády a (hez.) nebavilo mě, že ještě vodpoledne pudu do školy! No, no a tak sem vždycky řek tomu klukoj: poj, deme za dědečkem. Dědeček d'ál kastelána. Nahóre na Kumburce, no a tak sme vyrazili nahoru na Kumburk. No, děda, ten tam nám dal nákou limonádu, hořický trubičky, my sme si do toho natrhali jahody pěkně a už sme si dávali cestou. No a někdy se stalo, že i pan řidící poslal někoho pro mě, ať jdu do školy ještě. Vodpolene. (*M111: To byl lump.*)

Exp.: To teda. No a tady v Lomnici už to nebylo takový volno, že?

To už nebylo, to už né. No, taky zase (hez.) se dojíždělo buď vlakem, zezačátku, potom až ke konci autobusem, no a jináč (hez.) v létě sme jezdili na kole do Lomnice každě den, tam a zpátky.

Exp.: A to bylo jaký kolo? To bylo po rodičích nebo ste měl svoje vlastní?

No, měl sem takový nejdřív starý, ale potom sem si vydělal na takovou tu Esku, už tu novější, už s přehazovačkou, no tak sem jezdil na tom.

Exp.: A to ste měl nákou brigádu?

No, brigádu sem si udělal. *Exp.: Co ste dělal?*

No, tenkrát sme chodili taky foukat seno a takovydle věci, žejo a nebo dokonce sem byl na brigádě tady eště v lomnickym pivovaře. A tam sem chytil tu právě takovou tu (hez.) takovej zájem vo tohleto. No a tím sem se šel potom učit na to. Nastupoval sem do Vratislavic, tam

¹²⁹ Zachováváme neshodu ve jmenném rodě.

sem vodsloužil jeden rok a pak to tam zrušili. No a poslali nás všechny do Plzně. A rok sem byl v Plzni učen.

Exp.: Kde ste, jak ste tam bydlel?

To byl internát tam. *Exp.: A to, co na to rodiče? To muselo bejt docela drastický.* No to i v těch Vratislavicích sme bydleli v internátě. A potom sme teda, když to tady zrušili v těch Vratislavicích, tak sem se přesunul do tý Plzně, nebo nás všechny tam poslali, žejo a tam sem rok taky sloužil. Ale já sem se k tomu spíš dostal taky tím, že kdysi k nám jako do hospody jezdil nákej (hez.) to byl ředitel vod Malburku, ten měl ve Smiřicích měli fabriku, žejo tam - a ten měl syna a ten byl taky vyštudovanej jako pivovarskej. Ale von to, von to měl jako vysokou školu, že jo. No a ten právě taky mě na to naved, jesi bych taky toleto nechtěl dělat, no tak tím sem se taky takle na to dostal.

Exp.: A vy ste byl za výčepem v tý hospodě pak?

Ne, tejká né eště. To eště dyž sem, dyž sem se dostal do toho, do těch Vratislavic potom do tý Plzně, tam sme museli složit zkoušky, žejo všechno toleto a vodstěhoval sem se zpátky a dostal sem umístěnku do Lomnice. Do pivovaru, to byl krcálek malinkej, jo, to byl ještě takovej, prostě všechno starodávný, prachstarý. Tam se mrazilo to ledem všechno za těma sklepama byly velký lednice, který se musely naplnit v zimě ledem, takže se z rybníka, kterej už tam není a je tam autobusový nádraží teďka na tom. Tak z toho se led vozil s koněm nahoru do tý lednice, tam byl takovej nájezd udělanej a tam se to hrnulo. Takže tam bylo spousty ledu. Jo. A tím se jako chladilo potom všechno toleto pivo se muselo s tím chladit. Páč dyž to bylo, když to začlo kvasit, tak teplota stoupala, tak se muselo tam vždycky házet led, aby se to utlumilo trochu. Hmm. Takže tady sem dělal taky rok a po tom roce to tady taky zavřeli, tak zase sem se stěhoval a na Hrubý Rohozec u Turnova, nebo na Malý Rohozec, né Hrubej, Malej. No a na Malým Rohozci sem pobyl až do vojny, no, po vojně už sem se tam nevrátil.

Exp.: Kde ste byl na vojně?

Na vojně sem byl Mladá Milovice. To bylo tajdle u Lysý nad Labem. Nebylo to daleko, asi šedesát pět kilometrů.

Exp.: A to už ste se znali? A měl ste náký děvče předtim, než ste šel na vojnu?

Ale jó, tak náký to byly taky. No. Jenže to bylo takový jenom krátkodobý.

Exp.: A na vojně to bylo dobrý, nebo.... Bylo to drsný?

Na vojně to bylo dobrý. Na vojně já sem byl na letišti. V Mladý. A takže sme si tam i zvykli spát v tom hluku těch motoru leteckejch, takže my sme byli pslední barák, a tam už potom byla ranvaj, letiště, no a nevadilo nám to, usnuli sme taky. I za toho rámusu

Exp.: A nedělali ste si žádný naschvály, nováčkum?

Jó, tak bylo ze začátku, když sme byli v tom přijímači, žejo, tak trošku taky tam byli ty, co tam byli tym druhym rokem, co nás měli jako na dozor, no tak nám to taky zpřijemňovali sem tam, že prostě nám (hez.) hledali prach anebo špatně srounaný voblečení a (hez.) takže sme vystěhovali celou postel na umyvárnu, tam sme ji vomyli a zas sme ji stěhovali zpátky, žejo. Tak takovýdle věci ňáký. Ale to toho nebylo zas tolik. No to bylo, bylo to asi dva měsíce jenom. Potom to skončilo, no a a já sem teda zase šel do toho do Pěšky, jo, to byla Poddůstojnická škola, no a tam sme byli půl roku asi, no, no prostě pomalu celej ten zase, ten konec toho prvního roku a potom roce, když sme uďáli, zase sem dělal zkoušky, to sme dělali v Bechyni, tenkrát nás vodvezli do Bechyně a v Bechyni sme dělali ty závěrečný zkoušky, no potom zase sme šli do přijímače mý zase pro tydlety, co přišli dělat jim vojnu a učít je ty začátky zase vojenský.

Exp.: A po vojně ste se vrátil sem, do Lomnice?

Po vojně sme se nevrátil do Lomnice. Po vojně protože vzhledem k tomu, že v tom pivovaře ty výdělky byly mizerný a já sem tam potom i vařil pivo, a ta jedna várka trvala dvanáct hodin (*Exp.:To je dlouho.*) No. A teďka, nastupoval sem třeba mmm v jednu v noci a do jedný do vodpoledne sem s tim dělal, žejo. No ale vzhledem k tomu, že za to dávali, za tudletu várku šedesát pět korun tenkrát, tak sem jako říkal, tohleto nejsou žány výdělky, jo? No ale někam se člověk nedostal, protože voni ho nepustili, to musel jít na organizovanej nábor. No a vzhledem k tomu, že sem měl bratra v Boleslavi, už tam dělal ve Škodovce a teďka v ty době, dyž já sem šel z ty vojny, tak Škodovku stavěli eště roz- rozto, zvěčovali, páč tam další linky by- přistavovali, takže tam byl organizovanej nábor. Říkám: pudu na to. Uměl sem jezdit, žejo, měl sem- měl sem trojku, tak sem šel do ty Boleslavi na ten organizovanej nábor, tim voni mě museli pustit tady vocud a tim sem se takle z toho vyvlik. No, tam sem byl rok, rok a něco, no ale tam už votamtud už mě pustili, dyž sem potřeboval, žejo. No, tenkrát sem šel zase sem do Lomnice zpátky, to už sem poznal Mirku.

Exp.: A jak ste se poznali.

Na pouti. V Libštátě na pouti. (*Exp.: Fakt? A jako byla to ta pravá na první pohled?*) No jo. Sme, sme dodnes spolu. Ale já měl motorku a voni se chtěli svízt hlavně domů. (smích) Je to šest kilometrů, no. Se nechala svízt. *Exp.: A tam už dalo slovo slovo? Nebo?* Née, no tak, no. Začli sme se stýkat, no, tak nák. Nákou ten, nákej ten výlet smě událi potom, mmm. Pak sem se vrátil z eee z toho mmm z tý Boleslavi sem do Lomnice, no a dál sem v Elitexu, jo, to tam bylo takový přijatelný místo, za víc peněz, no. A tím sem se dostal eee do toho Elitexu, tak sem vodpracoval asi sedum let, no a potom sem zase zjistil, že teda mmm hospoda je volná a tak že bysme mohli tam jít teda nó. A taky díky tomu, že matka eště byla v kondici a bydlela naproti, tak mmm, že nám začla pomáhat s tím, žejo, no. Tenkrát bylo víc takovejch kšeftů, my sme měli za ten, za ten rok sme měli asi čtyřcet svareb. (*Exp.: Páni.*) No, to byly taky dvě za tejden třeba. Ve čtvrtek a v pátek nebo v sobotu. No. Vždycky takle přes den sme to brali, protože, abysme to stačili zase uklidit, připravit, vono to dá dost jako starostí s tím. No. No, bylo to, byli sme zapražení dost jako todleto. (*MIII: to se lidi brali eště no, ted' se neberou. Nó, ted' se neberou*) A a potom (smích), potom dyž už jako najenou děti začli dorůstat do školního věku, že teda museli do školy, tak sme se rozhodli, že teda to pustíme, že musíme jít někde sem zase do Lomnice a navíc sme tady měli už bytovku postavenou a dyž byla prázdná, tak ka- eee furt chodili lidi a ptali se, jesi ji neprodáme anebo jesi jim to nenecháme. Sem říkal: né, my se tam budem stěhovat, tak sme se potom votam- ta- z toho (hez.) rozvázali pracovní poměr v tý hospodě a šli sme sem kvůli tomu, aby teda děti (hez.) mohly chodit do ty školy nó, tady.

Exp.: Kdo to za vás vzal v tý hospodě?

No, přišel tam nákej zase z hor, to byl nákej Bíčák, mysim. (*Exp.: Takže nikdo z rodiny?*) Nenene, nikdo už.

Exp.: Nebyly tam třeba náký zvířata ste nechovali jako teřba prase nebo?

Nó, tak to sme jednou, prostě bylo hodně zbytků, z těchletěch svadeb, tak jako ovoce, tam sme jedno prase vykrmili. A jináč. (*MIII: To říkal řezník, že to je prase samá svíčková(smích).Babička všecko pracně, žejo stírala z talířů.*) No a knedliky dostávalo. Sem tam i trochu píba, vono potom spalo (smích). No jo, nic se nevyhodilo, prostě všechno se mu dalo. No. Pak sem se vrátil- zase zpátky sem, páč tady sme měli bytovku, bydlení, všechno,

aaa sehnal sem práci, to byly¹³⁰ meliorační družstvo. Lomnice, no tak sem přestoupil tam. Do toho melioračního družstva, no a tam sem vydržel až do, do odchodu do důchodu.

Exp.: No a ten Chlum, Chlum ste teda stavěl vy, jestli to dobře chápu. Co to všechno obnáší postavit takovej barák? já si to vůbec nedovedu představit.

No, tak v první řadě je potřeba místo nějaký, aby bylo, tak sem to vyjednal se švagrem, pač to byl jeho pozemek a jesi tam muž, no, tak říkal, no, tak to víš, žejo, můžeš tady, aspoň tady bude někdo zase známej, tak sem si tam zabral parcelu nad jeho barákem, a sice tam je hned les potom, to mě takle nenapadlo, že t- jednou vyroste taky hodně vysoký, teďka z toho mám luft. No a tam sem začal v roce asi osmdesát dva, osmdesát dva sem tam začal kutat, no. Mohlo se stavět čtyři krát čtyři asi. Voni jako nedovolili větší, no a tak sem ty čtyři krát čtyři to udělal a postavil sem tam jenom takovou jako, jako salaš pomalu (smích). Mmm teď sice už jako, že to už bude všechno zděný, no udělal sem trochu --- sem zvednul ten základ, aby to nebylo moc na zemi, aby to bylo trochu vejš a nenatahovalo to tu vlhkost tolik, tak vykopal sem základy ručně, žejo, tenkrát sem měl ještě možnost v těch melioracích si pučít auto, sem si pučil auto, přivez sem si písek, jo, cement, mmm teďka nějaký ty škvárovky a to sem si všechno tam dělal potom, i ty škvárovky, navozil sem si to tam, no udělal sem si ty základy, desku no a vyzdil sem nahoru tohleto. Tenkrát pamatuju někde v Jilemnici sem si koupil nějaký okna na to asi tři, potom dveře, no a začal sem dělat strop mmm. střechu. To než sem tam dal teda ty okna, žejo. Tak sem si udělal střechu, zase dyž byla možnost, tenkrát se likvidoval tady v tom podniku u nás taková stodola velká, vono to bylo dřív jézédé. No a ta storola prostě tam už byla taková nevyhovující, takže se to všechno z toho musí dát pryč. Tam byl vlnitý ten eternit na tom, říkám, já bych si ho koupil. Dyž si ho sundáš, je tvůj. No, tak sem si ho sundal, tenkrát brácha to tam zrouna likvidoval a ten jezdil s jeřábem, a takže jeřábem mi to z té střechy hezky sundal na zem, zase mi - sem si pučil auto, vodvez sem si to tam, no a měl sem střechu, žejo, hotovou pomalu. No. Pak se vohazovalo, to sem vohazoval si vevnitř všechno sám. Á jako zezadu a mmm akorát z toho čela, jo, sem to s - nechal, zase řek sem si jednomu klukovi, co tam u nás dělal, to byl zedník, a ten mi to jako pomoh vohodit ještě. Barák postavený. Ale poměrně jako lacino sem to postavil. Všechno takle jak se, jak říkám, že mmm se něco někde likvidovalo, tak sem zjišťoval, jesi to je prodejný, jesi si to můžu z toho vzít. Protože třeba ty trámy, no tam sem si potom ještě u toho udělal mmm takovej jako přístřešek, abych si tam mohl schovat nějaký to nářadí a tohleto všechno, sem tam chtěl mít

¹³⁰ Zachováváme neshodu v čísle.

zahrádku, no a tak sem taky mmm tam to začalo hořet u nás v tom podniku, jo, jesi si tam někdo hrál nebo jesi tam vysypali nákej popel, nevím, ale začalo to tam hořet. No, tak se to uhasilo a teďka ty trámy byly takový tr- vohořelý, jo, říkám no tak, tohleto všechno se musí mmm, bylo řečeno, vodvítz na zavážku někde, já nevím kam asi. Sem říkal, to já tydlety trámy, který sou jako vyhovující si taky eště nechám, tak sem z toho si to vyřezal, no, vodvez sem si to tam a pak sem si z toho postavil tehleten srub takovej eště, jo? No ale to, to je všechno postavený jenom základy sou kameny takle daný a na tom sou ty trámy, ale to sou trámy třeba třicet na třicet! Třicet na třicet trámy. To a všechno je to zkramlovaný dohromady, na tom je zase ten plech potom, kterej se zase eeemmm zlikvidoval zase ze stavby, no. Take sem to všechno tam splach, plach- zplychtil. Voni ty peníze nebyly tenkrát tak velký.

Exp.: No a jezdili ste tam autem, nebo ste tam chodili i pěšky? JÓ, i pěšky. (M111: Nó, ale taky sme měli asi tři ty druhy aut, první sme měli bejbinu, bejbinu sme měli první auto.) No.

To bylo bejbina. No, dobrý to bylo auto a já ho dobře znal, protože to měl otec taky, potom to zdědil brácha starší, no a tak sem koupil taky bejbinu. No tenkrát za šest tisíc byla. No. No ale měli sme možnost teda se dostat nahoru na Klepandu, dyž sme jeli k rodičům třeba, žejo, anebo někde na výlet, no, dok- dokázali sme taky jet mmm do Drhlen na dovolenou (*Exp.: Ste byli v Drhlenách?*) V Drhlenách. Pod stanem. V áčku, takovým věcím teda žejo. (*Exp.: Celá rodina i s dětma?*) Celá rodina a eště jedna rodina. A my sme se do toho, do tý bejbiny malinký, jo, narvalo nás čtyři dospělí a tři děti. No a peřiny, jo? Děti měly peřiny s sebou. Aby spaly v teple.

Exp.: Co ste jedli na tý dovolený?

Měli sme tam udělaný, takle daný cihly, na těch cihlách byly mmm dva nebo tři plechy vod kamen, ty pláty - ty tály no a na tom sme vařili. V hrnci normálně (*Exp.: Chytrý!*) No. Tam to bylo dobrý. No a potom, potom jednou takle začlo pršet a přšlo už druhej den, a tak sme to sbalili, nastrkali všechno do toho auta, všichni sme si tam vlezli, co sme tam byli vodjeli sme. (*Exp.: Takle ze dne na den.*) No, z- z hodiny na hodinu pomalu (smích).

Exp.: No a jaký sme měli další auto?

No, další auto, potom sme mě- si koupil taky starší to bylo. No. Felicie. Taková náká, všechny byly modrý anebo tmavě modrý, no ta bejbina byla taková tmavě modrá, no. A tuhleto felicii, s tou sem taky to- vodjezdil dost, no a potom sme něco vydělali v ty hospodě, tak sme si koupili už nový auto úplně, a to byla mmm mmm co to bylo? To bylo emběčko, emběčko, nó.

A s tím sem pojezdil dvacet jedna roků. S tím emběčkem, no. A to dokonce ještě jako už to začlo hnit hrozně, tak sem si koupil kasli¹³¹, celou kasli, no, právě v práci, tam v podniku sem si pronajal tam jednu garáž a tam sem si ho celý převlík, přestrojil. Takže starou sem vyhodil do šrotu a zase sem měl nový auto pomalu. No, jenže pipal sem se s tím, furt sem to natíral zespodu a ze- z- ze všech světovejch stran pomalu aaa vono to taky nevydrželo, vydrželo to asi dvanáct let todleto druhý a už to potom začlo taky prokvítat. Tak sem to vodvez tam Pavlovi, synovi na to, na zahradu, říkám si, jesi z toho něco budeš chtít, nákej motor nebo něco, tak --- už si to potom vem, no a jinak sem tomu nechal eee technickému ustříhnout roh, to se d'álo takle. Se ustříh roh, no a bylo vyřazený z provozu. No a koupil sem todleto, co mam dodnes. To už je teďka taky bude dvacet let. Starý.

MI13

Já pocházím tadyhle ze Žernova, to je Český ráj, kde vlastně jsem se narodila a kde jsem chvilku vyrůstala a ještě se dvěma sourozenci, vo rok a půl mladší sestrou Jiřinou a vo tři roky mladší sestrou Maruškou. No jinak jako dětství asi, jesi Vás zajímá, no tak byli sme žejo na vesnici, celkem maminka do práce chodit nemohla, když sme byly tak malý, tak pomáhala v JZD, kde tehda v rostliný¹³² výrobě nák, protože se tam pěstovaly, já nevím, mák taky a a burák, pro pro zvířata žejo. Tak sme - já ji chodila jako nejstarší sem byla z těch sester, sem jí chodila pomáhat a chodili sme, chodili sme pomáhat potom i jako větší už na... U nás byl jahodářskej taky kraj, takže se tam pěstovaly jahody, tak sme chodili sbírat jahody, to už se mnou chodila i ta mladší sestra vo rok a půl.

Pak se dělaly sazenice zas ještě na. na... když to... Žejo asi v tom srpnu, který teda, ale všechno to bylo jako pod JZD tehda, takže sme dělali i jednotky mamince, pak sme přišli domu a hlásili sme, kolik sme udělali jako jednotek, žejo. Trhaly se višně, taky tam byly sady velký višni i jabloni, tak takový ty zákrsky a to, co sme mohli, no a jako družstevnice, i když prostě spíš brigádnice, žejo tak, že sme dostali kousek pozemku, jako záhumnky tehda se tomu říkalo, kde sme pěstovali taky jahody, brambory, prostě nákou zeleninu sme tam měli, protože u baráčku, kterej si rodiče teda koupili jako žánná velká zahrada nebyla.

A takže dá se říct, že sme pracovali. Měli sme taky kozu a prase, takže se taky i zabíjelo, zavařovalo, salám se dělal vynikající, to ještě sem nejedla v ty době, teďko takovej salám jako kdysi vopravdu, žejo viselo to na půdě a uzený a tak. Tak to sou takový ty vzpomínky z toho, z toho dětství, no.

¹³¹ Zachováváme výslovnost bez hlásky *t*.

¹³² Zachováváme negeminovanou výslovnost v rozporu s pravopisem.

Pak jako už velká, teda tenkrát byla osmiletá jenom škola, takže se vycházelo ve čtrnácti, no, tak sem chtěla, chtěla jít na švadlenu, což mě taky bavilo, zapomněla sem tam teda říct, že už jako vod mala sem jako dítě - mě bavilo šití, na panenky, háčkovala sem si, tam vedle sousedka byla švadlena, tak zbytky látek mi dávala a já sem časopisy různý měla, takže sem, mně to zajímalo hrozně moc a pak sem si já doma na ty panenky podle toho, jak sem to viděla, tvořila na to takový ty různý, různý šatičky, háčkovala kloboučky, sousedky chodili kolem, seděla sem venku na třetím schodě, co sme měli k baráku a tak mně to vobdivovali, žejo, co zase novýho sem vytvořila, takže sem chtěla potom jít na tu švadlenu. Jenomže to sem nemohla, protože sem taky rychle rostla a měla sem skoliózu a maminka se mnou jezdila do Liberce do, no k lékaři, jak se to tam tenkrát jmenovalo přesně, už si ted' nevzpomenu. A takže mně to nebylo doporučený, žejo, no. Takže sem chtěla jít taky na zdravotní sestru, to mně tatínek jako nedovolil, že bych se na dětskou nedostala a tenkrát rodiče vo tom rozhodovali, žejo a říkali nějaký bažanti a mísy, jo nosit. No, tak nakonec už nic jinýho nebylo, takže sem sem nakonec musela, dostala sem se sem do čokoládoven, kde sem se teda vyučila a pak sem tam i pracovala. Asi do ty doby, asi kolik, čtyři, pět roku, než sem se pak vdala. No a protože syn, tak sem tam pak dělala různě žejo. Zadělávala sem tam taky těsta, což bylo takový, nebyla to lehká práce pro mladou holku, ale byla to spíš zodpovědná, protože se tam dělaj různý druhy sušenek, který vlastně ten stroj, do kterýho se to dávalo, tak musel mít určitou hustotu, protože se to dóle lepilo, jak se votácel na plechy a ty plechy zas tam byla pani, dávala to prostě taková pásová jako výroba jo. Takže když bylo řit... Těsto řídký, bylo by to špatný, tuhý taky, no tak, jen mně se to teda dařilo, takže sem tam u toho jako byla, ale bylo to slušně placený, tatínek dělal na dráze můj, tam ty platy tak vysoký nebyly, i když sme měli volný jízdenky zase, ale ty jako moje rodiče nevyužívali, nikam na výlety sme nejezdili. Ale pak jako teda už velký, sme si jezdili se sestrou do Prahy nakupovat látky, tenkrát se šilo, žejo, měli sme tady výbornou švadlenu, ňákou pani Maškovu, moc hodnou paní a takže vždycky sme si přivezli něco z Labutě a tydle obchodní domy na Václaváku sme znali. Tak sme většinou vyrazili tam. Tak jedině to sme z toho my vy- ňák využili, z těch slev, no a vlastně, to sem odbočila ještě zpátky, žejo, a pak když sem se vdala, tak sem v čokoládovnách dělala vedoucí skladu hotovejch výrobků. Ovšem uzávěrky a to byl problém, protože syn byl často nemocnej, a to nebyla ještě možnost, že by se přenesly ňák počítačky, vazala sem si papíry domu na to, to byly těžký na kličku eště počítačky. Takže to možný nebylo. No, takže to nešlo, abych to takhle jako dělala dál. To byly problémy a takže sem sháněla práci jinou, jenom na raní směnu, žejo a to. No tak sem, protože mě bavilo šití, vedle byla, byl Technolen patnácka, kde se šily stany, no, tak sem se tam byla zeptat na práci,

dostala, vlastně sem, nabídli mně zipování k... ke stanům, ty voblouky, žejo, jak se tenkrát šily, to taky docela byla taková práce to, protože se to muselo z jedné strany navolňovat ten voblouk, z druhé natahovat, nesmělo se to vlnit a jinak byl taky problém, žejo, vracelo se to. Taky se mně to teda dařilo, takže tam sem si vydělala i slušný peníze, tam sem dělala asi osm let. Devět, pak sem, pak se to náh přestěhovalo dále do dvojky, tady se to rušilo, když sme dě... Protože to byla patnácka tady kousek od sídliště, no a tam sme vlastně tam sem dělala dalších asi čtyři nebo pět let, no, pak sem měla problémy s dutinami, byla sem na operaci a bylo mi doporučený, měla sem problémy, často sem byla nemocná a po ty operaci mně doporučili změnu zaměstnání. Protože mně tam ty výpary z těch barviv, látek vadily a prach. Tak sem šláhla práci, no shodou okolností spíš známá nežli jako... Mně šli kolem elektry a tam měli, že přijmou prodavačku, no tak sem to, tak říkala pod', no já spíš do oděvu a ne do elektry, no, jenomže sme tam teda šli, no. Tam vedoucí řek, že jo, že mě bere, ta šla na mateřskou. No, takže sem vlastně, teď nevím přesně, kde sem přestala, asi u těch, vo tý nemoci z toho Technolenu. No, takže sem se dostala do elektry, kde sem teda pro mě, pro ženskou to byl docela tvrděj voříšek, jo. Zorientovat se tam f...ve zboží, protože se tam prodávalo vesměs všechno. Tam se prodávalo vlastně né jenom rádia, televize, pračky, ledničky, ale i - i instalační takzvaněj materiál, to znamená kabely různý síly. Jo, při stavbě lustrů tam byla při stavbě baráku, takže celý, celý tyhleto komplety toho instalačního materiálu.

No ale tak sem se snažila, když už sem teda tam přešla, no, tak sem tam zůstala a potom, po dvou letech, protože to byla malá prodejna tady v Lomnici, kde teda byl...Byli vždycky dva, žejo, vedoucí a prodavačka neboli pak zástupce jako toho vedoucího. A takže sem si po dvou letech, když byla možnost udělala jako výuční list, jo, protože podle toho tenkrát taky byly platy, ohodnocení, takže sem si dělala ten výuční list, ten sme dělali s učněma normálně, my sme rok jezdili na, na na to a pak sme s níma dělali. Voni to studovali tři roky. Dělali a že by nám něco slevili, to teda ani ani náhodou, jo? Akorát sme dostali z každýho předmětu šedesát otázek na vypracování, to teda bylo pro nás udělaný. No, tak sem si udělala výuční list no a pak teda na vedoucí prodejny zkoušky, to sem jezdila další rok do Hradce. Takže sem měla zkoušky, protože ten pán už byl jako ve vyšším věku, takže se čekalo, že půjde do důchodu a že tam jako budu já. Že tam nastoupím, žejo. No a takže sem si doplnila kvalifikaci, no, skutečně von vodcházel do důchodu a za celejch, to sem tam byla osm let, tam teda musím ještě předeslat, nebyl žádněj problém. Pak už celkem sem znala vše- všechno, co jako byla na na na tu úroveň v naší době potřeba. Zabalenýho se nic neprodávalo, všechno se rozbalovalo a zkoušelo. Dneska vám to daj zabalený. Jo, že přijdete domů a pak zjistíte, že

třeba u toho něco je vannýho. To my sme si dovolit nemohli. A jak se říkalo: náš zákazník byl náš pán a měl vždycky pravdu, protože sme měli i psychologii v tomhleto, žejo. Co se prodávala, takže na nnešní úroveň by se dalo říct toho prodeje, co pak se třeba vrátilo, vzali to různý, nneska soukromníci, tak to se nedá ani přirovnat. Kniha přání a stížností, tam si každěj hned vylil srdce, jo a většinou ty negativní věci, no. Takže prostě tam sem byla těch osm let, pak sem přešla do Elitexu, na Askoty, na Askotách, no, že si budu doplňovat dál kvalifikaci dvouletou ekonomickou školu a jenomže asi po půl roce za mnou přišel inspektor, tam to končilo, abych se vrátila zpátky, že tam nikoho nemaj, no, tak sem to udělala, byla to chyba. No a takže tam sem pak byla teda ještě rok. A pak sem sháněla práci teda zas dál, protože tam byly taky problémy, jo, to už sem jako nechtěla tam, bylo tam i manko. Ta prodavačka, sem si doplňovala tu kvalifikaci, tak sem tam žejo nebyla, tam sem říkala, když je jich pět na prodejně, tak se hlídaj, nebo i tři, ale takle. To, takže sem pak dělala v kovozávodech v Semilech, dojížděla sem dalších asi devět let. Tam sem dělala účetní materiálovou, to sem - chodily nám tam praktikantky jako tadyhle dcera pani XXX Mirka, která u mě taky byla, protože museli projít všema odděleníma. A - a říkala, že by to nechtěla dělat ani za nic! Tenkrát, no, tak to většinou časově, když se k tomu dospěje nějak, žejo. No, takže to asi v celku, no. Manžela sem si vzala, to je sportovec, to hrál fotbal, hokej, pak dělal trenéra, pak dělal rozhodčího, všude, než skončila sezóna fotbalová, už začínala hokejová na jaře vopačně. Jo? Ještě neskončila fotbalová a už začínala hokejová. Takže doma moc nepobyl. Ani toho teda jako - čili nestih to. Dybysme nevečeřeli, neznám, že pa-. A těch večerů společnejch bylo moc málo i vobědu, protože všechno se to řídilo podle fotbalu a hokeje. Takže jako (hez.) co se týká tohodle ještě nneska teda, je takovej, je teda společensky uznávaněj, ovšem v rodině to bylo trochu horší, protože všechno vlastně zustalo na mně. No, takže vlastně dvě děti mam, dceru, který bude mít teď už padesát, synoj je vo čtyři roky míň. Takže to je, to je už, je mně, sem se zapomněla možná asi představit jménem, žejo, a takže vlastně letos v dubnu mně bude sedumdesát čtyři let. (...) A protože sem takhle pracovala vodmalička sme byli zvyklí, to ještě sem taky neřekla, nevěděla sem, jak ste na tom časově, že ta naše záhumenka, kterou sme měli, tak že sme v natáčkách taky pak už jako velký se sestrou vokopávaly jahody a teprve pak sme mohly, mohly někam jít.

Že i vlastně ty jahody pak když se to, tak ty byly na prodej, protože u nás byl to. Takže se prakticky ty největší třídily se, výběr áčko, béčko a my sme z toho jedli ty nejmenší, který mohly bejt, ale to už sme byly tak vycvičený, že sme si nedovolily tu jahodu vzít, jo? A když sem to pak říkala vnučkám, dyž svoji zahrádku a ty největší, žejo ty krásný, veliký, no tak to snad zezáčátku sem se je bála sníst i na tý naší zahrádce. Že to byla škoda, jo. Takže asi prostě

byly sme vychovaný v práci v tom a jde to se mnou pořád, takže já mezi známejma spíš, XXX škoda, že tady není, sem považovaná za takovýho, říká se tomu jako workoholik, ale co, XXX, žejo. Ale říkej mně, že sem i blázen, jo, že prostě dělám na zahradě v mém věku i takový věci, který nikdo nedělá ani třeba v daleko mladším. Takže to asi. Tam možná takovej extrém ještě nemáte.

Exp.: Co všechno děláte na zahradě?

To jako teďko na zahradě, no tak dělám tam třeba takový schody sem tam dělám, měnila z kamenu, žejo, tak je, protože se to rozroste, tak je musím vocaď přesunout jinám, ale já je musím dát dál, dál, protože tam se mně ty keře rozrostly, tak tam eště něco poasdim a dám je zase, prostě pořád se mění zahrada, upravuje. A já mam ráda, když už teda něco, něco mam a dělám, aby to vodpovídalo. Prostě já mentalitou pořád sem, jak říkáte mladá, ale moje tělesná schránka nikoliv, jo. Ta nějak stárne, a takže tam je právě ten velkej problém, že tam není ten soulad a že už teda pak mně řekne, tak hele, tak a dost. Né, že si budeš na mě už vymejšlet. Takže si pak voparím nohu, nebo zlomím ruku, nebo prostě takový náký věci, že mně to tělo už prostě... A tak se to říká, já tomu i věřím, protože já se dokážu vyčerpat, protože musím všechno dodělat, jo. I za cenu toho, že teda už nemůžu, no a když pak to takhle nějak tak dopadne, žejo. A takže asi z toho důvodu mam, mam tu přezdívkou, že sem i ten blázen, jo. Kterej, kterej to takle přežene. (*M112: To ji říkám já, že je blázen. A říkalas taky, jak vyšíváš?*) No a to sem neříkala ani. To eště sem se k tomu nedostala, to viš, já sem měla pestrej život (smích) vodmalička, takže to jako co ještě spoustu sem toho neřekla, takže vo tom by se možná dala i napsat kniha, jak ve stáří, kdy člověk asi, jak mně říká Jarda Fingrů, měl mít rozum a protože už jako lidi, když stárnou, tak asi maj takovej pocit, že už prostě nebo nákej instinkt, že už tohle by neměli, támhleto by neměli, ale já si myslím, že všechno teda, když zorvna teď sem v pořádku, tak jde všecko zvládnout a do všeho se vrhám.

Jo i když to pak teda dopadne, tak jak sem říkala, že. Něco, něco tam pak v tom zdraví zaskřípe, žejo. No a jinak mimo jiný mám koníčka, takže to sem ještě neřekla, měla sem jako v tom, když sem měla děti malý, tak mě to šití bavilo, nikdy sem se k tomu jako povoláním nedostala, tak tady probíhal kurz šití, pani učitelka Tvrzká, no, tak sem se přihlásila, bylo to vod nás kousek, do školy, ve škole a chodila sem na kurz šití, takže sem si pak ušila, začínalo se sukněma, halenka, jo, základní střih, že jo nám udělala pani učitelka, no a já už sem si pak ušila všechno. Na děti, na sebe, dokonce sem pak šila kabáty, klobouky, do... taky k tomu, všechno. Šila sem takový tenkrát byly moderní - manžestr byl a byla to velká móda, takže hlavně pro ty mladý, tak dcera když jezdila do Pradubic, do Syntézií do školy, taky jako se nedostala na na... vycházela v osmičce a tenkrát byla ještě devítka, že vodbočuju a vona byla

přihlášená na ekonomku do Turnova, no a pro velkej zájem, zkoušky udělala, jí ale nevzali. Že teda ať si požádá příští rok, že k tomu přihlídnou, to vona nechtěla už žádný zkoušky dělat nebude další a to. No tak si vybrala z toho už, co tam zbylo, žejo tu Syntézii, takže to měla čtyrletej obor s maturitou a takže pak, když jezdila do toho, (hez.) do těch Pardubic, že jo, tak sem já na ni šila.

Takže měla, vždycky sem vokoukala už, sem viděla hlasatelku v televizi, udělala sem si náčrt, střih a dokázala sem skutečně i věci, který takle lidi vobdivovali. Mně to ani tak nepřišlo, já sem si to měla jako normální, ale docela ceři sem šila svatební šaty, do tanečních šaty, krásný šaty, to eště je má. To tenkrát vopravdu plisovaný, vyšívány, dóle jo kanýr, to bylo z burdy, krásný, krásný růžový a byla na tom výšivka konvalinek bílejš, zelenejš s tím bílým a růžovým dóle, jo. V těch, v těch záhybech a dóle plisovanej kanýr, tadyhle u rukávu taky tříčtvrtečních kanýr pliso- krásný šaty to byly. Tajdle to bylo vyšívány. No, tak to jenom to. No a pak sem se teda časem, pletla sem taky, jo, prostě ruční práce, to byl, to byl můj koníček. No a pak sem v nemocnici, sem byla nemocná ňák tak vážně, sem taky byla nemocná, měla sem v kolika mejch pětaštyrceti letech mně praskla céva v mozku, takže takzvaněj mozkovej infarkt, kdy teda sem měsíce ležela, pak sem se učila chodit a takže v tu dobu to jako bylo velice špatný. Sem jako nemohla vopravdu nic, to převlečení peřin pro mě byla těžká práce, mně bylo zakázaný, půl roku sem se nesměla vohejbat, no takže sem z toho měla i různý zdravotní problémy, tenkrát a se žaludkem a to. Tak sem se dostala do nemocnice, tam sem potkala jednu pacientku, která vyšívala gobelínový vobrazy, mně se to hrozně líbilo, takže vlastně tam sem se naučila ten - ten základ. Jeden vobrázek mi přinesla, no, pak sem po čase, ale toho času sem neměla moc, protože sem víc šila na celou rodinu, to sem šila i ty komplety různý manžestrový i kalhoty, to sem šila, kalhot sem se našila snad stovky eště v práci, pro ty známý a ty, který jako i ty rozměry měli třeba trošičku nekonfekční, žejo.

Takže tolika času zas na to vyšívání sem neměla, no ale už sem se to naučila a pak sem vlastně začala vyšívat, tak sem tam ňákej vobrázek přes zimu sem vyšila, protože v létě byla zahrada, měli sme chalupu ve Vesely, votamtud', kde tatínek pocházel, tak se dělalo na ni, pak zahrádku, tak zase sme stavěli chatičku a na ni ještě přes sto let. No přes zimu sem šila no a přitom teda ňáký ty vobrázky, ale teď teda, co sem v důchodě, tak vlastně vobrazy vyšívám, no. Měla sem i výstavy, když už sem teda v tom, dvě, se pochlubim trochu taky (smích). A ta v Železnici byla výborná, moc se líbily, no tak ale je to taková piplavá práce, ale prostě každej sme asi stvořenej k něčemu jinýmu, nebo sme dostali jinej dar, já říkám, seshora, že třeba někdo zas je výjimečnej trochu v něčem jiným a takže pořád eště to. I když neska už to shrbení, mam osteoporózu, to je řidnutí kosti, takže právě to je nejmíň vhodný pro mě, no ale

tak už zas u toho nesedím tak jako dlouho jako dříve, žejo. Ale pořád vyšívám. Ale co bych d'ála, přesně tak. Protože neumím sedět a koukat a to jako, toho se nejvíc bojím, abych mohla dělat, mohla aspoň pracovat rukama.

Vám to můžu přinést, jesi vás to zajímá. No já to přinesu sem, já to, protože to mám zabalený, víš co, v tom, žejo nemám to zasklený všechno teď. No, to musí bejt ty gobelíny, to je, žejo to je tkanina, není to jako volej a na ty, dyby se prášilo, tak to se nedá jako nijak pak ošetřovat dál, takže (hez.) jako to je. A teď tam mám vobraz, u kterýho už teda vono to není, není jenom, není jenom prostě koníček nákej zase příliš pohodovej, jo.

Protože dříve anebo když člověk začínal, tak je tak jako trochu lajk, že to vyšívá tak jak, jak to tam maj, dřívě i bavlnky k tomu dávali, ale neska dělaj jenom předlohy a je už teda těch výrobců víc, těch podkladu, jo, dalo by se říct, těch námětů a to a takže se to musí, některý maj dobrý náměty, jako vod Muchy, ty dívky, co vyšívám, tak to dělá Orchidea, ale to je! To maj větší kostičky, i ta osnova, jo, čili tam ty hrany, von gobelínovej steh je zleva doprava, takže vlastně to dělá takový jako hrany, jo? A to třeba v něčem se mně to jako líbilo. A ze začátku sem to teda pochopitelně tak dělala, protože se to tak jako mělo nebo má dělat, no a pak se mi to postupem času přestalo líbit, protože jako tak na kytičkách a eště na ty přírodě nebo na těch nákejkách těch zátiších, jo, se to jako dá, ale na... na potom na postavách, který sem si začala, začala nák, přišla sem na to, začala sem pejskama, jo, pro vnučky, když byly malý a tak i ty voči, vono aby, aby to na vás koukalo, tak to je největší umění, takže to do toho píchám, to dá práce. No, to já to i vopravuju, měním barvy, protože se to nedá, jo, ty některý, to...A to mně právě v... (hez.) Železnici, když sem měla výstavu, tak to bylo ve vlastivědným muzeu v Železnici a pani ředitelka muzea vlastně dělala ve škole, kde já sem v té době nák jako důchodkyně tenkrát potřebovali na úklid, tak sem tam uklízela jako důchodce no a tam sme se seznámily a nák tenkrát slovo dalo slovo, jo, že vyšívám a to, takže sme (hez.) vobrazy chtěla vidět, jo. Tak sem ji náký přinesla ukázat, no a říkala sem, že mně vnučky jako z legrace říkaj, že mně udělej pak výstavu. Já říkám, no jo to bude do smr...po smrti, že to jako neuvidím a tak sme se tak nák bavily a vona říkala: přineste mi ty vaše vobrazy ukázat, no tak sem přinesla. Tak mně říkala, že mně tu už výstavu udělala.

Ted'ko jako eště zaživa. No, tak tak nějak na to došlo a (hez.) vlastně ti tím to začalo, no pak sem měla tady pár vobrazu jako se... V muzeu, když to nabídli, protože ty plagáty se dostaly sem i do Lomnice, žejo na to, na tu výstavu. To že by mně udělali i tady výstavu, ale tam těch vobrazů v tom muzeu, už to nebylo vono, a tam už bych jako nikdy nechtěla, tam sem akorát pučovala Madonu, co mám zasklenou, s Jezulátkem na Vánoce, protože to bylo tykový ty vánoční ty eště tam mám jesličky, sem si koupila, ty eště vyšítý nemám. Jako to a co já tam

mam spoustu krásnejch vobrazu a potrebovala bych tady bejt tak do sto let a bejt to. Abych - abych to jako stihla, stihla všechno vyšít, že jo. A takže to už visí- vyšívá, teda mam radost, ta nejmladší, vod Dany, Gabča začala, ale je to taky moje znamení, beran, a takže pravděpodobně to máme i tak trochu ve vínku, si myslím, jo, tak ta začala vyšívát vobrazy, Gabča. A taky docela pěkně, Tak já v tom mam už svoji techniku sem taky chtěla říct, že prostě tam mam ty tvary (hez.) jako rovný, né, né hlavně na těch postavách, žejo, kde, kde teda to vypadá, jak právě říkaj, malovaný vobrazy. A eště v tom mam svoji techniku, že teda nevyšívám jenom jednou stranou, zleva doprava, jak je to klasický, ale vyšívám i vobraceně, což teda taky zas ale dělá problém v tý pružnosti těch vobrazu, takže se taky jako to musí trochu, trochu taky i párám, jo. Ted' tam mam, zrovna vyšívám vobraz, to si vnučka vybrala z katalogu, vždycky mně pučí pani v Jičíně, katalog, co maj zase novýho, tak už si vobrazy z toho vyší- vybírám a vobjednává mně je přes to a to už sou takový ty složitější vobrazy právě, náročnější, který třeba vona ani do prodejny zas nebere, protože by to neprodala. No a takže si moje vnučka, pak to přinesu, co by si teda náhodou to líbilo jim, když sou tady a takže si tam vybrala vod Van Goga Noční kavárnu. No, tak to já vo tom sem jako neměla eště žánej ten, tak sem to vyšívala a ted' to přišlo, jo, teda musím říct, říkám si, tohle je náký divný, v tom katalogu to bylo jiný a ten katalog už sem neměla, že sem to neměla podle čeho porovnat, no říkám, to je náký moc oranžový, náký moc barevný, a pak mně bylo řečený, že von ty barevný vobrazy takovýdle má, no tak sem to začala vyšívát teda podle toho, jak to tam měli ty barvy, i když mně neseděly, protože sem neměla představu vo tom originále.

No, pak se mi dostal, pak mně pučila znova katalog na zase něco jinýho, měly přijet vnučky, no a já sem tam viděla tu kavárnu, že je uplně v jinejch barvách. Tak sem to párala a zase sem to vyšívala podle toho. Pak přijela vnučka, teda Lucka, pro kterou to mam, která jako má zájem na takovejdech jako vobrazech už trošku, který maj jméno a tak mně říkala, ted' mně to našla na tabletu, že ten vobraz vlastně na tom tabletu zas byl v jinejch barvách.

Takže já ted' to předělávám podle toho tabletu, zapnutej tablet, nadju si to a ted' párám to, co tam prostě je jinak, a předělávám to. Ale už bych s tím sekla teda, to jako už trpělivost - já mam na tohle sem měla dost velkou, ale to už mně vopravdu dochází. Takže, no ale musím to dodělat, protože jak bych to hodila do skříně, už sem to měla vodložený přes léto, nějak sem to začala dělat někde na jaře a (hez.) právě tím předěláváním už mě to nebaví a nejhorší na tom je, že sem ted' zjistila, na tabletu našla, že von těch vobrazů namaloval asi pět, pro různý kavárny, ale jako jeden styl, tadleta kavárna, je prostě jedna, ale v různějch barvách a dal... Jak sem si to zase přečetla na internetu, jo, takže tadyhle měli černou, no to už párat nebudu a von černou jako nepoužíval, zas mu poradil jinej malíř, tomu Van Gogovi, že dává místo toho

barvy jako třeba stíny dělá fialový a (hez.) místo ty černý vlastně používá tmavomodrou, nebo prostě takový.